Opera hactenus inedita Rogeri Baconi

Fasc. X

# QUESTIONES SUPRA LIBROS PRIME PHILOSOPHIE ARISTOTELIS

## (METAPHYSICA I, II, V-X)

NUNC PRIMUM EDIDIT

ROBERT STEELE

COLLABORANTE

FERDINAND M. DELORME, O.F.M.

OXONII

E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

M CM XXX

Printed in Great Britain

FRANCISCO AIDAN GASQUET

S.R.E. CARD. PRESB. ARCH. ET BIBL.

QUI

STUDIA BACONIANA

IPSE DIU ET

PERITISSIME PERSECUTUS

APUD ALIOS

ASSIDUE FOVEBAT

HOC OPUS

DICAT DEDICAT

R. S.

# INTRODUCTION

THE *Questiones supra Methaphysica* is the sixth section of the Amiens Manuscript, extending from f. 78 to f. 113 (the foliation is relatively modern), and is distinguished from those sections previously printed by a rubrication showing that it contains nine peciae. The pecia is a unit, devised mainly for estimating the rate of payment to the copyist, which seems to have arisen in the University of Bologna early in the thirteenth century; it persisted till the introduction of printing, reaching among other studia the University of Paris. Savigny in his *Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter* seems to have been the first to direct attention to this method of dividing manuscripts, but it has only recently become the object of any study, and our knowledge of the subject is still inchoate.

Savigny gave from the Statutes of the Faculty of Arts in Padua (1486) the statement of what a pecia consisted. '*De Taxatione Petiarum.* Secundum taxationem studii Bononiensis firmamus quod petia constituatur ex sexdecim columnis, quarum quaelibet continet sexaginta duas lineas, et quaelibet linea litteras xxxii', *Statuta Dominorum Artistarum Achademiae Patavinae*, iii. tit. 27 (ed. 1607). Denifle printed in the *Archiv für Litteratur- und Kirchen-Geschichte*, 3 (1887), 295, n. 25, from an earlier recension a slightly different account. '*Ex quot litteris et columnis constituatur pecia.* Statuimus quod pecia constituatur ex sedecim columnis, quarum quelibet contineat sexaginta lineas, et quelibet linea literas triginta duas secundum taxationem studii Bononiensis'. iii. tit. 20. It will be seen that there is a difference in the number of lines to a column—all the printed texts giving 62, the earlier manuscript giving 60. That the latter is right is confirmed by a contract which Mr. V. Scholderer has pointed out to me. On 7 May 1476 Hannibal Malpiglius at Bologna undertook to print for Sigismundus De Libris and others, books 'cum duabus columnis quarum . . . quelibet

habere debet lineas sexaginta et quelibet linea . . . triginta litteras ad minus'. These were law folios, *see* L. Sighinolfi, *Bibliofilia*, xv (1913/14). The ordinary form of a Bolognese pecia is, then, 8 pages of two columns, each containing 60 lines, of 32 letters each.

There does not seem any doubt that the pecia was in the first instance an actual physical division of the manuscript, a gathering of four leaves (a binion) corresponding to a sheet of vellum folded twice to make four folios. It was a convenient division when a lengthy text-book had to be lent out to students to make their own copies, as a number of them could be at work at the same time, each on a separate gathering, while a publisher could multiply copies by setting a different scribe to work for each separate pecia. We have evidence that the first of these methods was employed, since Bologna statutes fix the fine for a lost pecia at 10 solidi, reduced later to 5. But in the hands of unofficial scribes the regulation four folios might easily be written in less space, leaving a blank at the end of each pecia. Fr. Blum in his *Iter Italicum*, ii. 96, mentions an early thirteenth-century manuscript of the *Infortiatum* at Lucca divided into peciae, but so written that the pecia often ended on the third leaf—the fourth being sometimes cut off. Evidently a manuscript for private use would begin the second pecia where the first left off, and so on—marking the division in the margin ('incipit .2. pecia', 'pe$^{a}$', 'pe', 'p$^{a}$'). This would be especially likely to happen when the resulting manuscript was made up in the usual gatherings of eight, ten, or twelve leaves, instead of four, and when its subject was philosophy or theology. In nearly all the surviving manuscripts in which the peciae are marked, they do not coincide with the gatherings.

To ensure the absolute correctness of the law books studied the University of Bologna appointed annually a committee of six peciarii who were to give their undivided attention to ensuring the correctness of the peciae and quaterni in the stationers' hands, checking the work done by the 'scriptoribus et correctoribus', and having the power of inflicting fines for bad work. Stationers were sworn to put on the market all

new *Questiones* of the doctors, getting an 'exemplar' made within twenty days. They were on oath not to refuse to lend any text they possessed to students and not to write old texts in a smaller or different hand. The payment to a 'scriptor' was 4 denarii per pecia, to a 'corrector' 2 d. We read of 'exemplatores'—writers of exemplars—in the offer of Vercelli (1228) to the students of Padua to provide for them, if they migrated, two exemplatores with codices properly corrected both in text and gloss. We may thus describe the career of a text at Bologna: first, the author's manuscript; second, the exemplar—the standard copy made by the exemplator for the stationarius, divided into peciae; third, the codex in peciae, copied from the official exemplar, and available for loan or sale; fourth, copies of these made by private persons or scribes not under University control.

We have no information as to how far the practice of Bologna and the other student-universities was followed by Paris. The only official mentions of peciae there are in two documents fixing the amount chargeable for the loan of certain works (Denifle et Chatelain, *Chartularium*, i. 614–50, ii. 107–12), whose length is given in peciae. The loan of a manuscript of 19 peciae cost 9 deniers at the end of the thirteenth century (1275–86), the loan of 14 peciae in 1314 cost 12 deniers. Mgr. Pelzer of the Vatican Library seems to have been the first in recent years to call attention to the use of peciae, in his study of Godefroid de Fontaines (*Revue Neo-Scolastique* (1913), pp. 504–10; see also (1920), pp. 233–6). Fr. J. A. Destrez, O.P., has added a little to our knowledge in a paper (*Revue des sciences philosophiques et théologiques*, xiii (1924), pp. 182–27). He has discovered some hundred manuscripts in which the peciae are marked, none of them apparently written in gatherings of four leaves. The exemplars of books not in general use for teaching purposes might be preserved elsewhere than by the University stationers; for example, the exemplars of many works of Ramon Lull were kept at the Carthusian House at Paris. The learned editors of St. Thomas Aquinas (t. xii. app. pref. f. ix–xi; t. xiii. pref. 27–30) have given some attention to the

matter and have shown that the exemplar of the *Summa contra Gentiles* was issued in peciae and that some peciae contained six folios. It seems certain that the rigid rules of Bologna, fixing for law-books a pecia of 60 lines to a column and 32 letters to a line, were not observed in Paris. The number of lines in the peciae examined varied in one codex from 767 to 1,274, in another from 467 to 1,306—the average being about 930.

The Amiens manuscript, as will be seen from the collation (p. xiii), is written in gatherings of four leaves, with the exception of the table of contents and a treatise on perspective from a different source. These gatherings are written in double columns as peciae should be, but the number of lines to a column is variable, and often more than 60. Some of the separate treatises—the third, fourth, sixth, and eighth—are marked in red at the beginning of each gathering with the number of the pecia—e. g. 'Incipiunt questiones supra primum methaphysice a magistro R. bacco. —1. pecia', '.2. pecia supra secundum methaphysice a magistro R. b.', &c. It is possible that the others may have been marked in the same way, and that their headings have been cut off by the binder, as many of the catchwords have been. The scribe of the Metaphysics at any rate has not had a complete codex before him, but has had for his exemplar only one pecia at a time. For example, the end of the first pecia (see p. 42) contains three lines 'In Greco album, Circa . . . a parte post' marked 'vacat' for erasure, filling the space at the end of the column. The second pecia begins 'In Greco album et cetera. Circa capitulum . . .', the first five words marked 'vacat' for erasure. The scribe of the first gathering can hardly have had the second pecia before him when he was finishing the copy of the first or he would have noticed the deleted passage and have gone on with the true text. The second pecia ends with the words 'secundum intellectum. Queritur de illa propositione' and a blank space of seven or eight lines with the words 'nichil deficit' written in it, while the third pecia opens with the slightly different words, 'Queritur de illa parte'. These variations are ample

enough to show that the scribe of these sections did not have a complete manuscript before him but only the pecia he was copying. Another point to be noticed is that the number of lines to a column varies in the same pecia ; in the first column of the first pecia of the Metaphysics there are 62 lines, in the sixteenth there are 52 ; in the sixth pecia the number of lines to a page varies from 54 to 60, the whole pecia containing 938 lines (the number of lines in the first and last column of each gathering is given in the collation). The scribe was evidently unable to gauge exactly the work he had to copy, and space out his writing accordingly. Still I have little doubt that he was a professional writer, his letters are as a rule well made and clear ; the difficulty in reading him being due to the minuteness of the script, and the extreme number of arbitrary abbreviations in the text.

The eighth treatise of the manuscript is apparently the work of Magister P. H., whom we may identify here, as on p. 124 of this fascicule, with Petrus Helyas, a celebrated grammarian of Orleans, teacher of John of Salisbury. It is divided into peciae, but the state of the text makes it clear that this section too was not copied from a complete exemplar and, indeed, that the scribe was not interested in his subject. The section is composed of six binions ; the first is marked .1. pecia, the second begins .2. pecia, but its third leaf is marked .5. pecia and the catchword on the fourth leaf does not correspond with the opening words of the third gathering which is duly marked .3. pecia, the fourth gathering is marked .4. pecia, the fifth consists of one leaf marked .5. pecia and four leaves marked .8. pecia, the sixth is marked .9. pecia. I have made no study of the contents of this tract, which does not appear to be recorded.

The condition of the third treatise of the manuscript is also significant. The first seven peciae were copied in the usual way and marked off as peciae 1 to 7. The scribe then begins to copy pecia 1 of the 'De Plantis', and after finishing what his manuscript preserved completed the second gathering (pecia 2) with the continuation of treatise III. But it is evident that the break was in the manuscript he was copying

from, for there is a blank of a dozen lines at the end of this pecia without any break of the sense. Though the remaining peciae are not marked, one sees that their immediate original was also in peciae.

The other sections of the manuscript, the first 'Physics', fasc. VIII (6 binions), the 'De Causis' ($3\frac{1}{2}$ binions) and the 'Undecimo', fasc. VII, and second 'Metaphysics' (6 binions together), though not now marked as peciae, are evidently copied from peciae, as is shown by the difference in the number of lines to a column from the first to the sixteenth in a binion—e.g. 81 and 63 in the first 'Physics'. I need not recall the evidence afforded by the scribe of the second pecia of the 'Undecimo' (fasc. VII, p. iii), who copied by mistake a whole column of the first pecia before setting to work on his proper task. It is, I think, clear that we have in this manuscript proof that it was copied from a codex at least one remove from the official 'exemplar', and thus that we are dealing with treatises which had a certain popularity, recognized text-books. Their copying at the latter part of the thirteenth century seems to be part of the revival in the interest taken in Bacon's works towards the end of his life.

It seems possible that by the end of the thirteenth century the pecia was taken loosely at Paris for a gathering of four leaves. It will be remembered (see fasc. VI. xxii) that the Compotus manuscript was marked by the first scribe 'Compotus f. r. b. continens 15 pecie'. It is written in gatherings of four leaves (except one in six leaves), but in long lines (not in double columns) of 36 lines with about 520 words to the page. It actually contains sixteen gatherings, but it will be remembered that the professional scribe did not for some reason complete his work, writing only eleven gatherings, the remainder being completed in an English hand. If he had, it is likely that fifteen gatherings would have been sufficient. On the other hand, the '15 pecie' may have been only an indication of the recognized cost of copying. At any rate it shows that there was an official exemplar behind the two manuscripts of the Compotus that we have.

The texts of Aristotle's *Metaphysics* current in the thirteenth

century were four: (1) the Metaphysica Vetus, (2) the Metaphysica Nova, (3) the 12-book Greco-Latin version of Moerbeke, (4) the 14-book revision of Moerbeke. These versions have been described by Dr. Martin Grabmann (*Forschungen über die lateinischen Aristotelesübersetzungen des XIII Jahrhunderts*, Münster i. W. 1916), who has fixed their dates within narrow limits. The Metaphysica Vetus was the first of these, so far as is known, to be introduced to the West. It was a version from the Greek, sometimes attributed to Boethius—as by Bacon himself—but plainly scholastic in origin. We can date its appearance at Paris at about 1210. It contained only Books A, α, B, and Γ, up to $1007^a$ 31 (part of the fourth chapter). When any part of Book A earlier than $987^a$ 2 is quoted in the first half of the thirteenth century, or when the words 'noctuarum (or noctuae) visus' are cited from α, cap. I, we may be sure that the Metaphysica Vetus is used.

The Metaphysica Nova is a translation from the Arabic text of Aristotle used by Averroes, together with his comment on the text. The author of this version is unknown; the catalogue of Richard de Fournival (1250) attributes it to Gerard of Cremona, but it does not appear in the (admittedly incomplete) catalogue of his writings published by Buoncampagni and others. Jourdain attributes it to Michael Scott, but there seems no early manuscript evidence for the attribution; and there is a citation from the ninth book in the De Motu Cordis (1217) of Alfred the Englishman which appears to have been taken from an Arab-Latin version. The text has been printed many times in the fifteenth and sixteenth centuries, but none of the printed texts is in the original form—the order having been inverted to accompany the Greco-Latin version, and the text having suffered by conflations and degradations.

The order of the early manuscripts of the Metaphysica Nova is as follows:—

Book I begins with α and continues with A from $987^a$ 2 to $989^b$ 5 (omitting most of cap. VII, and sometimes including cap. I of B).

Book II contains the remainder of A.

Books III to X are in the same order as the Greek text.

Book XI is Book XII of the Greek, K not being known to Averroes.

Bacon therefore uses the Metaphysica Vetus up to p. 20, Book I of the Metaphysica Nova up to p. 54, Book II from p. 54 to p. 94, Book V from p. 94 to p. 180, and so on. The heading on p. 21 'Incipiunt questiones supra secundum Methaphysice', has been added at some stage in the history of our text like the heading already noticed (fasc. VIII, p. 218).

Without a study of the existing manuscripts of the Metaphysics, the date of the transposition of the Metaphysica Nova to fit the Greco-Latin version cannot be even approximately fixed.

A Greco-Latin version in twelve books was made by William of Moerbeke, and was used by Albertus and St. Thomas in their earlier works. It may be dated about 1260–9. It is founded on the Metaphysica Vetus as far as that goes, the translator showing his originality by correcting some errors and making a number of unnecessary alterations in the phraseology. The thirteenth and fourteenth books were translated by Moerbeke some time after 1270 (when St. Thomas speaks of them as 'nondum translatos'). This version is that printed in the works of St. Thomas. Both were unknown to Bacon, though he seems to refer to them when he speaks of Moerbeke's boast, 'omnes translationes factas immutare'. The version printed in the latest edition of St. Thomas cannot, obviously, have been used by Bacon in these *Questiones*.

A number of allusions in the text show signs of oral delivery, such as the examples of the Golden Mountain (p. 7), the Mountain of Brass (p. 26), Brunel (out of the *Speculum Stultorum*), the sight of the basilisk which causes blindness (p. 315), the legend of Ypocras (p. 96), and the remark 'tu es futurus episcopus.' The remark on p. 106 as to the effect of imprisonment on matters of intellect and that on popular logic are perhaps the only foreshadowing of the future Bacon in these *Questiones*.

My best thanks are due to Prof. C. C. J. Webb and Mr. W. D. Ross for most valuable suggested emendations; to my collaborator Père Delorme; to M. Pierre Dubois, the Conservateur of the Bibliothèque d'Amiens; and to my daughter as typist.

The following collation of the Amiens MS. 406 as promised in Fasc. VII was made during a recent visit.

Vellum: $12\frac{3}{4}'' \times 8\frac{1}{2}''$; 193 ff.; double columns, 70–55 lines to a page; thirteenth century (last third); partly rubricated; catchwords; no signatures preserved; modern red sheepskin binding (signed Rel. F. Paul Leprince, Amateur).

(M. Leprince was a *rentier* of Amiens who went to Paris to learn bookbinding so that he could cover the manuscripts from the Abbey of Corbie which had reached Amiens after the Revolution with the bindings torn off.)

Collation in 4's, with occasional inserted leaves.

The margins have been trimmed, and some top and bottom notes and part of the text of the 'De Causis' cut off.

## CONTENTS

### I. Table of Contents (*14th cent.*).

f. 1–3 a gathering of 6 with 3 folios removed — 3 columns
4–5 a gathering of 2.

### II. Questiones supra Physica (1st series).

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 6–9 | in 4's | 81–63 | | |
| 10–13 | 4 | 59–57 | [1] infundit. | peciae not |
| 14–17 | 4 | 59–60 | est forma facta | marked. |
| 18–21 | 4 | 60–59 | naturale .s. versus status | |
| 21–25 | 4 | 60–60 | finita sunt et terminata | |
| 26–28 | 4[2] | 62–60 | et non de mensura extra | |

### III. Questiones supra Physica (2nd series).[3]

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 29–32 | 4 | 65–61 | p° habuit non esse | 1st pecia |
| 33–36 | 4 | 63–62 | (catchword removed) | 2 pecia |
| 37–40 | 4 | 63–62 | a parte vno adminus | 3 pecia |

[1] Catchword. [2] Last leaf removed.

[3] The scribe of this and of the 'De Plantis' writes at the head the Ave Maria and above it 'in nomine tuo hoc incipio'.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| f. 41–44 | 4 | 62–62 | none (? cut off) | 4 pecia |
| 45–48 | 4 | 66–59 | none (? cut off) | 5 pecia |
| 49–52 | 4 | 60–61 | catchword cut off | 6 pecia |
| 53–56 | 4 | 62– | quere in ultima pecia | 7 pecia |

IV. Questiones super De Plantis.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 57–60 | 4 | 63–64 | none | 1 pecia |
| 61–64 | 4 | 62–63 | De Plantis finishes on f. 63, b. 2 | 2 pecia |

III (con.). Physica continued from 63. b. 2.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 65–68 | 4 | 67–61 | ergo similiter | not marked |
| 69–72 | 4 | 57–54 | aut hoc esset ab oriente | not marked |
| 73– | | | ends 73 b. 2 | not marked |

V. XI° Metaphysica.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 74–77 | 4 | | ends 77 a. 2, f. 77 b. blank |

VI. Questiones supra Metaphysica (1st series).

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 78–81 | 4 | (62–59) | Ar. fuisset diminutus. | 1 pecia |
| 82–86 | 4 + 1[1] | (60–58) | dicere vero species continentes, etc. | 2 pecia |
| 87–90 | 4 | 60–60 | contra dicit in litera quod non differt | 3 pecia |
| 91–94 | 4 | 60–58 | natura et aliqua res vera | 4 pecia |
| 95–98 | 4 | 60–59 | ad intellectum aut essentialiter | 5 pecia |
| 99–102 | 4 | 61–62 | non valet ratio | 6 pecia |
| 103–106 | 4 | 62–59 | none (? removed) | 7 pecia |
| 107–110 | 4 | 59–58 | secundum se tota (cut) | 8 pecia |
| 111–113 | 4[2] | 60–56 | ends on f. 113, b. 2 | 9 pecia |

VII. Questiones supra De Causis.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 114–117 | 4 | 60–59 | unum sbm primum .s. mobile | none |
| 118–121 | 4 | 59–59 | distat ab essentia | none |
| 122–127 | 4 + 2[3] | 65–59 | ad hoc dicendum | none |
| 128–129 | 2 | 61 | | none |

VIII. Magistri. P.H. *inc.* Qui ignoratis communibus necesse est artem ignorare

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 130–133 | 4 | 64–60 | Unde dicit Ar. in sexto | 1 pecia |
| 134–137[4] | 4 | 63–61 | exemplo a toto (does not tally with next) | 2 pecia |

[1] f. 85 inserted in the gathering. [2] Last blank leaf removed.

[3] ff. 125 and 126 are inserted sermons, a different hand and size.

[4] f. 136 is rubricated '5 pecia f. ma. p.h.'

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| f. 138–141 | 4 | 59–56 | infinita apōne | 3 pecia |
| 142–145 | 4 | 55–60 | non poterit | 4 pecia |
| 146– | 1 | 59 | | 6 pecia |
| 147–150 | 4 | 65–59 | pōne et causa hujus est | 8 pecia |
| 151–154 | 4 | 65 | explicit (f. 154, b. 1) | 9 pecia |

IX. De Visu (incomplete at beginning and end).

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 155–162 | 8 | 65 | inspiciens ad | none |
| 163–165 | 3– | | | none |

X. Questiones supra Undecimo.

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 166–169 | 4 | 70 | quod de natura | none |
| 170–173 | 4 | 60 | qui non pat | none |
| 174–176 | 4[1] | 69 | cognitio | none |

XI. Questiones supra Metaphysica (2nd series).

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 176 b.–177 | 4[1] | 63 | none | none |
| 178–181 | 4 | 59–61 | none (? removed) | none |
| 182–185 | 4 | 58–53 | none | none |
| 186–190 | 4–1 | 56–64 | none | none |

XII. De Sphera (incomplete at beginning).

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 191–193 | | | f. 193 explicit. | none |

[1] In the same gathering.

# CONTENTS

⟨INCIPIUNT QUESTIONES SUPRA PRIMUM METHAPHYSICE⟩


PAGE

f. 3 a 2. Queritur primo hic utrum sit appetitus vel desiderium respectu scientie 1
Queritur an scientia ab omnibus desideretur 2
Queritur utrum illud desiderium sit a natura 2
Queritur utrum sit in omnibus a natura 3
Queritur an hujusmodi desiderium sit in homine a parte materie aut a parte forme 3
Queritur utrum ista scientia sit una vel plures specie 3
Queritur de scibili, utrum sit unum vel multa 4

⟨*Pluribus autem repertis artibus, etc.*⟩

Queritur utrum scientia sit nobis innata vel acquisita[1] 5
Queritur utrum principia scientie sint innata vel acquisita[1] 6
Queritur quomodo fit memoria ex sensu 6
Queritur utrum ab uno sensu fiat[2] memoria 6
Queritur an memoria et sensus sint principia scientie 7
Queritur utrum bruta possunt experiri vel homo ⟨tantum⟩ 7
Queritur an memoria sit causa experimenti 8
Queritur an unica memoria faciat experimentum 9

⟨*Testatur enim hoc ipsum accidens fere, etc.*⟩

Queritur utrum experimentatio sit principium necessarium ad scientiam 9
Queritur quid sit miratio, que est principium scientia 11
Queritur utrum sapiens debet scire omnia in universali 11
Queritur an ista scientia debet ordinari ad aliam scientiam 12
⟨Queritur utrum ista scientia sit practica vel speculativa⟩ 12
Queritur utrum sit nobilissima et dignissima ⟨et dea scientiarum⟩ 13
Queritur utrum in hac scientia sit procedendum a causatis ad causas 13
Queritur numerus et sufficientia habituum anime 14


[1] acquisita] accissita *MS.* [2] fiat] stat *MS.*

Queritur de arte, utrum ars sit universalium ; experimentum singularium 16
Queritur quis magis proficit in operando, artifex aut expertus 16
Queritur quid sit admiratio 17
Queritur utrum admiratio est effectus contingentis aut necessarii 17
Queritur utrum sufficiat ad admirationem habere cognitionem effectus ⟨cum ignorantia cause⟩ 17
Queritur an admiratio sit principium scientie 18
Dubitatur utrum admiratio sit in brutis ⟨vel pueris⟩ 18
Queritur de numero habituum anime 19

⟨Incipiunt Questiones supra secundum Methaphysice⟩

*⟨Consideratio quidem de veritate etc.⟩*

Queritur primo an sit veritas 21
Queritur utrum necesse est ponere veritatem 21
Queritur utrum contingat ponere plures veritates 22
Queritur utrum sint plures veritates incomplexe 23
Queritur utrum contingat ponere plures veritates, unam creatam et aliam increatam 25
Queritur utrum sint plures veritates increate 26
Queritur utrum dicatur veritas univoce vel equivoce 26
Queritur utrum veritas ⟨creata et⟩ increata habeant aliquod commune 27
Queritur quid est unitas 28
Queritur utrum veritas sit in genere 29
Queritur an possibile est habere cognitionem de veritate 30
Queritur an cognitio de veritate sit facilis ⟨a parte nostra⟩ 31
Queritur an sit difficultas a parte rei 32

Queritur utrum ista propositio sit vera: *Sicut se habet oculus vespertilionis ad lucem diei, sic intellectus noster ad manifestissima nature* 33 f. 3 a 3.
Queritur utrum possumus cognoscere veritatem ⟨primam⟩ per se 34

*⟨Necesse est autem ad quesitam scientiam etc.⟩*

Queritur utrum materia sit causa difficultatis cognoscendi veritatem in sensibilibus 35

Queritur quomodo intellectus noster sit causa difficultatis cognoscendi formas separatas 36
Queritur utrum scientia de veritate est speculativa 37
Queritur quid sit finis speculative 38
Queritur quid sit finis active 39
Queritur utrum prima veritas sit causa omnium aliarum veritatum 40
Queritur utrum ista propositio sit vera : *Sicut se habet unumquodque ad esse, sic se habet ad veritatem* 40
⟨Queritur utrum sint plura vera ab eterno, sive complexa sive incomplexa⟩ 41

*⟨De capitulo de statu causarum⟩*

Queritur utrum cause efficientes vadant in infinitum ⟨a parte post⟩ 42
Queritur an possibile est quod cause vadant in infinitum ⟨a parte ante⟩ 43
Queritur utrum sit status ad unicam causam effcientem 44
Queritur utrum illa causa sit creata vel increata 45
Queritur utrum sit status in causis materialibus ⟨a parte post⟩ 46
Queritur utrum causa finalis sit ibi ultimum ⟨a parte post⟩ 47
Queritur utrum sit status ad causam finalem causatam vel incausatam 48
Queritur utrum contingat huiusmodi finalem causam ponere in ratione boni esse unam vel plures 49
Queritur an sit status in causa formali ⟨a parte post⟩ 50
Queritur utrum sit status in causis formalibus a parte ante 51
Queritur utrum sit status ad formam causatam vel incausatam : queritur utrum alia causa formalis sit incausata 51
Queritur utrum contingat ponere statum ad causam unam formalem ⟨vel plures⟩ 53

*⟨Plato vero dicit esse aliud et opinatur etc.⟩*

Queritur utrum sit unus modus sciendi vel plures in scientiis 54
Queritur utrum ille modus debeat haberi per scientiam 54
⟨Queritur an debeat haberi per scientiam eandem vel per aliam⟩ 55
Queritur que sit illa, an loyica, an alia 56
Queritur utrum congruit ponere naturam elementarem esse principium materiale partium entis 56

Queritur an natura elementaris potest esse principium materiale respectu celi 57
Queritur utrum sit principium materiale in omni creato 58

*⟨Dicere vero species etc.⟩*

Queritur utrum sit necessario ponere eandem materiam in omnibus per essentiam 60
⟨Queritur utrum una omnino et eadem numero sit eadem in omnibus per essentiam⟩ 60
Queritur utrum sit ponere ⟨chaos, scilicet⟩ aliquod confussum materiale in quo omnia sint admixta ante procreationem rerum. Queritur an materia omnium sit causata 61

*⟨Quoniam autem in fundamento nature nichil est distinctum etc.⟩*

⟨Queritur utrum contingit formam ponere in materia⟩ 63
Queritur an materia omnium sit creata ⟨secundum se existens in productione prima omnium rerum⟩ 64
⟨Queritur quando est in prioritate nature, utrum tunc habeat aliquam potentiam⟩ 64
Queritur utrum in materia sit potentia passiva 65

*⟨Cum philosophia autem considerat rebus etc.⟩*

Queritur utrum materia prima omnino pura habeat confussionem vel distinctionem potentiarum 66
Queritur utrum ⟨in⟩ materia sit unica potentia vel plures 66
Queritur utrum potentia materie sit ejus substantia 67
Queritur utrum potentia materie sit differentia accidentalis vel substantialis 68
Queritur an materia prima habeat alicam formam 69
Queritur utrum in materia prima fit exitus formarum ⟨sub⟩ distinctio⟨ne⟩ vel sub confussione 71
Queritur utrum idee sint apud mentem divinam 71
Queritur utrum possibile est quod ydee sint extra 72
Queritur utrum quelibet ydea est una numero 74
Queritur utrum ydee sint cause transmutationis 75
Queritur utrum ydea est universale 76

*⟨Quoniam autem in fundamento nature nichil est distinctum etc.⟩*

Queritur utrum uterque, scilicet Plato et Pitagoris, possuit ydeas numerales 78
Queritur utrum natura et ars agant[1] respiciendo hujusmodi ydeas 78
Queritur utrum natura respiceret ad exemplar producendo ⟨accidentia⟩ 80
Queritur an in rebus artificialibus necesse est ponere hujusmodi ydeas 81
Queritur utrum ydee sunt ⟨separate⟩ universales 81
⟨Queritur an universale actu separetur⟩ 82
Queritur ⟨utrum⟩ corruptis singularibus, possint universalia remanere 83

*⟨Dicere vero species continentes se etc.⟩*

Queritur a quo causetur numerus in rebus an a parte materie an a parte forme 87
Queritur qualiter componitur numerus 88
Queritur utrum numerus constituitur secundum substantiam ex numero et unitate 89
⟨Queritur utrum numerus constituitur ex unitates⟩ 89
Queritur an numerus habeat diversitatem specierum 91
Queritur utrum unitates distinguantur secundum speciem 92
Queritur utrum numerus sit unum per essentiam ⟨vel aggregatione solum⟩ 93

⟨Incipiunt Questiones supra librum quintum Methaphysice⟩

Queritur an methaphysicus habeat considerare significationes nominum 95
Queritur quare facit tractatum separatum de distinctione nominum 95
Queritur an methaphysicus habeat imponere voces 96
Queritur de primo modo initii 98
Queritur de secundo modo 98
Queritur de tertio modo initii 98

[1] agant] ignorant *MS.*

Queritur de quarto 99
Queritur an finis possit dici principium 99
Queritur de modis in comparatione adinvicem, utrum debeant reduci ad unum principium 99 f. 3 b 1.
Queritur quid est illud principium, utrum creatum vel increatum 100
Queritur de numero et sufficientia modorum initii 100
Queritur utrum methaphysicus habet distinguere de causis 101

*⟨Elementum dicitur⟩*

Queritur utrum ⟨elementum⟩ intelligatur de materia et forma 103
Queritur quid debet dici elementum 103
⟨Queritur de exemplis que ponit⟩ 104
⟨Queritur de alio exemplo⟩ 104
Queritur de modis nature 105
Queritur de modis necessarii 106
⟨Queritur de quinto modo necessarii⟩ 106

*⟨Unum et duo respectu unius subjecti⟩*

Queritur de modis unius ⟨per accidens⟩, utrum sint unum secundum numerum, scilicet subjectum et accidens 108
Queritur utrum sunt unum per se vel per accidens 108
Queritur quomodo duo accidentia faciunt unum secundum numerum 108
Queritur utrum duo accidentia, que sunt unum secundum numerum, utrum sunt unum per se vel per accidens 109
Queritur utrum magis fiat unum ex subiecto et accidente quam ex duobus accidentibus 110
Queritur quomodo continuum potest dici unum in naturalibus et in artificialibus 110
Queritur utrum linea recta magis est una quam curva 110
Queritur utrum linea recta magis sit una quam linea circularis 111
⟨Queritur de secundo modo secundum quem aliqua sunt unum per se secundum formam, quia non dividuntur secundum formam, ut inter aquam et partem aque que sunt unum, et partes olei et vini, utrum sit diversitas in forma⟩ 112

Queritur de illis que sunt unum genere, aut hoc est quia habent unitatem generis secundum totum aut secundum partem 112
Queritur utrum materia sit una secundum genus 113
Queritur quomodo accidens per se et suum subjectum per se faciant unum secundum numerum 114
Queritur utrum faciant unum ⟨per se, vel per accidens⟩ 114
Queritur utrum duo accidentia per se respectu unius subjecti sint unum secundum numerum 115
Queritur utrum ibi sit unitas per se vel per accidens 115
Queritur de uno proportione analogia utrum sit unum 115

Queritur de collatione accidentis ad subjectum, utrum sit ens 117
Queritur utrum sit ens per se 117
Queritur de collatione accidentis ad accidens, utrum sit ens 118
Queritur utrum sit ens per se 118
Queritur utrum enuntiabile ponat alicam naturam entis 119
Queritur utrum sit ens per se vel per accidens 119
Queritur utrum enuntiabile sit in predicamento vel non 120
Queritur de enuntiabili, utrum debet dici ens a parte rei 120
Queritur utrum ista enuntiabilia a parte ⟨rei⟩ habeant alicam naturam entis 121
Queritur utrum enuntiabile a parte rei sit ens per se vel per accidens 122
Queritur utrum illa enunciabilia sint in genere, 'homo est animal', vel 'hominem esse' 123
Queritur utrum 'homo albus' sit in genere 124
Queritur utrum 'albus homo' et 'color albedo' si⟨n⟩t in genere 125
Queritur de illis enuntiabilibus que non sunt in genere, quomodo habent reduci adinvicem sine ratione enuntiendi 126
Queritur de modo reducendi, utrum per naturam accidentis vel substantie reducatur⟩ 126
⟨Queritur de illo 'quantus musicus' ad quod debet reduci an ad qualitatem vel ad quantitatem⟩ 127
Queritur de enuntiatiabilibus ratione predicandi, quomodo habent reduci ad predicamenta 127
Queritur quomodo 'hominem esse animal' habet reduci 128
Queritur, si enuntiatur accidens de subjecto, quomodo habet reduci ad genus 128

*⟨Queritur de modis entis per se⟩*

Queritur utrum substantia est ens per se 129
Queritur utrum accidens sit ens per se 129
Queritur utrum concretum sit in genere 130
Queritur an differat concretum et abstractum in suscipiendo predicationem generis 130
Queritur utrum ens quod dicitur verum est ens per se vel ccidens 131
Queritur utrum ens actu vel potentia sit ens per se 131

*⟨Queritur de capitulo de substantia⟩*

Queritur utrum Sors vel Plato sit substantia 132
Queritur de toto universali, utrum sit substantia 134
Queritur utrum forma sit accidens 135
Queritur an materia debet dici substantia 135
Queritur quid istorum est magis substantia 136
Queritur utrum forma sit magis substantia quam compositum 136

*⟨Queritur postea de capitulo de quantitate⟩*

Queritur utrum oratio sit quantitas 137
Queritur utrum essentia orationis in quantum est quantitas sit vox 138
Queritur utrum mensura sit substantiale quantitati que est vox vel accidentale 139
Queritur utrum illa mensura sit ⟨quantitas⟩ continua vel discreta 140
⟨Queritur, si oratio quantitas sit discreta, an sit ejusdem rationis speciei cum numero⟩ 141
⟨Queritur cujus oratio sit mensura⟩ 142
Queritur que mensura est oratio 143
Queritur utrum pes et metrum differant in specie 144

*⟨Queritur de qualitate⟩*

Queritur utrum differentia qualitatis sit accidens 145
Queritur, si differentia non est pure accidens, utrum est aliquod mixtum ex substantiali et accidentali 146
Queritur an differentia sit substantia 147

Queritur utrum sit substantia que est principium in predicamento substantie 148
Queritur utrum genus generalissimum predicetur de differentia 149
f. 3 b. 2 Queritur utrum rectitudo et curvitas sint qualitates 150
Queritur utrum forma et figura sint qualitates 150
Queritur de forma quid sit: queritur de differentia inter formam et figuram 152
Queritur unde dicantur passibiles qualitates 154
Queritur an qualitates communes sint in tertia specie qualitatis 156
⟨Queritur utrum passio vel passibilis qualitas sint anime⟩ 156
Queritur an passio sit qualitas 157
⟨Queritur utrum idem sint vel differant passio et passibilis qualitas⟩ 157
Queritur utrum ea que sunt in quarto modo possunt esse in tertio 158

## ⟨*Queritur de capitulo relationis*⟩

Queritur an relatio est aliquod ens 159
Queritur utrum relatio sit ens secunde intentionis vel prime 160
Queritur utrum relatio differat per essentiam ab aliis ⟨predicamentis⟩ 162
Queritur utrum relatio sit accidens 163
Queritur an relatio exigat duo extrema 163
Queritur utrum relatio exigat duo extrema actu 164
⟨Queritur utrum relatio sit unum accidens vel duo⟩ 165
Queritur utrum relatio sit unum secundum numerum vel secundum speciem ⟨solum⟩ 165
⟨Queritur de aliis accidentibus, ut paternitas et filiatio, utrum sint in uno subjecto⟩ 168
Queritur quid sit genus generalissimum in relatione, ⟨an ipsum ad aliquid⟩ 168
Queritur an hoc ipsum relatio sit genus generalissimum 169
Queritur utrum species relationis differunt sive in abstractione vel in concretione 169
⟨Queritur utrum paternitas et filiatio sint nomina unius speciei vel duarum⟩ 170
Queritur utrum paternitas et filiatio sint eiusdem generis 171

Queritur de modis per se, et de primo 172
Queritur de secundo modo 173
Queritur de tertio 174
Queritur de quarto 175
Queritur an hec sit vera per se: 'animal rationale mortale est homo' 176
⟨Queritur quis modus dicendi per se est ibi⟩ 177
Queritur de ista: 'animal est homo', utrum sit vera per se 177
Queritur utrum ista: 'Sor est animal', est vera per se 178
Queritur quis modus dicendi per se est ibi 178
Queritur de hac: 'Sor est homo', utrum sit vera per se 179
Queritur de istis 'Sor est', 'homo est' 179
Queritur quis modus sit ibi 179

⟨INCIPIUNT QUESTIONES SEXTI LIBRI METHAPHYSICE⟩[1]

Queritur an substantie sit demonstratio 181
Queritur an ens per accidens sit ens vere ⟨nomine vero entis⟩ 182
Queritur utrum de ente per accidens possit esse scientia 183
Queritur utrum ejus scientia sit certa vel non 183
Queritur an de ipso sit scientia universalis vel particularis 184
Queritur utrum ens per accidens habet causam determinatam 185
Queritur an omnis causa propria inferat effectum de necessitate 185
Queritur an de vero complexo et falso complexo determinet hic 188
Queritur in quo sit hujusmodi verum tanquam in subjecto 189
Queritur utrum verum complexum et falsum sunt in oratione sicut in subjecto 190
Queritur utrum verum et falsum in oratione sint apud intellectum 191
Queritur utrum verum et falsum sint in intellectu vel in anima 192
Queritur utrum verum et falsum simul et semel sint in anima 193

⟨QUESTIONES SUPRA SEPTIMUM METHAPHYSICE⟩[2]

Queritur utrum hec propositio sit vera: 'substantia precedit omne accidens'; queritur utrum substantia est prior cognitione et tempore et diffinitione 195

[1] vi$^{us}$] *in marg. MS.* [2] vii$^{us}$] *in marg. MS.*

Queritur quid non est diffinitivum 196
Queritur utrum aggregatum ex accidente et subiecto sit diffinibile 197
Queritur quid est illud quod habet diffiniri 198
Queritur utrum accidens sit diffinibile 199
Queritur quomodo accidens habet diffiniri 200
Queritur utrum habet diffiniri per accidens 201
Queritur utrum in diffinitione accidentis cadat subjectum 201
Queritur an accidens potest significari sine subjecto 203
⟨Queritur, si ponatur accidens cum suo subjecto, utrum sit nugatio⟩ 204
Queritur utrum hic sit nugatio: 'animal homo' 205
Queritur an quiditas sit in simplicibus 206
Queritur an quiditas in compositis debet exprimi per principium materiale 207
Queritur an quiditas rei sit materia tantum vel forma tantum vel ⟨aggregatum ex materia et forma⟩ 208
⟨Queritur si non sit aggregatum, an sit materia tantum an forma tantum⟩ 208
Queritur utrum quiditas est forma que est altera pars compositi 209
⟨Queritur utrum quiditas est genus generalissimum aut species⟩ 209
Queritur quid sit quiditas substantie demonstrate: an species sit quiditas suorum individuorum 211
Queritur utrum quiditas possit esse aliquid aliud ab eo cujus est quiditas 211
Queritur utrum in omnibus sit quiditas alia ab eo cujus est quiditas 212
Queritur utrum in accidentibus sit quiditas eadem cum eo cujus est quiditas 212
f. 3 b 3. Queritur an essentia in accidentibus sit prior ipso esse 213

*⟨Que autem sunt, quedam fiunt a natura, quedam ab artificio et quedam per illud quod est per se⟩*

Queritur utrum illud quod generatur sit materia vel forma vel compositum 214
Queritur an forma generatur per se 214

Queritur an necesse est ponere agens intra 215
Queritur quid est illud agens 216
⟨Queritur utrum agens intra sit potentia activa in materia⟩ 217
Queritur quomodo generantur res per artificium 218
⟨Queritur utrum generentur per aliquod principium intra⟩ 218
Queritur quomodo possibile ⟨sit⟩ quod unum generatur ex arte et natura 219
Queritur quomodo ista propositio est vera: 'Omne quod generatur, generatur ex sibi simili nomine vel specie' 220
Queritur utrum necesse est quod generans et generatum sint similia in sexu 221
Queritur cui debet attribui assimilatio in figura 222
Queritur utrum generans simile nomine specie et diffinitione cum generato est ydea in mente artificis 223
Queritur quomodo sit idem ydea domus cum domo generanda utrum genere vel specie vel numero 224
Queritur utrum ad generationem singularum domorum exigitur unica ydea 225

## ⟨*Ergo diffinitio est sermo etc.*⟩

Queritur que partes debent ingredi diffinitionem; utrum accidens est perfectio individui 226
Queritur utrum principia rei debent esse cause efficientes[1] individuationis 228
Queritur quid principium est causa individuationis 228
Queritur utrum sola materia causet individuationem 229
Queritur quid istorum sit magis causa, ⟨an materia vel forma⟩ 231
Queritur utrum possibile sit ponere naturam individuationis in hiis que habent formam solum, exclusa omni materia 232
Queritur utrum individuum habet diffinitionem 233
Queritur quid diffinitur apud nos, utrum genus vel species 234
⟨Queritur utrum particulare sive individuum, ut Sor et Plato, habeat diffinitionem⟩ 235
Queritur utrum ⟨ipsum⟩ diffinibile sit materia vel forma vel compositum 236
Queritur quomodo universalia habent materiam 237
Queritur an partes materiales ingrediantur diffinitionem 238

[1] cause efficientes] causa efficiente *MS.*

*⟨Et cum perscrutatio sit, revertamur et quemadmodum etc.⟩*


Queritur quomodo habebimus naturam universalis 239
Queritur utrum universale est in rebus vel in anima 241
Queritur utrum universale est in rebus materialibus 242
Queritur an tota ratio universalis perficiatur sine comparatione ad animam 242
Queritur utrum universale est in singularibus 243
Queritur utrum universale est substantia perfectiva singularium 244
Queritur an universale sit aliquid in actu 245
⟨Queritur utrum universale sit idem quod particulare⟩ 245


*⟨Incipiamus igitur alio modo et dicamus etcetera⟩*


Queritur in quibus habet hec questio locum 'quare' 246
Queritur utrum hec questio 'quare' querit aliud et aliud 247
Queritur utrum hec questio 'quare' habeat locum in simplici increato 248
Queritur quomodo in creaturis debeat dissolvi hec questio 248
Queritur an mixtum sit unum 249
Queritur quid faciat mixtum esse unum per essentiam 250
Queritur quid sit illud formale, utrum sit virtus celestis 251
Queritur utrum materia ingrediatur diffinitionem 252
Queritur utrum forma naturalis diffiniatur per materiam 252
Queritur an diffinitio methaphysica habet fieri ex genere et differentia 253
Queritur an pars materialis precedat totum 253
Queritur utrum materia et forma precedant compositum 254


*⟨Et cum partes que sunt in sermone sunt quoque partes diffinitionis etc.⟩*


Queritur quomodo diffinitio potest fieri unum ex genere et differentia 255
Queritur utrum unica differentia sufficiat generi vel due 256
Queritur utrum ille due differentia sunt in genere actu vel potentia 256
⟨Queritur quomodo habeant reduci differentie hujusmodi ad actum⟩ 257

*⟨Et oportet ut perscrutatio sit primo de diffinitionibus que sunt secundum divisionem⟩*

Queritur utrum differentia significat actum purum vel agregatum 259
Queritur an differentia importet essentiam generis 259
⟨Queritur utrum ad speciem constituendam forma plures exiguntur⟩: an differentia addit supra genus novam essentiam 262
Queritur utrum genus remotum sufficiat ad differentiam cum forma ultima 262
Queritur utrum fiat unum per essentiam ex differentia et ex genere 263
⟨Queritur utrum differentia sit de substantia speciei⟩ 264
Queritur utrum differentia sit magis de substantia speciei quam genus 264
Queritur utrum differentia ultima convertatur cum specie, sicut dicit Aristoteles 265
Queritur utrum sit alica natura media inter formas elementares miscibilium 266
Queritur quomodo educatur forma mixti in esse 267
Queritur utrum forma mixti in animatis posset fieri anima 268

Hic desinunt Questiones septimi libri Methaphysice, et sequentur Questiones octavi libri Methaphysice Aristotelis, et incipit liber.

Queritur utrum necesse est aliquid subici in transmutatione 270 f. 4 a 1.
⟨Queritur utrum illud quod subicitur sit materia⟩ 270
Queritur de comparatione transmutationum in esse, ⟨utrum loci mutatio sequitur generationem⟩ 271
Queritur utrum augmentum sequitur ad generationem 271
Queritur utrum alteratio sequatur generationem 271
Queritur de forma rerum naturalium, utrum sit substantia vel accidens 273
Queritur an materia et forma simplex nomen possint habere 275

Queritur utrum nomina actu imposita sint nomina simplicium, vel aggregatorum 276
Queritur utrum istud nomen 'aggregati' est forme vel aggregati 276
Queritur cujus principalius est istud nomen 277
⟨Queritur utrum nomen imponat forma vel compositum⟩ 278
Queritur utrum signando formam et aggregatum faciat univocationem puram 279
Queritur utrum istud sit apud methaphysicum dicere quod significat nomen aggregatum et formam et apud grammaticum significare substantiam et qualitatem 280
Queritur quid in nominibus est loco aggregati et loco forme 281
Queritur utrum sit ponere compositionem in substantia 281
Queritur utrum ista compositio debet esse ex materia et forma 282
⟨Queritur de hoc quod determinavit Aristoteles quod forma suscipit magis et minus, prout est in materia, et substantia non⟩ 284
Queritur utrum omnes cause debent cadere in diffinitione 285
Queritur utrum ex privatione in habitum potest fieri regressum 285
Queritur de unitate compositi, utrum sit unum : et utrum sine medio vel non 286

⟨Questiones supra nonum librum Methaphysice⟩

Queritur utrum activa potentia sit 288
Queritur utrum potentia activa debetur materie 288
Queritur quid est potentia activa 289
Queritur in quo genere sit potentia activa 290
Queritur in quo predicamento sit illa 290
Queritur utrum sit potentia passiva 291
Queritur quid sit ista potentia passiva 291
Queritur de divisione potentie 292
Queritur utrum voluntas rationalis ⟨intelligentie⟩ vadit ad opposita 293
Queritur utrum voluntas cause prime vadat ad opposita 294
Queritur utrum potestas rationalis hominis valet ad opposita 295
Queritur utrum potestas irrationalis valet ad opposita 295
Queritur utrum potestas efficientis valet ad opposita 296
Queritur utrum potestas brutorum valet ad opposita 297

Queritur quomodo potestas rationalis vadit ad actum 297
Queritur utrum potestas rationalis exeat in bonum per se 298
Queritur de exitu potentie rationalis in malum 299
Queritur de exitu potentie cause prime in actum 299
Queritur quid sit actus ⟨utrum sit forma⟩ 300
Queritur quid sit potentia respectu actus 301
Queritur utrum ens in potentia sit prius ente in actu 302
Queritur utrum in diversis secundum numerum actus precedit potentiam tempore 302
Queritur utrum in eodem secundum numerum actus precedit potentiam tempore 303
Queritur utrum potentia ordinata ad actum bonum sit bona 304
Queritur utrum actus bonus sit melior potentia ordinata ad actum ⟨bonum⟩ 305
Queritur utrum potentia ordinata ad malum sit bona 306
Queritur utrum actus ad quem ordinatur ista potentia sit pejor 307
Queritur utrum malum sequatur potentiam respectu cause prime 307
Queritur utrum potentia sit in intelligentiis 308
Queritur de potentia elementorum, an sint in potentia secundum substantiam ad formam 308
Queritur utrum sit potentia ad formam in celestibus 309
Queritur an malum sit 310
Queritur utrum sit pura privatio 311
Queritur utrum in superioribus sit malum 312
Queritur utrum in inferioribus sit malum 313
Queritur utrum prima causa velit malum esse 313
Queritur utrum permittat malum fieri 314
Queritur utrum malum causetur a bo⟨no⟩ 314
Queritur utrum causetur a bono creato ⟨vel increato⟩ 315
Queritur utrum bonum increatum est causa mali 315
Queritur utrum materia est causa mali 316
Queritur quid est causa mali 317
Queritur utrum contrarium est causa ⟨intrinseca⟩ mali 317
Queritur utrum inducant malum in ⟨quantum⟩ deffectus et privatio sunt 318
Queritur utrum malum faciat ad decorem universi 318
Queritur utrum intendatur bonum universi propter malum 319
Queritur an malum fieri est bonum vel non 319

Queritur utrum malum fieri sit verum 319
Queritur utrum alterum contrariorum sit semper bonum et alterum malum 320
Queritur utrum alterum contrariorum sit pure malum 320
Queritur an malum prevideatur a primo vel cognoscatur 321

⟨Questiones supra decimum librum Methaphysice⟩

Queritur utrum materia vel forma sit causa unitatis aut
f. 4 a 2. neuter 322
Queritur utrum necesse sit ponere unum minimum in generibus 323
Queritur utrum ratio omnium generum sit unum minimum 324
Queritur in quo genere debet primo esse minimum 324
Queritur utrum sint plura minima in generibus vel unicum 325
Queritur utrum in quantitate sit unum minimum vel non 325
Queritur quid sit minimum in quantitate 326
Queritur utrum unitas sit minimum in quantitate 327
Queritur a parte cujus debet sumi minimum in quantitate 328
Queritur quid sit illud minimum 328
Queritur utrum iste ternarius sit cause prime vel non 329
⟨Queritur quid sit illud minimum in creatura⟩ 329
Queritur utrum causa prima est minimum in substantia 330
Queritur utrum materia sit istud minimum 330
Queritur utrum substantia composita universalis vel particularis 331
Queritur utrum istud minimum debet sumi a parte substantie corporee vel incorporee 332
Queritur a parte cujus substantie incorporee debet sumi minimum istud 332
⟨Queritur utrum unum et ens convertantur⟩ 333
Queritur in quo genere primo reperiatur vera contrarietas 333
Queritur an contrarietas sit maxima distantia 334
Queritur quomodo opponuntur magnum et parvum 334
Queritur quomodo opponuntur unum et multa 335
Queritur an contraria habeant medium 335
Queritur utrum medium sit inter bonum et malum 336

# INCIPIUNT QUESTIONES SUPRA PRIMUM METHAPHISICE A MAGISTRO R. BACCO

*Omnes homines natura scire desiderant etc.*

DUBITATUR de ista scientia primo de subjecto: set hoc relinquimus principio quarti et sexti. QUERITUR ergo de ista propositione et verificatione ipsius 'omnes homines' etc., et primo utrum sit desiderium et appetitus respectu scientie. ⟨Videtur⟩ quod sic: unius virtutis est unum objectum; set appetitus una virtus, ergo habebit unum objectum, ergo bonum est objectum ejus, tertio *De Anima*, quare sine scire verum erit ejus objectum, quare etc. Major patet; et minor scribitur tertio *De Anima*, ergo etc. ITEM: primo *De Vegetabilibus*, appetitus non est nisi ipsius sensus; set sensus non ordinatur ad scire sicut ad suum objectum, imo ad sensibile, quare etc. CONTRA: oppositum dicit Aristoteles, quia nobilius est sentire quam scire; set nos appetimus sentire, ergo scire. SOLUTIO: ista propositio vera est, sicut probat Aristoteles et dicit. Ad objectum respondeo, quod virtus appetitiva est duplex, secundum quod distinguit Avicenna, quinto *De Anima* et principio *Medicine*, quod omnis virtus intellectiva est quodammodo speculativa, quodammodo practica; set intellectui practico attribuitur appetitus antonomastice, speculativo cognitio antonomastice, licet uterque utrumque faciat et habeat. Similiter, scire est ens et est sui communicativum. In quantum est ens cadit sub cognitione, et sic convertitur cum vero, in quantum est sui communicativum habet rationem boni, et sic practico appetitui attribuitur. De appetitu ergo vel desiderio intellectus speculativi non practici est hec propositio vera 'Omnes homines' etc. Ad aliud dico, quod appetitus potest dupliciter accipi; communiter vel proprie. Proprie est appetitus sensibilis, et sic intelligit primo *De*

f. 78 a 1.

3 .I. pecia. 12 erit] non erit *MS.* 29 appetitui] appetui *MS.*

*Vegetabilibus*; communiter acceptus est et intelligibilis et sensibilis, et ita potest esse respectu scientie.

Secundo DUBITATUR si scientia desideretur, an ab omnibus desideretur? Quod non: quia pueri aut fatui propositum non habent nec curant scire, ut dicitur secundo *Physicorum*, ergo propositio est falsa. CONTRA: Aristoteles ostendit desiderium scientie per desiderium sentiendi; set ab omnibus appetitur sentire et videre maxime, ergo et scire. SOLUTIO: duplex est appetitus; quidam ordinatus et discretus, et sic non omnes scire desiderant; alius est inordinatus et confusus, et de isto verum est quod omnes appetunt scire. Ad objectum, verum est quod non est in omnibus, sicut in pueris et in fatuis non est desiderium discretum et ordinatum, set confusum et indiscretum.

QUERITUR utrum istud desiderium sit a natura. Quod non ⟨videtur⟩: voluntas et natura dividuntur per oppositum, secundo *Physicorum*; set istud desiderium est ab ipso velle et voluntate, ergo etc. CONTRA: Boethius in libro *De Duabus Naturis* 'natura est uniuscujusque differentia specifica vel proprietas'; set anima intellectiva est differentia specifica hominis, et proprietas ipsius in quantum homo, ergo anima intellectiva est natura hominis in quantum homo, set ex ordinatione intellective est, ut ordinetur ad scire, et verum est, ergo etc. SOLUTIO: natura potest sumi proprie, et sic sumitur pro virtute naturali ordinata vel in alterum contrariorum in suum opus solum, sicut natura ignis ad calefaciendum solum, ut dicitur libro *Peryarmenias*, et quarto *Methaphysice*, et hec est potestas irrationalium. Aliter sumitur natura pro omni principio intrinseco movente, sicut secundo *Physicorum* 'natura est principium ejus' etc. Et sic potest sumi natura pro anima intellectiva, secundum quod dicit Boethius quod 'natura est differentia specifica' etc. Et primo modo sumendo naturam, verum est quod natura dividitur contra voluntatem, et quia potestas rationalis, que est voluntas, valet ad opposita; secundo modo sumendo naturam, voluntas potest sumi pro natura. Et sic est vera illa propositio.

DUBITATUR quarto si ista est a natura, utrum sit in omnibus a natura an in aliquibus. Quod non in omnibus a natura videtur: quia in illis in quibuscunque complexio naturalis et proprietas naturalis repugnat scientie. Major illa patet, quia causa prima includere in subjecto—ibi non est scientia a natura, et in fatuis a nativitate complexio naturalis repugnat scientie, ergo etc.; minor patet, quia ibi non est ordinatio naturalis ad naturam. CONTRARIUM patet: quinto *Ethice* dicit Aristoteles, 'quod est a natura est idem apud omnes'. SOLUTIO: duplex est natura; quedam est natura a parte anime, et de hac procedit ultima ratio et est vera propositio quia a parte anime, nec scire desiderant omnes; alia est natura complexionis corporalis, et hec impeditur, et de ista procedit prima, quia complexio corporalis impedit cognitionem anime in hac vita, set ⟨non⟩ in ultima prosperitate, quia ibi erit ita sciens anima fatui sicut anima sapientis.

Quinto DUBITATUR an hujusmodi desiderium sit in homine a parte materie an a parte forme. Quod a parte materie videtur: quia omnis potentia receptiva debetur materie; set desiderium sciendi fundatur supra potentiam receptivam et passivam, quare etc. Major patet, quarto *Methaphysice*. QUOD debeatur forme videtur, quia appetitus materie terminatur ad formam substantialem que perficit ipsam, ergo adveniente forma perficiente materiam, nullus appetitus derelinquitur a parte materie, ergo ille appetitus erit ratione forme; set materia terminata per formam substantialem animam adhuc appetit anima secundam perfectionem, que est scientia et virtus. SOLUTIO: dico quod iste appetitus inest anime a parte forme. Ad objectum respondeo, quod potentia receptiva duplex est; aut receptiva receptione materiali, et hec debetur materie; aut receptiva receptione spirituali, et hec debetur forme. Et de ista est minor vera et major falsa. Receptio spiritualis est receptio specierum denudatarum ab omni materiali conditione.

QUERITUR utrum ista scientia sit una specie vel plures. Quod non una specie videtur: modus scientie alius essentialis, alius accidentalis; et essentialis triplex, alius

6 et] set *MS.*

mathematicus et metaphysicus et physicus etiam, sexto f. 78 a 2. *Methaphysice*, sed | planum est quod iste scientie differunt secundum speciem, ergo etc. CONTRA: finis non multiplicatur secundum speciem, licet multiplicantur ea que sunt ad finem secundum speciem sicut patet in beatitudine, cum multi sint beati et virtutes, tamen unica est beatitudo; set scientia est finis desiderii nostri et aliorum, et aliorum que sunt ad scientiam ordinata, ergo, licet ista sint plura, non tamen scientia erit plures set una specie. SOLUTIO: duplex scientia, quedam, que est finalis completa omnium, hec est una secundum speciem, et hec est complementum anime speculative in ultima prosperitate; alia est ordinata ad hanc sicut virtus ad felicitatem, et hec multiplicatur secundum speciem. De ista procedit prima ratio, de scientia prima procedit secunda ratio, quia illam desiderant omnes scire, que est finis totius speculative.

QUERITUR de isto scibili utrum sit unum vel multa. Quod sit multa secundum speciem videtur: a quo dependet esse ab eo dependet multitudo sui esse; set esse unius correlativi dependet ab esse alterius, ergo multitudo unius ab multitudine alterius. Set scientia multiplicatur hic, ergo et scibile, et secundum numerum ut scibile finale et secundum speciem. CONTRA: ultimum scibile est causa prima, set tantum est unica causa prima secundum numerum, ergo etc. Major patet, quia causa prima est scibile; set nichil est ultra causam primam, ergo est ultimum scibile, et est una secundum numerum, ergo etc. QUOD CONCEDO quod sic, et sic patet ultimum scibile est unum secundum numerum, et sic patet utrum sit causatum vel incausatum. Ideo si loquor de ultimo scibili et finali, patet quod est unum secundum numerum; si loquor de ordinatis scibilibus, et sic sunt multa ut Methaphysica et alia scibilia. Ad objectum respondeo, quod major distantia est duplex, quia a quo potest dependere esse, aut est causa illius esse, aut est terminus illius esse. Si illud sit causa illius esse, sic est major propositio vera, quia secundum quod multiplicatur anima intellectiva multiplicatur esse hominis, quia est causa esse hominis. Si sit terminus esse illius a quo dependet, sic non est verum,

quia unus punctus potest esse .4. linearum et unus pater .4. filiorum ; a quo ergo dependet esse alicujus sicut a causa non sicut a termino, ab eodem dependet multitudo ipsius. Sic debet intelligi propositio illa.

*Pluribus autem repertis artibus etc.*

PRIMO DUBITATUR an scientia nobis ignata et non indigeamus acquirere scientiam. Quod non sit necesse modum inveniendi scientiam videtur: quia hec habemus a natura. Probatio: optimi est optime facere, set causa prima est optimum, ergo ipsius est optima facere, ergo cum et optimum et melius est animam perfici qualibet perfectione, scilicet, substantiali et accidentali, quam substantiali tantum, ergo etc. ITEM: secundo *Perspective*, homo sine omni labore et difficultate sillogisat et arguit a natura, sicut patet in exemplo pomorum oblatorum duorum puer⟨o⟩ et quorum aliud pulcrius, aliud turpius, accipitur melius. Unde sicut arguit actor: quod melius est magis est eligendum, set quod pulcrius est melius est, ergo quod est pulcrius magis est eligendum, ergo sine omni labore natus est intellectus humanus arguere, quare etc. CONTRA: multa scimus per doctrinam et inventionem, et ita per acquisitionem et non per naturam scimus fere omnia que scimus, quare etc. HOC CONCEDO quod scientia nostra est acquisita, quia anima creata est sicut tabula nuda. Ad objectum dico: ad minorem respondeo quod licet absolute loquendo videatur melius quod anima perficiatur scientia quam non, non tamen melius est homini in prima sui creatione, quia finis intentus hominis est felicitas, quam acquirit per meritum, et non mereretur per scientias et virtutes si haberet a natura; acquiritur ergo scientia homini per laborem doctrine et virtutis ⟨ut⟩ possit magis acquirere finem intentum, et ita non melius est homini. Ad aliud respondeo, quod difficultas et labor tantum ibi excludunt doctrinam, non tamen excludunt scientiam inventam per sensum et memoriam et experimentum, quia per sensum cognoscit pulcrius vel per memoriam et cooperamentum,

6 ignata] *lege* innata.

et movetur ad accipiendum melius pomum, tamen sine omni labore superius arguit.

Queritur utrum principia scientie sint ignata vel acquisita. Et quod sint acquisita videtur: quia principia unigenea sunt principiatis, primo *Celi et Mundi*; set ars et scientia sunt acquisite, quare et principia harum. Contra: si sint acquisita et non sunt per naturam, tunc queritur de illis per que acquiruntur, utrum acquirantur vel non. Si sic, ergo est abire in infinitum; si non, ergo standum est in aliquo, qua ergo ratione in secundo et in primo, quare erunt ignata. Solutio: principia dupliciter; aut originalia et radicabilia, et hec sunt ignata, que sunt sensus et memoria; aut sunt completiva, et hec sunt acquisita, et hec sunt immediata, scilicet, experimentum, et universale, et admiratio. Ad objectum respondeo, illa propositio 'principia sunt unigenea' etc. est vera de principiis completivis et immediatis, sicut patet in naturalibus. De remotis non est verum, et radicabilibus et originalibus.

Queritur secundo in particulari de hiis, primo de sensu et memoria; de sensu queritur respectu memorie quomodo fit memoria ex sensu, an de necessitate fiat memoria per sensum. Quod non ⟨videtur⟩: sicut cognoscimus sic memoramur, sic nos cognoscimus infinitum et ymaginamur, sicut dicit secundo *Physicorum*, que nec secundum totum nec secundum partem fuerunt in sensum, et de hiis potest
f. 78 b 1. esse memoria, | ergo memoria potest esse sine sensu, ergo memoria non est ex sensu.

Queritur si causatur a sensu, utrum ex uno sensu fiat memoria vel possit fieri. Quod non ⟨videtur⟩: secundo *Posteriorum* et hic, ex multis sensibus fit una memoria, ergo non ex uno. Contra: si aliquis videat hominem unum semel et statim fiat cecus, potest habere memoriam de illo, ergo unico sensu facto potest esse memoria, quare etc. Solutio: dico quod memoria de necessitate causatur a sensu. Ad objectum respondeo, quod non valet consequentia illa quia memoria potest fieri ex multis, quia ex aliquo quod secundum se totum fuit in sensu vel secundum partem potest esse memoria; vel ex aliquo quod solum

secundum contrarium suum fuit in sensu, cum eadem sit cognitio contrariorum. Et ita infinitum et vacuum cadunt in sensu per sua contraria, mons aureus et hujusmodi figmenta secundum partes suas. Ad aliud dico, quod ex uno vel multis potest esse memoria et fieri ; et nos possumus loqui de sensu et memoria in quantum est principium ordinatum ad inventionem scientie et artis, sic exigitur multitudo sensuum ad memoriam, et sic loquitur secundo *Posteriorum* ; aut de memoria qualicunque, et sic sufficit unicus sensus.

QUERITUR de memoria et sensu collatis, an sint principia scientie, et utrum possit sine hiis scientia esse. Quod sic videtur : Avicenna in primo *Methaphysice* sue, 'substantie separate sigillant et informant quantum ad actum sciendi animas nostras suis speciebus ut intelligamus'; set ille species non sunt sensibiles nec a virtute sensibili apprehenduntur, set solum ab intellectu, quare sine sensu potest esse scientia. CONTRA : deficiente sensu deficit scientia que est secundum illum sensum, ergo deficiente sensu simpliciter et defficit scientia simpliciter, quare etc. SOLUTIO : non est ponere scientiam sine sensu vel memoria, imo necesse quod aliquo modo precedat sensus, quia aut cadunt secundum se tota in sensu vel secundum partem, vel per suum contrarium, vel per operationes sensibiles et effectus ; sic est de intelligentiis que, licet secundum se tota vel secundum partes non cadunt in sensu, cadunt tamen per suas operationes sensibiles et per sua contraria que sunt corporalia. Ad objectum dico, quod licet intelligentie sigillent nostras ⟨animas⟩ suis intentionibus, tamen nunquam perficietur intellectus noster, nisi cognoverimus prius suas operationes sensibiles quarum intelligentie sunt cause, et sic post apprehensionem operationum illarum cognoscuntur et apprehenduntur cause illarum operationum, et excitatur et vigoratur ad cognitionem intelligentiarum et substantiarum separatarum.

QUERITUR de experimento, primo utrum bruta possunt experiri, vel homo tantum, et ita in quo sit experimentum. Et videtur quod in brutis : Aristoteles dicit *in litera*

23 suum] sum *MS.*

quando fit cognitio de pluribus singularibus quod hoc profecit illi et illi, et hoc fit experimentum, ergo cognoscere hoc singulare et illud est experimentum; set bruta habent distinctam cognitionem singularium, ergo etc. ITEM: secundo *Physicorum* quod bruta habent artem, ut apes et aranee; set secundum artem precedit experimentum, quare etc. CONTRARIUM dicit *in litera*, quedam animalia vivunt in ymaginationibus, experimento autem non participant, ut bruta; et per rationem sic potest ostendi, quia experimentalis cognitio est via immediata ad artem et cognitionem universalem; set bruta non possunt pervenire ad cognitionem universalem, ergo etc. Major patet et minor etiam, quia universale est objectum intellectus; set bruta non habent intellectum, ergo non congruit brutis experimentum, quia non differt ab universali nisi sicut pars a toto, quia experimentum est acceptio in pluribus singularibus, universale in omnibus. Ad objectum respondeo, quod cognitio distincta singularium duplex; aut per collationem singularium ad suum universale multiplicatum, et hec est experimentalis et hanc non habent bruta; alia est distincta cognitio singularium non per collationem vel respectum ad suum universale communicatum vel participatum ab illis, et hanc possunt habere bruta, set hec cognitio non est experimentalis. Ad aliud respondeo, quod Aristoteles vocat artem, secundo *Physicorum*, aliquid simile arti et artificio, scilicet, industriam naturalem per quam possunt animalia bruta facere opera similia artificio, ut facere nidum et telam; ideo solum per naturam et providentiam naturalem operantur, non per artem ad quam ordinatur experimentum, set de arte, id est, artificio naturali.

QUERITUR an memoria sit causa experimenti. Quod non ⟨videtur⟩: quia omnis causa nobilior est causato; set cognitio memorativa non est nobilior experimentali quoniam memorativa est pure sensitiva, experimentalis cognitio est magis intellectiva vel mixta ex sensitiva et intellectiva, quia experimentalis fit per collationem plurium singularium ad unam naturam communem universalem

3 est] *iter. MS.* 20 hanc] hec *MS.* 33 non est] est non est *MS.*

quam communicant, quare etc. CONTRA: dicit Aristoteles quod ex memoria fit experimentum, et hic et in libro *Posteriorum*. Et potest dici quod cognitio experimentalis habet ortum a memoria tamquam a sua causa; set duplex est causa, quedam principalis, et sic memoria non est causa experimenti; aut est causa dispositionis et occasio necessaria et preparatoria, et sic memoria de necessitate precedit experimentum. Propositio major vera est de causa principali effectiva alicujus.

QUERITUR septimo an unica memoria faciat experimentum. Quod non patet per Aristotelem: quia multe memorie faciunt experimentum, ut dicit hic et libro *Posteriorum*. CONTRARIUM patet: sicut se habet sensus ad memoriam sic memoria ad experimentum; set ex unico sensu fit una memoria, ergo etc. | SOLUTIO: de experimento dupliciter f. 78 b 2. est loqui; aut absolute, et sic potest fieri ex unica memoria, aut prout est principium ordinatum ad inventionem artis et scientie, et sic multe memorie exiguntur ad experimentum. Vel aliter: experimentum potest esse de aliquo ubi causa manifesta est, et sic sufficit unica memoria, ut quod ignis comburat sufficit unicum experimentum vel memoria; vel est de re ubi non est causa manifesta, et sic non sufficit ad experimentum unica memoria, set multe memorie multorum singularium exiguntur. Per hoc patet ad objecta.

*Testatur enim hoc ipsum accidens fere etc.*

QUERITUR adhuc de experientia et experimento, utrum experimentum sit principium necessarium ad scientiam. Quod non ⟨videtur⟩: quoniam artifices experiuntur suam artem et scientiam, quare experimentum sequitur artem, quare non erit principium preambulum ad scientiam. ITEM: scientiarum quedam habetur per inventionem, quedam per doctrinam; set scientia que habetur per doctrinam non indiget experimento nec utitur eo, quare omnes scientie etc. ITEM: propositiones universales que sunt principium artis et scientie cognoscuntur per inductionem et demon-

35 artis] scientie artis *MS.*

strationem et per terminos; set experimentalis cognitio non est inductiva nec est demonstratio, quia nec propter quid, nec est in quantum terminos cognoscimus, quare experimentum non est principium universaliter necessarium ad artem et scientiam. Major patet, quia secundo *Perspective* quod hoc principium 'Omne totum est magis sua parte' habetur per demonstrationem propter quid. CONTRA: Aristoteles non est diminutus; set non determinat aliqua principia deveniendi ad scientiam nisi experimentum et sensum et memoriam et universale et admirationem, ergo respectu cujuslibet scientie intelligendus est suus sermo, vel est diminutus. Et hoc patet per rationem. Quia omnis scientia aut habetur per inventionem aut per doctrinam. Si per inventionem, habeo propositum; si per doctrinam, adhuc habeo, quia scientiam per doctrinam precedit scientia per inventionem, quare etc. QUOD CONCEDO, quod experimentum est principium necessarium precedens omnem scientiam mediate vel immediate, quoniam que habetur per doctrinam precedit experimentum mediate et scientiam que habetur per inventionem immediate. Ad rationem respondeo, quod experimentum dupliciter est; uno modo applicatio scientie ad opus; alio modo est cognitio singularium sub una natura universali. Considerata primo modo, est verum quod dicit quod artifex experitur suam artem; secundo modo precedit et est principium et sumitur proprie. Ad aliud dico, quod experimentum potest comparari ad scientiam tanquam principium mediatum, et sic exigitur ad scientiam per doctrinam et ad propositiones universales. Experimentum est principium immediatum ad scientiam per inventionem, et hec precedit illam que est per doctrinam. Ad aliud respondeo, cognitio de principiis habenda potest esse dupliciter; aut potest haberi quantum ad probationem et cognitionem ipsorum principiorum inventorum—et hoc dupliciter; aut quantum ad simplicem cognitionem; et hec habetur in quantum terminos cognoscimus et diffinitiones terminorum, aut quantum ad probationem, et hoc via probationis ad sensum et sic per inductionem—aut via probationis ad intellectum. Et sic est dupliciter; aut demonstratione

quia, aut demonstratione propter quid. Possumus loqui de cognitione principiorum prout sunt in inveniendo, et sic experimento cognoscuntur.

QUERITUR de admiratione que est principium scientie. Et queritur quid sit et quot exiguntur. Et videtur quod cognitio effectus cum ignorantia cause: quia hoc dicit *in lectione ista et precedenti*. Quare duo exiguntur, cognitio effectus et ignorantia cause. CONTRA: si aliquis cognoscat effectum absolute, ut hominem ridere, non tamen excitatur ad cognitionem cause, et tamen ignorat causam et tamen non admiratur. Ergo admiratio non perficitur de sola ignorantia cause cum cognitione effectus absolute, sicut rusticus non admiratur ignem esse calidum. SOLUTIO: cognitio effectus cum ignorantia cause sufficit ad admirationem uno modo, non secundum quod ignoratur causa et cognoscitur effectus absolute, set per collationem ad causam ejus et considerationem. Et in illa consideratione involvitur dubitatio, et tunc est admiratio. Admiratio est cognitio effectus cum ignorantia cause et dubitatione ipsius: dubitatur tunc intellectus ad cognitionem cause; absolute loquendo procedit objectio.

QUERITUR de proprietate sapientis, primo de hoc quod dicit quod sapiens debet scire omnia in universali, non in particulari. Quod in particulari videtur: quia verius est cognoscere in propria disciplina quam non; set qui cognoscit in particulari cognoscit sic; ergo verius cognoscit cognoscens in particulari quam in universali. CONTRA: demonstratio universalis est verior quam particularis; set sapiens est sciens, et scientia habetur per demonstrationem, et verior per demonstrationem universalem quam particularem, ergo scire in universali est verius quam in particulari. SOLUTIO: sapiens habet cognoscere in particulari, scilicet, omnia particularia in universali, ut omnes partes entis, et omnia universalia in particulari, ut omnes causas universales et primas, et ita verissime cognoscit. Ad objectum, cognoscere in particulari dupliciter; aut cognoscere universalia in particulari, ut principia prima et causas | primas, sic est f. 79 a 1.

33 particularia] particulari *MS.*

verissime cognoscere in particulari, et sic cognoscit sapiens; qui verior ⟨aut⟩ cognoscere particularia in universali, ut cognoscere hoc particulare sicut numerum vel hoc corpus mobile, et sic cognoscere in particulari non est verissime cognoscere, ut cognoscere quod ysoseles habet tres non est ita vere cognoscere sicut cognoscere quod triangulus. Et sic cognoscere in particulari non est cognoscere in propria disciplina, set primo modo.

QUERITUR an ista scientia debet ordinari ad aliam scientiam. Quod sic: quoniam ista scientia, sicut dicit *in litera*, ⟨est⟩ speculativa; set speculatio ordinatur ad praxim, quare etc. CONTRA: dicit postea primo *hujus*, et Avicenna primo sue *Methaphysice*: hec scientia dedignatur esse utilis; set illud quod est utile ad aliud ordinatur ad aliquid, ergo ista per oppositionem non ordinatur ad aliud. SOLUTIO: ordinatio dupliciter; aut sicut ordinatur dominus ad servum via procurationis et dispositionis et regulationis primo et divisim, et sic hec ordinatur; alio modo est ordinatio servilis via admirationis, et sic hec non est utilis. Unde Avicenna distinguit triplicem utilitatem; unam respectu superioris et hec est servitus; aliam respectu equalis et hec quodammodo est servitus; aliam respectu inferioris et hec est dominium; et sic est hec utilis, et ordinatur hic. Ad aliud, ordinatio dupliciter; aut ut ea que sunt ad finem ordinantur ad finem; aut via procurationis et dominii et regulando, et hec sic speculatio ordinatur ad praxim. Primo modo non ordinatur ad praxim, scilicet, tanquam ad finem suum, set secundo modo, scilicet, ut regulans.

Secundo QUERITUR utrum ista scientia sit practica vel speculativa. Quod practica videtur: scientia que docet eligere prelatos in civitatibus et docet eligere summum pontificem et curare puplica est scientia moralis; set hec est hujusmodi, ut scribitur in ultimo capitulo *Methaphysice* Avicenne, quare etc. IN CONTRARIUM dictum est *in litera* et in primo et in secundo hujus *Methaphysice*; quare est speculativa. QUOD CONCEDO quod non est activa principali inten-

2 verior] m$^{or}$ *MS.*

tione, nec ut comprehenditur sub civili vel morali scientia, que est activa; imo est ultima scientiarum et habet potestatem supra principia omnium aliarum, regulando et dirigendo et disponendo et ordinando de principiis aliarum, et sic intelligit Avicenna in sua *Methaphysica* quod electio prelatorum et hujusmodi potest esse dupliciter; ad scientiam, aut ad scientiam ordinantem et regulantem et disponentem, et sic est hujus hoc facere; aut ad scientiam utentem que hujusmodi utitur, scilicet, hujusmodi electionibus et electis; et sic pertinet ad moralem.

QUERITUR utrum sit nobilissima et dignissima et dea scientiarum. Quod non videtur: sicut se habet scientia ad virtutem, sic scientia hujus ad scientiam illius; set virtus est nobilior scientia, ergo scientia de virtute et felicitate est nobilior scientia que est de speculatione. Set hec est hujusmodi, quare etc. CONTRA: scientia que considerat sola de deo est nobilissima, vel que maxime deum considerat; hec est hujusmodi, quare etc. SOLUTIO: hec est nobilissima, quia ipsa est regula scientie speculative et practice, quare habet potestatem supra omnem partem philosophie. Et hoc determinat Avicenna in fine sue *Methaphyisce*, scilicet in .x., quomodo hec scientia determinat de moralibus et disponit, et sic fecit Aristoteles in fine sue, set nos non habemus finem sue *Methaphysice*, quia Avicenna ymitatur ipsum in tota philosophia. Ad objectum respondeo, quod speculatio duplex; aut universalis que est per causas universales et principia prima circa omnia singularia, et sic est hec speculativa, et sic est proportio; aut particularis que est de aliqua re particulari, et sic est vera major et proportio bona, et sic non est hec speculativa. Alii libri et alie scientie sic sunt, et ideo ordinantur ad moralem.

QUERITUR de modo procedendi, et queritur utrum in hac scientia sit procedendum a causatis ad causas vel e contrario. Et videtur quod a causatis: quia in hac scientia proceditur via admirationis; set admiratio est via effectus et causati in causam ignotam, quare hec procedit a causatis ad causas. CONTRA: supra primum hujus non potest cognosci quiditas

37 supra] seu *MS.*

substantie demonstrate nisi precognoscatur causa prima omnium, quare ante cognitionem omnium oportet cognoscere primo primam causam, et ita a causis ad causata procedendum. SOLUTIO: duplex est cognitio de rebus possibilis; aut completa que est in fine complementi, sic non potest esse cognitio in hac vita set in alia erit infallibilis; alia est cognitio incompleta que est possibilis in hac vita, et hec potest haberi per causas rerum. Cum dicit Commentator: 'non potest cognosci' etc., loquitur de cognitione completa que est in alia vita, ad quam ordinatur intellectus humanus. De incompleta que est possibilis homini in hac vita loquitur hic auctor, et admiratio exigitur ad hanc, et sic procedendum est in hac scientia.

Quoniam facta est mentio de habitibus anime, ideo QUERITUR numerus et sufficientia habituum anime, et potest sic sumi. Omnis habitus anime speculative aut est de preteritis, et sic est memoria vel reminiscentia, aut de futuris, et sic estimatio et prudentia, aut de presentibus, et sic est intellectus sumptus communiter. Aut de omnibus hiis indifferenter, et hoc dupliciter; aut non cum assertione, et hoc dupliciter; aut cum nulla penitus assertione, et sic est dubitatio que est primus gradus scientie; aut cum aliqua et aliqua deasser-
f. 79 a 2. tione, et sic admiratio; aut cum assertione, aut | circa contingens, et sic dupliciter. Aut circa veritatem et sic est ⟨scientia communiter dicta⟩, aut circa probabilitatem contingentis, et hoc tripliciter. Aut est habitus certissimus, aut incompletus, et sic est suspicio, aut magis completior, et sic opinio, aut est completissimus in illo genere, et sic fides. Si sit cum assertione circa necessitatem; hoc est tripliciter. Aut est habitus circa principia, et hoc dupliciter; aut est habitus in inveniendo ea, et sic experimentum; aut est habitus postquam inventa sunt, et sic est intellectus; aut circa conclusiones tantum, et sic est scientia que est habitus conclusionis; aut circa conclusiones et principia indifferenter. Et hoc dupliciter; aut est habitus in exercitio et opere, et sic aut a parte docentis, et sic est doctrina; aut a parte discipuli, et sic est disciplina; aut in quiete. Et hoc dupli-

23 admiratio] admiratione *MS.*

citer; aut est habitus ordinatus in finem, et sic philosophia; aut est ipse finis, et sic sapientia, que addit supra scientiam delectationem.[1]

[1] Omnis habitus anime speculative
⟨A⟩ aut de istis sigillatim sumptis
⟨1⟩ aut de presentibus
⟨*a*⟩ intelligibilibus et sic est intellectus communiter sumptus
⟨*b*⟩ aut sensibilibus et sic est sensus secundum quod est habitus anime
⟨2⟩ aut de preteritis
⟨*a*⟩ aut intelligibilibus et sic reminiscentia
⟨*b*⟩ aut sensibilibus et sic memoria
⟨3⟩ aut de futuris
⟨*a*⟩ aut intelligibilibus et sic prudentia
⟨*b*⟩ aut sensibilibus et sic estimatio
⟨B⟩ aut est de presentibus preteritis et futuris indifferenter
⟨1⟩ aut cum deassercione et sic est dubitatio—que est primus gradus scientie, sicut habetur in libro *de gradibus scientie*
⟨2⟩ aut cum assertione aliqua et aliqua deassertione, et sic est admiratio
⟨3⟩ aut cum assertione solum
⟨*a*⟩ aut via contingentis
⟨i⟩ aut circa ejus veritatem, et sic est scientia communiter dicta
⟨ii⟩ aut circa ejus probabilitatem
⟨1⟩ aut est habitus completissimus, et sic est fides
⟨2⟩ aut incompletus, et sic dubitacio
⟨3⟩ aut magis completus in illo genere, et sic opinio
⟨*b*⟩ aut necessarie
⟨i⟩ aut habitus circa principia tantum
⟨1⟩ aut in inveniendo ea
⟨α⟩ aut est habilitas et dispositio ad inveniendum, et sic est sollertia
⟨β⟩ aut est habitus derelictus ex singularibus pluribus, et sic est experimentum
⟨2⟩ aut inveniendo esse, scilicet, postquam sunt inventa. et sic est intellectus qui est habitus principiorum
⟨ii⟩ aut circa conclusiones tantum, et sic est scientia que est habitus conclusionis demonstrative
⟨iii⟩ aut circa utrumque indifferenter
⟨1⟩ aut est habitus in excercitio et opere
⟨α⟩ aut a parte docentis et sic est doctrina
⟨β⟩ aut a parte discentis et sic est disciplina
⟨2⟩ aut in quiete
⟨α⟩ aut est habitus ordinatus in finem. et sic est philosophia
⟨β⟩ aut est ipse finis, et sic est sapientia

In libro *de Questionibus Tuscolanis* recitatur a Cicerone quod Aristoteles fuit in exilium et alii philosophi elegantissimi, quos ibi enumerat in ffine. et despexerunt omnia bona temporalia.

Queritur de arte et experimento; et dicit quod ars differt ab experimento quia expertus magis scit, quia ars est universalium, experimentum singularium. Contra: ars et scientia differunt, quia ars est singularium, scientia universalium, quare etc. Preterea, experimentum est cognitio distincta plurium sub una natura communi contentorum etc., quare est universalium, ergo etc. Operationes debentur universalibus. Solutio: differunt, ut dictum est, scientie universalium dupliciter; aut ut sit habitus in anima, et sic scientia est universalium secundum se habitus quiescens in anima; alio modo ut regulans per comparationem ad operationem singularium. Ad argumentum, ars est ipsorum particularium et regulando et disponendo opera particularium, experimentum est universalium per comparationem ad opus. Ad aliud, universale dupliciter; aut forma abstracta ab particularibus, et sic non est scientia universalium; aut universale, id est, propositio universalis secundum quod principium vocatur universale. Sic ars est collectio universalium, secundum quod dicit Tullius 'ars est collectio plurium preceptorum' etc.; set experimentum est universalium per accidens, particularium per se. Ars e contrario. Ad aliud, operationes dupliciter; aut accidentales, et sic sunt particularium; si sint accidentia per se, sic sunt universalium ut specierum; alio modo proprium, quod debetur speciei, non in quantum participatur a singularibus, tale est universalium; aliud est quod debetur speciei in quantum participatur a singularibus et non aliter. Et sic intelligendum est quod operationes non sunt universalium, ut ridere, quod debetur individuo vago per se signato per accidens.

Queritur quis magis proficit in operando, artifex aut expertus. Quod ars magis: quia ars cognoscit per causas operum, quare etc. Preterea: artifices possunt docere et operari, experti non est; quare magis proficit artifex. Contra: ille magis proficit in operando qui considerat ea circa que consistit operatio primo et per se; set experimentum est hujusmodi quia est circa singularia, quare etc.

10 secundum] *iter. MS.* 35 ille] illud *MS.*

Solutio: de facto in operando possumus loqui dupliciter; aut quantum ad manualem primo, et sic expertus magis proficit; aut in regulando et dirigendo opus, et sic artifex magis proficit. Ad argumenta: patet per distinccionem ad utramque partem. |

Dubitatur de admiratione que est quinta causa scientie. f. 79 b 1.
Primo quid sit admiratio et que exigitur, et primo utrum admiratio sit cause vel causati. Quod utriusque indifferenter ⟨videtur⟩: quia admiramur de effectibus et passionibus et de eorum causis, ergo erit utriusque indifferenter. Contra: Aristoteles solum determinat de admiratione dicens quod procedit ista scientia a causatis ad causas, quare admiratio est effectuum per comparationem ad causa⟨s⟩, et non e contrario. Ad argumentum respondeo, quod nunquam est admiratio cause, quia aliqua causa est effectus; tamen admiramur in quantum est effectus, non in quantum causa, et ideo solum est admiratio effectus.

Dubitatur utrum admiratio est effectus contingentis aut necessarii. Quod contingentis videtur: quia admiramur de hiis que raro accidunt, non de hiis que sepe. Quod concedo quod admiratio est effectus raro contingentis. Contra: Aristoteles docet hic probare via admirationis quoniam ab effectibus ad causas, et ⟨cum⟩ res de quibus determinat hic sint res necessarie ut partes entis in quantum ens, quare admiratio potest esse effectuum necessariorum. Quod concedo, quia admiratio est effectuum raro contingentium cum ignorantia cause, sepius contingentium quam necessariorum. Et causatur essentialiter per ignorantiam cause, accidentaliter potest causari per novitatem et raritatem. Et ideo intenditur admiratio accidentaliter, antonomastice est contingentium, licet sit aliquando necessariorum; et sic sunt due cause admirationis, scilicet, ignorantia cause et novitas vel raritas.

Queritur utrum sufficiat ad admirationem habere cognitionem effectus cum ignorantia cause. Quod sic videtur: quia dicit quod 'propter admirari ceperant' etc. Preterea: in cognitione effectus, aut dubitamus de causa aut non. Si

2 et] *iter. MS.*

dubitamus, habemus propositum, si non dubitamus, ergo non excitamur ad cause admirationem et cognitionem, quare etc. Quod concedo: .3. exiguntur; primum est quod cognitio effectus, ignorantia cause, et dubitatio cause, per quam excitetur dubitans et ignorans cause cognitionem. Et istud intendit Aristoteles, set non dicit expresse quod oportet quod excitemur per cognitionem effectus ad dubitandum de causa et ignorantia ejus, unde oportet quod ignorantie cause conjuncta sit dubitatio que excitet ad cognitionem ejus.

Dubitatur an admiratio sit principium scientie. Quod non videtur: scientia fit per causam et cum cognitione cause, sicut patet per diffinitionem; set admiratio privat cognitionem cause, quare non erit principium scientie. Contra: Aristoteles *in litera*, 'merito omnem scientiam invenientes necesse est ultra sensum admirari', quare etc. Solutio: dubitare de singulis non est inutile, imo principium scientie primum, ideo admiratio est principium dispositivum scientie et remotum. Ad argumentum, privatio multipliciter; aut nichil habendo; aut cum privatione potentie ad nichil habendum; alia est privatio non potentie set actus; alia est male habendo. Admiratio vero est cum privatione scientie cause, non primo modo set ultimo modo, quia primo modo est negatio pura que privat potentiam et aptitudinem, set secundo et tertio potest ignorari causa.

Dubitatur utrum admiratio sit in brutis vel pueris. Quod in pueris videtur: quia pueri bene retinent omnia, quia omnia admirantur, ut dicit Commentator supra *De Memoria*. Preterea: bruta stupent ad effectus mirabiles sine certitudine et apprehensione circa, quare etc. Contra: ubi est admiratio, ibi est possibilitas cognoscendi causam; set bruta non sunt hujusmodi, quare etc. Quod pueri non videtur: quia admiratio est ignorantie effectus cum collatione effectus ad causam suam; set puerorum intellectus ⟨non excitatur⟩ ad cause dubitationem per quam possint scire, quare etc. Solutio: in brutis non est admiratio, quia ignorantia

7 excitemur] excitemus *MS*. 22 vero] non *MS*.

cause, si sumatur simpliciter et nichil ponens, non cadit in diffinitione admirationis, et sic contingit brutis. Ignorantia tamen, que est in male habendo et aptitudine, cadit in diffinitione admirationis, et hanc non habent bruta. Ad aliud, admiratio est essentialiter causata quando dubitatur de causa, et sic non contingit pueris admiratio, tamen accidentaliter que consistit penes novitatem et raritatem sine pertractione ad causas est in pueris, et hec non est principium scientie.

QUERITUR de numero habituum anime. Sic: aut est habitus anime intellective de re futura, sic est prudentia; si de re preterita sic est reminiscentia; aut presentium, et sic est intellectus communiter sumptus. Si sit intellectus omnium istorum communiter aut complexorum et incomplexorum est habitus cum assertione utriusque partis contradictionis, et sic est dubitatio. Si sit cum certitudine alterius partis; aut rei contingentis aut necessarie. Si contingentis; aut per probabilia aut per vera in quantum vera, et sic apprehensio virtutis et scientie; aut per probabilia fallibilia in illo genere, et sic est suspicio; aut per probabilia simpliciter. Et | hoc dupliciter; aut cum formidine f. 79b 2. alterius et comparatione, et sic est opinio; aut non habito respectu ad suum oppositum, et sic est fides; set cum plena assertione si sit rei necessarie, aut rei necessarie sicut cause et causati; aut cause tantum aut causati. Et hec dupliciter; aut habitus incompletus, et sic admiratio; aut completus, et sic scientia. Si sit cause, hoc est dupliciter; aut est habilitas et dispositio ad inveniendum medium, et sic est sollertia; aut est habitus derelictus et sic experimentum; aut est habitus derelictus ex experimento, et sic est intellectus habitus principiorum. Si sit habitus anime indifferenter cause et causati; aut ergo tunc causa est in usu et exercitio; aut a parte docentis, et sic doctrina; aut a parte discipuli, et sic disciplina; aut in quiete magis, et sic philosophia est. Et sapientia est uno modo nomen cupiditatis et amoris, et sic non sunt nomina sinonima. Alio modo sunt sinonima.

14 aut] autem *MS.*

Habitus anime intellective

⟨1⟩ Providentia respectu futurorum

⟨2⟩ Reminiscentia respectu preteritorum

⟨3⟩ Intellectus communiter sumptus respectu omnium tam preteritorum presentium et futurorum

⟨4⟩ Dubitacio respectu utrius⟨que⟩ partis contradictionis

⟨5⟩ Fides respectu contingentis ad alteram partem contradictionis absolute

⟨6⟩ Suspitio respectu rei contingentis

⟨7⟩ Opinio

⟨8⟩ Scientia

⟨9⟩ Admiratio.

⟨10⟩ Sollertia

⟨11⟩ Experimentum

⟨12⟩ Intellectus habitus principiorum

⟨13⟩ Doctrina disciplina

⟨14⟩ Philosophia

⟨15⟩ Sapientia

# INCIPIUNT QUESTIONES SUPRA SECUNDUM METHAPHISICE

*Consideratio quidem de veritate etc.*

In parte precedenti ostendit Aristoteles quod non est abire in infinitum in aliis rebus. Hoc idem probat in causis quatuor. Queritur primo de prohemio hujus libri, et primo queritur de veritate ipsa in se, et primo an sit veritas. Quod non videtur: quia verum et falsum sunt contraria. Contraria radicantur in eadem potentia, ergo si falsum non potest esse de numero entium, ergo nec veritas, quare etc. Preterea: in .vi. *hujus*, verum et falsum non sunt in rebus, quare non sunt de numero entium. Si dicatur quod verum est in anima: contra, si sit solum in anima, erit figmentum; si est in re, hoc negat Aristoteles; quare veritas non erit. Contra: dicit Aristoteles *in litera* 'sicut unumquodque se habet ad esse, et ad veritatem', quare etc. Quod Concedo. Ad primum respondeo, quod verum et falsum possunt dicere veritatem complexam, et sic sunt contraria; et sic non in rebus, set in anima. Si veritatem incomplexam, tunc sunt contradictoria, set tunc falsum aut dicit negationem extra genus, et sic falsum non est. Si negationem in genere, sic est ens, ut falsus denarius non est denarius, et sic est in rebus. Et non valet 'falsum extra genus non est in rebus, ergo nec verum'; non sequitur, quia alterum contradictorium est semper non-ens. Ad aliud, dicendum quod verum et falsum dupliciter; complexum et incomplexum. Incomplexum non sunt in rebus verum et falsum, set complexum sunt in rebus, complexum verum est in anima.

Queritur postea utrum sit necesse ponere veritatem. Quod sic ⟨videtur⟩: si res est, verum et rem esse, si res non est, verum et rem non esse, ergo sive sit res creata sive non, sequitur veritatem esse, quare etc. Preterea: posita causa prima ponitur veritas; set convenit necessarium ponere primam causam, quare etc. Contra: ex pura

negativa non sequitur affirmatio; set hec est pura negativa 'si res non est', ergo sequitur 'verum est rem non esse', que est affirmativa, quare etc. Quod item non sit necesse, quia opposita nata sunt fieri circa idem; verum et falsum sunt opposita, quare ubi natum est esse veritas et falsitas, quare non est necesse veritatem esse. SOLUTIO: necesse est veritatem ⟨esse⟩, quia necesse est causam primam esse, et necesse est ponere suam veritatem. In causatis non est necesse ponere veritatem. Ad argumentum, opposita multipliciter: de contrariis et privativis intelligendum, quod opposita nata sunt fieri, etc. De contradictoriis non est verum, nisi illa negatio sit in genere, quia vero increato, quod non est in genere, nichil opponitur quod sit in genere, set falsum quod est et dicit negationem extra genus, nec habet contrarium vel privativum. Contradictorium in genere similiter non habet primum verum increatum, set pure non-ens et pura privatio, et sic procedit in opposito, quod est in genere. De prima ratione quid dicendum; 'si res est, verum rem esse' etc. Loquimur de causatis, ratio non procedit, imo est ibi fallacia consequentis, quia ex pura negatione nichil sequitur, et ideo debet inferre 'si res |
f. 80 a 1. non est, non verum est rem esse', et hoc manifestabitur in *quarto*.

QUERITUR utrum contingat ponere plures veritates aliquo modo. Et videtur quod non: veritas enim est sola mente perceptibilis; set omne quod sola mente comprehenditur est intelligentia et omnino immaterialis, quare veritas. Set multiplicatio debetur materie, ut dicitur in .vii. *Methaphysice*, quia generans non generat aliud nisi per materiam; quare veritati non debetur multiplicatio, cum privetur in ipsa ratio materie. PRETEREA: in fine quarti *Physicorum* 'idem est numerus .x. hominum et .x. equorum'; set veritas multo magis immaterialis quam numerus, quare erit veritas una secundum speciem aut secundum numerum. QUOD secundum numerum videtur: quia unum est tempus omnium temporalium secundum ⟨numerum⟩, quare veritas. CONTRA: nullum incomplexum est complexum, nec e contrario, ergo nec veritas complexa est incomplexa, quare sunt plures veri-

tates. Preterea, est veritas que est contingentia, et veritas que est necessitas, quare plures. QUOD CONCEDO ⟨quod⟩ omnino differentes sint duo homines. Ad argumentum respondeo, primum est immateriale multipliciter, aut quia omnino non habet materiam de sui essentia, et sic veritas est immaterialis; alio modo quod non est in aliquo materiali, et sic veritas non est immaterialis, quia est in rebus materialibus; tertio modo quod abstrahitur a materia et a partibus per cognitionem, et sic universale est immateriale. Primum immateriale mutat solum intellectum, secundum et tertium ⟨non⟩, et causa prima est immateriale primo modo et veritas, secundo modo non, et tale multiplicatur et potest multiplicari. Ad aliud respondeo, quod idem est numerus .x. hominum et .x. equorum secundum speciem non secundum numerum, set multiplicatur secundum speciem in diversis denariis; et similiter veritas secundum speciem potest multiplicari. Quod arguit ulterius quod est minus immaterialis, ergo secundum numerum, potest dici quod veritas in aliquibus non multiplicatur secundum speciem set secundum ⟨numerum⟩, ut in hominibus et in intelligentiis primi ordinis, tamen communiter loquendo multiplicat se secundum speciem. Ad aliud, non est simile de tempore et aliis, quia tempus debetur temporalibus secundum quandam indistinctionem et indivisionem continui motus et infiniti, ideo potest esse aliquid unum indivisum et indistinctum, quia est unum accidens immediate plurium indistinctorum; set veritas non sic, imo secundum distinctionem cujuslibet a quolibet, quare etc.

QUERITUR utrum sint plures veritates incomplexe. Quod non: quia Avicenna in .3. sue *Methaphysice*, 'omne quod est, necesse esse vel possibile'. Necesse esse est veritas et verum est, set possibile falsum secundum se est, et habet veritatem aliunde, scilicet, necessitatem, quare uni soli debetur veritas per se, aliis per accidens. PRETEREA: si unum verum sufficiat, superfluum esset ponere multa; set unum sufficit. Probatio: quia una lux sufficit ad illustrandum omnia lucida, ergo cum veritas sit magis immaterialis, ergo

4 est] est et *MS.*

etc. CONTRA: veritas vel est accidentale rei vel substantiale; set sive sic sive sic, multiplicatur secundum multiplicationem ejus in quo est, quare cum res sint diverse ergo veritas multiplicatur, quare etc. SOLUTIO: una opinio est quod est una veritas solum que informat omnes veritates, et hec est causa prima, sicut lux informat omnia lucida, quia causa prima est forma omnium rerum creatarum, quia si causa est una, et veritas est una informans omnia vera, quare videtur quod sit possibile. PRETEREA, Boethius in libro *De Do⟨g⟩-matibus* dicit bonum duplex, aut essentialiter aut bonum participative, quare similiter dicetur verum creatum, verum participans verum increatum, quare cum denominatur ab illo, ergo unum erit verum increatum, quod erit causa prima, et istud sufficit. CONTRA: causata denominantur a causa prima effective solum, non formaliter, quia si dicam hoc esse primi, non predicatur formaliter de hoc, quare nec ejus veritas informat omnes veritates. QUOD CONCEDO, et ideo dici potest quod sunt plures veritates incomplexe; set potest dici quod est una veritas efficiens omnem veritatem, non tamen formalis, et ideo ejus veritas non informat omnes veritates. Quod queritur ergo 'utrum plures veritates', dico quod sic, sicut plures res. Quod obicit de Avicenna; respondeo ⟨quod⟩ necesse esse est, veritas pura est, et possibile est falsum respectu illius, non tamen secundum esse et in natura propria, imo veritatem habet. Habere veritatem a necesse esse est dupliciter; aut effective, et sic habet possibile esse a necesse esse, aut formaliter, et sic non habet. Ad aliud, melius est ponere unum quam plura si sufficeret; set non sufficit. Quod obicit de luce; non est simile de luce et veritate, quia lux nec est substantiale nec accidentale ipsi medio, cum sit omnino ab extrinseco, imo solum est species lucis in istis inferioribus; set veritas ipsius rei est aliquid intrinsecus ipsius rei, sive substantiale sive accidentale, non multiplicatur secundum multiplicationem rerum. Quod obicit quod illa veritas potest esse causa prima; ad primam rationem quod forma duplex est; quedam que est ydea in mente artificis, et hoc modo est causa prima forma omnium, et talis non est

24 illius] illus *MS.*

forma que est perfectio materie et actus, set exemplaris solum. Et ideo non oportet quod sit una sola veritas. Ad aliud de Boethio, bene concedo quod duplex est verum sicut duplex bonum; set quod dicit 'bonum particulare dicitur per participationem bonitatis divine', ergo similiter verum bonitas divina dupliciter; aut illa bonitas que informat ipsum et f. 80 a 2. suam essentiam, et sic non | est verum; aut bonitas divina, qua bonitate divina elicitur, et sic intelligit, quia bonitas omnis ab illa educitur et producitur et elicitur. Unde aliqua creatura non potest participare divinam secundum suam essentiam formaliter, set effective tantum.

QUERITUR utrum contingat ponere plures veritates, unam creatam et aliam increatam. Quod non ⟨videtur⟩: quia si est veritas increata aliqua, aut convertitur cum toto ente, aut est in minus, quia in plus non est conveniens; cum totum ens circueat omne quod est, ⟨licet⟩ non sit increatum, ergo veritas increata est creata, quod est falsum. Ergo non convertitur, ergo est in minus. Set quod est in plus per naturam ejus quod est in minus contrahitur, quare ens contrahitur, per naturam veritatis increate, quare est de compositione alicujus, quod est impossibile, ergo primum. PRETEREA: veritas omnis aut complexa aut incomplexa; veritas complexa est in anima, veritas incomplexa non. Incomplexa est in aliquo genere, quia singulum incomplexorum aut significat substantiam aut accidens, quare erit in genere, quod est impossibile. Ergo primum; quare non est ponere veritatem increatam. CONTRA: contingeret abire in infinitum, quare contingit illam ponere. Preterea, est aliqua veritas respectiva que dependet ab aliqua absoluta, quare cum illa non sit nisi veritas increata, necesse est ponere aliquam veritatem increatam. QUOD CONCEDO. Quod obicit, aut est in minus quam totum ens, aut in eque. Dico quod in minus, secundum ambitum et continentiam. Quod obicit respondeo, aliquid esse in minus alio dupliciter; aut propter aliquam naturam additam supra illud, et sic est in univocis, ut homo super animal; in anologis est e contrario quia propter additionem alicujus supra illud quod est in plus fit in minus, et

1 exemplaris] extramnis *MS.* 16 circueat] circuat *MS.*

sic est in primo, quia per additionem alicujus supra ipsum, quia illud commune repperitur in aliquo simplicissimo potissimo nobilissimo, in aliis per posterius. Ideo ens anologice dicitur de deo et de rebus aliis, et hoc per aliquid in ipso primo repperto, ut per conditiones suas. Ad aliud, incomplexum dupliciter: communiter vel stricte; de incomplexo proprie dicto, quod est aptum natum ad fieri complexum, et illud est in genere; aliud est incomplexum quod per negationem puram complexionis dicitur, ut primum, et tale non est in genere.

Queritur utrum sint plures veritates increate. Quod sic ⟨videtur⟩: quia contingit hominem cogitare plures veritates increatas; set quicquid contingit intelligere contingit significare, set intelligere est verorum, quia non excedit ens. Preterea: dicitur in tertio *Topicorum* 'plura bona paucioribus bonis magis eligenda', quare contingit ponere plures bonitates increatas primas, cum sint magis eligende quam una. Contra: si essent plures bonitates; aut omnino convenirent, et sic jam nulla differentia et sic contra ypothesim; aut omnino differrent. Set omne increatum est possibile, infinite supponere; ergo impossibile est ponere plures, si in aliquo differant, in aliquo conveniant; ergo componendo, quia aliquid habet per quod differt, aliquid per quod convenit; quare cum sit impossibile aliquod increatum esse compositum, manifestum quod non erunt plura. Quod concedo. Ad argumentum primum respondeo supra Aristotelem, intelligere dupliciter; intelligere purum et fantasticum, quia ymaginatio est intellectus quidam communiter dictus, ymaginari solum oportet plures veritates, intelligere non; quia intellectus est solum verorum que sunt vel que possunt esse, ymaginatio impossibilium, ut montis enei et aliorum figmentorum. Ad aliud dicendum, illa propositio intelligenda est in bonis, ubi propter finitatem boni potest intendi bonitas creata; set quia bonum increatum est infinitum, ideo non posset intendi, ideo de increato non est intelligenda illa propositio 'plura bona' etc.

Queritur utrum dicatur veritas univoce vel equivoce.

17 increatas primas] increate prime *MS.* 25 quod[1]] *iter. MS.*

Veritas creata incomplexa habet distantiam infinitam cum veritate increata incomplexa, quare equivoce predicabitur veritas de istis. CONTRA : nulla que adinvicem sunt comparabilia dicuntur equivoce ; set iste sunt comparabiles, ergo non equivoce. SOLUTIO : veritas non dicitur pure equivoce vel univoce de istis, set anologice. Ad rationem primam respondeo, quod infinita distantia duplex ; aut absolute aut respective, inter pure nichil et ens est infinita distantia, et nichil dicitur univoce de istis ; alio modo respective, et sic veritas incomplexa dicitur habere infinitam distantiam a veritate increata, unde in respectu habet distantiam.

QUERITUR utrum veritas ⟨creata et⟩ increata habeant aliquod commune. Quod non ⟨videtur⟩ : quia veritas complexa hec magis differt ab incomplexa quam una incomplexa ab alia, ergo si illa conveniunt in natura anologa solum, ergo illa in equivoca. CONTRA : magis convenit creatum cum creato quam cum increato ; set due veritates quarum altera est creata alia increata incomplexa habent naturam anologam ; ergo multofortius veritas creata incomplexa et ⟨increata⟩ habent univocam. Ad quod dicendum, quod veritas incomplexa est ⟨in⟩creata cum incomplexa creata convenit anologice sicut creator cum creatura, incomplexa increata cum complexa creata similiter. Ad rationem in oppositum respondeo, incomplexum dupliciter ; aut in genere per negationem complexionis, et istud magis convenit cum incomplexo | quam complexum cum incomplexo ; f. 80 b 1. aliud est incomplexum quod per negationem puram complexionis, et de isto non est fatendum quod tantum conveniat cum veritate incomplexa creata sicut complexa cum incomplexa creata, quia incomplexa creata est in potentia ad complexam creatam, quia omnis complexa creata est, et ideo veritas dicitur anologice de veritate increata incomplexa, quia increata solum est incomplexa scilicet prima causa. Et veritas complexa creata similiter dicitur anologice de veritate complexa et incomplexa increata, tamen

8 nichil] nichil ens *MS.* 15 hec] habet *MS.* 35 veritas] veritate *MS.*

validior est similitudo inter hec quam inter creatam et increatam.

Super illam propositionem:

*Consideratio quidem de veritate uno modo facilis etc.*

Queritur quid est unitas. Et videtur quod est idem quod entitas: quia in .5. *hujus* essentialiter dicitur unitas, set erit idem intentio unitatis et essentie. Quod idem bonitas videtur; quia nichil desideratur nisi bonum cognitum prius; set finis speculative est veritas, quare et illud. Quod sint idem videtur: si aliquid desinit esse, unum desinit esse, ut dicit Boethius pluribus locis, et e contrario, ergo esse unum et verum idem sunt. Contra: ens et unum nominant dispositiones reales sine comparatione ad animam; set verum addit comparationem ad animam, quia quicquid scitur est verum, quare non idem. Preterea, bonum perficit practicum intellectum, verum perficit speculativum, quare etc. Solutio: duplex est veritas; uno modo dispositio rei sine comparatione ad animam, et sic veritas est essentia indivisa sive esse essentie indivisum; aut dicit habitudinem rei per comparationem ad animam in quantum cognoscibilis et intelligibilis, et sic addit aliquid verum supra ens. Dico quod sic distinguitur, quia ens nominat fundamentum quod subicitur omnibus istis .4. dispositionibus superadjectis. Unum addit in divisionem entis, vel quod primo addatur unitas que nichil est nisi indivisio essencie. Et secundario, unum addit in divisionem entis secundum esse actuale; bonum addit in divisionem entis per comparationem ad animam et ad nature esse ex materia et forma. Ad argumenta dico, verum est de unitate que nominat absolute essentiam, penes intentionem differt. Ad aliud, de bono quod perficit practicum, speculatio duplex, secundum quod dicitur in .5. *De Anima* Avicenne, quia omnis intellectus est practicus vel speculativus; set speculativus speculatur verum, practicus ens in quantum bonum, per accidens tamen speculativus considerat bonum et practicus verum; unde speculatio respondet practico per se, potest tamen convenire remote speculativo.

Ad aliud, de unitate et veritate possumus loqui dupliciter; aut quantum ad naturam subjectivam que est ens, et sic sunt idem; vel quantum ad significata et intentiones, et sic non.

QUERITUR utrum veritas sit in genere vel extra genus. Quod sit extra genus videtur: quoniam veritas convertitur cum ente quocunque modo sumatur, sive in se acceptum sive in quantum dicit dispositionem anime. Set ens non est in genere, ergo etc. PRETEREA: verum, quocunque modo sumptum, predicatur de creatore et creatura, quare non est in genere. CONTRA: bonum est in prima specie qualitatis, et bonum convertitur cum ente, ergo verum similiter, non obstante convertibilitate cum ente. Preterea, contraria in eodem genere; set verum et falsum sunt contraria, quare etc. Preterea, quicquid addit super ens est in genere; bonum est hujusmodi, quare etc. SOLUTIO: verum in quantum significat essentiam rei vel indivisionem rei essentie, et sic nichil addit supra ens nisi indivisionem essentie, et sic convertitur cum ente et sic non est in genere. Vel in quantum dicit dispositionem aliquam entis respectu anime, in quantum ens est cognoscibile, quare est in prima specie qualitatis, quare etc. Ad argumenta respondeo, converti cum ente dupliciter; aut quantum ad significatum entis et supposita, aut quantum ad supposita solum. Si quantum ad utrum⟨que⟩, sic verum non est in genere; alio modo quantum ad supposita tantum, et sic verum est in genere, quia tunc verum dicit dispositionem entis in quantum est cognoscibile respectu anime, quia non sequitur si convertitur quantum ad supposita quod sint in eodem predicamento, quia homo et risibile. Ad aliud, aliquid dicitur de creatore et creatura formaliter, ita quod predicet formam et essentiam et dispositionem, et tale non est in genere. Vel potest dicere aliquam dispositionem ipsius scilicet creature per comparationem ad creatorem, et per illam recipit creator aliquam denominationem, et talis est scire vel verum vel aliquid hujusmodi, et talis potest esse accidens et in predicamento, quia verum est talis dispositio, quia primum potest sciri vel intelligi, et dicitur tunc scibilis; set non formaliter, set denominative

solum. Ad aliud respondeo, potest responderi sicut prius, quod quantum ad supposita convertitur, non quantum ad significata; et quia duplex est bonum nature et moris, bonum moris est in qualitatis predicamento, bonum nature cum ente convertitur. Ad aliud, verum et falsum dupliciter; aut quantum ad illam proprietatem entis respectu anime, et sic sunt contraria in prima specie qualitatis; vel in quantum nominant indivisionem essentie rei, et sic non sunt in genere sicut nec ens, et sic opponuntur contradictorie. Et hoc modo dupliciter; aut in genere entis, aut extra genus, secundum
f. 80 b 2. quod falsum opponitur | vero increato. Ad aliud, additio super ens dupliciter; aut additio rei aut additio modi tantum; verum secundum quod dicit essentiam rei indivisam non addit rem supra ens set modum quemdam; set eandem rem significat per modum divisionis essentie, prout dicit comparationem ad animam addit aliquod, et sic est habitus anime.

QUERITUR an possibile sit habere cognitionem de veritate. Quod non ⟨videtur⟩: duplex est veritas, complexa et incomplexa; set quod neutrum cognoscimus videtur, quia anima cognoscit res sine omni complexione, quia non est comparatio indivisibilis ad divisibile, .4. *Physicorum*; quare cum anima sit res indivisibilis et incomplexa, veritatem complexam non poterit cognoscere cum non sit proportio; nec incomplexa videtur, quia illa est duplex, creata et increata. Cum increata sit infinita et noster intellectus finitus, et finiti ad infinitum non est proportio, non poterit hanc cognoscere. Si dicas quod secundum naturam recipientis recipitur. Contra: aut recipitur secundum partem aut secundum totum. Non secundum partem, quia non habet partem et partem; nec secundum totum, cum illo modo sit infinitum. Nec veritas creata. Probatio—quia veritas creata, .6. *Methaphysice*, Commentator: impossibile est cognoscere veritatem creatam nisi cognoscatur prima causa, ergo cum non possit cognosci, quia 'sicut se habet oculus', etc. CONTRA: quicquid scitur est verum, ergo cum aliquid sciamus illud erit veritas. QUOD CONCEDO, quia nichil aliud potest

29 secundum partem aut] *iter. MS.*

cognosci. Ad argumentum de veritate complexa respondeo, indivisibile potest comparari ad indivisibile in genere cause materialis cum constituitur ex eo, et sic non est proportio, quia linea non constituitur ex punctis; in genere tamen cause efficientis vel formalis vel finalis potest comparari, quia punctus est efficiens et formalis linee et finalis, et similiter anima est causa cognoscens veritatis, non tamen materialis. Ad aliud, non est proportio secundum quod finitum est, tamen causa prima triplicem habet comparationem ad intellectum, quia aut in quantum est causa et sic finita est, quia omne in quantum causa vel effectus terminatum est; et in se. Et hoc dupliciter; aut via apprehensionis et sic est finita, et sic potest cognosci via comprehensionis; aut per apprehensionem quid est, et sic per privationem est finita cognoscendo, quod non est hic vel ibi. Si via comprehensionis proprio modo intelligendi, sic nulla creatura cognoscit ipsum, nec anima intellectiva nec intelligentia, et hoc propter proprietatem creature; aut cognoscendo quid est et sic non potest cognosci, aut comprehendendo quid non est et sic potest comprehendi et cognosci. Ad aliud, per jam dicta patet.

DUBITATUR an consideratio de veritate sit facilis vel difficilis, et primo an a parte nostra sit facilis vel difficilis. Quod facilis videtur: consideratio veritatis comparatur comprehensioni janue in domo, ut dicit *in litera*; set illa comprehensio est facilis, ut dicit, quare etc. PRETEREA: intellectus noster comparatur primo et per se ad veritatem, per accidens ad falsitatem; set comprehensio falsitatis et erroris est facilis, ergo multofortius comprehensio veritatis facilis. CONTRA: illud quod de facili cognoscitur a nobis debet cognosci a sensu, quia cognitio nostra a sensu incipit; set veritas non cadit sub sensu set solo intellectu est cognoscibilis, quare difficilis. QUOD CONCEDO, set comprehensio veritatis duplex; aut superficialis et talis est facilis, aut intrinseca, et talis est difficilis. Quia dicit Seneca in libro *De Beneficiis* 'veritas est intrinseca, et intrinsecus in alto latet, et malignitate nostra illam non querimus quia elongatur a sensu'. Ad

25 janue] inue *MS.* 36 alto] albero *MS.*

illud quod obicit respondeo, quod non sequitur, et causa hujus est quoniam aliquid potest esse ad quod ordinatur intellectus dupliciter; aut se habet in ratione habitus ⟨circa⟩ utrumque, et sic si unum cognoscatur de facili et aliud; et si secundum et primum, si illud quod contingit per accidens se habeat in ratione privationis, sic non oportet. Quod si cognoscat primum et secundum, ut patet de luce et tenebra, quia malum non habet causam efficientem set defficientem, ideo per probationem cognoscitur ut falsum et tenebra, quia non habet nisi causam defficientem ideo de facili cognoscitur sine aliqua causa, id est, sine aliquo medio.

QUERITUR an sit difficultas a parte rei. Quod sic ⟨videtur⟩: ars et scientia de bono et difficili sunt, quia bonitas et difficultas sunt dispositiones cognoscibilis; set veritas est conditio absoluta et propria, ergo similiter difficultas. PRETEREA: in libro *Posteriorum* non est idem notum natura et nobis; set hujusmodi corporalia sunt nota nature, et non ea de quibus hic loquitur ut substantie separate, quare hujusmodi erunt nota a parte nostra, non a parte sui. Probatio minoris: secundo *Physicorum* 'notum nature est quod intenditur a natura'; set natura universalis intendit individuum substantie, quare illa sunt nota secundum naturam. CONTRA: veritas est sola mente perceptibilis et intelligibilis, et offert se intellectui comprehendenti, unde actu et semper intelligeretur si esset intellectus actu comprehendens, quare etc. QUOD CONCEDO, adminus est difficultas a parte nostra in veritatibus substantiarum separatarum, et hujusmodi sunt manifeste in sua natura. Ad argumentum contra respondeo, quia ens et |
f. 81 a 1. difficile non convertuntur, set ens et bonum, ideo non oportet si bonum sit conditio absoluta, quia propter hoc difficile; quare non est simile, quia difficultas causatur dupliciter; aut in rebus sensibilibus propter materiam, aut in rebus intelligibilibus a parte nostri intellectus non potentis supra illas. Ad aliud respondeo, quod generabilia et corruptibilia sunt nota nature. Natura multipliciter, ut in libro *De Naturis* Boecii. Uno modo est principium motus et operationis,

12 difficultas] difficilitas *MS.* 16 notum] natum *MS.*

alio uniuscujuscumque propria differentia et specifica. Primo modo loquendo de natura, non est idem notum nobis et nature intendenti, si secundo modo, falsum est; quia generabilia et corruptibilia sunt nota nature que est principium etc., tamen secundo modo sunt nota nature, id est, nature secundum quod est differentia specifica uniuscujusque, quia notum nature est quod intentum est a natura primo modo; notum nature secundo modo, id est, per naturam: dicendum quod nature universali que est causa prima vel intelligentia, natura naturans et natura naturata, sic generabilia et corruptibilia sunt ignota nature; set sunt nota nature que est virtus regitiva universi, vel que est virtus regitiva speciei, tamen quantum ad naturam naturantem que est prima causa, et ad naturam naturatam que est intelligentia, ingenerabilia notiora sunt secundum cognitionem et intentionem.

Queritur de illa propositione

*Sicut se habet oculus vespertilionis ad lucem diei, sic intellectus noster ad manifestissima in natura.*

QUERITUR de expositione istius propositionis et illa comparatione. CONTRA: impossibile oculum vespertilionis habere cognitionem diei, ergo similiter intellectum nostrum habere certam cognitionem de subjectis et manifestis in natura. Preterea: .ix. *Methaphysice* Avicenne, dispositio nostri intellectus ad manifesta in natura sicut dispositio surdi a nativitate qui habet ymaginationem ad comprehendendum delectationem armonicam; quare cum illam non judicet, ergo etc. CONTRA: intellectus noster est forma immaterialis, sicut in tertio *De Anima*; set omnis forma immaterialis est actu intellectus, .4. *Methaphysice*, quare actu intelligit de se, et non est impedimentum a parte illarum substantiarum, quare videtur quod maxime debet illas cognoscere. SOLUTIO: dico quod non est pura impossibilitas, imo possibilitas est ut intellectus noster habeat certam cognitionem de manifestissimis in natura; set non in hac vita, set in alia. Aristoteles intelligit de intellectu prout est in corpore.

Ad argumentum dico, quod per auditum surdus non judicat de sono, et sic non est simile, vel per probationem aliquam per sillogismum et demonstrationem scriptam ante occulos ejus, sic potest cognoscere sonum. Et sic est comparatio surdi ad intellectum nostrum, quia potest eo modo cognoscere, licet non certo modo, et ideo est simile intellectus nostri in hac vita ad surdum a nativitate qui non judicat de sono.

QUERITUR utrum possumus cognoscere veritatem per se, et hoc de prima veritate. Et quod sic ⟨videtur⟩: Aristoteles dicit *in litera* 'nos non scimus veritatem nisi sciamus primam causam', ergo cum sciamus alias possumus cognoscere primam maxime. PRETEREA: intellectus practicus per se potest cognoscere et per accidens, ergo similiter intellectus speculativus potest cognoscere veritatem primam sine medio. CONTRA: principium scientie et veritatis est admirando confferendo effectum ad causam; ⟨si⟩ ergo admiramur de prima causa, poterimus illum cognoscere per effectus et operationes, et ita non sine medio. QUOD CONCEDO, quod omnis veritas substantie separate habet cognosci a nobis, mediante alio. Ad argumentum contra respondeo, quod duplex est cognitio de veritate creata; aut cognitio simpliciter, et sic impossibile est habere veram cognitionem et certam de minima creatura nisi cognoscamus causam primam et veritatem primam, et sic intelligit hic; alia est cognitio debilis et incompleta, et sic possumus cognoscere hec sensibilia per effectus suos et per sensibilia, et hec habetur in hac vita, alia in alia. Et hec est previa ad illam. De prima loquitur Aristoteles 'nos non scimus veritatem', etc., quia primo informatur intellectus veritate sensibili, postea devenimus in cognitionem cause prime, postea fit regressus ab illa causa supra effectus et res sensibiles, et tunc est cognitio completissima; set habetur in ultima prosperitate. Ad aliud respondeo, de medio in appetendo bonum possumus loqui dupliciter; aut via diligendi, et sic non requiritur medium; aut via speculandi per simile, quia experimentum in via sciendi per inventionem requiritur. Non requiritur in via sciendi per doctrinam nisi ex consequenti, quia scientia per doctrinam non potest haberi nisi per scientiam

que habetur per inventionem prius, et ad istam requiritur experimentum. Ideo ex consequenti in scientia per doctrinam requiritur experimentum. Ita de medio in via diligendi ipsum primum, quia intellectus noster primo speculatur, et est ejus prima operatio, et non potest speculari verum nisi sit proportio inter ipsum et verum. Et quia verum primum est infinitum, ideo exigitur interpositio creature que temperet infinitatem ipsius veri sic quod | in- f. 81 a 2.
tellectus noster qui est finitus possit apprehendere et cognoscere aliquo modo. Sicut non possumus videre solem complete nisi per interpositionem nubis inter nos et ipsum, et tunc obtemperatur lux sic quod visus potest melius et proportio fit inter visum et lucem solis, similiter ad hoc quod noster intellectus speculetur verum infinitum, exigitur interpositio creature per quam temperetur, et sit proportionale aliquo modo intellectui nostro. Et quando videt et cognoscit illud verum quod suiipsius est communicativum, tunc intellectus speculativus extensione fit practicus, et movetur tunc sine medio ad diligendum ipsum. Set non est necesse esse medium, quia sufficienter sine medio diligitur, quia speculatur ille idem practicus per medium. Ideo ex consequenti est medium in via diligendi per medium in via speculandi, et patet quare non exigitur medium in via diligendi, tamen exigitur in via speculandi et cognoscendi, et sic patet solutio.

*Necesse est autem ad quesitam scientiam etc.*

QUERITUR de causis difficultatis cognoscendi veritatem, et docet Commentator in sensibilibus est a parte materie, in separatis a parte nostri intellectus. QUERITUR utrum materia sit causa difficultatis cognoscendi veritatem in sensibilibus. Et videtur quod non: eadem sunt principia cognoscendi et essendi, .3. *Methaphysice*; set materia est principium essendi, quare et demonstrandi et cognoscendi, non ergo causa difficultatis. ITEM: sicut se habet unumquodque ad esse, et veritatem, *in litera*, ergo cum materia informat cognitionem, cum sit ens et potens mutare intel-

27 est] et *MS.*

lectum, et nullum tale impedit cognitionem. CONTRA: natura se habet ad formam ut tenebra ad lucem; set tenebra est impediens lucem, quare et materia formam. Preterea, illud quod est causa non-esse rei, illud est causa privationis scientie et intellectus; set materia est hujusmodi, quia est causa non-esse, in .7. *hujus*, quare etc. SOLUTIO: essentia quodam modo est causa difficultatis et quodammodo non. In quantum intrat aliquid entis et ⟨est⟩ principium entis, est aliquo modo secundum posse suum causa cognitionis; vel in quantum ad debilitatem sue nature, et sic inpedit quando forma melius cognoscitur sine materia quam cum materia, quia obtenebratur forma et intellectus ratione materie. Ad objectum respondeo, quod materia, in quantum est principium, operatur ad cognitionem, tamen propter debilitatem sui obtenebratur forma. Ad aliud, sicut primo *Physicorum*, materia potest cognosci per se, tamen multum habet de debilitate nature. Unde debiliter informat intellectum, cum jungitur forme vel composito impedit compositum et formam cognoscendam. Alie solvuntur: magis se habet materia ad formam quam tenebra ad lucem, quia est ibi aliqua substantia, non privatio penitus, sicut ex parte illa. Ad aliud, in quantum est causa non-esse est privatio scientie, tamen est causa esse, quia materia est qua res potest esse et non-esse, per potentiam suam non-esse.

QUERITUR quomodo intellectus noster sit causa difficultatis cognoscendi formas separatas. Et videtur quod non: quia intellectus se habet notum et ad cognitionem substantiarum separatarum; quod patet, quia est immaterialis et melius cognoscit separatus quam conjunctus, quia tunc cognoscit sicut intelligentia et antequam esset in corpore omnia novit, ut dicit Boecius. Nec videtur per aliud; quia illud aliud aut esset agens per deffectum illustrationis agentis et irradiationis, et sic non agens erit, quia semper agens presens est, et sic continue influit, ergo non per deffectum illustrationis sufficientis. Nec per corpus, quia corpus est materia respectu illius et vilius, ergo cum innobilius non habeat potestatem supra nobilius, videtur quod

6 *post* essentia] est *MS*. 27 notum] notus *MS*.

nullo modo sit causa difficultatis. Solutio: causa difficultatis triplex; aut potest considerari secundum se, vel respectu alterius. Secundum se dupliciter; quoniam intellectus noster differt ab intelligentia, quia noster intellectus est unibilis, intelligentia non, et est differentia specifica unibilė nostri intellectus. Si consideratur in quantum est substantia non in quantum unibilis, sic non est causa difficultatis. Si in quantum unibilis, sic habet debilitatem in cognoscendo, quia est tunc sicut tabula nuda. Si in quantum ad aliud; aut per comparationem ad agens, aut ad corpus. Si ad agens, tunc non habet sufficienter illustrationem, et est agens substantia separata. Et hujus est duplex causa; quia elongatur a lumine cause prime plus quam intelligentia, nec est in ordine earum; alia causa est quia ultima differentia additur supra suam substantiam, que est unibilis et possibilis ad acquirendum scientias et virtutes, ut magis et planius possit mereri. Ideo offuscatur cognitio sua quam habet separata, per naturam corporis impeditur non simpliciter set per accidens, in aliquibus per complexionem ut in fatuis, et per senium in senibus; et hoc est per accidens. Ad argumentum respondeo, ut est substantia intellectiva, sic non habet per se, vel in quantum unibilis vel per deffectum illustrationis agentis, et sic non per se simpliciter. Ad aliud dico, quod per deffectum luminis, et per corpus, et complexionem, et in senio, quia tunc debilitantur virtutes rationales. Ad aliud, agens continue irradiat, set non ad sufficientiam quia est agens voluntarium, ideo secundum quod videt quod expedit irradiat et ut decet et expedit ut magis mereatur anima, et decet, quia propter elongationem a prima. Ad aliud, corpus habet per accidens potestatem supra animam et bene | potest per accidens cum sibi uniatur et anima sit f. 81 b 1. actus et perfectio innobilioris.

Queritur de hoc quod dicit quod 'scientia de veritate est speculativa', et queritur utrum hoc sit verum. Et videtur quod activa: omne considerans bonum in quantum bonum est activum; set hec est hujusmodi, in .xi. *hujus* et in *Ethicis*, quare est activa; et in *veteri Methaphysica*, quia ista scientia considerat bonum. Item: .x. *Avicenna*, istius

scientie est eligere sacerdotem et prelatos et alias personas dignas; set hoc est moralis philosophi considerare, ergo hec a fine erit activa. ITEM: scientia ordinatur ad virtutem, ergo et speculatio ad praxim, quare scientia activa est finis omnium aliarum; set hec est finis aliarum, ergo activa. CONTRA: in *veteri Methaphysica*, speculativa est dignior activis; set hec est dignissima, ergo speculativa. Item, veritas est finis speculative, et hec considerat veritatem primam et alias, quare etc. QUOD CONCEDO, quia speculatur causas principia omnium aliarum scientiarum particularium, quia hec est theologia philosophorum, et docet considerare philosophos et reges et prelatos in civitate, et hoc pertinet ad primam philosophiam ordinare alias omnes, quare est finis simpliciter aliarum omnium. Ad objectum respondeo, bonum dupliciter; creatum ut virtus et felicitas, sive sit felicitas in hac vita sive in alia, et de hoc determinat Moralis; aliud est bonum increatum et hoc considerat hec, et ordinationem partium universi ad illud bonum primum a quo sunt omnes partes universi, et ideo est hec speculativa, quia considerat hoc bonum in quantum verum. Ad aliud de Avicenna, respondeo quod duplex est comparatio de hiis ad istam; aut regulando et docendo, et sic pertinet ad istam; aut operando et disponendo et docendo in universali, et sic habet Moralis terminare de istis, quia accipit dispositionem et regulas et doctrinam ab ista ad constituendum prelatos et sacerdotes. Ad aliud respondeo, quod speculativa duplex, particularis et universalis; speculativa particularis ordinatur ad moralem, set speculativa universalis et prima philosophia non, set ordinatur ad particulares, ut doceat et regulet et disponat illas.

QUERITUR quid sit finis speculative. Quod speculatio videtur: quia sicut se habet speculatio ad speculativam ita operatio ad activam; set operatio est finis practice, ergo speculatio erit finis speculative. PRETEREA: quicquid scitur est verum; set omnis sciens considerans verum, ergo verum est finis cujuslibet scientie. CONTRA: finis ponit necessitatem rebus; quod ergo imponit necessitatem im-

29 et] ut *MS.* 33 activam] activa *MS.*

ponit distinctionem, quare a fine erit diversitas, ergo, cum isti fines sint diversi et scientie diverse, quare cum veritas sit, non sit finis moralis vel practice ? ergo erit finis istius. QUOD CONCEDO. Ad argumentum dupliciter respondeo, uno modo, dicendo quod speculatio est finis immediate speculative, sicut operatio practice, quia tamen ordinatur ulterius ad veritatem, ideo non attribuitur speculatio pro fine set veritas, quia est finis principalis speculative ; aliter, speculatio non est simile, quia speculatio est actus communis omnis scientis speculantis tam verum quam bonum, ideo omnis activa est speculativa, quia verum speculatur in quantum bonum. Ad aliud, 'omnis sciens considerat verum', respondeo dupliciter ; aut veritatem in se per comparationem ad causas veritatis, et sic sciens speculativus solum considerat verum ; alio modo, verum prout ordinatur ad bonum, et sic non dicitur speculativus set practicus, cum ordinetur ulterius ad bonum. Vel dicendum, duplex est intellectus et cognitio, boni in quantum bonum vel veri in quantum verum, quia ens dupliciter cognoscitur ; vel ens in quantum ens absolute, et sic est verum, et speculativus considerat sic ; alio modo in quantum sui communicativum est, et sic est bonum, et sic consideratur a sciente practico, ideo non omnis sciens considerat veritatem. Et dicit Avicenna quod intellectus practicus speculativus est aliquo modo.

QUERITUR quid sit finis active. Quod non actio ⟨videtur⟩ : quia ordinatur ad bonum, et est causa finalis illius, quia ut boni fiamus est practica. CONTRA : praxis ordinatur ad bonum fixum in quiete, quod terminat appetitum, quare non erit bonum in opere finis practice. SOLUTIO : hoc est verum de morali qui est practicus proprie, set scientia activa vel est mecanica et ordinatur ad bonum fortune quod est bonum diminutum, si sit liberalis vel moralis, ordinatur ad bonum apparens vel simpliciter ; ad bonum simpliciter ordinatur virtuosus, ad bonum apparens, quod cum malis implicatur, ordinatur viciosus. Ad bonum fortune ordinatur mecanicus, ideo operatio est finis immediatus et communis omnis active, bonum aut⟨em⟩ non. Ideo attribuit

32 sit] scit *MS.* 35 implicatur] simpliciter *MS.*

Aristoteles operationem pro fine, non autem bonum; set veritatem intendit omnis speculativus, simpliciter veritatem, ideo veritas est finis speculative, non autem bonum practice.

QUERITUR utrum prima veritas sit causa omnium aliarum veritatum. Quod non ⟨videtur⟩: 'furem furari quando furatur', verum est simpliciter. Si ergo prima veritas est causa omnium veritatum, ergo simul fuerunt cum causa prima, et fuit causa quare ille fornicatur vel furatur. ITEM: causa est ad cujus esse sequitur aliud; set ad primam veritatem non sequuntur alie veritates, f. 81 b 2. | quia sic sequeretur quod essent ab eterno, quare etc. CONTRA: sicut se habet primum calidum ad alia calida, sic prima veritas est ad alias; set primum calidum est causa omnium calidorum ut ignis vel aliquod hujusmodi, quare etc. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod ibi proceditur a dicto ad rem, quia 'istum furari' est dictum complexum, quia est sermo de dicto, et illa veritas oritur ex veritate prima quoquo modo, sive mediate sive immediate. Set quod dicit, ergo est cum 'causa, quare ille facit malum', jam est sermo de re, et sic non sequitur a dicto ad rem; imo est figura dictionis. Est ergo causa complexe veritatis contingentis. Ad aliud, in causis naturalibus intelligitur illa propositio, in causis voluntariis non est verum, et sic est hic. In causis naturalibus que necessarie sunt, quia astringuntur suo effectui, ideo sequitur aliud.

QUERITUR de hoc quod dicit, 'unumquodque se habet ad esse, sic se habet ad veritatem'. Quod non sit videtur: Avicenna in *Prima* ⟨*Philosophia*⟩ 'possibile esse habet falsitatem, necesse esse habet veritatem', scilicet in causa prima, ergo etc. ITEM: sicut se habet verum ad falsum sic bonum ad malum; set malum est in entibus, vera est potentia, ergo est falsum, quare etc. ITEM: sequeretur quod plura essent ab eterno, quia plura sunt vera ab eterno, ut principia prima et demonstrabilia. SOLUTIO: sicut se habet unumquodque ad esse, et ad veritatem, quia ens et verum convertuntur quantum ad supposita et secundum magis et minus; et bene potest esse quod aliquid habeat falsi, sicut habet aliquid mali, quia malum et privatio et

deffectus conjunctus est omnibus creaturis ubi omne ens est natura diminuta boni, unde non est malum purum in aliqua creatura; et sic convertitur quantum ad supposita, quia nichil est in quo non sit boni aliquid et mali, ratione materie et potentie et deffectus et privationis quia ex nichilo. Quia ex elongatione creature a creatore est ibi falsitas aliqua, non tamen pura, ideo sunt idem quantum ad supposita. Ad argumenta, patet solutio.

QUERITUR utrum sint plura vera ab eterno, sive complexa sive incomplexa. Quod sic ⟨videtur⟩: quoniam omne quod non potuit nec potest nec poterit esse falsum habet veritatem ab eterno; set dignitates prime sunt hujusmodi, et diverse sunt ille secundum compositiones, quare plures veritates complexe erunt ab eterno. Quod aliqua incomplexa ab eterno, quia si non est verum 'deum esse ab eterno', ergo est falsum. Quod est impossibile. Ergo 'deum esse ab eterno' est verum. Set 'deum esse' fuisse verum 'ab eterno' est veritas complexa, ergo differt a veritate incomplexa, quare plures. ITEM: simus ante creationem mundi: possumus dicere 'verum est mundum fore et Platonem fore'. Aut illa veritas est aliquid aut nichil. ⟨Non⟩ nichil, quia ens et verum convertuntur, ergo aliquid. Aut ergo creatum aut increatum; si creatum verum, ergo plures veritates create ab eterno; si increatum, contra; qua ratione, Sortem fore est bonum increatum quia est prima causa, eadem ratione et Platonem fore, et asinum fore est idem illi; set quecunque uni et eidem sunt eadem inter se sunt eadem, quare Sor et Plato et asinus; et asinum fore et Sortem fore essent idem ab eterno, quod falsum est, ergo est verum creatum ab eterno quodlibet horum, quare plura. SOLUTIO: quidam negant pluralitatem et tamen dicunt quod sunt vera ab eterno, quia dicunt quod non sunt vera nisi in quantum scita, et non scita nisi a veritate que est causa prima, et prohibent pluralitatem. Quidam dicunt quod sunt vera absolute, et tamen negant pluralitatem, quia veritas rerum subicitur scientie divine, et illa est una, ideo etc. Et alii, quod in causis ydealibus sunt, non tamen in propria natura

16 est] et *MS.* 27 eidem] eadem *MS.*

et esse proprio. Potest dici: dico quod sunt plura vera ab eterno; et dico quod nulla propositio est vera ab eterno, quia nichil quod potest sufficienter causari ab intellectu hominis est ab eterno; set omnes hujusmodi propositiones fiunt ab intellectu hominis, quare etc. Item, fiunt ab intellectu componente de necessitate, set intellectus primi est simplicissimus, ut dicit in tertio *De Anima*, ergo fuerunt postquam fuit intellectus humanus et angelicus. QUOD CONCEDO. Quod obicit quod non potest nec potuit, etc., supponit veritatem cum constantia subjecti, et ideo simpliciter est falsa; vel supponendo tempus postquam fuit intellectus componens, sic verum est quod non potuerunt non esse veras, et ita a principio temporis vel hominis vel intelligentie habent veritatem. Et illa propositio supponit falsitatem simpliciter loquendo. Ad aliud, dico quod potest fieri sermo aut de re aut de dicto; set de dicto falsa est, quia illa veritas est complexa, et hec non fuit ante intellectum componentem. Et si obiciat si non est verum 'ab eterno deum esse', ergo deus non fuit ab eterno, procedit ad rem a dicto, et sic non sequitur quod hec est vera, 'mundus erit' et 'Plato erit'. Et si arguat, 'mundum fore' est verum, distinguo. Aut est sermo de re, et sic est vera; aut de dicto, et sic est falsa. Unde hec est vera, 'mundus erit'; tamen hec est falsa, 'mundus fore est verum'. Et ideo dico quod non est creata nec increata illa veritas cum non sit tunc.

[1] Circa capitulum de statu causarum, QUERITUR primo de statu cause efficientis. QUERITUR utrum cause efficientes vadant in infinitum a parte post. Quod sic ⟨videtur⟩: quoniam
f.82 a 1. si esset ibi status a parte post | [2] Aristoteles esset diminutus, cum non ostendat statum in illis a parte post, quare etc. ITEM: pater est causa filii, et filius filii, et sic in infinitum, quare impossibile est a parte post quod cause cadant in infinitum. CONTRA: fine *De Generatione*, generatio rerum vadit in infinitum secundum rectum, quare a parte post non erit generatio infinita, quare nec cause. Ergo cum generatio

26–8 Circa . . . a parte post *repeated on next gathering.*

[1] In greco album, *marked for erasure.*

[2] 2. pecia supra secundum. Methaphysice a magistro R. b.

fiat per causam efficientem et mediante illa, et generatio non vadit in infinitum, ergo nec causa efficiens. Solutio: de efficiente dupliciter: aut de causis alicujus individui vel unius speciei, et sic cause nec secundum speciem nec secundum numerum vadunt in infinitum, similiter nec in generatione unius asini, et ideo non manifestat Aristoteles statum in hiis cum pateat. Si loquamur de causis efficientibus omnium individuorum alicujus speciei, sic contingit ponere causas efficientes infinitas secundum numerum individuorum, et hoc non reprobat Aristoteles, set non secundum speciem. Si loquamur de causis alicujus rei, vel istius vel illius, sic non est ponere infinitatem in causis efficientibus a parte post. Et ideo patet ad argumentum, quia loquendo de causis omnium individuorum unius speciei, quia ille secundum numerum procedunt in infinitum. Ad aliud, in oppositum 'secundum rectum' dupliciter; aut ipsum fit respectu alicujus speciei ad aliam speciem precedentem, et sic recta generatio non vadit in infinitum; si fiat generatio rei addita supra rem aliam secundum numerum, sic potest ire generatio in infinitum, ut quando additur individuum unius speciei supra individuum ejusdem.

Queritur an possibile sit quod cause vadant in infinitum a parte ante, scilicet, efficientes. Quod sic ⟨videtur⟩: Aristoteles, generationes celestes et revolutiones et circulationes celestes sunt infinite, .4. *Physicorum*, et .xi. Avicenne, ergo si circulationes celi vel revolutiones sunt infinite, ergo et motor earum, quare etc. Preterea, .7. *Methaphysice*, in generatis secundum propagationem necesse est quod sit animal ante animal in actu; qua ratione hec planta precedit istam, eadem ratione et alia istam, et sic in infinitum, quare necesse est ponere infinitatem in causis a parte ante. Preterea, aliquando contingit ponere a parte post infinitatem in causis efficientibus, quare similiter a parte ante, vel quare non. Contra: primum est causa posteriorum, ergo si non est primum, non est et causa nec alia posteriora, ergo cum alia sint, primum erit, quare etc. Solutio: aliqua possunt comparari adinvicem accidentaliter, ut quando unum non est causa alterius, ut ⟨in⟩ revolu-

23 revolutiones] nostri circulationes *MS.* 31 aliquando] aliquantus *MS.*

tionibus et circulationibus celi, et hoc dicit Commentator. Si comparantur essentialiter, ita quod unum sit de essentia alterius, tunc tenet 'si non est primum non est ultimum', et ideo in revolutionibus celestibus possibile est esse infinitatem a parte ante, secundum positiones philosophorum, set contra fidem. Et hoc dicit Commentator, quia illa per se est accidentalis, quia superiora sunt causa inferiorum non de necessitate, nec Sor istius hominis de necessitate; set prima causa est causa essentialis intelligentie, et intelligentia celi, et celum nature particularis; ideo in hiis non est ponere infinitum a parte ante. QUOD sit contra philosophiam patet, quia impossibile est infinita pertransire; set omnes revolutiones sunt pertransite, ergo omnes finite. Ideo intendit Aristoteles quod nullo modo est infinitas in causis efficientibus a parte ante, nec secundum speciem nec secundum numerum. Ad argumentum, circulationes possunt dici infinite et sine principio, et hoc est in tempore, non sine principio simpliciter; imo habuerunt principium simpliciter, non tamen in tempore, quia duratio successiva non fuit, set motus fuit semper quandocumque fuit tempus. Set dico quod tempus non fuit semper, immo habuit principium. Ad aliud, dico quod in generatis per propagationem non est ponere infinitatem, quia primum individuum hominis est ⟨qui⟩ non exivit in esse per propagationem set per creationem. Ad aliud, non est simile, quod a parte ante sunt omnia pertransita, et impossibile est infinita pertransire; set a parte post multa possunt relinqui pertransienda et infinita, quare in infinitis quantitate accidentibus semper est aliquid sumere extra.

QUERITUR tertio utrum sit status ad unicam causam efficientem vel ad plures. Quod ad plures videtur: quia idem manens idem natum est semper facere idem; set effectus primi sunt plures coequevi, ergo cause erunt plures coequeve, et unum fieret ex uno. ITEM: Ars et natura sunt cause, et unum non potest reduci ad aliud, ergo etc. Probatio. Quod ars non reducitur ad naturam patet cum imitetur naturam, ergo natura non erit posterius arte. Quod

13–14 Ideo i. A.] *iter. MS.* 36 naturam] artem *MS.*

similiter nec ars posterius natura, quia motor est agens per voluntatem et artificium, ergo magis reducitur natura ad artem quam e contrario, et sic inconveniens, quare neutrum potest reduci ad alterum etc. CONTRA: Boethius .4. *Consolationis* 'illud solum est quod ordinem retinet servatque naturam'. Impossibile est ponere aliquid in rerum natura sine ordine et quod non sit ordinatum, quare erit ordo in causis secundum prius et posterius, ideo est status ad unam causam de necessitate. QUOD CONCEDIMUS quod est agens per voluntatem, et ideo omnes cause ad causam voluntariam debent reduci. Ad objectum respondeo, duplex est causa, naturalis et voluntaria; de naturali intelligendum est 'idem manens idem necesse est facere idem', ut de sole; non de voluntaria, quia non astringitur suo operi et ad istam est reductio omnium causarum. Ad aliud respondeo, quod natura reducitur ad voluntatem et artem. | Quod obicitur contra respondeo, si loquamur de agente per f. 82 a 2.
voluntatem infinitas in genere corruptibilium et generabilium, sic ars imitatur naturam; tamen si loquamur de agente superiori non reducitur, imo prius est natura, sicut motor celi, et ibi ars non agit ad imitationem nature, .3. *Consolationis* 'anima mundi in seipsam redituram meat mentemque profundam circuit', etc.

QUERITUR utrum illa causa efficiens sit creata vel increata, que est causa prima omnium causarum efficientium. Quod non sit increata videtur: quia scientia est per causam nobilissimam, ut dicit Aristoteles; set unumquodque sic se habet ad scientiam sicut ad esse, quare unumquodque quod scitur per scientiam scitur, ergo nobilissimum scitur per causam, etcetera similiter; set primum est hujusmodi, ergo habet esse per causam, quare etc. ITEM: nichil est causa suiipsius, quia causa est ad cujus esse sequitur aliud, quare nichil erit a se nec causa sui esse, quare omne quod est habebit esse ab alio. CONTRA: hic implicantur opposita, quia si est status ad causam, est primam causam ponere et non anteriorem; set si habet causam, aliquid est prius eo, quare sequitur inconveniens. Preterea, si est causatum, ergo causabitur

7 quare erit] *iter. MS.* 22 meat] means *MS.*

ab alio. De illo alio queritur, aut est causatum, aut non, Si causatum, proceditur in infinitum; quare omnes cause a parte ante stant ad unam causam increatam, ut ad causam primam. Ad objectum respondeo, duplex est cognitio, per causam et per effectum; et cognitio alicujus secundum se est per seipsum, quia se offert intellectui et facit se cognosci sine extrinseco alio ut sine effectu. Et causa hujus est scibile nobilissimum, et ista scientia est nobilior scientia per causam, quia scientia per causam est nobilissima respectu scientie per effectum. Similiter esse per se est nobilius esse per causam, quare etc. Ad aliud, non valet 'nichil est causa suiipsius, ergo nichil habet esse a se'. Et quod obicit hec prepositio 'a' denotat causam efficientem hic instandum, quia prepositio aliquando denotat circumstantiam realem, ut quando dicitur 'Sor est a Platone'. Si aliquid comparatur ad seipsum, tunc prepositio non dicit causam realem, set secundum modum et similitudinem, ut primum est a se.

Postea QUERITUR utrum sit status in causis materialibus a parte ⟨post⟩. Et videtur quod non: quia Sor generatur ex semine et pater, et sic in infinitum a parte post potest fieri, quod ex Sorte Plato generatur et ex Platone Cicero, et sic in infinitum. ITEM: sumatur aliquod continuum, et continuum dividatur in infinitum; set natura quantitatis et continui debetur materie, quare principium materiale potest in infinitum replicari a parte post. ITEM: ex isto igne potest generari terra, et ex hac terra hec aqua, et ex aqua aer, et ex hoc aere ignis alius a primo, quare etc. CONTRA: Aristoteles, dupliciter res generatur, aut ex semine aut ex reciproco, ut contrarium ex contrario. Primo modo completum ex incompleto; et est ibi status in utraque, quia non potest generari ex viro, id est ex completo secundum substantiam puer quia stat generatio ad completum. Set in generatione reciproca est transitus completus; set omne per transitum completum est finitum, quia est ibi status. SOLUTIO: causa materialis non vadit in infinitum a parte post, quia causa materialis est quod cedit in substantia generati et

26 hac] hec *MS.* 30 status] stastus *MS.* 31 completo] Caco *MS.* 34 est[1]] et *MS.*

manet ibi, et sic non contingit ire in infinitum, quoniam sic non fit nisi dupliciter, ut dictum est. Set possumus loqui de hac, aut quando generatur completum ex incompleto, sicut homo ex semine, non cedit generans in substantiam filii, set effective solum, non materialiter. Set separatur ibi pars a toto, scilicet, semen; set totum non est materia partis, et sic non vadit in infinitum. Si loquamur de reciproca generatione; aut loquimur de principio materiali secundum speciem, et sic stat generatio, quod ignis ex aere; si loquamur de principio materiali individuali vel secundum numerum, sic vadit in infinitum. Sor autem non est causa materialis sui filii set efficiens, licet ibi ponat partem ut semen; tamen quia materiale principium dicitur quod remanet in generato secundum substantiam totum, ideo dico quod semen non est causa materialis filii, set est pars cause efficientis. Ad objectum respondeo, supponendo quod causa materialis est illud quod remanet in principiato secundum substantiam; set obicis: ex Sorte generatur Plato, et ex Platone alius; dico quod fit ibi separatio et resolutio partis a toto, nec secundum substantiam separatur et transit in aliud generatum. Unde Sor secundum substantiam materialiter non intrat generatum, nec secundum causam materialem quod remaneat secundum substantiam et secundum se totum in generato, ideo non est infinitas. Ad aliud, patet per hoc idem, reciprocatio ibi secundum speciem et generatio est finita. Si loquamur de principio materiali assumpto secundum numerum, sic est ibi infinitas; set istud non contingit pertransire et sic est finitas in causis materialibus.

Queritur postea de causa finali, et primo an sit ibi ultimum a parte post. Quod non videtur: secundo *De Anima*, finis uniuscujusque est generare simile sibi, set generatio sibi similis vadit in infinitum, quare etc. Preterea: finis et bonum idem, et omni bono magis contingit excogitare, quare et fine omni, quare contingit semper melius accipere: et melius habet rationem finis, quare etc. Contra: Aristoteles, finis est cujus gratia alia fiunt, et quod non ordinatur ad aliud; set omnes concedunt finem, set posito | infinito non contingit querere tale ad quod omnia ordinantur, f. 82 b 1.

quare si ponatur infinitas destruetur finis ex nomine finis. Quod concedo, quia designatione nominis ratio status et finiti et termini et ultimi designatur, ideo etc. Ad argumentum contra: de fine dupliciter; quia res potest considerari dupliciter; aut in quantum est ens et pars universi, aut in quantum transmutabile. Si primo modo ordinatur ad aliquem finem, quia ut dicitur in .xi. omnes partes universi ordinantur ad aliquod bonum et finem. Si secundo modo, scilicet, in quantum est transmutabile, tunc dupliciter; quia possumus loqui de singulis individuis cujuslibet speciei et sic est status, vel de omnibus individuis singularum specierum. Et hoc dupliciter; aut secundum numerum, et sic non est status, aut secundum speciem, et sic est status, quia ille finis est generare sibi simile, et sic est status in fine cujuslibet rei, et individuorum et specierum. Si secundum numerum, est infinitas, et hoc modo non est inconveniens. Ad aliud, aliquid potest excogitari dupliciter; aut per intellectum, aut per ymaginationem. Excogitatio per ymaginationem mendax est et non-entis, et potest tunc melius bonum excogitari set impossibile; set sic excogitatio per intellectum, et ideo est majus et melius eo quod est causa prima, quia intellectus est verorum solum. Ideo potest excogitari per intellectum melius bonum quam causa prima.

Queritur postea si sit status ad causam finalem a parte post, utrum ad causatam vel incausatam sit status. Quod non sit status ad causam incausatam ⟨videtur⟩: quia bonum incausatum est bonum infinitum; set infinitum contradicit rationi finis, quare etc. Preterea: felicitas est finis anime intellective; set sive sit in via sive in patria est causata, cum sit habitus anime animam informans, quare erit status ad bonum causatum. Contra: bonum causatum habet causam. Omne habens causam ⟨habet⟩ aliquid melius se quia suam causam, quia causa melior est causato; set quod est melius optimo magis habet rationem finis, quia illud erit bonum incausatum de necessitate. Quod concedo. Ad rationem contra respondeo, contradicere rationi finis

8 ordinantur] ordinatur *MS.* 17 excogitari] excogitare *MS.*
21 quod] *iter. MS.*

dupliciter; aut active aut passive. Bonum incausatum contradicit rationi finis non active set passive, quia non potest recipere finem; set active finit omnia, et omnia per ipsum finiuntur. Et habere rationem finis dupliciter similiter; aut active aut passive. Ratio finis activa competit bono incausato, ratio finis passiva non. Ad aliud respondeo, quod omnis felicitas est causata; set duplex est finis, intra et extra. Finis intra anime, licet sit accidentalis, est felicitas in patria que causatur ab alio, scilicet, a fine extra, ut a prima causa. Et ista est finis ultimus, ad quem omnia ordinantur, ex cujus fruitione et dilectione derelinquitur felicitas causata, de qua determinatur in *Ethicis*.

QUERITUR postea utrum contingat ponere hujusmodi causam finalem in ratione boni esse unam vel plures. Quod plures videtur: ex multiplicatione boni nullum sequitur inconveniens; set si ponamus plures causas finales, multiplicatur bonum, quare etc. ITEM: in rebus sicut se habet bonum ad bonum, ita malum ad malum; set omnia bona ordinantur ad aliquod bonum incausatum, ergo omnia mala ad malum incausatum. Si dicas quod mala ordinantur ad bonum illud; CONTRA: contrarium non ordinatur ad suum contrarium, quare etc. Hujus ratio patet similiter, quia impossibile est ponere plura bona, quia illa duo bona aut habent equalem potentiam, et sic unum erit superfluum, aut non. Tunc erunt similia, et sic alterum deficit alteri. Et sic neutrum erit completum, quare etc. Preterea, malum non habet causam efficientem set defficientem, et est privatio solum; set omnis privatio reducitur ad habitum non ad privationem, quare sic sunt plura bona, sive plura quorum unum est malum aliud bonum, semper reducitur ad aliquem finem unum bonum incausatum. QUOD CONCEDENDUM. Ad objectum primum respondeo, quod aut est bonum finitum aut infinitum; si est finitum, si multiplicatur—nullum sequitur inconveniens; si sit infinitum, sequitur inconveniens quia illud sufficit et superfluum esset aliud ponere. Ad aliud respondeo, quod non est omnino similis comparatio, nisi distinguamus de malo. Quod verum esset, si esset malum excellens

9 patria] prima *MS.* 30 semper reducitur] *iter. MS.*

in rebus et purum ; set malum purum negatur in. ix. *Methaphysice* Avicenne et .5. Aristotelis, quia in omni creatura bonum excedit malum ; malum nunquam excedit et ratione illius boni ordinatur ad summum bonum tanquam superhabundanti dominanti. Non autem a malo habet aliquam ordinationem, quia, primo, non ordinatur ad aliquid, ideo nulla creatura ratione sue malicie ad aliquid ordinatur, ideo etc. |
f. 82 b 2. Queritur de statu in causa formali ; primo an sit status in causa formali a parte post. Et quod non videtur : potentia prima creantis est infinita ; set potentie infinite respondet actus infinitus. Set in formis non differt actus a potentia, ergo si actu potest, actualitas formarum infinitarum erit in primo. Preterea : per operationem nature generantis, quia generatio vadit in infinitum ; set cause formales generantur et sunt per singulas generationes, quare etc. Contra : unumquodque habet complementum per suam causam formalem, ut dicit Aristoteles *in litera*, quare erit status a parte post in causa formali. Solutio : si loquamur de rebus generabilibus aut de singulis individuis secundum se et sic est status in ultima forma, quia omne individuum est completum sua forma ultima ; si loquamur de individuis succedentibus sibi invicem per continuam generationem, et sic est infinitas in causis formalibus, quia semper nove forme generantur in quolibet generato, et sic numerus causarum est infinitus. Vel possumus loqui de rebus creatis et hoc dupliciter ; aut a parte potentie ipsius creantis et hoc dupliciter ; aut de absoluta ejus potentia in se, et sic est possibile ponere infinitatem in causis formalibus ; si de sua potentia per comparationem ad res creatas, sic producit secundum quod decet, quia sic agit mediante sua sapientia, et tunc ordinate producit, et sic non est infinitas, quia non esset ordo ; vel de rebus creatis per comparationem ad seipsas, et in se, et sic non est infinitas in ipsis quantum ad causas formales. Ad argumentum contra, ⟨patet⟩ per hec. Ad secundum, dico quod differt actus a potentia ; secundum totam intensionem potentie nunquam fiet actus ; si loquamur de illa regulata ad sapientiam, sic contradicit.

1 .ix.] .xi. *MS.*

Queritur utrum sit status in causis formalibus a parte ante. Quod non ⟨videtur⟩: quia si status ad aliquam, sit illa *A*; ante *A* aut est aliquid aut non. Si aliquid, tunc est illud nobilius *A*, cum causa sit nobilior suo causato, ergo cum illud non possit esse nobilius *A*, nisi sit forma, ergo forma ante primam, ergo similiter ante illam alia et sic est infinitum. Si nichil, ergo *A* habet ortum post nichil; set omne habens ortum post nichil habet causam efficientem, quia nichil est causa efficiens sui ortus, set illa causa efficiens habet formam, quare etc. Preterea: si hujusmodi esset forma, cum forma intelligibilis sit, sic posset intelligi, quia omne quod intelligit⟨ur⟩ intelligitur per formam. Set omne quod intelligitur potest nominari, quare illa forma poterit nominari que est ante *A*. Set omne nomen significat substantiam cum qualitate, quare cum qualitas sit forma, ergo semper ante formam erit forma. Contra: eadem sunt principia cognoscendi et essendi, ergo si sint forme infinite essendi, ergo et cognoscendi; set intellectus non potest infinita intelligere, quare non esset cognitio nec scientia. Solutio: dico quod est status ad primam formam. Ad objectum respondeo, quod hec est duplex, '*A* habet ortum post nichil', quia li 'nichil' potest dicere pure negationem; si sit pure negativum, sic est sensus, 'nulla res est ante *A*', et sic non ponitur aliquod principium materiale ante *A*. Si dicatur quod li 'nichil' tenetur possitive, scilicet, quod nichil est id ex quo et primo quod fuerit res, secundum quod ex nichilo creatur, sic dicimus quod hec est falsa, 'ante *A* nichil'. Ad aliud dupliciter respondeo, quod *A* non nominabitur; vel si dicamus quod potest nominari, ergo habet qualitatem; non sequitur, quia nomen aliquando est de modo significandi, non de re significata, et illa qualitas per quam nominatur est de modo significandi, non de re significata.

Queritur utrum sit status ad formam causatam vel incausatam, et primo utrum sit alia formalis incausata ad quam sit status. Quod non videtur: quia forma dicitur ab actu informandi; set omnis forma informans est perfectio materie vel compositi, ergo cum nichil incausatum vel

2 aliquam] aliquem *MS*.

increatum non sit materia vel compositum, ergo etc. Preterea: ut dicit Aristoteles in *hoc libro*, causa efficiens cum forma nunquam coincidunt in eodem secundum numerum set secundum speciem tantum, quare omnis forma habet causam efficientem aliam a se, ergo nulla increata. Contra: ista propositio ‘forma habet esse ab alio, non est falsa nec nugatoria set vera, ergo partes posite ibi excludent aliud; set quod excluditur est per se oppositum eis; set esse a se est oppositum directe esse ab alio, quare etc. Quare forma est aliqua que habet esse a se. Si dicatur quod est aliqua forma que potest esse a se non tamen est a se— contra: in perpetuis non differt esse et posse, quare etc. Si dicatur quod potest esse secundum cognitionem et apud intellectum non tamen secundum rem. Contra: causa nobilior est causato, ergo cum causatum sit secundum rem et veritatem, multofortius et causa, quare erit una causa prima secundum rem que habet esse a se. Si dicatur quod illud esse est a se, et esse ab alio. Contra: negationes e contrario se habent affirmationibus, quare idem erit non-esse a se et non-esse ab alio. Ergo cum aliquid habet esse a se, ponatur
f. 83 a 1. hoc ‘ergo aliquid habet esse ab alio’. Set si habet esse ab alio, non habet esse a se. Set si non | habet esse a se, non habet esse ab alio, cum idem sint, ergo si habet esse ab alio non habet esse ab alio, quod est impossibile; ergo impossibile est quod idem habeat esse a se et ab alio, ⟨et⟩ sit idem, quare est aliqua forma que habet esse a se ad quam status. Ad objectum contra respondeo, quod duplex est forma exemplaris et perfectio materie; exemplaris est causa prima et ydealis. Quod dicitur ‘forma’ dicitur ab actu informandi, hoc est verum de forma que est perfectio materie. Forma tamen prima ut causa prima non informat aliquid secundum sui substantiam, set secundum sui similitudinem tantum et effigiem, quia ad illam effigiem et formam increatam producuntur alie forme. Forma alia informat secundum sui substantiam, scilicet illa que est perfectio materie. Ad ⟨aliud⟩, duplex est forma; quedam que est perfectio et actus materie secundum sui substantiam, et de ista verum est quod

22 Set s. n. h. e. a. se] *iter. MS.* 26 status] statorum *MS.*

non coincidit cum efficiente et eodem secundum numerum; de forma exemplari que perficit secundum sui similitudinem non est verum, imo potest coincidere, et concedendum hic quod illa forma exemplaris est increata. Philosophice tamen loquendo, dicendum est quod est creata.

QUERITUR utrum contingat ponere statum ad causam unam formalem vel plures. Quod non unam videtur: quia unum genere est vel specie vel numero; set ista non est una genere, quia increatum non est in genere; nec specie, quia species ponatur de pluribus etc.; nec numero, quia unum numero ponit in numero cum alio et sic est dualitas. Set omnis dualitas est numerus et numerus, quare erit accidens, et accidens est solum in creato. Set dualitas est tale accidens quod exigit duo subjecta, quare non est creatum illud quod ponit in numerum cum creato. Est ergo increatum. Quare duo erunt increata, et sic non unum numero, nec specie, nec genere, quare etc. ITEM: si est una forma, aut una communis aut una propria; si communis, ergo per illam non fit distinctio in rebus; si per illam fit distinctio, ergo est propria. Set CONTRA: proprium multiplicatur secundum multiplicationem appropriatorum, quare videtur quod contingit et necesse est ponere plures. SOLUTIO: illa forma est ydealis et exemplaris, et illa est una de necessitate ad quam est status. Ad objectum: non est concedendum quod unitas accidens est et non potest predicari de necessitate, ideo non oportet quod sit una numero vel genere vel specie, si sit unum quod convertitur cum ente. Tunc dicit quod ponit in numerum cum alio: dico quod falsum est, quia non ponit in numerum tunc, et tamen distat in infinitum ab illo. Ad aliud, dico quod simul et semel est, communis et propria, quia in quantum ydea est propria, in quantum infinita est communis, quia illa forma est ydea infinita; et quia ydeatum fit juxta propriam ydeam; ideo est tunc propria in quantum tamen est effigies ad cujus similitudinem producuntur omnia, sic est communis et sic infinita.

7 Quod non unam] *iter. MS.*

*Plato vero dicit esse aliud opinatur etc.*

Dubitatur de illa propositione: malum simul scire scientiam et modum sciendi; et primo utrum sit unus modus sciendi vel plures in scientiis. Quod non ⟨videtur⟩: in activis est modus tipicus, in speculativis demonstrativus, et in naturalibus alius, quare etc. Item: in speculativis quedam habent demonstrationes certas ut naturalis, certiores in mathematicis, in methafisica certissimas, quare non est idem modus sciendi in omnibus aliis. Contra: in *Commento Marci Tullii* dicit Boethius 'diffinitivus propter partes subjecti, divisivus propter naturam subjecti, collectivus propter passionem'. Et ita triplex est modus sciendi et hoc est in qualibet scientia, quare unus est modus sciendi in omnibus scientiis. Solutio: duplex est modus sciendi. Universalis; et hic dupliciter; aut substantialis, et ille est uniformis in omnibus scientiis, divisivus, diffinitivus, passionum collectivus, vel accidentalis. Et iste modus diversificatur, ut proprietatum assignatio et, exemplatorum suppositio, et hujusmodi. Et ille est diversus. Si sit modus particularis, sic est diversus in qualibet scientia, ut iste tipicus, ille demonstrativus et speculativus et sic diversificatur. Ad objectum dico, quod modus universalis salvatur in activis—modus, scilicet, universalis tipicus. Ad aliud, nos possumus loqui aut quantum ad naturam formalem demonstrandi, et sic est idem modus sciendi in naturalibus et mathematicis, nichilominus intenditur in mathematicis et hoc propter naturam materie, magis certam et magis demonstrabilem, quia elongatur ibi materia a transmutatione, ideo certior est ibi demonstratio. Aut quantum ad intentiones faciendas et res demonstratas, et sic non est idem in omnibus illis, scilicet, in speculativis.

Queritur si est modus unus essentialis universalis utrum debeat haberi per scientiam. Quod non ⟨videtur⟩: quia arismeticus in instruendo discipulum proprium in propria scientia potest exponere ei quid est quod dicitur per nomen, dividendi diffiniendi et colligendi, et informare ipsum et dicere ei modum demonstrandi Arismetice sine omni scientia.

Quare modus universalis substantialis sciendi potest haberi sine scientia. PRETEREA: si habetur iste modus sciendi per scientiam, ergo scientia erit prior; set omnis | scientia habe- f. 83 a 2. tur per modum sciendi, ergo idem erit prius seipso, quare etc. PRETEREA: instrumentum quod docet modum sciendi est pars scientiarum, ergo instrumentum docens de modo sciendi non erit pars aliqua scientie nec scientia, quod falsum est. SOLUTIO: modus sciendi habetur per scientiam. Ad argumentum respondeo, verum quod sic potest facere. Set non potest nisi accipiat hoc a scientia que habetur per modum sciendi priorum, et que est de modo sciendi priori. Ad aliud, modus sciendi dupliciter potest haberi; unus via sensus et memorie et experimenti; alius est qui habetur per illum modum, tanquam per suum instrumentum, et iste modus ultimus jam est scientia, nec est ille modus de quo est scientia habita. Ad aliud, pars et instrumentum non coincidunt in unum. Ad hoc respondet Boethius in *Commento* supra Porfirium interimendo quod falsum est quod quidam dicebant, quod sillogismus logicalis non est instrumentum philosophie, cum sit pars, et dicit quod duplex est instrumentum, intrinsecum et extrinsecum, sicut oculus est pars corporis et instrumentum videndi. Modus sciendi est instrumentum intrinsecum et pars philosophie et est scientia, non est autem instrumentum extrinsecum.

QUERITUR an debeat haberi per scientiam eandem vel per aliam. Quod per eandem videtur: quia quod potest in minus potest in plus; set scientia nobilior est quam modus sciendi, ergo si artifex potest in scientiam, multofortius potest in modum sciendi. PRETEREA, in speculativis proceditur a causis ad effectus, in methaphysicis a causatis ad causas, in naturalibus a causis ad causata, in activis tipice, quare in eodem tractatu ubi determinetur de scientia debet determinari de modo sciendi.[1]

SOLUTIO: duplex est modus, particularis et universalis. Modus universalis sciendi habet terminari in una scientia solum, quia ille modus sciendi est, diffinitivus, divisivus,

30 *et alibi* methaphysicis] metaficicis *MS.*

[1] *Blank of three lines in MS.*

collectivus; particularis habet terminari in unaquaque scientia. Ad objectum respondeo, si magis et minus sunt ejusdem nature, quod potest in minus et in magis. Aliquando non sunt ejusdem generis et nature, et tunc quod potest in minus non potest in plus, et sic se habent scientia et modus sciendi. Ad aliud, dicendum quod bene probat de modo particulari, nichilominus universalis habet terminari in scientia universali una.

QUERITUR que sit illa, an loyica an alia. Quod non loyica ⟨videtur⟩: omne regulans aliud est certior et nobilior eo; set loyica non est nobilior omnibus scientiis, quare non est illa scientia que regulat et docet modum sciendi in omnibus, cum regula sit nobilior regulatis. PRETEREA: .x. *Methaphysice,* quod est primum in omni genere est regulans et mensurans omnia illius generis; set prima philosophia est hujusmodi, quare etc. PRETEREA: sapientis est ordinare, ibidem dicitur; set methaphysicus est sapiens, ergo ipsius est ordinare et regulare omnes scientias. QUOD loyica videtur: quia in ista sola docetur modus diffiniendi, dividendi, et colligendi, quare est regula. SOLUTIO: regula duplex, aut a parte rei et sic methaphysica; aut regula a parte modi, et sic loyica est regula, cum doceat modum diffiniendi, dividendi, et colligendi, et sic est regula. Ad objectum respondeo, certitudo et nobilitas dupliciter; aut quantum ad modum procedendi et demonstrandi, et sic ille modus certior est in loyica quam in alia scientia; aut quantum ad demonstrationes faciendas et res demonstrandas, et iste est minus nobilis in loyica et incertior quam in aliis; sic alie scientie nobiliores sunt et certiores. Tamen certior est et nobilior quantum ad modum demonstrandi et procedendi, et ideo qui non sunt bene instructi in loyica non possunt proficere in aliis scientiis, ut Aristoteles ⟨dicit⟩, cum ipsa doceat modum sciendi, et propter istam propositionem moventur omnes questiones iste de modo sciendi et scientia.

Habito de positionibus non-naturalibus, postea QUERITUR de positionibus naturalibus, et primo utrum sit ponere naturam elementarem esse principium materiale partium entis, et primo QUERITUR utrum natura elementaris possit

esse principium materiale intelligentiarum. Quod sic ⟨videtur⟩: intelligentia potest moveri sursum et deorsum a principio intra; set omne quod sic movetur movetur per naturam; set motus naturalis, ut dicit Aristoteles, est a natura elementari, quare natura elementaris erit de substania ejus. ITEM: in natura elementari est tota natura materie prime plena sua potentia passiva, quia si est ibi substantia, et potentia; set in potentia ipsius est omnis natura creata, quare natura elementaris habet potentiam ad intelligentiam, quare potest esse principium materiale respectu ipsius. CONTRA: principia sunt minima quantitate; set natura elementaris est composita respectu intelligentie, quare non erit ipsius. QUOD CONCEDO, | quia etsi habeat materiam, f. 83 b 1. non tamen materiam elementarem. Ad objectum respondeo, a principio moveri intra dupliciter; communiter et proprie. Si a principio intra proprie a natura, illa natura est forma que est actus materie; alio modo potest sumi natura large pro omni principio sicut pro voluntate, set motus naturalis est a natura que est forma et perfectio materie, et ideo non oportet quod habeat naturam elementarem de sui proprietate. Ad aliud, concedo quod ibi potentia materie, set ulterius respondeo per Aristotelem in .ix. *Methaphysice* 'non omnis potentia sufficit ad aliquid producendum, set propinqua solum, ut semen respectu hominis, non terra'. Et illa materia est in potentia remota ad intelligentiam, ideo non debet dici principium materiale respectu illius, scilicet, intelligentie. Vel aliter, quod potentia materie prime potest considerari secundum essentiam, suam subjectum, sic potest esse in potentia ad intelligentiam; vel secundum esse, et sic est jam disposita et determinatur ad naturam elementarem tantum, ideo non est principium materiale respectu intelligentie.

QUERITUR an natura elementaris potest esse principium materiale respectu celi. Quod sic ⟨videtur⟩: quia si stella ponatur deorsum, aut stabit aut quiescet aut movebitur. Si stat aut movetur, hoc est per naturam elementarem; set stella et totum celum sunt ejus⟨dem⟩ nature, sicut dicitur in *De Celo et Mundo*, quare natura elementaris est de compositione

22 Methaphysice] Metafice *MS.*

celi. PRETEREA: omnis sensus supponit tactum, ergo omne sensibile tangibile; set celum est sensibile quia visibile, ergo tangibile. Set tangibile est per naturam elementarem, quare cum non sit principium formale erit materiale. CONTRA: natura elementaris posterior est natura celi quia est innobilior; set nullum tale est principium respectu prioris, quare etc. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod stella quiesceret in centro si poneretur. Set quiescere dupliciter; aut propter naturam loci et sic non quiesceret; aut propter privationem aptitudinis ad movendum, et quantum ad hoc quiesceret. Ad aliud, non valet. Sensus radicatur in organo composito ex quatuor qualitatibus; set tactus est media ratio in qualitatibus sensibilibus, ideo per accidens omnis sensus supponit tactum, et ideo est ibi comparatio accidentalis. Ideo non oportet quod sensibile supponat tangibile, quia per accidens non est causa alicujus, nec ens quod est per se, nec ens quod est per accidens.

QUERITUR utrum sit principium materiale in omni creato. Quod in nulla creatura videtur: quia ydeatum representat similitudinem ydee, ergo cum mundus sit ydeatum perfectissimum ab agente perfectissimo, ergo representat ydeam perfectissimam; set illa ydea est omnino sine materia, ergo omnia que facta sunt ad ejus similitudinem erunt sine materia. ITEM: Plato possuit quod deus creavit omnia per suam ydeam, illa ydea est substantia cause prime, sicut in .xi. dicitur. Aut ergo facit ad similitudinem istius ydee vel alterius; si alterius, ergo non est sufficiens primum, ergo ad similitudinem sue substantie tantum; set illa caret omni materia, quare etc. ITEM: melius est esse simplex quam compositum; set causa prima facit quod melius est, quare facit simplicitatem in rebus; set illa simplicitas non est in materia, cum de se non sit sine alio stare ⟨non⟩ potest, ergo erit simplicitas de natura forme, quare non erit in materia. ITEM: sicut se habet simplex ad simplex, ita unum ad unum. Set ab uno, scilicet, a primo, non nisi unum, ergo similiter a simplici non nisi simplex, quare etc. CONTRA: omne transiens ab extremo in extremum, transit per medium, ut

10 movendum] modum *MS.*

dicitur in .x. *Methaphysice*; set materia est medium inter ens et non-ens, quare etc. Item, omne quod est vel est materia prima vel forma prima vel substantia composita; set nulla res fixa stans per se est materia, nec forma prima que est forma generis generalissimi, ergo erit substantia composita. Preterea, omnis substantia per se stans est species vel individuum substantie; set sive sic sive sic participat totam naturam generis generalissimi. Set natura generalissimi est composita, ut dicit Boethius in *Predicamentis*, ergo etc. QUOD CONCEDO: omnis substantia creata completa stans per se est habens materiam, vel in qua ut accidens, vel ex qua ut substantia. Ad objectum respondeo, quod ydea illa est indifferens ad omnem creaturam, nec est forma proprie dicta nec materia, imo indifferens ad materiam et formam, et sic est aliquid nobilissimum excellens, dicitur quod non potest nominari sua infinitas potentie, ideo potest esse exemplar respectu materie, ideo potest representare et materiam et formam. Nec dicitur forma quia solum sit forma, set propter nobilitatem forme forma dicitur. Tamen indifferentiam habet ad omnem creaturam, nec substantia est nec accidens, nec materia nec forma, set unum excellens et indifferens, quodlibet in infinitum distans ab omnibus aliis. Ideo potest producere materiam et formam. Per hoc patet ad secundum. Ad tertium respondeo, facit quod melius est a parte rei et secundum quod possibile est a parte rei, quia facit in fine decoris et ultimo; set de conditione cujuslibet creature est quod sit compositum, quia nichil est | creatum simplex quod stet per se. Et ideo licet sit melius f. 83 b 2. simpliciter, non tamen est melius creature, quia jam non esset creatura et sic non sibi melius. Ad aliud respondeo, non est simile de uno et simplici ad ens quia quando res desinit esse una desinit esse, ut dicit Boethius in libro *De Dogmatibus* et *Consolationis*; set simplex et compositum sunt differentie entis, et simplex non participat totam naturam entis, sicut facit unum, quia unum convertitur cum ente; quia unitas non derogat creature nec creatori, simplicitas tamen derogat creature, ideo non est simplicitas in creaturis.

14 materia] *iter. MS.*     21 nec[2]] *iter. MS.*

*Dicere vero species etc.*

In parte precedenti reprobavit Aristoteles opinionem Platonis eo quod ponebat ydeas; hic quod numeri non sunt principia. QUERITUR utrum sit necessario ponere eandem materiam in omnibus per essentiam, scilicet unam per essentiam. Quod non videtur: principia et principiata sunt unigenea, et principiata ⟨non⟩ habent suam essentiam a principiis, et sunt diversa per essentiam, ergo principia, quare materia. ITEM: Boethius in libro *De Duabus Naturis* 'omnia que habent eandem materiam transmutabilia adinvicem'; set omnia non sunt transmutabilia adinvicem, quare etc. ⟨CONTRA⟩: circumscripta omni forma a materia nichil remanet nisi essentia pura materie, sicut ignis secundum essentiam; set ignis secundum essentiam partitur in partes diversas que semper sunt ejusdem essentie, ergo multofortius cum illa materia nichilominus habeat aliquam formam, ergo erit eadem essentia materie in omnibus. QUOD CONCEDO. Ad objectum de principiis dupliciter; aut remotis, et sic non est verum: set de propinquis verum est. Item, intelligenda est de principio formali, non materiali, quia materie semper retinet essentie unitatem; et ideo non valet. Ad secundum dico, habere eandem materiam, id est, eandem materiam puram que est essentia et substantia materie, et sic non est verum. Aut eandem materiam, id est, principium materiale, secundum quod dicitur quod materiale principium est quod est in potentia respectu alicujus, et hoc de propinquo, non de remoto intelligendum.

QUERITUR utrum una omnino et eadem numero sit eadem in omnibus per essentiam. Quod sic ⟨videtur⟩: loquamur de materia in *A* et sit quoddam causatum, et in *B* et circumscribamus formam que est in *A* creato, tunc materia que est in *A* est sicut punctus. Similiter in *B*, et est indivisibilis penitus; set indivisibile ubicunque est simul est, ergo una et eadem numero erit in *B*, et in *A*. Quare et eadem ratione in omnibus creatis. PRETEREA: potentia materie est infinita receptione et passiva, sicut potentia

prime cause active, et ratione hac potest simul et semel in omnibus reperiri unum et idem numero tota, quare similiter tota substantia materie prime in omnibus et in quolibet. Contra: puncta sunt diversa in diversis lineis, secundum substantiam puncti, ergo non obstabit unitas punctualis materialis in duobus creatis, quin sint diversa secundum numerum. Quod concedo quia ex indivisibilibus plus generatur, non tamen magis. Similiter licet substantia materie sit indivisibilis a parte ipsius, cum plus generatur non tamen magis, quia pluries generatur materia, et pluralitas materierum est in creatis et partium ejus, scilicet, materie. Ad objecta respondeo, indivisibile totum est simul: dico quod duo sunt tota materie in hoc creato et illo, et hec est divisibilis quia potest ⟨dividi⟩ in plura indivisibilia, licet sit indivisibile de se, sicut patet de punctis. Ad aliud, una est potentia activa virtualiter et effective, et congruit ei ut faciat se ubique simul et tota. De potentia passiva non est verum, quia potentia infinita potest jungi virtuti infinite et substantie et essentie infinite, aut non. Si sic, sic potest substantia et essentia cause ubique ex potestate virtutis et potentie, quia .ix$^{a}$. *Maxima* Alani, ' prima causa est spera cujus centrum est ubique, circumferentia nusquam '. Et ideo potest repplicari ubique, set potentia infinita conjuncta finitati substantie et essentie non. Et ideo cum potentia materie sit hujusmodi, ideo non potest repplicari in omnibus sive in quolibet simul et semel una numero.

Queritur postea de positione Anaxagores G⟨reci⟩, utrum sit ponere chaos, scilicet aliquod confusum materiale in quo omnia sint admixta ante procreationem rerum. Quod sic ⟨videtur⟩: .xi. *Methaphysice*, ' multa et plura sunt privatio unius ', quia multum est privatio unius et separatum respectu conjuncti, set res sunt modo separate; set omnem privationem natus est habitus precedere, ergo cum res sint separate, ergo multe fuerunt. Preterea: Aristoteles arguit commixtio et separatio habent fieri circa idem, ergo cum res sint separate et divise, ergo circa easdem habet fieri commixtio, set non modo. Preterea: res habent tripli-

6 sint] sit *MS.*

citer intellegi produxisse ; aut ex prejacentia materie, aut ex nichilo, aut ex confuso principio materiali. Non ex materia prejacente sicut probabit; nec ex nichilo, quia infinita est distantia inter aliquid et nichil ; ergo cum non sit infinita distantia inter illud quod fit, et quod ex quo fit, ergo tertio modo produxerunt in esse, ergo ex illo confuso. ITEM: si dicas quod nichil est, id est, post nichil facta sunt omnia. Contra adhuc non est comparatio aliqua, quia inter aliquid et nichil non f. 84 a 1. est comparatio. | CONTRA : illud corpus confusum, aut erit mobile aut non, et aut erit alicubi aut nusquam. Si alicubi, aut erit deorsum, aut sursum, aut media aut supra omnia. Set sive sic sive sic, accidit inconveniens, quia per naturam ignis est sursum, per naturam terre deorsum, per naturam aeris medio loco, ergo cum omnia illa sint ibi, ergo simul esset ubique, quod est impossibile ; quare videtur quod non possit poni illud confusum. Item, aut non moveretur aut moveretur ; ergo in omnem partem per naturam terre et celi et aque et aeris, cum omnia habeat in se, quod est inconveniens et impossibile, quare etc. Si immobile ergo quiescet ; set nusquam potest quiescere, quia sursum non potest quiescere propter naturam terre, nec deorsum propter naturam ignis, nec alibi propter naturam aliorum, quare videtur quod non sit ipsum ponere. Ad objectum respondeo, cum dicit separatio et divisio potest esse rerum per suas formas quas recipiunt in actu creandi, et sic sunt separate res et divise, vel possunt separari respectu tertii, a quo sunt divisibilia et separabilia, et illo modo res nunquam fuerunt separate nec divise, et sic separatio opponitur conjunctioni, primo modo non, quare non valet. Ad aliud, separatio potest considerari absolute, secundum quod est absoluta separatio rerum per actum creandi ; sic non opponitur commixtio ; set de separatione respectu tertii sic habent fieri circa idem commixtio et separatio, et sic non ponimus separationem in rebus, quare nec commixtio. Ad aliud, dicimus quod ex nichilo facta sunt. Set ex nichilo dupliciter ; aut negative, id est, ex nulla re et sic ex nichilo facta sunt ; si ex nichilo in finite dupliciter ; aut ordinative, aut ex

3 sicut] non sicut *MS.* 16 poni] ponit *MS.* 25 quas] quam *MS.*

principio materiali. Si ex nichilo ordinative sic est verum, *A* post nichil; si ex nichilo tamquam principio materiali, et sic est falsum. Quod obicit contra: 'non est comparatio'. Potest dico, quod 'ex nichilo' considerari pure negative, et sic non est ordo, vel positive in efficiente causa in mente divina; et sic est sensus et ordo non propter negationem, set propter affirmationem, quia ex non-ente in principio materiali in mente divina fiunt res.

QUERITUR postea de illa propositione:

*Quoniam autem in fundamento nature nichil est distinctum etc.*

Dupliciter contingit formam ponere in materia; aut quod sit de essentia materie, aut quod sit ibi forma sicut in loco quod contineatur a forma. Quod sic ⟨videtur⟩: .4. *Metheororum*, 'unumquodque quanto magis elongatur a materia tanto magis habet de esse; quanto magis appropinquat ad formam tanto magis habet de esse'; set si ponimus materiam puram sine forma, tota natura materie elongabitur a forma, quare nichil erit penitus. ITEM: secundo *De Anima* dicit quod causa formalis est causa ad esse, quia forma unicuique dat esse. Si ergo materia non est nichil, ergo habebit aliquam naturam forme. CONTRA: principio septimi *Methaphysice*, essentia materie alia est ab essentia forme, quare differunt per essentiam; set talium unum potest esse sine altero. SOLUTIO: dico quod essentia materie est penitus sine forma, tamen esse non. Ad objectum, duplex est esse; essentie, et esse quod est actus entis. De isto intelligitur propositio illa et CONCEDO quod materia nichil habet de esse actuali, tamen esse habet essentie, maxime diminutum, scilicet esse in potentia. Ad aliud respondeo, quod illud esse quod dat forma est esse quod est esse quod est actus entis, ideo istud non habet materia; tamen habet esse quod debetur cuilibet nature positive, scilicet essentie, habet materia.

5 positive] possitive *MS.*

QUERITUR postea si habeat formas vel non. Queritur an natura omnium sit creata secundum se existens in productione prima omnium rerum. Quod sic ⟨videtur⟩: duplex est principium rerum, efficiens et materiale, secundum quod dicitur in .xi. Sicut ergo se habet motor in esse actu ad esse rerum, sic materia sub esse in potentia. Si ergo ante productionem motor stat per se, et materia. ITEM: post productionem materie est ubique, ut tactum est, ergo convenit in hoc cum causa prima, quare similiter ante productionem. ITEM: nichil est ibi distinctum, ut dicit superius, nec albedo, nec quantitas, nec aliqua forma penitus, ergo ante illas per se stabit; similiter de qualibet re creata posset queri. CONTRA: forma magis habet de esse quam materia; set forma non potest stare per se, ergo multofortius nec materia. QUOD CONCEDO, quia esset ens in actu, imo dico quod concreatur cum formis omnibus. Ad objectum respondeo, quod ibi est fallacia consequentis, quia illa non est plena similitudo, tamen est aliqua, quia materia prima potest considerari, et similiter motor quantum ad prioritatem existendi per naturam, et sic est similitudo. Imo dico quod tunc causa prima actu existit, materia prima non, quia esse motoris esse nobilissimum et completissimum, esse materie incompletissimum et vilissimum et debilissimum. Ideo est simile. Ad aliud respondeo, materiam prejacere potest esse actum existendi, aut secundum prioritatem nature et hoc modo non prejacet, cum sit in potentia ad omnes formas, tunc caret omnibus formis cum sit in potentia recipiendi omnes.

Postea QUERITUR quando est in prioritate nature, utrum tunc habeat aliquam potentiam prout est essentia pura prejacens omnibus formis. Quod aliqua activa videtur: f. 84 a 2. quia si solum esset in materia passiva reci|peret tantum sicut paries se habet ad albedinem, ergo tunc sicut locus recipit locatum, ut posuit Plato, et ex talibus non fit unum. Et hoc est falsum, cum ex materia et forma fiat unum. ITEM: Aristoteles destruit comparationem loci ad locatum et forme ad materiam, .4. *Physicorum* destruit hoc Aristoteles, quare habebit potentiam activam. CONTRA: potentie materie

6 sic] sicut *MS*.

prime tantum ⟨respondet⟩ creator forme et dator; set datori forme non respondet nisi potentia receptiva, ergo tantum sufficit ibi potentia receptiva, quia datori sufficit. Quare non eritibi potentia activa. QUOD CONCEDO: consideranti naturam materie planum est. Ad objectum contra respondeo, et ad secundum insimul: aliquid potest recipi in alio dupliciter; aut ut perficiatur per illud contentum et sic locatum in loco est, et sic nunquam fit unum; aut ad perficiendum illud quod continet. Et hoc dupliciter; aut essentialiter quantum ad actum primum, et sic forma recipitur in materia in creatione, aut accidentaliter, et hoc quantum ad actum secundum et sic accidens in substantia, ut albedo in pariete, et ex talibus nunquam fit unum. Set si recipitur in illud ut perficiat essentialiter quantum ad actum primum, et sic fit unum, et sic forma recipitur in materia, non ut compleatur, set ut compleat et perficiat.

Habito quod in materia non sit potentia activa, QUERITUR utrum ibi ⟨sit⟩ potentia passiva, scilicet in materia. Quod sic ⟨videtur⟩: omnis potentia dividitur in activam et passivam, in quinto *Methaphysice*; set ibi non est activa, quare etc. ITEM: in secundo *De Generatione*, materie debetur pati, forme agere et movere, quare materia habet potentiam passivam. CONTRA: patiens in patiendo resistit; set materia prima non resistit, quia non habet contrarium, quare non patitur et ita non est ibi potentia passiva. Item, si pateretur in prima creatione, aut ab actione creandi aut ab actione nature; non ab actione creandi quia in nichil agit; nec nature, quia adhuc non est. SOLUTIO: potentia passiva proprie est solum in materia naturali, quia habet tunc contrarium resistens, et sic non habet. Communiter loquendo omnis potentia receptiva potest appellari passiva, et sic est ibi potentia passiva, hoc est receptiva. Et sic est ibi, quia simul recipit cum sua creatione omnes formas creatas. Ad objectum, procedit de potentia naturali in materia naturali. Similiter aliud 'materie debetur pati', intelligendum de materia naturali, non de prima simpliciter.

12 ut] vel *MS*. 15 non] ut *MS*.

*Cum philosophia autem considerat rebus etc.*

QUIA hic reprobat Aristoteles quod .4. dicte non sunt causa existentie rerum, et quod non sunt cause et principium scientie ⟨ut⟩ possuit Plato, QUERITUR utrum materia prima omnino pura habeat confusionem vel distinctionem potentiarum. Quod confusionem videtur: quoniam ut dixit prius, in fundamento nichil est distinctum, quare si sit ibi pura erit cum confusione. PRETEREA: secundo *Physicorum*, materia est infinita; set non est infinita secundum substantiam, ergo si sit infinita hoc erit secundum potentias; set in infinitis est confussio, quare etc. ITEM: solus actus dividit et distinguit .7. *Methaphysice*; materia prima non habet aliquam formam, ergo nullam distinctionem, quare etc. CONTRA: ex negativa pura nunquam sequitur affirmativa; set hec est pura negativa, 'in materia prima nichil est distinctum', ergo ex ista non sequitur, ergo est confussio, quod non sequitur. SOLUTIO: dico quod non habet confusionem potentiarum, nec valet 'non est distincta, ergo confusio potentiarum' et licet sit indistinctio potentiarum, non tamen confusio. Ad aliud, possumus loqui de infinitate materie dupliciter; aut quod habeat potentias infinitas, sic non est verum; aut quia est infinita secundum unam potentiam. Primo modo sequeretur quod esset confusio et inordinatio; materia est infinita secundum potentiam. Intelligendum quod habeat unam potentiam vel plures ad infinitas formas producendas, et sic est infinitas intelligenda. Ad aliud respondeo, quod non est ibi aliqua distinctio, ergo confusio.

QUERITUR utrum in materia sit unica forma vel plures. Quod plures videtur: quia Aristoteles arguit in .xi., si potentia est una et agens est unum et materia una, fieret tantum unum, ergo quicquid fiat non fiet unum, ergo erit pluralitas in potentia. ITEM: forme sunt in materia alique contingentes ut album nigrum, et contrarie que radicantur in eadem potentia; contingentes sunt diverse non contrarie, et

2 Quia] Queritur *MS*. 14 Contra] Solutio *MS*. 16 ex] est *MS*
32 fiet] fiat *MS*.

sunt diversorum generum, ergo si forme diverse magis differunt quam contrarie adinvicem, ergo radicabuntur in alia potentia. CONTRA: 'omne quod recipitur in aliquo' etc.; set potentia recipitur in materia, et materia una est numero, ergo et potentia est unica | et indivisa et individuata secundum f. 84 b 1. materiam unam numero numerositate essencie, quare materia formaliter erit unica potentia. SOLUTIO: hic est questio de potentia receptiva, et dico quod est divisa et multiplicata omnino sicut materia, et sicut ponendum est de unitate materie sic omnino de potentia, quia in materia hac signata est unica potentia. Ad argumentum primum respondeo, quod illud intelligendum est de potentia activa, non receptiva, quia unica receptiva sufficit ad recipiendum infinitas formas, sicut unicum vas ad mille grana frumenti. Verbum Aristotelis in .xi. intelligendum est de potentia activa. Ad aliud respondeo, quod cum dicitur, 'contraria radicantur in eadem potentia', intelligendum est de potentia activa, id est, de potentia generis que est activa, ut album nigrum, set nichilominus unica potentia receptiva sufficit in materia prima nuda ad suscipiendum infinitas formas, et opponit de potentiis diversis, in diversis generibus, ut album et dulce. Et non possunt radicari supra eandem potentiam, nec in eodem genere sunt. Ideo quod dicendum, quod nec proprie est ibi distinctio formarum nec confusio. Aliter, possumus loqui de distinctione que est indivisio cujuslibet pro se, divisio autem ejus ab alio, et sic est ibi distinctio, quia potentia materie differt, et distincta est a potentia prime cause.

QUERITUR utrum potentia materie sit ejus substantia vel essentia, ut predicetur in nominativo, materia est potentia. Et videtur quod sic per Aristotelem in multis locis, in primo et in secundo *De Anima* et alibi. ITEM: sicut materia est in potentia, ita forma in actu; set forma est actus, ergo materia est potentia. PRETEREA: in perpetuis non differt esse et posse; set materia est perpetuum, ut dicit Aristoteles in libro *De Generatione* et in libro *Physicorum*, ergo in ipsa non differt esse et posse. Ergo per locum a conjugatis, nec

20 nuda] nudu *MS.*

potentia ab essentia. CONTRA: potentia materie dicitur relative ad actum; set nulla substantia est ad aliquid, ergo sua potentia non erit sua essentia nec e contrario. Item, potentia est alicujus subjecti, ergo erit distinctio ab habente potentiam; set materia est habens potentiam, ergo erit distinctio substantie materie a potentia. QUOD CONCEDO per istas duas rationes; et ideo dico potentia materie non est substantia materie. Ad objectum respondeo, quod actus uno modo idem est quod forma, alio modo idem est quod rei actualitas, secundum quod dicimus quod hoc est actu, id est, in sua actualitate. Actus predicatur de forma, secundum quod est nomen sinonimum cum forma et sic non opponitur actus cum potentia materie. Alio modo prout actus idem est quod actualitas rei, sic actus opponitur potentie materie et sic materia non est sua potentia, sic forma non est sua actualitas. Ad aliud, nos possumus loqui de differentia secundum durationis distinctionem, et sic non differt esse et posse. Si loquamur de differentia intrinseca et reali, sic differt, quia sic sua potentia non est sua substantia, nec suum posse suum esse. Ad aliud, secundum [*cetera desunt*].

QUERITUR utrum potentia materie sit differentia accidentalis vel substantialis. Quod substantialis videtur: quia sicut se habet virtus ad potentiam, ita potentia ad substantiam; set virtus est ultimum de potentia, ergo potentia est ultimum de substantia. Minor patet in primo *Celi et Mundi*, quare est terminus subsequentialis substantie. ITEM: omne quod est, aut est substantia vel accidens; set potentia non est accidens materie, quia nulla materia pura accidentibus est subjecta, ut dicit Boethius, quare erit illa potentia si habeat aliquam substantialis, quia materia cum forma causa est omnium accidentium, quasi mater. Ergo cum non sit aliqua compositio in materia, non habebit accidens. CONTRA: omne substantiale essentiale vel est genus vel diffinitio vel species vel differentia; set potentia materie natura est, ergo nec species vel diffinitio, nec differentia. Probatio: quia differentia addita generi facit speciem; set nulla species nature potest derelinqui ex unione potentie materie cum ipsa, quare non est differentia. Item, si esset differentia

haberet aliam contrariam sibi in que divideretur genus; set hoc est falsum, quare etc. Item, potentia dicit ordinationem et relationem materie ad aliud, quare erit materia potentia in predicamento relationis, et ita accidentalis, non substantialis. SOLUTIO: potentia materie nec est accidens nec substantia, set medio modo se habet quia est diminutum in genere entium, quia in prima materia nuda nullum est accidens, et ita non accidens. Nec est ejus substantia vel essentia, set aliquid sequens substantiam et essentiam materie, et sic habet naturam accidentis et sic est essentialis primo modo dicendi per se vel secundo modo, quia est ut passio inherens subjecto. Ad objectum respondeo dupliciter; primo modo, quod uno modo tenet comparatio; alio modo non tenet, quia sicut hoc | est ultimum hujus, sic hoc hujus; f. 84 b 2. quantum ad hoc non valet, quod virtus est ultimum intrinsecum potentie, et est idem per essentiam cum potentia, quia virtus est potentia ultimata ad generandum; set potentia non est materia per essentiam, nec intrinsecum ultimum. Aliter, potentia rei essentia rei relata ad opus, et sic tenet proportio, quia sicut virtus est potentia ultimata ad generandum, sic materia est potentia ultimata ad agendum. Alio modo dicitur potentia adjectum supra essentiam, et sic non tenet proportio, quia virtus non habet comparationem ad istam potentiam, nec se habet sicut potentia ad materiam, quia potentia additur supra essentiam materie, et ita potentia nec accidens materie nec substantia, magis tamen habet naturam accidentis, et sic reducitur ad predicamentum relationis, tamen non vere accidens.

Habito de potentia materie prime, QUERITUR cum ipsa secundum tempus formam non precedat, an habeat aliquam formam in et secundum se sit dimensionata et quanta. Quod sic videtur: ex non-substantiis non fit substantia, primo *Physicorum*; set ex materia cum altero fit corpus, quare principia erunt dimensionata secundum se, quia sunt unigenea principiatis, primo *Celi et Mundi*, quare materia est secundum se dimensionata. ITEM: Aristoteles in .vi. *Physicorum*, 'inpartibile inpartibili conjunctum nichil gene-

3 aliud] illud *MS.* 10 naturam] contrariam *MS.*

ratur', ergo cum ex materia et forma fiat majus et actu corpus, ergo erunt dimensionata secundum se. CONTRA: si haberet aliquam dimensionem, qua ratione in longum extenderetur et in latum et profundum, et sic esset corpus actu et esset in loco, et sic quanta. Et sic sequntur multa inconvenientia, quia negat in *De Generatione* quod non est corpus, et *Physicorum* .5., quod non est in loco nec in actu, cum ex duobus in actu non fiat unum. SOLUTIO: dimensiones in materia dupliciter; aut terminate aut interminate. In materia possunt dimensiones interminate, non tamen terminate, et hoc videtur per Commentatorem Averrois. Dimensiones interminate terminate sunt in materia prima. Item, Aristoteles dicit quod materia est cujus dimensiones sunt ultima, quare habet dimensiones non-terminatas, et hoc ante formam. Set CONTRA: substantia prior est accidente tempore cognitione et diffinitione, .7. *Methaphysice*, ergo cum forma substantialis precedit accidens, ergo in materia est forma substantialis, antequam forma accidentalis aliqua. Aut ergo per dimensiones non terminatas intelligis formam substantialem in actu aut in potentia; set sive sic sive sic semper est ibi forma substantialis. QUOD CONCEDO et dico quod ibi non est dimensio aliqua nisi in potentia; tamen sic non intelligunt qui sic ponunt, set dicunt quod superficialis et linealis est ibi dimensio. Dico tamen quod sub pura potentia receptiva sunt ibi dimensiones terminate et non-terminate, et est ibi forma substantialis prius in potentia quam accidentalis. Ad objectum primo respondeo, principia dimensionatorum possunt esse per se et sic sunt dimensionata et sic sunt; partes integrales sunt principia corporis per se et sunt dimensionata; materia prima non est principium corporis nec forma per se, set per accidens, per se tamen substantie et remota corporis, quia sunt principia corporis in quantum est substantia, non in quantum corpus vel dimensionatum. Ad aliud respondeo, impartibile dupliciter; aut impartibile actu et potentia, ut punctus vel instans, et sic impartibilia nullum compositum generant; aliud est impartibile actu, partibile tamen potentia active vel passive, passive ut materia, active ut forma; et ex talibus fit unum compositum. Ad

aliud respondeo, si ponamus dimensiones non terminatas in materia, hoc erit solum in potentia, unde intelligit per hoc quod dimensiones sunt in materia non terminate, id est, in potentia ante formam substantialem, quia non est ibi aliqua forma. Ideo dicuntur interminate, quia terminatio est a forma. Ad aliud, 'materia est cujus dimensiones sunt ultima'; verum est dimensiones in potentia receptiva materie prime, dimensiones in potentia activa et receptiva sunt ultima materie naturalis: de dimensionibus in actu et ultimis in actu non est verum, nec in materia prima nec in materia naturali.

Queritur circa positionem naturalium: utrum in materia prima in primo exitu fuit exitus formarum distinctio, vel sub confusione. Quod sub confusione videtur, quia dicit Commentator 'sicut se habet intellectus noster ad formas universales, sic materia ad formas particulares'; set intellectus noster se habet ad species sub confussione, ergo etc. Item: secundum Aristotelem, si haberet distincte illas formas, haberet illas in actu, et si in actu non esset ponere generationem, quare cum hoc sit falsum. Contra: confusio repugnat ordinationi, ordinatio attestatur sapientie, quare confusio repugnat sapientie, ergo cum omnia producta sunt in primo exitu per sapientiam infinitam, ergo etc. Solutio: nos possumus loqui de exitu omnium formarum inducendarum in materia, aut de exitu rerum ingenerabilium incorruptibilium et specierum rerum solum, ut de forma celi et intelligentie secundum se, in istis fuit exitus formarum sub distinctione extrinseca sola intellectiva; si primo, sic forme create sunt in materia sub confusione, quia materia prima creata est in elementis precipue ad generationem rerum omnium generabilium, et sic in potentiis generabilibus et potentiis seminalibus creatura fuit a natura prima et sic est ibi confusio potentiarum, nec fuit sic productio formarum distincte, imo de hiis que exiverunt in esse in actu completo fuerunt producta distincte in distinctis. |

Queritur de ydeis, et primo utrum sint ydee apud f. 85 a 1.
mentem divinam, quas possuit Plato, vel extra. Et quod possuit eas apud mentem divinam non extra, probo;

quia dicit Aristoteles primo *Celi et Mundi*, mundus creatus habet ydeam apud mentem divinam secundum Platonem, quare Plato etc. ITEM: Seneca primo *Moralium* possuit ydeas et hujusmodi figuris possuit divinam substantiam repleri. ITEM: secundo *Thimei*, ibi vult Plato ⟨quod⟩ ad similitudinem mundi archetipi factus ⟨sit⟩ mundus sensibilis. CONTRA: si Plato possuit ydeas apud mentem divinam cum hoc ponere sit necessarium, inconvenienter argueret Aristoteles Platonem, quod non est ponendum in scientia Aristotelis, quia oportet sustinere ipsum consequenter repprobare Platonem, ergo posuit extra mentem divinam, et hoc patet; secundo *De Generatione*, dicit quod quidam dixerunt principia duo materiam et formam et generationem fieri per receptionem formarum in materia et corruptionem per ejectionem formarum a materia, quare posuit extra. ITEM: in libro *De Dogmate Platonis* Apuleius Madarensis ibi dicit quod Plato possuit tria principia, deum causam efficientem, et materiam, et formam, quare extra. RESPONDEO quod Plato possuit duo principia ydearum, scilicet, intra et extra mentem divinam, quia possuit ydeas ad quarum similitudines formantur res sensibiles et mundus, alio modo formas stantes universales separatas; primas possuit apud mentem divinam quam vocavit mundum archetipum, secundo modo dicebat eas extra mentem divinam, et hoc significat, .3. *Physicorum*, quia dicit ibi, quod Plato possuit ydeas recipi in materia, et sic possuit duo genera ydearum. Et CONCEDENDA est ratio Aristotelis primo *Celi et Mundi* et Senece, et secundo *Thimei*, tamen ponit aliud, ergo ydeas que sunt eterne stantes per se incorruptibiles et que recipiuntur in generatione, et que eiciuntur in corruptione, tamen etiam multitudinem ydearum possuit in substantia divina, sicut plures species in speculo; et ideo bene redarguit Aristoteles ipsum in .xi., quia falso possuit extra et intra etiam, quando ibi est unica ydea, quia sua substantia ydealis nec sunt plures ydee nec multitudo ydearum, et ideo adhuc sic male possuit.

QUERITUR si Plato possuit ydeas extra, queritur utrum

16 Apuleius] Apuleis *MS*. 28 ydeas] ydearum *MS*.

hoc sit possibile. Quod sic ⟨videtur⟩: inter rem cujus substantia et actio est in momento eternitatis, et inter rem cujus substantia et actio est in momento temporis, est res cujus substantia est in momento eternitatis et actio in momento temporis, ut dicit penultima propositio *De Causis*; set homo est in mente divina, et est homo sensibilis, ergo est ponere medium hominem, cujus substantia erit in momento eternitatis et ejus actio in momento temporis; set extra hominem in mente divina, et extra sensibilem non est ponere alium quam Platonicum, ergo etc. ITEM: substantia primi est maxime activa, ut dicitur .X.; set talis nunquam cessat ab actione, ergo substantia primi semper agit. Cum ergo ante productionem mundi non fecit mundum nec que sunt ibi, facit tunc aliquid sine materia, quasi sibi simile, scilicet formas separatas. ITEM: quod possit patet, quia ponere substantiam sic separatam stantem per se est actus finitus; set potentia infinita extendit se ad omne finitum, ergo etc. ITEM: bonum est sui diffusivum, | ergo maxime bonum f. 85 a 2. est maxime diffusivum; set primum est maxime bonum, ergo sui etc.; set ab eterno fuit hujusmodi bonum, ergo ab eterno produxit hujusmodi formas sine materia. CONTRA: nulla substantia est occiosa in natura, ut dicit Commentator primo *Methaphysice*; cum ergo si hujusmodi ydee essent, essent frustra, ergo inconveniens est ponere eas, quare etc. Minor patet, quoniam sive sint ydee sive non, nichilominus accidunt omnia ea que sunt in mundo, per veram productionem sive sint putrefacta, sive propagata, sive quecumque alia, quare etc. Item, omnis substantia separata a materia est actu intellectiva, ut dicitur .xi. *hujus*, quod omnis substantia est corporea vel incorporea; et si incorporea, ergo intelligentia vel anima; set Plato non ponit eas habere intellectum, ergo inconvenienter possuit Plato. Et HOC CONCEDO, unde dicendum quod non sunt hujusmodi ydee que sunt forme stantes per se que aliquando recipiuntur in generatione, aliquando eiciuntur in corruptione. Ad objectum contra respondeo dupliciter; uno modo quod illa propositio verificatur de creatis que ponunt in nume-

17 infinita] finita *MS.*

rum, ut de anima et corpore, et habent comparationem adinvicem in eternitate et tempore, sicut patet per Commentatorem ibi ; aliter respondetur quod hec propositio est particularis, quia intelligenda in rebus diversis secundum speciem et secundum genus, et exemplificat vel exponitur de anima et corpore et intelligentia, non in rebus que sunt ejusdem speciei ut homo ; unde non est homo qui mensuratur eternitate, et homo qui mensuratur tempore, et de assino similiter ; ideo non valet. Ad aliud respondeo, quod primum habet duplicem operationem ; quedam que est extra se, quedam in se. Ante mundi productionem non habuit actionem extra se, set habuit actionem terminatam in se, et hanc habuit ab eterno et hec est ejus universalissima actio que in sua substantia. Et per hoc solvitur ad quartum, quia est sui diffusivum in se ab eterno, non extra se, set in se terminabatur sua actio et in sua substantia, scilicet trinitatem personarum. Ad aliud respondeo, quod loquendo de potestate a parte producentis bene possuit producere, tamen a parte rei producende non fuit potestas ad effectum talem, eo quod forma pura creata non potest stare sine materia, et omne creatum est compositum ex materia et forma.

QUERITUR deinde si essent, utrum contingeret circa ea que sentit Plato, quia Plato possuit quod quelibet istarum sit una numero, et duo alia, unde tria fiunt in positione. De primo QUERITUR. Et videtur quod sit verum : quia omne quod est ideo est, etc., ut dicit Boethius in *Commento* secundo supra Porphyrium ; set quelibet istarum habet naturam entis ex ypothesi, ergo etc. ITEM : omne quod est unum in se indivisum, et divisum ab aliis, ut dicit in fine septimi *hujus* ; set quelibet illarum si esset, esset distincta ab aliis, ergo etc. CONTRA : ex unione forme cum materia causantur omnia accidentia, ut dicit primo *Physicorum*, et manifestum est, quia unitas derelinquitur ex unione forme cum materia ; set illa est pura forma secundum Platonem, ergo non erit unum numero. Item, in *septimo*, aliud sive diversitas numeralis accidit propter materiam, quare etc. QUOD CONCEDO quia omne quod est unum numero est compositum, ut anima et intelligentia et celum, vel mixtum,

ut animal vel planta, vel aggregatum, ideo ydea non est unum numero. Ad objectum respondeo, quod possumus loqui de ydea per comparationem ad opinionem et positionem Platonis, et sic non est ponendum quod sit unum numero, aut simpliciter in quantum est pars entis sine comparatione ad Platonem. Sed oportet quod sint composite ex materia et forma, si ponamus eas esse, et sic | oportet eis dare unitatem f. 85 b 1. numeralem. Ad aliud dico, quod loquendo de istis sustinendo positionem Platonis non potest eis dari unitas numeralis. Si tamen ponamus esse eas oportet eis dare unitatem numeralem, et compositionem ex materia et forma, quia omne creatum extra mentem divinam est tale set compositum ex materia et forma.

Queritur de secunda parte positionis, scilicet utrum sint cause transmutationis et productionis rerum ita quod ad eas aspiciat creator. Quod sic ⟨videtur⟩: substantia separata a materia est intelligentia, et ydea, ut dicis; set licet intelligentia sit separata a materia, tamen potest producere et causare et transmutare hec inferiora, quare similiter ydea. Tu dicis quod non est simile, quia intelligentia movet celum, ydea non. Contra: quanto simplicior est substantia, tanto est majoris operationis; set hec substantia simplicior est substantia celi, ergo si illa potest, multofortius ydea et intelligentia sine eo. Item, intelligentia est activa et emittit virtutem et influit, non solum in quantum movet celum transmutat hec inferiora; set si ydea esset, esset multo simplicior, ergo esset magis virtutis multiplicativa quam intelligentia, et ita, quare etc. Contra: secundum .vii. *De Animalibus* ubi est operatio corporalis, impossibile est principia esse non corporalia; set operationes hujusmodi inferiores, ut productiones corporalium et generabilium sunt corporales, ergo impossibile est quod intelligentia transmutet hec nisi mediante corporali vere, scilicet mediante celo, quod vult Aristoteles primo *Celi et Mundi* et Commentator septimi *Methaphysice* et .3.; quare cum ydea Platonica non moveat celum, ergo nichil faciet ad transmutationem et productionem rerum sensibilium. Re-

20 non] *iter. MS.*

spondeo quod si ponamus ydeas oportet ponere eas componi ex materia et forma, et sic essent intelligentie. Et ideo quantum ad positionem Platonis considerando, dicendum est quod non sunt cause transmutationis et productionis rerum, tamen si poneremus eas oportet eas ponere compositas et esse causas productionis rerum. Set secundum Platonem erunt quasi ymagines mortue et substantie occiosse. Per hoc patet ad rationes. Per hanc distinctionem patet quia intelligentia influit in hec inferiora mediante celo, similiter ydea faceret si poneretur quod esset idem quod intelligentia exclusa intentione Platonis. Set secundum Platonem esset pura forma occiosa, quasi ymago mortua, et ideo sustinendo ipsum non potest sustineri quod sit causa productionis rerum.

Queritur de tertia positione Platonis, quia possuit quod ydea erat universale. Quod videtur verum: omne quod est, est particulare vel universale; set non est particularis, ergo universalis. Quod non particularis patet, quia non est unum numero, ut visum est, quare etc. Item: universale est quod est commune plurium; set ydea Platonis si esset, esset communis pluribus, ut ydea hominis respiceret omnia individua hominis, quare etc. Contra: universale predicatur de multis; set ydea Platonis non predicatur de individuis, quia non potest dici quod Sor sit hujusmodi ydea, quare etc. Respondeo quod loquendo de ipsis per comparationem ad intentionem Platonis non erunt universalia vel particularia, loquendo tamen de hiis secundum veritatem
f. 85 b 2. si essent, non | habita comparatione ad intentionem Platonis, sic essent particularia secundum predicationem ut quelibet intelligentia. Set particulare duplex: aut via similitudinis, et sic non sunt particularia set universalia, sicut intentio hominis apud animam; aut via predicationis et sic sunt particularia et non universalia. Ratio probans quod est una numero et particularis, probat non habito respectu ad positionem Platonis; habito tamen respectu ad ejus intentionem, sic non sunt nec universalia nec particularia,

7 mortue] motue *MS.* 24 quia . . . dici] *iter. MS.* 34 habito] habitu *MS.*

quia forma pura nec est universalis nec particularis, sicut patet in causa prima. Ad aliud respondeo, quod aliquid est commune via similitudinis sicut species apud animam, et sic est aliquo modo ; via tamen predicationis considerando eam, dicendum quod nec est universalis secundum intentionem Platonis nec alio modo.[1]

partibus materie, et sic dico quod species omnium rerum et f. 86 a 1
corpus celi et intelligentie producta fuerunt distincte. Ad objecta dico, quod forme universales et species sunt distincte in nostro intellectu secundum se, propter tamen defectum luminis et illustrationis non apparent distincte, sicut litere in libro sunt distincte, nisi sit lux presens non possunt videri. Similiter dico de materia, et sicut species actu concreate sunt in materia distincte quantum est de se, sic in intellectu nostro, ut forma celi et solis et stellarum et intelligentie. Vel possumus loqui de speciebus adquirendis non actu creatis in intellectu, et sic se habet in confusione ; similiter materia respectu formarum producendarum. Ad aliud respondeo, illa ratio particularis est, quia procedit de illis formis que processerunt in esse in exitu primo sub esse completo, et sic non est generatio ponenda. Alie sunt in potentia materie create et potentiis et rationibus create, et sic est ponere generationem.

Queritur de illa parte :

*Quoniam autem in fundamento nature nichil est distinctum etc.*

In illa parte, usque ad finem secundi, intendit Aristoteles reprobare opiniones et positiones Pitagore et Platonis de ydeis quia uterque istorum possuit ydeas, et ista esse principia rerum, et possuerunt istas esse numeros vel rationes numerales et principia cognitionis et causas cognoscendi res et essendi, ad quas natura aspiciens in operando et pro-

13 sicut *iter. MS.* 31 causas] cod. *MS.*

[1] *Some lines blank in MS.*

ducendo producebat secundum regulam et dispositionem illarum ydearum separatarum. Possuerunt etiam illas ydeas esse universalia, propter hoc quod viderunt singularia corporalia et sensibilia possuerunt illas esse formas universales incorporales medias inter causam primam et naturam inferiorem, et istis formis conveniebant omnia, et omnia habebant diversitatem a parte ⟨materie⟩ unitatem a parte forme. Ideo de istis opinionibus QUERITUR utrum in creatis aliquod veritatis habeant, quia hoc totum reprobat Aristoteles. Circa opinionem Platonicorum et Pitagoricorum QUERITUR utrum uterque possuit ydeas numerales sive rationes numerorum separatas esse principia rerum omnium corporalium et incorporalium, et possuit res multiplicari a parte materie, aut a parte forme; a parte possuit etiam ea esse principia scientie. Set hec queruntur in .xvii[a]. *Avicenne.* Dubitatur de aliis, ponamus gratia disputationum, quod ydee sint, QUERITUR utrum natura et ars ignorant ⟨nisi⟩ respiciendo ad hujusmodi ydeas et operentur respiciendo ad istas sicut ad exemplaria, et primo utrum natura respiciat ad hujusmodi ydeas, et primo utrum natura respiciat producendo res substantiales. Quod sic ⟨videtur⟩: ars posterior est natura et agit ad ymitationem nature, secundo *Physicorum*; set ars agit ad exemplar, ergo supponit hoc in natura, quare natura in operando. ITEM: agens primum, quod est agens potentissimum, agit per exemplum sine quo non potest operari, ergo multofortius natura. ITEM: medium participat naturam extremorum; set natura est medium inter agens primum et artem, ergo agit sicut illa; set illa agunt ad exemplar, ergo natura. ITEM: exemplar et ydea sunt principia disponendi et regulandi opus; set natura indiget regulante et disponente et habet regulam producendi, quare habet exemplar ad quod respicit. Minor patet, quia non generatur homo ex asino, imo homo ex homine secundum regulam et dispositionem certam et debitam, quare etc. CONTRA: omne quod respicit ad exemplar et ydeam habet virtutem cognoscendi; set natura inferior

4 possuerunt] possunt *MS.* 7 unitatem] unitarum *MS.* 9 veritatis] in creatis *MS.* 15–16 Avicenne] Ausne *MS.*

particularis nec natura universalis que est virtus diffusa a substantia celorum non est virtus cognitiva nec cognoscit, quare etc. Minor patet, quia sicut dicitur .vi. *Methaphysice* Avicenne, natura particularis est virtus regitiva individui vel speciei, natura universalis virtus diffusa a substantia celorum que nec est intelligentia nec causa prima, imo aliquod aliud diffusum ab orbe in centrum, que vocatur mirabilis potentia loci, per quam unumquodque servatur in loco proprio. Et HOC CONCEDO quod natura non agit ad exemplar, sicut probat ista ratio, quia non loquitur hic de natura naturante. Ad objectum, ars imitatur naturam dupliciter; aut quantum ad operationem ipsam et quantum ad opus producendum, aut quantum ad causam producendi. Ars imitatur naturam quantum ad opus producendum, non tamen quantum ad causam producendi, imo hoc addit supra naturam, scilicet, virtutem cognoscendi et exemplar. Et ydea est causa operandi apud artem, et illa est per quod differt ars a natura, quia superaddit hoc supra naturam, et in hoc differunt. Ad aliud, causa prima exigit exemplar, hoc est dupliciter; aut quod exigit propter sui indigentiam, et sic est falsum; aut exigit exemplar non propter sui indigentiam, set quia est virtus cognoscens et sic exigit, et verum est. Et sic non sequitur quod natura exigat, cum non sit virtus cognoscens, set sequeretur si illa exigeret propter sui indigentiam vel impotentiam, cum natura sit agens minus et indignius et innobilius. Ad aliud respondeo, quod extrema possunt considerari, vel in operando simpliciter, et sic natura est medium inter causam primam et artem, vel in operando et cognoscendo, et sic ars non est medium, quantum ad hoc quod sunt virtutes cognoscentes, quia addunt extrema naturam aliquam, scilicet virtutem cognoscendi supra medium per quod differunt ab illo. Ad aliud respondeo, quod principium regulans duplex est; aut agentis cognoscentis in quantum hujusmodi, aut non. Si sic, sic ydea est principium regulandi, et tale non est natura; aliud est principium regulandi agentis simpliciter non cognoscentis sicut est natura, et suum | principium regulandi est aliud f. 86 a 2.
quam ydea, quia virtus regitiva individua et regula particu-

laris nature, et hec regulatur a virtute regitiva specierum, hec regulatur a virtute universali regitiva universi, que est virtus diffusa a substantia celorum et ita a celo vel ab intelligentia vel a causa prima.

QUERITUR postea si ponerentur ydee et si exigerentur ratione substantiarum producendarum, utrum similiter natura respiceret ad exemplar producendo accidentia. Quod sic videtur: quoniam si ita est quod hujusmodi sint exemplaria substantiarum, et sint extrema, propter hoc quod exemplaria substantiarum singularium et sensibilium, cum singularia sint in accidentibus sicut in substantiis, ergo similiter etc. ITEM: hujusmodi ydee sunt principia essendi et cognoscendi secundum Platonem, et ideo separantur, et respicit natura producendi substantias, ergo similiter cum accidentia habeant esse et cognitionem ad ipsas respiciet natura in productione accidentium. CONTRA: Aristoteles arguit contra hoc sic: si ydee essent accidentis sicut accidentis et ydea est accidens, ergo posset stari accidens sine substantia, quare videtur quod non possunt esse ydee respectu accidentium. Item, cognitio et esse accidentis habetur sufficienter per principia subjecti, quare non oportet quod sint ydee respectu esse et cognitionis accidentium alie quam ydee substantie, cum ille sufficiant. SOLUTIO: dico si ponamus hujusmodi ydeas respectu substantiarum necesse est similiter ponere respectu accidentium, unde si ponamus quod natura respiciat ad hujusmodi ydeas in productione substantiarum similiter respiciat ad istas in productione accidentium et erunt ydee respectu accidentium. Ad argumentum dico, quod est inconveniens accidens ponere sine substantia, set sequitur ex positione impossibili non est mirum. Ad aliud respondeo, esse et diffinitio accidentis dupliciter potest esse, aut diffinitio que dicit propter quid ipsius accidentis et talis habetur per principia subjecti; quantum autem ad hoc non necesse est ponere alias ydeas quam substantie vel subjecti; alia est diffinitio et esse ipsius accidentis que est dicens quid in suo genere. Hec non habetur per principia subjecti, sic necesse est ponere ydeas per quas cognoscitur in suo genere.

QUERITUR an in rebus artificialibus necesse est ponere hujusmodi ydeas separatas. Quod sic ⟨videtur⟩: propter incorruptionem in sensibilibus possuit principia Plato incorporalia, ergo similiter cum in artificialibus sint substantie corporales ideo et eadem ratione necesse est ponere secundum Platonem ydeas artificialium sicut naturalium. CONTRA: artifex habet in mente ydeam et rationem exemplarem cognoscendi et producendi, quare non est necesse ponere aliam ydeam respectu artificialium cum illa sufficiat, quod tamen possuit Plato. SOLUTIO: dico quod secundum Platonem necesse est ponere ydeas artificialium sicut naturalium ratione jam dicta, cum artificialia sint multofortius corporalia quam naturalia, ideo necesse est esse principia incorporalia. Ad aliud in contrarium dico, quod post productionem et continuationem in esse et cognitionis necesse est ponere in artificialibus secundum Platonem, et tale potest separari sicut in naturalibus. Si loquimur de principio cognoscendi in actu producendi et operandi solum, sic est ponere in mente artificis; et tale non sufficit nec est separatum, quia tale est solum principium cognoscendi et producendi rem producendam non productam; et tale non sufficit secundum Platonem, unde si ponatur in naturalibus necesse est ponere in artificialibus: non tamen simpliciter et absolute, set sub hac conditione, si ponatur in substantiis.

QUERITUR de alia parte sue positionis, quia possuit universalia separari et hujusmodi ydeas esse universales, et queritur utrum si ydee hujusmodi essent separate, utrum essent esse universales. Quod sic ⟨videtur⟩: quia objectum intellectus universale est; set omne intelligibile est objectum intellectus, ergo omne intelligibile est universale: in creatis loquor. ITEM: quod est commune omni vel pluribus est universale; exemplar Platonicum esset commune omnibus vel pluribus, quare etc. ITEM: omne quod est habet proprietatem universalis vel particularis in creatis, ergo ydea haberet proprietatem hujus vel illius; set non particularis, ergo universalis. CONTRA: omne per se existens indivisum in se et divisum ab aliis est unum numero particulare; in omnibus tenet hoc; set ydea Pla-

tonica est hujusmodi, quare etc., quia omne universale. Intentio universalis predicabilis de istis est similitudo in anima, set ydea Platonica nec est predicabilis nec existens in anima similitudo, nec species vel similitudo cause prime vel alicujus intelligentis, nec unum numero est nec universale; set secundum Platonem qui dicebat quod erat unum numero. Et dico quod non potest esse, quia unum est predicabile, et est res vel species, vel intentio vel similitudo singularium apud animam. Set dico quod illa ydea solummodo est similitudo singularium extra, et non est res aliqua, et hoc est impossibile, cum species vel similitudo non possit stare per se. Per hoc patet solutio ad objecta, quia rationes de universali secundum quod est res vel secundum quod est in anima; set ydea non est universale quod est res predicabilis, nec universale quod est intentio in anima vel species, set solum similitudo extra mentem intelligentis | f. 86 b 1. et omnino separatum, et potest dici quod est universale sic. Alio modo, scilicet, universale quod est intentio sola separata. Ad objectum, objectum intellectus a parte nostra est universale, quia noster intellectus est confusus; a parte tamen rei intellecte, objectum intellectus est vere ens, scilicet particulare. Set dico quod ydea si esset, non posset cognosci nec intelligi a nobis, imo solum esset intentio probabilis cum non haberet operationes nec posteriora per que posset cognosci. Ad aliud, duplex est universale; quod est predicabilis, et est universale; quod est similitudo vel intentio rei predicabilis, et tale est in anima, et tale non possuit Plato quod esset ydea, set possuit ydeam esse vere universale rem predicabilem de multis. Set dico quod si esset, esset solum similitudo vel intentio rei predicabilis communis multis et in multis.

QUERITUR an universale actu separetur, et loquor de vera separatione. Quod non sit ponere universalia in singularibus videtur set exemplar: quia 'omne quod recipitur in aliquo' etc., ergo si universale recipitur in singularibus, esset per modum singularium, quare etc. ITEM: esse universale est esse non hic nec nunc set esse singularis; set sic omnino separata, et sic unum non ponit aliud, quare

18 quod] *iter. MS.*

poterit separari. ITEM: universale qua ratione esset in uno singulari, et in alio, et ita in omnibus, vel in nullo; set non in omnibus, ergo in nullo, ergo non in omnibus. Probatio: magis competit spirituali esse in pluribus quam corporali simul et semel; set spirituale ut anima vel intelligentia simul et semel non possunt esse in pluribus, ergo multofortius universale cum sit corporale. CONTRA: omnis forma separata a materia sensibili est actu intellectus, .xi. *Methaphysice*, quare si universale esset forma separata esset actu intellectus, quare esset intelligentia vel causa prima vel anima rationalis, quod est impossibile. Item, individua unius speciei non possent habere convenientiam nisi unirentur in aliqua natura communi, et tunc non esset major convenientia Sortis ad Platonem quam ad Brunellum, quare cum hoc sit impossibile, necesse est ponere aliquam naturam communem in qua convenient individua unius speciei, et hoc non est nisi universale commune, unum in multis et de multis predicabile, quod est communis intentio nature multiplicata in singularibus per continuam generationem, et tale est in singularibus et vera res. Et hec est ratio Aristotelis. Ad objectum contra, major vera est; sit ita: set dico quod natura universalis prout est in singularibus potest considerari secundum suum esse et sic est particulariter in quolibet individuo, si consideretur secundum suam essentiam que est una in pluribus diffusa repplicata in diversis secundum diversum esse in hoc et in illo. Ad aliud, universale non est hic, hoc dupliciter; aut quia non est hic quia non sit alibi, et sic est falsum, quia est hic et alibi, et est hic non quia hic tantum, set quia ubique, et sic differt a singulari; et non dicit quia non sit hic, quia nullo modo sit hic. Ad aliud, quoddam est corporale quod est unum numero essentie, non unum numero suppositi; universale et spirituale, unum numero numerositate essentie non suppositi, et tali magis competit quod sit hic et ibi; intelligentia vel anima spirituale vel incorporale unum numero, numero suppositi. Et tali non competit magis esse hic et ibi.

QUERITUR postea quia dicitur quod 'corruptis singularibus possunt universalia remanere', queritur utrum hoc sit

verum. Quod non ⟨videtur⟩: quia esse incorruptibile non dependet de necessitate ab esse corruptibili; set universale est incorruptibile, singularia corruptibilia, quare non necesse est quod universale corrumpatur destructis singularibus vel corruptis. PRETEREA: ad negationem particularis non sequitur negatio universalis, imo fallacia est consequentis; set negatio importat corruptionem, quare similiter ad corruptionem. ITEM: prius et posterius ordinantur; set ad destructionem posterioris non sequitur destructio prioris. Set universale est prius, ad destructionem ergo particularis non sequitur etc. ITEM: principia per sui presentiam sunt causa esse, per sui absentiam causa non-esse, ergo similiter esse universalis a presentia suorum principiorum debet causari. Set particulare non est principium universalis, set genus et differentia, ergo 'corruptis singularibus' etc. ITEM: cum hec 'homo est animal', hec est vera per se, primo modo dicendi per se, et que per se insunt de necessitate insunt, ergo est necessaria, 'corruptis singularibus', et hic predicatur esse hominis, quare esse universalis est preter esse singularium. CONTRA: destructis primis, impossibile est aliquid aliorum remanere, quare etc. Tu dices quod corrumpuntur secundum esse, non tamen secundum essentiam. Quod nichil sit videtur: quoniam sicut se habet lectio ad legere, sic essentia ad esse; set posita lectione de necessitate ponitur legere; ergo posita essentia de necessitate
f. 86 b 2. ponitur esse. ITEM: si ponatur | essentia, aut ponitur esse aut non. Si sic, habeo propositum; si non, ergo ponitur essentia universalis sine esse; set si non habet esse, nichil est, quia quicquid est habet esse. Si ergo essentia universalis sit corruptis singularibus, ergo habet esse, aut erit ponere quod erit nichil, quod est inconveniens maximum. Ideo dicitur tunc quod duplex est esse, actuale et habitudinale; remanent secundum esse habitudinale, non tamen secundum esse actuale. Ideo universalia secundum essentiam habent esse habitudinale. CONTRA: esse est actus entis; set omne quod est actus est actu, quare esse erit actu. Preterea, prime differentie entis sunt actus et potentia, ergo esse habitudinale aut erit actu aut potentia. Si actu, ergo

non est distinctio, et habeo propositum, quia tunc idem erit, et erit verum esse; si illud esse habitudinale sit potentia, aut in potentia essentiali aut accidentali. Si essentiali, set contradicit Aristoteles in secundo *De Anima* quod sensitivi prima imitatione est a generante et transmutante, et hoc modo puer scit grammaticam et geometriam, et sic est in potentia ad aliquid nullo modo habet illud, nec puer dicitur scire geometriam sic, set quod nichil scit de geometria. Ergo similiter universale si secundum esse habitudinale esset in potentia essentiali nichil esset, nec aliquo modo, ergo non est in potentia essentiali. Item, quod in potentia est indiget generante et transmutante; set destructis singularibus non est aliquid quod posset generare ulterius et reducere ad actum, quare nullo modo est in potentia essentiali. Si dicas quod in potentia accidentali, CONTRA: quod est in potentia accidentali habet actum primum quod est esse actu, et indiget solum removente prohibens quantum ad actum secundum, ut oculus dormientis, quare tunc esset actu, et ita videtur quod esse habitudinale esset actu. Ideo dicitur ulterius quod habet esse actu. Et esse actu dupliciter; vel esse actu quantum ad esse essentie, vel esse actu in singularibus, licet universale non habeat esse actu quod est actus entis in singularibus, tamen in se et in sua essentia habet esse actu. Contra istud ponere est secundum ydeas Platonicas. Item, Commentator dicit quod fortior est unio universalis cum particulari quam accidentis cum subjecto; set impossibile est ponere accidens preter subjectum, ergo universale preter particulare. Item, essent de necessitate intellectus sicut prius probatum. Item, universale esset unum numero. SOLUTIO: dico quod universalia ante productionem singularium non habent esse separatum, quare similiter nec post destructionem, et ideo dico quod nullo modo universalia habent esse post destructionem singularium, nec actu nec potentia, nec essentie nec habitudinis. Ad objectum, quoddam est incorruptibile simpliciter quod secundum sui naturam est incorruptibile, et est aliquid natum stare per se, sicut anima intellectiva et intelligentia; aliud est incorrupti-

8 scit] sit *MS.*

bile secundum quid, quia durante generatione est incorruptibile, unde est perpetuum et incorruptibile sicut generatio est perpetua et incorruptibilis, ut dicit Aristoteles, et non est ponere generationem in infinitum procedere, imo finietur et sic universale. Ad aliud, ad negationem particularis etc., dico quod nos possumus loqui de negatione unius particularis, et sic non sequitur, vel negatione et corruptione omnium, et sic sequitur corruptio universalis ad corruptionem singularium omnium. Ad aliud, universale convertibile cum omnibus particularibus, cum unico particulari est prius consequentia et in consequendo, primo modo sequitur, quod corrupto uno corrumpitur alterum. Ad aliud dico, quod principium duplex; principium esse et principium in quo aliud firmatur et radicatur sicut navis supra fundamentum; particulare est principium radicale universalis in quo salvatur tota natura universalis, genus et differentia sunt principium solum essentie et intrans essentiam, et primo exigitur ad esse rei. Ad aliud, de ista propositione ' cum sit necessaria erit vera preter singularia ', respondeo quod dato quod sit necessaria impossibile est respondere; dico quod tria exiguntur ad hoc quod propositio sit necessaria. Primum est quod tempus commetiatur et coequetur toti esse subjecti, unde quando predicatum potest separari secundum actum vel secundum intellectum et possibilitatem rei, facit propositiones contingentes, unde omnis necessitas propositionis relativa est, excluso esse subjecti non potest manere. Et ideo non potest hec verificari ' homo est animal ', singularibus destructis. Unde per oppositum quando predicatum ⟨non⟩ potest separari nec secundum actum nec secundum intellectum a subjecto, tunc propositio est necessaria, sicut fuit contingens quando predicatum potest separari secundum actum vel secundum intellectum, ut in actibus inseparabilibus. Unde ad hoc quod sit necessaria propositio .3. requiruntur, quod subjectum sit actu, et quod predicatum non potest separari a subjecto, nec secundum actum nec secundum intellectum.[1] |

27 non [2]] homo *MS.*

[1] .3. pecia supra secundum Methaphysice a magistro R. b.

Queritur de illa parte : f. 87 a 1.

*Dicere vero species continentes se etc.*

QUERITUR de hoc de positione numerorum, quia Plato possuit ydeas esse numeros. Queritur ergo de natura numerorum, et primo a quo causetur numerus in rebus, an a parte materie an a parte forme, et similiter distinctio vel diversitas, an a parte materie an a parte ⟨forme⟩, quia Plato possuit quod a parte materie. Quod a parte forme ⟨videtur⟩: quia, primo *Physicorum*, omnia sunt unum secundum materiam, secundum formam sunt plura et distincta. AD IDEM : .7. *Methaphysice*, actus dividit solus et distinguit ; set actus et forma idem, quare distinctio erit a parte forme, quare etc. CONTRA : in commento Augustini supra *Predicamenta* Aristotelis, quedam sunt que per naturam materie, quedam que per naturam forme, quedam que per naturam compositi exeunt in esse, ibi manifestatur quod quantitas exit in esse per naturam materie ; set numerus est quantitas, ergo exit in esse per naturam materie, quare distinctio et numerus sunt a parte materie. ITEM : una est diversitas secundum numerum, alia secundum speciem, et duo principia sunt in rebus, materia et forma ; diversitas in forma est et secundum speciem causatur a forma, ergo diversitas secundum numerum causatur in rebus a materia. SOLUTIO : omnis diversitas numeralis est a parte materie, ut possuit Plato. Diversitas in forma et specie et genere causatur a forma, unde una forma universalis existens una secundum speciem et formam et essentiam unam multiplicatur per supposita, ut homo in Sorte et Platone, et ita secundum esse diversificatur, non tamen secundum essentiam, unde omnia sunt diversificata unitate numerali a parte materiali, et in hoc possuit Plato bene. Ad objectum respondeo, quid de pluralitate dupliciter ; aut secundum species et essentias, ⟨aut secundum esse⟩. Set materia non dividitur in plures essentias set secundum plura esse et diversa, et ideo adhuc est ibi diversitas numeralis, et sic est verum quod omnia

19 sunt] erit sive *MS.* 25 causatur] causetur *MS.* 29 sunt] secundum *MS.* 30 materiali] numerali *MS.*

sunt plura secundum formam. Ad aliud, forma et actus est causa divisionis et distinctionis secundum speciem, non secundum numerum et esse.

Queritur de compositione numeri, et est triplex positio; aut quod denarius constituitur ex numeris, ut ex septenario et ternario, aut ex numero et unitate, ut ex novem et unitate, aut ex unitatibus .x., ut denarius sit .x. unitates. Queritur utrum valet prima positio. Quod sic ⟨videtur⟩: quoniam illa que majorem unitatem habent magis possunt facere unum; set partes assignate in numero ut septem et tria respectu denarii majorem habent unitatem cum sint duo numeri solum quam .x. unitates, quare etc. Preterea: magis convenit numerus cum numero quam unitas cum numero, ergo cum propter unitatem et convenientiam componibilium ad compositum constituatur compositum, ergo videtur quod numerus compositus sit ex numeris. Contra: Avicenna arguit sic ibi, contra istam positionem; qua ratione componeretur ex septenario et ternario, eadem ratione ex quaternario et senario, et sic eadem substantia componeretur essentialiter ex diversis, quod est impossibile. Preterea, si essentiale esset numero quod componeretur ex numeris, cum illud quod est essentiale numero conveniat omni numero, omnis numerus esset compositus ex numeris, et sic dualitas: quod est falsum. Et hoc concedo, quod numerus essentialiter non componitur ex numeris. Ad objectum respondeo, quod nos possumus loqui de hiis que sic componantur adinvicem; aut in quantum hec sunt nata constituere aliquid per se sicut illa et sic per se sunt; partes essentiales si non sit sic quod illa que habent minus de pluralitate sint nata facere aliquid per se, bene sequitur. Set unitates sunt per se partes numeri, alie partes sunt per accidens solum, ideo magis natus est numerus fieri ex unitatibus quam ex numeris; unde si utraque essent partes, per se bene sequeretur. Set non est hic, quia unitas ordinatur ad numerum constituendum per se, alius numerus per accidens, ut septem ad decem. Ad aliud respondeo, quod convenientia duplex;

10 ut] *iter MS.* 29 si non sit] sint non si *MS.*

aut in essentia formali et predicatione, aut convenientia que fundatur supra habitudinem componibilium ad compositum. De prima verum est quod magis convenit numerus cum numero quam unitas cum numero, secundo modo est e contrario; secunda sufficit inter partem et totum.

QUERITUR: de secunda predicatione, an numerus constituitur secundum substantiam ex numero et unitate, ut denarius ex .ix. et uno. Quod sic ⟨videtur⟩: quoniam Avicenna .3. *Methaphysice*, numerus est denarius constitutus essentialiter ex .ix. et uno, ergo etc. ITEM: ex duobus principiis, quorum unum est in potentia respectu alterius, debet fieri tertium. Set sic est inter novenarium et unitatem respectu denarii, quare etc., quia novenarius est in potentia ad unitatem, tamquam ad formam completivam. CONTRA: Aristoteles dicit *in litera* contra Platonem, si numerus mathematicus esset compositus ex ydeis, id est, ex numero separato et numero sensibili, non esset numerus iteratio unitatum, habens pro impossibili quod numerus non sit iteratio unitatum; quare generatur numerus ex iteratione unitatis cum unitate, non ex iteratione numeri cum unitate. QUOD CONCEDO quia substantia numeri componitur ex unitate, et hoc dicit Avicenna .3. *Methaphysice*. Ad objectum respondeo, quod novem potest sumi equivoce, aut quod novem sumatur pro numero aut pro unitatibus novem. Unde intelligendum est verbum Avicenne pro novem unitatibus habentibus numerum novenarium. Ad aliud respondeo, esse in potentia dupliciter; aut esse in potentia principium materiale per se vel per accidens. Novenarius est in potentia respectu | unitatis per accidens f. 87 a 2. ad constitutionem denarii, .ix. unitates sunt per se respectu unitatis ad constitutionem denarii.

Set quod habeat numerus denarius substantiam per unitates .x., hoc est dupliciter intelligendum; aut quod denarius est .ix. unitates et una, aut alio modo figuretur substantia et compositio ejus. Et videtur quod primo modo: quia Aristoteles in *Elenchiis* vult quod ista propositio sit vera 'quinque, duo et tria', via et sensu compositionis, ergo similiter numerus comparatur ad partes ejus componendo,

verum est dicere, quare de denario. Similiter Aristoteles primo *De Anima* dicit quod duplex est diffinitio; materialis, ut domus fit ex lapidibus et lignis, et diffinitio indicat essentiam diffiniti et predicatur de ipso, et formalis; set unitates sunt principium materiale numeri, ergo possunt enunciari de numero ut significetur vera compositio numeri ex ipsis. CONTRA: dicit Aristoteles contrarium, quinto *hujus*, senarius non est tria et tria set semel sex, ergo similiter numerus denarius non erit .ix. unitates et una, set .x. unitates; quare sub copulatione non possunt partes constituere totum, vel enuntiari de ipso. Et hoc dicit Avicenna in *Methaphysica*, et hoc dicit egregius philosophus de Aristotele, et arguit si denarius esset .ix. et unum, aut acciperetur divisum et copolative sive re, et sic esset falsa ut homo est animal et rationale, id est, ⟨animal⟩ rationale; aut alio modo, denarius est .ix. que sunt unum, sub hoc sensu, denarius est novem, denarius est unum, adhuc est falsa. Aut associative, et ita ut sit sensus: denarius est .ix. cum uno, et sic adhuc est falsa, quia denarius non est novem, ideo oportet dicere, denarius est aliquid constitutum ex decem unitatibus. ⟨SOLUTIO⟩: ad istud dici potest, quod nos possumus loqui de compositione exprimenda numeri tripliciter; aut quod exponatur denarius sub pluralitate a parte rei et a parte vocis, et sic falsa ut denarius est, id est, .x. est .ix. unitates, denarius est una unitas, et sic tenetur vere copulative. Aut potest exponi associative, sic, denarius est .ix. unitates cum una. Tertio modo sic potest exprimi, ut exprimatur realiter identitas et substantia ejus, non tamen vocetenus et sic .2. tenetur unitive ut hic 'anima et corpus sunt animal', et sic, 'quinque sunt duo et tria'; et sic est sensus: denarius est .ix. et unum secundum quod et tenetur unitive, quare eo modo sic denarius est aliquid unum constitutum ex .x. unitatibus, et sic significatur vera identitas ipsius realiter et vocaliter, et plenam unionem designat .5. ⟨3⟩ et ⟨2⟩ in substantiam tertii, et sic compositio numeri debet attendi.

14 sive re] sumere *MS*. 22 exprimenda] exprimendenda *MS*. 26 est] et *MS*. 31 denarius] numerus *MS*.

QUERITUR de speciebus numerorum, et primo an numerus habeat diversitatem specierum, et an diversificatur secundum species. Quod non in numeris ⟨videtur⟩: quoniam negato binario destruitur et negatur ternarius, et sic de aliis; set ad destructionem unius speciei diverse non sequitur negatio alterius, quare etc. ITEM: species diverse ex se invicem non componentur; set numeri componuntur ex se invicem, ergo etc. ITEM: unum et multa non diversificant speciem, set numeri species non differunt nisi sicut unum et multa, quare non erit ibi diversitas secundum speciem. ITEM: ponuntur diverse species numerorum, sicut aliarum rerum. QUOD CONCEDO quod diversificatur numerus secundum speciem. Ad objectum respondeo, quod numerus potest considerari in quantum pars subjectiva, ut binarius, vel in quantum pars integralis. In quantum pars subjectiva non sequitur destructio ternarii ad destructionem ipsius, cum sequitur in quantum binarius est pars integralis ternarii. Ad aliud respondeo, quod sunt quedam species omnino complete in ultima completione existentes, ut species animalium, et de talibus non est possibile quod una componatur cum alia, tamen in aliis minus completis bene possibile est, ut homo componitur ex carne et osse et manu et pede, quia semper posteriora componuntur hic ex prioribus, ut homo componitur ex manu, et manus ex carne et osse, et os et caro ex mixto, et mixtum ex elementis. Similiter dico quod omnia posteriora possunt componi ex prioribus diversis in specie. Similiter in numeris, licet simpliciter prima non habent talem compositionem, ut ternarius et due unitates, tamen posteriores possunt, ut quaternarius et alii. Ad aliud respondeo, quod unum et multa in naturalibus non diversificant speciem, tamen in mathematicis possunt diversificare speciem. Et est ratio hujus, quoniam omnia mathematica sunt abstracta a materia, ideo magis sunt formalia quam alia, et a parte forme est diversitas secundum speciem, ideo facilius possunt diversificari secundum speciem quam naturalia, ideo plus et minus facit in mathematicis diversitatem in specie. Vel aliter, quod plus et minus non facit diversitatem in specie nec in naturalibus nec in mathematicis.

Unde binarius non differt a ternario nisi per differentiam specificam, ideo additur differentia specifica ad faciendum binarium, et alia ad faciendum ternarium, et sic de aliis et f. 87 b 1. illa differentia innominata | facit diversitatem secundum ⟨speciem⟩, ut differentia illa vocetur terneitas vel binaritas vel aliquid hujusmodi, quia innominata est cum vere differentie rerum sint innominate, ut dicitur in fine quarti *Metheororum*, et sic differentia specifica facit diversitatem in specie in aliis rebus ut in animalibus similiter in numeris.

QUERITUR postea de pluralitate unitatum, utrum unitates distinguantur secundum speciem, si numerus diversificatur secundum speciem. Quod sic videtur: 'idem natum est facere idem', ergo idem specie facit idem specie, ergo per oppositum, diversum secundum speciem faciet diversum secundum speciem, et e contrario; set unitates faciunt numerum, ergo numeri fiunt diversi secundum speciem et unitates. ITEM: per se passiones diversificantur secundum speciem, secundum diversitatem subjectorum secundum speciem; set res mensurate unitatibus sunt diverse secundum speciem, ergo unitates, cum sint passiones rerum. ITEM: si eedem essent unitates secundum speciem multa sequerentur inconvenientia, ut dicunt Aristoteles et Commentator, scilicet quorum unum est quod omnia essent unum secundum speciem. Et dico quod omnes unitates sunt eedem secundum speciem. Ad objectum respondeo, quod numerus potest constitui ex partibus integralibus sicut componitur ex unitatibus; si ex partibus essentialibus, sic ex genere et differentia; partes integrales non faciunt identitatem et diversitatem secundum speciem, set solum secundum esse. Set partes essentiales faciunt diversitatem secundum speciem et in essentia, et ad diversitatem illarum in specie sequitur identitas et diversitas numeri secundum speciem. Ad aliud respondeo, quod unitas potest comparari ad subjectum cujus est dupliciter; aut tanquam per se passio, aut in quantum illud differt ab alio, et sic non debetur unitas rebus, ideo unitas debetur rebus ex unitate materie prime et ejus partitione et singulis creaturis, unde unitas est unum secundum

7 sint] sicut sicut *MS*. 16 fiunt] fint *MS*.

essentiam habens partes diversas, sicut materia prima in qua radicatur, ideo non est unitas passio propria rerum. Ad aliud Aristotelis respondeo, quod istud potest intelligi in naturalibus, non tamen in mathematicis, et Plato possuit omnia naturalia componi ex unitatibus, ideo bene arguit Aristoteles contra Platonem arguendo quia hoc est impossibile, licet in mathematicis. Vel dicendum secundum aliam responsionem ; Plato possuit unitates esse ex essentia rerum et ex partibus essentie in omnibus rebus, ideo secundum ipsum sequeretur quod omnia essent ejusdem speciei et essentie, tamen quia nos non ponimus hoc, ideo ponimus solum unitates in mathematicis non in naturalibus. Aliter potest dici, quod de unitatibus est loqui dupliciter ; aut secundum quod unitates sunt partes essentiales rerum omnium ut possuit Plato, et sic sequitur inconveniens contra ipsum ; aut secundum quod ponimus unitates partes integrales solum, et hoc solum mathematicorum non naturalium.

QUERITUR adhuc de numero utrum sit unum per essentiam vel aggregatione solum. Alia questio est quod ydee sunt cause scientie rerum, ut possuit Plato, set istud queretur in tertio. Set dixit Aristoteles quod non est unica diffinitio communis ejus quod est, et ejus quod fuit, et ejus quod erit, et posset queri an nomen significat solum presentia, cum nomen significet sine differentiis temporis, ergo magis non determinat sibi appellata sub differentia temporis presenti⟨s⟩ quam futuri. Habet hoc nomen ‘ homo ’ ; imponitur forme communi multiplicabili per supposita ; set multiplicatur et diversificatur per supposita et maxime per futura, quare etc. ITEM : intellectus imponit nomen rei mediante specie apud intellectum cum hujusmodi species potest esse indifferenter ymago representans preterita, futura sicut presentia, quare etc. CONTRA : omnis communitas est equivoci vel anologi vel univoci. Si equivoce dicatur ‘ homo ’ de homine qui est, qui fuit, et qui erit, ergo non univoce, quare solum pro presentibus, quia tunc omnis vox esset distinguenda ; quare solum imponitur ad significandum presentia. Habeo propositum, quia solum est vox communis que imponitur pro presenti preterito et futuro, tunc omnis vox distinguenda.

Quod non univoca sit videtur: quia non est una diffinitio ejus quod est, et ejus quod fuit, et quod erit, etc. Si magis elongatur non-ens ab ente, quam ens ab ente; set ens non potest dici univoce de omni quod est, quare multofortius, etc. Nec analogice, quia omnis analogia fundatur supra aliquam naturam que participatur a pluribus secundum prius et posterius, set entis ad non-ens non est aliqua convenientia, quare etc. Quod concedo quod nomen non est commune ejus quod est et quod fuit et quod erit. Unde 'homo', si imponatur homini presenti et homini futuro, equivocum est, quia solum sunt nomina imposita; aut ergo presens tantum [f. 87 b 2.] aut futurum aut preteritum tantum; | non illa tantum, ergo presenti tantum sunt nomina imposita; si tantum esset impositum ad significandum preteritum et futurum, dico quod esset distinguenda. Ad objectum respondeo, quod verum est quod nomen non significat cum tempore, tamen significatum nominis determinat tantum presentia unica impositione presenti, et hoc significat Boethius in libro *Predicamentorum* in commento. Ad aliud respondeo, quod nos possumus loqui de comparatione termini universalis quantum ad predicationem actualem, et sic solum recipit presentes; aut de potentiali, et sic dico quod illa potentia nunquam reducetur ad actum quod predicetur in actu. Ad aliud respondeo, quod verum est quod intelligimus indifferenter speciem preteriti et futuri et presentis; set dico si imponatur nomen, aut imponentur plura nomina et sic non est inconveniens, aut unum et sic est equivocum.

# ⟨INCIPIUNT QUESTIONES SUPRA LIBRUM QUINTUM METHAPHYSICE⟩

*Inicium dicitur etcetera*

HIC incipit quintus liber methaphysice in quo determinat de diversitatibus, distinguendo diversas significtiones nominum.

QUERITUR an methaphysicus habeat considerare significationes nominum. Et videtur quod non: quia dictiones ⟨sunt⟩ de consideratione sermocinalis, similiter et dictionum significationes diverse et differentes, tunc cum gramaticus et logicus et methaphysicus differant, quia methaphysica est de rebus, ille due de sermone, videtur etc. ITEM: cum in aliis scientiis non sit distinctio nominum, ergo nec in ista cum sit realis, quia triplex est realis; naturalis, mathematica et divina; quare cum in aliis non determinatur de significationibus nominum, neque hic. ITEM: queritur quare facit tractatum separatum de distinctione nominum, non autem in libro *Physicorum*, ubi distinguit hoc nomen 'causa', nec in gramatica alicubi. SOLUTIO: aliquid potest considerare significationes nominum secundum quod ordinantur adinvicem secundum conditionem et modum constituendi, et ut paretur copia respondendi et opponendi, et sic logicus; tertio modo potest aliquis considerare significata nominum, vel propter predicationem universalem que se extendit ad omnes partes entis, vel propter inquisitionem priorum et principiorum quod est istius solum, quare per significata nominum probat istud principium principale quinto *hujus*. Ad aliud respondeo, considerare significata dupliciter est; aut que considerat rem, aut ut habeat copiam respondendi et opponendi, et sic considerat logicus; alia scientia que potest considerare universaliter omnes partes entis, et cum sermo sit pars entis, licet diminuta, ideo methaphysicus considerat sermonem. Ad aliud respondeo, quod non determinat nisi incidenter, quia non habent potestatem

11 methaphysica] methaficica *MS*. 33 sermonem] sermone *MS*

supra omnes partes entis nec sunt inquisitive primorum principiorum, et propter istas duas causas fecit tractatum separatum de distinctione nominum; non sic autem alie scientie, quia non tantum pertinet eas.

QUERITUR an methaphysicus habeat imponere voces ad significandum et considerare impositionem nominum. Quod sic ⟨videtur⟩: quoniam scientia que est impositiva nominum est scientia prima; set hec est prima inter omnes, quare debet esse impositiva maxime inter omnes. ITEM: scientia impositiva nominum est communis omnibus scientiis; set scientia communis non est nisi logica vel methaphysica; set logica non habet nomina imponere, quare methaphysica. CONTRA: ante inventionem hujus scientie utebatur nominibus impositis, quare erit alia scientia impositiva quam illa. Item, non-instructi in methaphysica imposuerunt nomina, nec determinat hic, nec in methaphysica Argazelis et Avicenna determinatur de impositione nominum, quare etc. ITEM: gramaticus habet considerare de significatione dictionis et ordinatione ipsius in se et ad aliam. Item, habet considerare de litteris et sillabis et compositionem et ordinationem dictionum, et est ibi ordo, quia primo est compositio literarum in sillaba, secundo sillabarum etc., ultimo dictionum in oratione, quare cum considerat extrema considerabit medium, ergo gramatici est considerare impositionem nominum. SOLUTIO: methaphysicus potest imponere nomina, et est hic idem distinguere nomina quod imponere, sicut dicunt quidam, quia per potestatem methaphysicam distinguntur ydiomata. Alii dicunt quod gramaticus, sustinendo quod methaphysici est imponere nomina. Respondendum est ad rationes ad oppositum. Ad duas primas insimul respondeo secundum quod dicit Aristoteles, in libro *Elenchorum*, quod omnes ydiote utuntur dialectica, et secundo *Perspective* quod omnes pueri argumentantur sicut patet in exemplo, 'si duo poma offerantur', sicut Ypocras habuit logicam naturalem. Similiter dico quod illi qui nunquam fiunt instructi in logica sciunt argumentare. Similiter est de impositoribus primis, quia mediante methaphysica naturali impossuerunt. Ad aliud,

17 determinatur] non d. *MS.* 20, 21 dictionum] dictionem *MS.*

dicendum quod iste quintus liber est ad opus imponendi, sicut etiam ad opus distinguendi, unde intendit imponere nomina distincte, non solum distinguere, ideo ut simul significet distinctionem cum impositione dicit semper, et dicitur in textu. Vel dicendum quod quedam pertinent ad istam scientiam essentialiter, habet illa scientia determinare tamen ea que sunt de bene esse et accidentalia, et sic est imponere nomina. Ideo non oportet quod determinet de hoc, quia | sufficienter habetur per distinctionem. Ad aliud f. 88 a 1. respondeo, quod magistri est instruentis grammaticam, statim post determinationem de litteris et sillabis, statim incipit determinare de dictione imposita, ut in *majori volumine* vero debet, quia naturalis habet generationem vocis non gramaticus, immo solum docet modum regulandi et rectificandi ordinationem et generationem. Ideo ex quo non considerat hoc non oportet quod cum consideret medium, si ⟨li⟩cet impositionem vocis, imo etiam hoc supponit, ut patet. Si loquamur de ipsis litteris et sillabis quantum ad modum regulandi et rectificandi generationem et ordinationem, sic considerat gramaticus, set sic non cadit scientia impositiva ⟨circa⟩ medium, ut patet cum illa accipiat impositionem. Ideo dico quod gramaticus non habet considerare impositiones nominum set solum modum rectificandi et regulandi et formandi illas impositas. Alii dicunt quod est alia que est scientia lingue et ydyomatum, et subalternat sibi gramaticam, et subalternatur ei, set illam non habemus ; et tunc dicendum quod gramatici, communiter loquendo, est imponere nomina non methaphysici. Ad argumenta contra dico, quod quantum ad nos illa est prior methaphysica secundum rem. Ad aliud respondeo, quod scientia communis dupliciter ; aut via scientie, aut via doctrine. Via scientie dupliciter ; aut a parte rei et sic methaphysica, aut a parte modi et sic logica. Si sit scientia communis via doctrine et discipline, sic est illa que docet imponere nomina, sive sit gramatica sive sit subalternata ei, sicut patet in libro *De Divisione Scientiarum*, quia illa non imponit nomina set subalternatur gramatice. Set de ista non audivimus nec vidimus aliquid.

QUERITUR de hoc nomine 'inicium': primo de primo modo initii, secundum quod initium dicitur motus, quia videtur quod non determinat, quia sexto *Physicorum*, 'non est principium motus', quare non est principium motus. Si dicas quod est principium intra, non tamen extra; contra in libro *Physicorum* vult quod in magnitudine non est principium sicut nec in motu. Set si esset principium in motu non esset nisi magnitudo, quare etc. CONTRA: sicut se habet motus ad magnitudinem, sic mutatum esse ad punctum vel instans quod est principium. SOLUTIO: est ibi principium intra, set duplex hoc, aut indivisibilis motus, et sic est principium intra, ut unitatis esse; et respectu scilicet intra quod sit pars, sic non est principium; si extra, sic est verum.

QUERITUR de secundo, secundum quod aliquid est principium in doctrina, et queritur quid sit principium facilius in doctrina. Quod non conclusio ⟨videtur⟩: quia ⟨possibile est⟩ principium cognoscere in quantum terminos; set non conclusiones, ergo facilius cognoscimus principia quam conclusiones. ITEM: principia magis sunt scita conclusionibus, ergo facilius cognoscimus principia quam conclusiones. CONTRA: dicit quod conclusio facilius cognoscitur in secundo modo, in sexto modo dicit e contrario. CONTRA: 'non est ⟨idem⟩ notum nobis et simpliciter' in libro *Posteriorum* et *Physicorum*; set principia sunt nota simpliciter, non ergo nobis. SOLUTIO: loquendo de scientia simpliciter et propter quid, facilius est cognoscere principia et premissas quam conclusiones. Si loquamur tamen de scientia quadam et quia et debili, sic facilius cognoscimus effectus quam causas, et conclusiones quam propositiones, et sic loquitur in hoc secundo modo, e contrario in sexto modo, Ad primum, intelligit de cognitione simpliciter, et sic sunt principia faciliora doctrine simpliciter, non quoad nos, set conclusiones et effectus.

QUERITUR de tertio modo secundum quod dicitur principium pars integralis. Quod non ⟨videtur⟩: quia pars integralis est materialis; set pars materialis et quantitativa

9 sic] sicut *MS.*

est posterior toto, .7. *Methaphysice*, quare etc. ITEM: essentia et corpus componitur ex materia et forma, que sunt partes essentie; set pars essentie prejacet partibus integralibus, quare etc. CONTRA: omnes partes nate sunt componere aliquod totum, ergo partes integrales, ergo pars integralis se habet ut principium. SOLUTIO: loqui possumus de aliquo toto, quia habet naturam totius essentialis, et sic partes integrales secuntur, nec se habent in ratione principii respectu illius, et sic procedunt objectiones prime. Si in quantum habet naturam totius integri, sic sunt priores, et sic pars integralis se habet in ratione principii respectu totius. Per hoc patet solutio objectorum ad utramque partem.

QUERITUR de quarto: quod principium est efficiens. CONTRA: dicit Aristoteles, in primo *Physicorum*, quod principium ponit principiatum, quia dicitur ad aliquid, quod si causa efficiens domus est, domus est, quare carpentator est et domus est. Preterea: cum principium sit dupliciter, extra et intra; quare magis dicit hoc de extra. SOLUTIO: principium dupliciter; in fieri vel essendi. Efficiens principium ⟨est⟩ in ratione fiendi, et sic sequitur si carpentator est in ratione fiendi domus est in fieri, non tamen in facto esse. Ad aliud, causa est quia principium intra in naturalibus non movet nisi movetur aliunde, ut potentia activa materie non movet nisi movatur per agens extra universale, ut per solem, ideo non meretur dici principium, imo principium extra, quia ipsum est ante quod non est aliud.

QUERITUR an finis possit dici principium. Quod non ⟨videtur⟩: quia finis rei et initium rei opponuntur, oppositum non | predicatur de opposito. PRETEREA: finis est, f. 88 a 2. ante quod multa sunt; principium ante quod nichil, quare etc. CONTRA: tot modis dicitur principium quot causa in *libro* isto. SOLUTIO: finis in quantum finis est causarum causa et primum inter omnes causas, et sic in ratione finis et cause est primum principium inter omnes causas; tamen finis quantum ad substantiam finis opponitur principio.

QUERITUR de modis in comparatione adinvicem, et Aristoteles reducit ad unum principium, ideo primo dubitatur

de reductione ipsorum ad unum principium. Et primo an contingat reducere ad unum principium. Quod non⟨videtur⟩: quia principium sic diversimode acceptum dicitur equivoce; set equivoca non reducuntur ad unum, quare ista iiii[or] principia non habent reduci ad unum. ITEM: principium est in creaturis et creatore; set distantia est infinita inter hec, quare non est possibilis reductio. CONTRA: in .x. *hujus* 'in unoquoque genere est reperire etc.', et in isto quinto, quare erit reducere ad unum. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod pure equivoca non reducuntur ad unum, alia equivoca que non sunt pure equivoca set anologa, sic est in principio quod magis habet naturam principii. Ad aliud, distantia infinita dupliciter; simpliciter, et sic est inter ens et nichil; distantia secundum quid et respective, et sic inter creatorem et creaturas. Et sic est distantia respectiva, quia comparando res inter se sic non differunt tantum quantum una a creatore, ideo in respectu dicitur distare in infinitum a primo.

QUERITUR quid est illud principium, utrum creatum vel increatum. Quod increatum ⟨videtur⟩: primo *Celi et Mundi* 'principia principiatis sunt unigenea'; set causa prima minus et minime habet rationem principii. PRETEREA: causa est ad cujus esse sequitur aliud; set ad esse cause prime non sequitur aliud, quare etc. CONTRA: principium est ante quod nichil, set sola prima causa est hujusmodi, quare illa debet dici solum primum principium, non aliud, quare ad istam debent reduci alia principia. QUOD CONCEDO quod ad ipsum tanquam ad primum efficiens et primam formam et primum finem reducuntur omnia. Ad objectum, duplex est principium; appropriatum, et sic est intelligenda illa propositio; vel remotum, et sic non. Ad aliud, si causa sumatur secundum substantiam cause, sic ad esse primi non sequitur aliud; si sumatur causa in ratione cause, sic sequitur. Vel dicendum quod intelligitur illa diffinitio de causis naturalibus, non de causis voluntariis: QUOD CONCEDO.

QUERITUR de numero et sufficientia modorum initii. Quod superfluus sit videtur: quia tria sunt principia solum generabilium et eadem incorruptibilium, sicut dicit in libro

*De Generatione* et in libro *Physicorum*, materia, forma, et privatio. Item: causa et principium idem; set .4. cause, ergo solum .4. principia. Solutio: aut est principium in doctrina, et hoc dupliciter; aut facilius quoad nos, et sic est tertius ut conclusiones; aut simpliciter, et sic unus. Si sit principium in rebus, dupliciter; aut est principium motus, et sic est primus, aut principium in re acquisita per motum, aut principium fiendi extra, et hoc dupliciter; aut a quo, et sic efficiens; aut ad quod, et sic finis est principium fiendi ad quod, efficiens a quo. Si principium essendi intra, hoc dupliciter; aut est pars integralis, et sic secundus modus; aut essentialis, et sic octavus et unus, ut materia et forma. Set non distinguit ad plenum. Ad aliud, principium simpliciter loquendo potest dici causa et sic sunt iiii$^{or}$ sicut .4$^{or}$. cause. Si non dicatur nomine absoluto in ratione cause, set reducitur, et sunt sic octo per reductionem quatuor, ut iiii$^{or}$ cause et 4$^{or}$ per reductionem, quia principium motus in rebus reducitur ad causam formalem, principia in motu in doctrina reducuntur ad efficientem, pars integralis ad materialem, primo modo causa et principium idem. Vel dicendum quod principia dupliciter; vel in singulis generibus causarum et universaliter, et sic sunt iiii$^{or}$ intra et extra, vel de principiis secundum quod operantur ad rei constitutionem, sic sunt tria, scilicet, efficiens, materia, et forma, ut in *De Generatione*. Aut solum de principiis que operantur ad rei constitutionem intra, et sic sunt tria, materia, forma, et privatio, et sic loquitur in primo *Physicorum* et .xi. *Methaphysice*. Famose loquendo sunt octo, loquendo de eis secundum quod vere participant et antonomastice sortiuntur rationem et nomen cause sunt iiii$^{or}$; tamen per reductionem sunt octo, et sic patet quod .3. in quantum operantur ad constitutionem rei intra | et solum, secundum f. 88 b 1. intra et extra alia tria.

Queritur circa capitulum de causis, prius utrum methaphysicus habeat distinguere de causis. Et videtur quod non: quoniam quicquid dicitur hic dicitur in libro *Physicorum* sufficienter, ergo superflue determinat hic de causis,

34 capitulum de causis hic.] *in marg. MS.*

cum nullo alio modo terminat. ITEM: causa et principium idem, in quarto *Methaphysice*, et Commentator dicit hic quod initium est et plus, quare sumptis et distinctis numeris principii, superflue distinguit causam. ITEM: privatio est principium et causa rerum, ergo cum non tangat de privatione erit diminutus. ITEM: nichil de casu et fortuna, quare male. ITEM: in libro *Physicorum*, primo distinguit naturam et postea causam, hic e contrario, ergo male. Ad primum dico, quod methaphysicus habet considerare causas. Ad objectum respondeo, quod de eisdem considerant secundum substantiam, tamen secundum rationem differunt; et diversa est intentio physici et methaphysici de causis, quia physicus determinat de causis rerum naturalium, ut accipiat maxime finalem quam negabant, methaphysicus non curat de hoc, imo solum ut distingat, non ut accipiat causas de quibus vult considerare sicut physicus, ideo alia intentione et alia considerant physicus et methaphysicus de causis. Set physicus non solum intendit distinguere, set etiam propter formalem et finalem manifestare esse quam negabant que imponunt necessitatem rei, ut etiam habeat numerum et substantiam causarum; hic solum ut distinguat sufficienter, ideo distinxit hoc nomen causa. Ad aliud respondeo, non superfluit, quia non convertitur principium cum causa, quia initium potest dici, quia est superius ut dicit Commentator, tamen distincto universali bene potest distingui inferius, quia aut potest dividi in species, vel in individua hominis, vel cujuslibet speciei. Ad aliud respondeo, quod privatio continetur sub forma, quia secundo *Physicorum*, omnis privatio est forma incompleta. Ad aliud de casu et fortuna, quia non faciunt novos modos causarum, quia natura et intellectus sunt cause principales, ideo per illa intelligit illas, quia distinguit universales modos, et quia casus et fortuna sunt significata determinata, et infinita sunt determinata supposita causarum, ideo illa collocantur sub natura cause efficientis. Ad aliud dico, quod naturalia omnia fundantur supra naturam, ideo prius in primo libro *Physicorum* de natura quam de causa, hic e contrario, quia

9 methaphysicus] metaficus *MS.* 29 omnis] quia omnis *MS.*

causa repperitur in omnibus, non tamen natura, ideo est in plus et universalior causa quam natura.

*Elementum dicitur.*

QUERITUR de modis elementi, et primo de primo modo, primo secundum quod dicitur elementum ex quo componitur res et quod dividitur in partes non habentes diversitatem in forma. QUERITUR utrum intelligatur de materia et forma. Et videtur quod sic: cum ex materia et forma sint ex quibus fiat prima compositio; set elementum est ex quo primo res componitur, quare materia est elementum primo modo. CONTRA: elementum hoc modo quod non habet diversitatem in forma et dividitur in partes materiales et quantitativas; set nec materia nec forma dividitur in partes materiales quantitativas, nec habent eandem formam, quare non sunt elementa hoc modo: QUOD CONCEDO. Ad aliud objectum primum respondeo, primo sumitur pro proximo, non pro eo antequam quod nichil; elementum ex quo componitur res primo, id est, proximo et immediato, materia et forma sunt ex quo primo, id est, antequam nichil.

QUERITUR quid debet dici elementum. Et videtur quod ignis et alia tria: quia istud dicit *in littera*, quare etc. CONTRA: elementum dicitur illud quod est miscibile non mixtum, quia elementa non sunt partes miscibiles, quare etc. ITEM: est hoc modo quod manet in composito ut littere in sillabam; set elementa non, quare etc. SOLUTIO: illa iiii^or^ elementa posita possunt comparari ad universum, sic proprie sortiuntur nomen elementi et sic componitur mundus ex eis, et permanent in eo, et dividitur in partes diversas quantitativas habentes eandem formam, et sic sunt materia permanens. Et sic dicit Aristoteles quot sunt elementa, non secundum quod comparantur ad mixtum, ideo si dicat hoc, hoc est secundum opinionem aliorum, et sic dicunt elementum primo modo per comparationem ad mundum. Vel dicendum quod per reductionem, primo modo per comparationem ad mixtum; set sumitur hic communiter pars, ad partes integrales et essentiales. Et materia permanens dupliciter; aut sumitur cum transmutatione essentie et

esse, et sic littera est in sillaba ; set elementa sunt in mixto sine transmutatione et corruptione substantie non tamen secundum esse, et sic sunt ibi ut materia permanens secun-
f. 88 b 2. dum substantiam, non secundum esse, et sic possunt | dici elementa primo modo elementa.

QUERITUR de exemplis que ponit, et primo ut dicit 'sicut prime demonstrationes sunt in posterioribus, vel primi sillogismi in postremis'; et queritur utrum et quomodo istud exemplum respondeat primo modo. Quod non bene exemplificet videtur: quia post demonstrationes vel primi sillogismi, nec sunt partes posteriorum nec manent in eis. Dividitur etiam propositio prima in partes diversas secundum formas ut in terminos, ergo istud exemplum non continetur sub primo modo. SOLUTIO: non est proprie primus modus set per reductionem, et hoc significat cum dicit, 'et proprie', quia defficit secunda conditio, quia propositio dividitur, ut dictum est, in propositiones et terminos. De aliis duabus conditionibus, dicendum quod ibi salvantur, largo modo sumendo partes ut pars sit in toto secundum substantiam et secundum virtutem ; demonstrationes prime permanent virtute in posterioribus et sunt partes virtuales, non integrales. Vel dicendum quod defficit penitus tertia conditio, quia omnino est diversus modus a primo, nec respondet istud exemplum primo modo elementi, et est secundus modus elementi secundum quod elementa dicuntur elementa.

QUERITUR de alio exemplo, elementa linearum. Illud exponitur tripliciter ; aut quia puncta dicantur elementa, aut quod sit constructio intransitiva, ut sit sensus 'elementa linearum', id est, que sunt linee, aut quod linea componatur ex punctis. QUERITUR utrum possit sic exponi. Quod non ⟨videtur⟩: quia sic se habet linea ad superficiem et punctus ad lineam sicut instans ad tempus ; set instans est in potentia in tempore et secundum virtutem solum, cum virtus sit ultimum de potentia, quare similiter punctus in linea. ITEM: nichil est in linea nisi punctus vel partes linee, ergo si aliquid est elementum respectu linee hoc erit punctus vel pars

22 defficit] defficia *MS.*

linee ; set pars linee dicitur primo modo, ergo punctus hoc secundo, quare etc. CONTRA : punctus et unitas dicitur tertio modo elementum, quare non illo secundo. SOLUTIO : dico quod non debet exponi de puncto respectu linee, nec linea respectu superficiei, set tertio modo ut dicetur postea, quia sensus est, elementa linearum, id est, elementa que constituuntur ex lineis, et tunc intelligendum est de figuris triangularibus, que sunt elementa respectu subsequentium, et tunc illud exemplum convenit cum primo.

QUERITUR de modis nature, cum natura non sit elongata a motu et materia, quare natura distinguitur sufficienter a physico, ergo male distinguit eam methaphysicus. ITEM : secundo *Physicorum* vocantur multa secundum naturam et non-natura, ut pullulans et compositum, ergo male. ITEM : motus non est motus, set ipse dicit quod motus est natura in quinto modo, quare etc. ITEM : dicit quod cuprum est natura rei artificialis, set nichil est natura respectu rei artificialis, quare etc. SOLUTIO : methaphysicus et physicus distingunt naturam diversimode propter necessitatem sue essentie : methaphysicus ex potestate sue essentie quam habet supra omnes partes entis, et voces et res. Ad objectum respondeo, quod considerare naturam dupliciter est; aut quantum ad proprietates et diffinitiones nature in particulari, et sic non habet methaphysicus considerare naturam, illa sic est elongata ab ipso ; aut considerari per distinctionem modorum ejus, quantum ad potestatem quam habet supra ipsam scientia ista : et sic habet methaphysicus eam considerare, et sic elongatur a motu et materia, sicut partes entis in quantum ens. Ad aliud, dicendum secundum Boethium natura potest sumi multipliciter ; aut proprie secundum ⟨quod⟩ diffinitur in physicis ; aut communiter pro substantia et essentia cujuslibet rei, quia natura est propria differentia cujuslibet rei, vel proprietas. Vel sic, natura est omne illud quod potest agere tantum vel pati tantum, vel utrumque ; et iterum, natura est in omnibus que intelliguntur, vel que intellectu capi possunt, et sic natura est in omnibus creatis et increatis, et sic compositum est natura et

10 modis] modiis *MS.* 25 illa] illud *MS.*

materia rerum artificialium, et sic de aliis, id est, aliqua essentia et substantia in se. Hujusmodi nature sic sumuntur: natura repperitur vel in motu, vel in re acquisita per motum, vel in principiis motus. Si dicatur de ipso motu sic est ultimus modus, et de principiis hoc dupliciter; aut de principio activo aut passivo. Si activo hoc est dupliciter; aut in universali, aut in particulari. Si in universali, sic est tertius modus; aut in particulari, sic est secundus modus. Si in principio passivo; aut propinquo et sic est quartus modus, aut remoto et sic sextus. Si sit in re acquisita per motum, sic est duobus modis; aut est incomposita, et sic primus modus, aut composita et sic sextus.

Queritur de modis necessariis, et primo de quinto modo quod est necessarium et per violentiam. Contra: quarto *Physicorum*, ubi est violentia, et natura prius. Si ergo in artificialibus et voluntariis non est natura, ergo nec violentia, ergo male ponit tertium modum necessarii per violentiam in artificialibus et voluntariis. Item, dicit quod voluntas cogi non potest. Contra: homo in quantum homo potest
f. 89 a 1. cogi | non solum impediri; set homo in quantum homo voluntarius est, ergo etc. Solutio: ad primum dico, quod violentia dupliciter est; una contra inclinationem moventis, et alia contra inclinationem mobilis. Prima est impeditiva voluntatis, et hec est in artificialibus et voluntariis, secunda est in naturalibus, de qua loquitur in .4°. *Physicorum*. Ad aliud respondeo, quod homo in quantum homo duo habet, scilicet vires et virtutes corporales, et in istis in multis potest cogi. Habet iterum vires et virtutes anime, scilicet intellective: quantum ad has non potest cogi nec duci, set solum impediri, et sic si millesies ponatur in carcere nunquam vadit contra voluntatem nisi voluntas subcumbat.

Queritur de quinto modo necessarii, quod non potest aliter se habere. Quod non repperiatur in causa prima videtur: quia de non-creante factus est creans, ergo habet se nunc non ut prius. Dico quod simus in principio mundi; set sic est mutari ut dicitur .vi. *Physicorum*, ergo possibile est quod habeat alio modo. Item: modo creat animam

1 nisi voluntas] ubi nolum *MS.*

patris, et post .xx^ti^. annos animam filii, ergo se habet nunc et tunc, non ut prius, aut simul esset creans et non-creans, quod est falsum. ITEM: scit me modo sedere et me surgente non sciet, quia falsum non scitur; in ejus scientia est mutatio, nec est hoc ascribendum variationi rerum. OPPOSITUM hujus patet. SOLUTIO: nullo modo est variatio in ipso, nec in sciendo, nec in essendo, nec aliquo modo. Quod obicit, 'simus in primo nunc creationis', respondeo quod uno modo dicitur quod ibi non est mutatio aliqua nec dispositio remota, nec absoluta nec respectiva, quia 'actus activorum fiunt etc.' et ita a parte creature removetur aliquod, a parte creantis nichil. Set ista responsio non habet locum in sciente, quia scientia est in sciente. Item, secundo *De Anima*, cum instructor vel artifex incipit operari non mutatur a materia, set solum ab occio in actum, quare similiter artifex primus sic mutabitur. Set dicendum aliter secundum Boethium in .5. *Consolationis*, quia creator non precedit creaturam in duratione, set simplicitate, quia nulla mensura precedit creationem mundi, ideo non est prius ibi nec posterius in duratione, quia nichil precedit exitum mundi nisi substantia divina, nec mensuratur, nec accidens aliquod, et ita nec prius nec posterius. Ideo nichil aliud est esse creatum mundum, nisi aliquid extra substantiam divinam, quia in substantia sua non producit aliquid, set extra substantiam, ideo non valet 'ergo mutatus est' quia cum plena immutabilitate et invariatione ipsius stat creatio mundi. Ad aliud dico, quod anime patris et filii creantur in eodem nunc eternitatis, ubi non est prius et posterius, quantum est a parte creationis, imo omnia sic sunt simul creata; set distinguimus hic prius et posterius per comparationem ad tempus generationis et temporalium. Ad aliud de scientia respondeo, quod contradictorie opposita quantum ad scientiam dei et quantum ad nunc eternitatis non habent aliquam differentiam, sicut patet de puncto ad quem terminantur multe linee que licet habeant diversitatem inter se, non tamen prout uniuntur in illo puncto. Similiter, licet omnia sive contradictoria sive alia quecunque diversa que habent distinctionem inter se, tamen respectu

ejus simul sunt presentia apud ipsum et summam, scilicet indivisionem habent ibi, scilicet in deo, et intelligit simul contradictoria, quia omnia simul complectit.

## *Unum et duo respectu unius subjecti*

QUERITUR de modis unius, et primo de modis unius per accidens secundum quod accidens et subjectum dicuntur, et de isto, primo utrum sint unum secundum numerum. Quod non videtur: quia differunt diffinitione; set que talia sunt differunt numero. CONTRA: in *Topicis*, subjectum et accidens sunt unum numero, quia subdividit idem numero. SOLUTIO: subjectum et accidens commune sunt unum secundum numerum. Ad objectum, duplex est differentia secundum numerum, aut quantum ad numerositatem substantie et essentie, et hec est unitas essentialis et substantialis, et sic non sunt unum secundum numerum accidens et subjectum. Vel dicuntur aliqua unum numero numerositate suppositi et esse actualis et sic sunt unum numero accidens commune et subjectum. Ad objectum respondeo, quod illa que sunt unum numero numerositate substantie et essentie dicuntur habere unam diffinitionem et de istis arguit tamen non oportet de illis que sunt unum secundum esse et suppositum solum.

QUERITUR si accidens et subjectum sunt unum secundum numerum, utrum sint unum per se vel per accidens. Quod per se videtur: quia faciunt unitatem numeralem, quia quecunque faciunt unitatem numeralem sunt unum per se. CONTRA: dicit Aristoteles *in littera* quod accidens commune et suum subjectum sunt unum per accidens. SOLUTIO: sunt unum secundum accidens, scilicet subjectum et accidens commune. Ad objectum respondeo, quod illa que faciunt unitatem numeralem essentialem sive substantialem sunt unum per se, ut diffinitio et diffinitum; illa tamen que
f. 89 a 2. sunt unum solum secundum esse actuale non | faciunt unitatem per se, et talia sunt subjectum et accidens commune, ideo non sunt unum per se set per accidens.

QUERITUR de unitate duorum accidentium, quomodo

20 dicuntur] dicunt *MS.*

faciunt unitatem secundum numerum. Quod non ⟨videtur⟩ quia in libro *Peryermenias* ‘ ex ambulante et musico non fit unum secundum numerum ’, quare duo accidentia communia respectu unius suppositi non sunt unum secundum numerum. CONTRA : quecunque uni et eidem secundum numerum sunt eadem inter se, sunt eadem secundum numerum. SOLUTIO : duo accidentia sunt unum secundum numerum unum respectu unius suppositi. Ad objectum dico, quod si albus et ambulans vel infinita accidentia sumantur adjective, sunt unum simpliciter secundum numerum ; et albus et musicus in Sorte sunt unum secundum numerum, adjective retenta, ut in masculino et feminino ; et si infinita accidentia adde⟨re⟩ntur uni supposito, dico quod essent unum secundum numerum, tamen, si in neutro, dico quod non sunt unum secundum numerum, quia tunc in eis intelligitur nomen generale quod est res et substantia est et suppositum, et sic sunt diversa secundum suppositum, et ideo tunc differunt numero, sicut duo individua, et esset hec incongrua ‘ Sors et musicum currit ’, nisi addatur verbum plurale, licet multi dicant contrarium. Dico enim quod per hoc quod dico ‘ res ’ additur novum suppositum et substantia.

QUERITUR utrum duo accidentia que sunt unum secundum numerum respectu unius suppositi sint unum per se vel per accidens. Quod unum per se videtur : quia octavus modus est quando duo sunt unum per materiam unam. Set album et muscicum possunt habere unam illorum accidentium, scilicet Sortem materiam, quare sunt unum per se. CONTRA : unius est accidens ⟨utriusque⟩ illorum accidentium per accidens respectu alterius, nec habent aliquam convenientiam adinvicem nisi per accidens solum, quare unitas derelicta inter ea erit unitas per accidens : QUOD CONCEDO. Ad objectum est de li qua habent materiam partem sui, ut ensis et gladius, duo accidentia non sic, set solum extrinsecam ut materiam subjecti. Et hec est duplex ; aut immediata et propinqua, et hanc non habent ; aut remota, et talem habent duo accidentia, quia subjectum est materia remota duorum accidentium et non sunt unum per se set secundum accidens solum.

Queritur : utrum magis fiat unum ex subjecto et accidente quam ex duobus accidentibus. Quod ⟨que⟩ sic accidunt duorum major videtur ⟨unio⟩: quia magis conveniunt duo accidentia quam subjectum et accidens, cum sint in eodem genere. Contra : duo accidentia non habent convenientiam adinvicem nisi per subjectum, ergo prior est unio et convenientia accidentis ⟨et subjecti⟩ quam duorum accidentium. Quod concedo et faciunt magis unum quam accidentia respectu unius subjecti. Ad objectum respondeo, duplex est convenientia ; aut in essentia generali, et sic magis conveniunt duo accidentia quam subjectum et accidens ; alia est convenientia penes esse et suppositum, et penes esse actuale, et sic magis conveniunt accidens et subjectum. Et hec est convenientia specialis, ideo magis conveniunt.

Queritur de modis per se, et primo de primo, secundum quod continuum dicitur unum et in artificialibus et naturalibus. Queritur primo quomodo potest reperiri tale unum in artificialibus, secundum quod duo ligna contiguantur adinvicem. Quod non videtur : quia fine *capituli* De Uno, ' multa sunt illa que sunt contigua ' ; set duo ligna conjuncta per artificium sunt contigua per se, ergo non sunt unum secundum numerum set plura secundum numerum per se. Contra : contigua sunt simpliciter per se, que habent motum unum indivisum in eodem tempore ; set duo ligna sic conjuncta sunt hujusmodi, quare etc. Solutio : de istis dupliciter ; aut secundum formas naturales tam artificiales quam substantiales, aut secundum formam artificialem ; et sic hoc modo sunt unum secundum numerum, quia sunt unum secundum formam artificialem. Si secundum formas naturales ; et hoc dupliciter ; aut secundum se et absolute, sic plura secundum numerum ; si de istis in comparatione ad motum factum unum in eodem tempore, sic sunt unum per numerum, et sic quantum ad formas naturales, sive substantiales sive accidentales, sunt uno modo unum, alio modo non, et sic patet solutio ad objecta per distinctionem.

f. 89 b 1. Queritur in naturalibus | primo de eo quod dicit quod

linea recta magis est una cum curva. Quod non videtur: quia continua dicuntur quorum terminus unus; set linea curva est hujusmodi, quia partes curve habent unum communem terminum ad quem particule ejus copulantur, quare etc. CONTRA: illa dicuntur vere continua que non habent angulum distinguentem ab alio et que habent unum motum in eodem tempore, quare cum hec possit esse in linea recta, non in curva, ergo recta magis est una quam curva, quia mota una parte recte movetur reliqua. QUOD CONCEDENDUM est, quia linea curva aut habet angulum distinguentem partes, aut si non habeat angulum distinguentem, habet tamen punctum actu dividentem partes ejus, et sic non est magis una quam recta. Ad objectum, copulari partes ad communem terminum hoc est dupliciter; aut ad angulum et sic terminantur partes curve ad communem terminum aliquando; aut ad punctum. Et hoc dupliciter; aut ad punctum actu, aut in potentia. Ad punctum actu possunt copulari partes tortuose, quia habent punctum actu distinguentem, aut ad punctum in potentia solum; et sic ad talem punctum copulantur partes recte.

QUERITUR utrum linea recta magis sit una quam linea circularis. Et videtur quod non: quia plena continuatio est in linea circulari, quia partium et extremitatum est ibi continuatio, non autem in recta linea, quia partes extreme non tangunt se. CONTRA: circularis magis assimilatur tortuose quam recte, secundum quod magis assimilantur ⟨que magis habent de unitate, que⟩ habent minus de unitate, minus est unum, ergo circularis minus est una quam recta, quare recta est magis una. SOLUTIO: ad presens, linea recta est magis una et magis continua quam circularis, et hujus causa est, quia recta habet punctum in potentia solum distinguentem partes; tortuosa habet punctum in actu ad angulum distinguentem partes; circularis habet medio modo; ideo magis est continua recta linea quam circularis. Ad objectum, nos possumus loqui de continuatione majori dupliciter; aut quantum ad multitudinem majorem partium continuatarum, sic major continuitas inter partes linee circularis; aut de

11 aut] et *MS.* 31 in potentia] potentiam *MS.*

veritate et puritate et essentia et ⟨potentia⟩ continuandi, et sic est major continuatio in linea recta quam in circulari, quia unitas continuationis est quando partes copulantur ad unum punctum in potentia distinguentem solum, non in actu.

QUERITUR de secundo modo secundum quem aliqua unum per se secundum formam, quia non dividuntur secundum formam, ut inter aquam et partem aque que sunt unum, et partes vini et olei. Quod sit diversitas in forma videtur: quia nobilior pars animalis quam alicujus inanimati; set separata parte animalis a toto, non manet nisi equivoce, ergo multofortius partes aque vel olei secundum situm transmutate non manent secundum formam, quare etc. CONTRARIUM dicit Aristoteles *in litera*: QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod conclusio non sequitur, quoniam causa quare aliquid maneat univoce et non equivoce est duplex; una ex potestate nobili et forma rei, alia ex innobilitate. Verbi gratia, anima intellectiva manet univoce separata a corpore propter sui nobilitatem; forma que est immediatius adherens, materia separata manet univoce quia non separatur a materia, imo semper concomitatur materiam et hoc propter sui innobilitatem. Et sic innobilitas est causa quare aliquid maneat univoce sicut nobilitas. Ideo arguit ab insufficienti; sic est hic quia partes aque vel vini vel olei immediate adherent materie, ideo separate manent univoce et sunt ideo unum secundum formam, et ideo forme elementares immediatius adherent materie quam forma animalis, ideo de innobilitate sua est quod manent univoce separate.

QUERITUR de tertio, secundum quod aliqua dicuntur unum genere: queritur aut hoc est quia habent unitatem generis aut secundum totum aut secundum partem. ⟨Quod secundum partem videtur⟩: quia sic secundum quid esset homo animal, et asinus similiter; quod falsum est, quare secundum totum participatur genus a suis speciebus, quare
f. 89 b 2. tota natura | generis est in qualibet specie. Ergo idem erunt homo et asinus, quare videtur quod semper sequeretur. Et quia dicit Aristoteles quod una natura creata non est in

16 una] materia *MS*. 19 adherens] ad hanc est *MS*. 21 innobilitatem] nobilitatem *MS*. 23 hic] sic *MS*.

pluribus, set genus est una natura creata, ergo non est in pluribus. Set ponamus quod natura generis sit in pluribus tota, cum dividentia sint infinita, ergo natura generis erit in infinitis. Set natura generis est activa et est potentia activa, ergo potentia activa generis est infinita. Set potentia primi est potentia activa et est infinita, ergo potentia generis non differt a primi potentia, imo idem erunt: quod falsum est.

Juxta hoc QUERITUR utrum materia sit una secundum genus, quia dicit quod materia est una proprie secundum hunc modum. Et videtur quod sic: quia materia Sortis est materia Platonis, et sic de aliis, ergo predicatur essentialiter de pluribus et in quid, quare est una secundum genus. SOLUTIO: ad primum dico quod eadem natura generis vel speciei est individuis et tota et infinitis. Cum dicit Aristoteles quod una natura creata non est in pluribus, verum est 'una natura secundum numerum' set non 'una secundum speciem'. Ad aliud respondeo, potentia activa dupliciter; aut potentia activa materie, aut potentia activa efficientis, et hec solum est in creatore. Potentia activa materie infinita est in creaturis, quia potentia activa generis est materialis ad omnia subsequentia et posteriora, et ita fit actu per differentias. Et ita potentia generis est materialis, et exceditur in infinitum a potentia cause scilicet efficientis in puritate et nobilitate et potestate, nec est comparatio inter illas secundum hoc. Ad aliud de materia dico, quod de unitate materie, aut de ipsa per comparationem ad rationem predicandi, et quantum ad illa que participant materiam secundum viam predicandi, ut ad hanc materiam et ad illam; et sic materia est una unitate speciei specialissime, non generis sicut dictum est in libro *Physicorum*, quia predicatur solum de individuis. Alio modo possumus loqui de unitate materie per comparationem ad participationem materie secundum essentiam, in quorum essentia ingreditur materia et quantum ad formas introducendas et ad composita constituenda ex illa, et sic descendit materia in ea secundum descensum generis generalissimi, et sic est essentia una sicut genus, et sic est causata communitas materie sicut generis, set non via

3 erit] non erit *MS*.

predicationis sicut generis. Ideo dicit Aristoteles quod materia est una proprie secundum hunc modum, scilicet secundum unum genere, non via predicationis.

QUERITUR de quarto modo secundum quod aliqua dicuntur unum diffinitione, quia habent unam diffinitionem communem, et contingit inter accidens per se et subjectum per se, et inter duo accidentia per se respectu unius subjecti per se. QUERITUR ergo, quomodo accidens per se et suum subjectum per se faciant unum, et utrum unum secundum numerum. Quod non ⟨videtur⟩: quia quecunque conveniunt secundum numerum conveniunt genere et specie; set accidens per se et suum subjectum per se non conveniunt genere et specie, quare ad destructam, etc. CONTRA: in *Topicis* unum in numero sunt proprium et subjectum, quare sunt unum secundum numerum: QUOD CONCEDO. Ad objectum, unitas secundum numerum dupliciter; aut quantum ad unitatem substantialem et essentialem, et sic non sunt unum secundum numerum, aut secundum unitatem esse et numerositate suppositi, et sic unum sunt subjectum et accidens per se.

QUERITUR, dato quod accidens per se et suum subjectum sint unum secundum numerum, utrum sint unum per se, vel per accidens. Quod unum per accidens videtur: quia nullum accidens habet convenientiam cum suo subjecto nisi quia ei accidit, et ad hoc non est quod sit aliquid ejus vel de substantia ejus; set omne accidens habens unitatem in eo quod accidit habet unitatem per accidens, quare etc. CONTRA: magis convenit accidens per se cum suo subjecto quam accidens commune; set accidens commune est unum per accidens cum subjecto, ergo accidens per se magis. QUOD CONCEDO quod sunt unum per se, et hoc quarto modo dicendi. Ad objectum respondeo, nos possumus loqui de unitate accidentali dupliciter; aut de unitate accidentali que dividitur contra unitatem substantialem et essentialem, et sic posset dici quod omne accidens facit unum per accidens cum subjecto; alia est unitas accidentalis non a generali accidentalitate set quia accidit per accidens et non per se. Et

26 habens] habet *MS.*

sic dico quod accidentia communia faciunt unum per accidens, et accidentia per se unum per se. Et hec unitas accidentalis dividitur contra secundum modum, prima contra primum modum dicendi per se; et sic patet quod non sunt unum per se, quia accidens per se accidit per se.

QUERITUR utrum duo accidentia per se respectu unius subjecti sint unum secundum numerum vel non. Quod non videtur: quoniam sint | duo accidentia A et B, A est unum f. 90 a 1.
individuum et B unum, et duo individua differunt numero, ergo duo accidentia singularia per se accepta non facient unum secundum numerum. CONTRA: duo accidentia per accidens faciunt unum secundum numerum quia sunt in uno subjecto, ergo multofortius duo accidentia per se. QUOD CONCEDO, et hoc loquendo de unitate et numerositate suppositi et secundum esse, quia aggregantur in uno supposito et faciunt unum esse, et in uno supposito radicantur. Et solvendum est prius quod non sunt individuata, si teneantur adjective.

QUERITUR utrum si⟨t⟩ ibi unitas per se vel per accidens. Quod unum per se videtur: quia major est convenientia et similitudo inter duo accidentia per se quam inter accidens per se et suum subjectum; set accidens per se et suum subjectum faciunt unum per se, quare etc. SOLUTIO: dico quod duo accidentia faciunt unum per se, quare habent unam diffinitionem communem et sic secundo modo dicendi per se faciunt unum per se. Ad objectum respondeo, quod consimilis unitas dupliciter; aut quia utrumque habet unitatem secundum esse, et sic est similitudo inter unitatem duorum communium et per se; aut consimilis unitas quia utrumque essentialiter comparatur ad subjectum. Et sic non est similitudo quia argumentum illud deberet esse ad probandum quod sint unum per accidens, quia magis conveniunt accidentia communia et propria, cum utrumque sit unum supposito secundum esse solum, quam cum diffinitione subjecti, quare etc. Et patet solutio hujus.

QUERITUR de uno proportione analogia, utrum sit unum. Quod non ⟨videtur⟩: quia quod est unum est unum genere vel specie vel numero vel analogia; set unum proportione

non est unum genere, quia illa que proportionantur non habent unum genus, ergo nec specie nec numero; set que sunt genere sunt unum analogia, ut dicit *in litera*, et non e contrario, ergo que non sunt unum genere non sunt unum analogia; set duo proportionalia non sunt genere, ergo nec analogia, quare etc. CONTRA: illa sunt unum proportione que habent proportionem, ut dicit *in litera*: set aliqua participantia aliquod non habent univocationem in illo quod participant, set unum per prius aliud per posterius participant; set hec est natura anologi, quare unum proportione potest esse unum analogia. Ideo videtur quod illa essent unum proportione que habent proportionem eandem, ut sicut se habet rector ad scolas sic nauta ad navem, respectu ejusdem comparantur ita, quod hoc modo non vel neutro, quia quecumque sunt unum genere sunt unitate proportione unum et non e contrario; set ista non habent, scilicet que sunt unum proportione, unum genere nec speciei nec analogie, quare unum proportione non erit unum neutro modo. SOLUTIO: unum proportione est unum unitate analogie, quia hec unitas est extra genus, nec dicuntur unum duo quia habent unam proportionem, quia sic esset ponere infinitatem in unitate, quia infinita possunt comparari, et omnia habent aliquam proportionem, et si illa unitas sit solum secundum accidens tunc essent duo numero unius secundum accidens, vel secundum quod duo accidentia ad unum subjectum, vel secundum quod duo subjecta in uno accidente sicut est in unitate proportione; ideo si esset unum aliquo modo maxime esset unum accidente. Set hoc est falsum, quia talia non sunt unum nisi secundum quid, et ideo talis comparatio non facit aliquem modum unitatis. Ideo exponendum est quod unum proportione est unum analogie unitate. Ad objectum respondeo, quod latent equivocationes in genere, in .4. *Physicorum*, unde licet genus secundum logicum univocum sit, tamen in se et secundum naturalem potest participari secundum analogiam. Vel dicendum quod omnia genera conveniunt in ente et in illo conveniunt secundum analogiam et omnia participantia

6 sunt] s. que habent *MS.* 14 vel] no vel *MS.* 23 si] sic *MS.*

genus illud, licet secundum genus suum non sit ibi analogia, tamen secundum quod ens participant ibi unitas analogie; et sic extensive loquendo de genere potest dici quod ⟨que⟩ sunt unum proportione habent unum genus secundum se et secundum naturalem vel methaphysicum, licet non secundum logicum. Vel dicendum quod ens est analogum ad substantiam et accidens et de istis dicitur analogice et sunt unum proportione substantia et accidens.

DUBITATUR de modis entis, et primo de modis entis per accidens, et primo queritur de collatione accidentis ad subjectum et de comparatione accidentis ad accidens. De primo QUERITUR ut 'homo albus'; queritur an sit ens. Quod non videtur: quia ens dividitur in substantiam et accidens; set homo albus non est substantia nec accidens, ergo etc. CONTRA: quod suscipit predicationem alicujus entis mediante verbo identitatis est ens, ut homo albus est musicus, ergo homo albus est ens. SOLUTIO: homo albus et hujusmodi aliquod ens est et aliquod genus entis. Ad objectum respondeo, quod prima divisio entis potest esse in substantiam et accidens per se, tamen potest extendi ad id quod est extra genus, et sic ad illud quod est compositum ex substantia et accidente potest dici ens, tamen divisio entis communiter potest esse in ens extra genus et in ens in genere, et sic homo albus cadit in divisione entis.

QUERITUR utrum sit ens per se, scilicet 'homo albus' Quod per se videtur: quia 'homo' est ens per se et 'albus' ens per se, ergo compositum ex hiis erit ens per se. CONTRA: eadem sunt supposita entis et unius, set 'homo albus' est suppositum per accidens unius, ergo entis per accidens erit suppositum, | quare ens per accidens, quod 'homo albus' f. 90 a 2. est ens per accidens. Ad objectum, composita possunt conferri adinvicem dupliciter; aut essentialiter aut accidentaliter. Si essentialiter, tunc sicut sunt in se ens simpliciter, sic similiter adinvicem collata, ut genus et differentia; si utrumque sit ens per se, tamen operantur adinvicem accidentaliter, tunc dico quod compositum ex hiis est ens per accidens et sic 'homo albus'.

Queritur de collatione accidentis ad accidens, et ut 'album musicum', et queritur utrum sit ens. Quod non ⟨videtur⟩: quia prime differentie entis sunt universale et particulare, unum et multa et hujusmodi, quas considerat methaphysicus, ergo quod est ens est universale vel particulare; set 'musicum album' nec est universale nec particulare; ergo etc. Probatio: quod non particulare, quia non potest recipere predicationem alicujus; nec universale, quia de nullo alio predicatur: ergo 'musicum album' nichil erit. Contra: *in litera* dicit oppositum. Item, tot sunt species entis, quot unius; set in capitulo *De Uno* dicit quod 'musicum album' facit aliquod suppositum unius, ergo similiter entis. Quod concedo. Ad objectum respondeo, quod universale dupliciter; aut communiter aut proprie, aliquid dicitur species proprie, aliquid dicitur species, quia asimilatur speciei in predicando ut materia prima, sicut dicitur secundo *Physicorum*. Similiter quod universale et particulare sunt prime species entis, set dupliciter est; aut communiter, aut proprie. 'Musicum album' dicitur species non proprie, set quia assimilatur speciei, quia potest predicari de pluribus individuis, quia 'hoc est album musicum' bene dicitur, et 'illud est album musicum'.

Queritur utrum sit ens per se. Quod sic ⟨videtur⟩: quia quando predicatum inest alicui subjecto a quo non potest separari nec intelligi separari, inest ei per se; set dicendo sic, 'musicum album est ens', hoc predicatum 'esse' non potest separari a 'musico albo' nec a 'albo musico', quare etc. Contra: 'musicum album' non habet rationem existendi nisi ex collatione 'albi' ad 'musicum'; set illa conferuntur adinvicem accidentaliter, ergo est ens per accidens. Quod concedo. Ad objectum respondeo, quod hoc predicatum contingit subjecto per se, non tamen est ens per se, quia aut predicatur ens quod commune enti per se et per accidens, aut ens per accidens. Set non sequeretur 'ens commune ad ens per se et per accidens predicatur de musico albo, ergo ens per se; nec ens per accidens, ergo ens per se', imo est fallacia secundum quid et simpliciter,

24 *post* quo] in qu.te a subjecto *MS.*

ideo nullo modo sequitur quod sit ens per se per illud argumentum, ideo non valet.

QUERITUR de hiis in ratione essendi et predicandi, quia possum dicere 'musicus est albus' et 'musicus albus'. Queritur de hiis in quantum unum predicatur de alio, et in quantum fit enuntiabile ex hiis; set quia in enuntiabili sunt duo, scilicet vox et res significata, queritur de hiis primo a parte vocis, utrum enuntiabile ponat aliquam naturam entis. Et quod non ponat aliquam naturam realem ⟨videtur⟩: quia dividit Aristoteles in *Predicamentis* ea que dicuntur contra ea que sunt. Que dicuntur, quedam cum complexione ut enuntiabilia, quedam sine; quare cum divisio fit per opposita, videtur quod ea que dicuntur non habeant aliquam naturam entis. CONTRA: per illud quod dicimus exprimimus alii quod apud nos est; set per pure nichil non exprimimus, quare etc. SOLUTIO: dico quod enuntiabile a parte sermonis habet naturam entis. Ad objectum, ea que dicuntur possunt considerari dupliciter; aut absolute, et sic non distinguuntur contra ea que sunt, imo sunt de suppositione eorum que sunt; si considerentur non absolute set in ratione signi, sic considerantur per respectum ad res significatas; sic distinguuntur, quia que significantur non ⟨sunt⟩ ea que dicuntur, nisi distinguamus ulterius. Quod significatum dupliciter; aut naturaliter aut ad placitum; quia quelibet vox significat se naturaliter et sic adhuc non est distinctio, vel in quantum significat aliud et hoc ad placitum, sic distinguuntur, et sic non distinguuntur in quantum significant naturaliter vel absolute; set in quantum significant ad placitum, distinguuntur contra res significatas, ideo etc.

QUERITUR utrum sit ens per se vel per accidens. Quod per accidens videtur: quia a parte vocis nichil enuntiabile est, imo solum accidentaliter comparatur ad aliud, quare quod generatur ex hiis est ens per accidens. CONTRA: color est ens per se, ergo similiter sonus, ergo quod est species soni erit ens per se determinatum: set hujusmodi enuntiabile a parte vocis est species vocis et soni, quare erit ens per se. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, verum est si

3–4 quia p. d.] *iter. MS.* 21 considerantur] consideratur *MS.*

non habeat aliqua principia componendi ipsum quam illa sic collata, tunc est ens per accidens ; set dico quod hic est aliud, quia vox componitur ex suis principiis essentialibus ut genus et differentia, et sic penes hanc compositionem est ens per se sicut est in numero, quia unitates adinvicem conferuntur accidentaliter cum est ens per se, quia habet alias partes essentiales ut genus et differentiam, per quas numerus est ens per se. Similiter est in enuntiabili tali, quia preter partes has habet alias essentiales per quas est ens per se.

Queritur utrum istud enuntiabile sit in predicamento
f. 90 b 1. vel non. Quod non videtur : quia enuntiabile | non est de numero incomplexorum, ergo non est genus via predicationis. Contra : omne sensibile per se est in tertia specie qualitatis ; set enuntiabile a parte vocis est objectum per se auditus, ergo est in genere et est ens per se in genere. Quod concedo. Ad objectum respondeo, complexio dupliciter attenditur ; aut que dividitur contra simplicitatem termini in quantum terminus, que est cum vero et falso, et enuntiationis in quantum significat verum vel falsum, et sic non est in predicamento ; set sic non est enuntiabile a parte vocis consideratum complexum, quia non significat verum vel falsum, imo est quoddam aggregatum ex hiis, et congeries solum plurium per modum unius. Et hec non repugnant simplicitati rerum predicamentalium, quia sicut domus est complexum et acervus lapidum que sunt in genere, et ideo dico, si essent voces congregate fundarentur supra unam essentiam que fit ex genere et differentia, que est vocis in quantum vox vel sonus, ideo non est tale complexum cujus hoc est predicatum, hoc subjectum, set ut dictum est.

Queritur de enuntiabili a parte rei significate, et queritur utrum debet dici ens a parte rei, sicut 'hominem esse', quod est quoddam enuntiabile. Et videtur quod non : quia istud enuntiabile maxime convenit cum hoc quod est homo, ergo si est aliquod ens esset 'homo', ergo 'hominem esse', esset 'homo' ; set 'homo' scribit et sedet et hujusmodi, ergo 'hominem esse' scriberet et sederet ; quod falsum est. Item : principio libri *De Ortu Scientiarum*, sciens nichil preter substantiam et accidens et creatorem est, quia quicquid

est aut est substantia aut accidens aut creator ; set non est aliquod horum, ergo etc. CONTRA : ex entibus non componitur nichil, set 'hoc ipsum homo' aliquid est, similiter 'hoc ipsum esse' aliquid est ; ergo non nichil ex hiis, quare etc. SOLUTIO : dico quod est aliquid. Ad objectum respondeo, quod opinio quorundam est quod 'hominem esse' est idem quod 'homo', tamen suppono oppositum. Dico quod 'hominem esse' non est 'homo', set est aliquid reductum ad hominem magis quam ad aliud, et ideo non est formaliter aliquid eorum que continentur in predicamento, nec 'homo', set est solum aliquod reductum ad hominem. Ad aliud dico, quod illa divisio est per se in substantiam et accidens vel creatorem, tamen ens per accidens non continetur sub ista divisione, et quia enuntiabile a parte rei est ens per se, ideo etc.

QUERITUR utrum ista enuntiabilia a parte habeant aliquam naturam entis. Et primo videtur quod predicent essentiam divinam : ut adminus propositiones indemonstrabiles et principia, quia hec 'omne totum est magis sua parte' est vera et semper fuit, ergo ab eterno est veritas eterna ; set nichil ab eterno fuit nisi deus, ergo hec propositio est deus. Posset responderi quod non fuit intellectus componens ab eterno, ideo non fuit ab eterno. Ideo arguo de hac enuntiabili 'deum esse', quia deus fuit ab eterno, ergo 'deum fuisse ab eterno' est verum ; set nichil fuit ab eterno nisi deus, ergo veritas hujus enuntiabilis est ab eterno. CONTRA : nulla compositio est in primo ; set 'deum esse' vel 'fuisse' est compositum, ergo non predicat essentiam divinam, ergo istud enuntiabile, etc. Quod etiam de omnibus aliis videtur : quia istud enuntiabile 'omne totum est magis sua parte' resolvitur ad suos terminos. Termini autem reducuntur ad ydeas causales in mente divina : ergo ista enuntiabilia mediantibus terminis et rebus significatis per terminos habent comparationem ad essentiam divinam non per se, set termini aliud predicant quam essentiam divinam, ergo multofortius nec enuntiabilia cum se habeant per ordinem. SOLUTIO : distinguunt quidam quod extrema hujusmodi

5 Solutio] Contra solutio *MS.*

enuntiabilium, 'omne totum est magis sua parte' non predicant essentiam divinam et ideo nec enuntiabilia, set dicunt quod hujusmodi enuntiabilia, 'deum esse' et hujusmodi, predicant essentiam divinam quia extrema predicant essentiam divinam: tamen dico quod nullum enuntiabile a parte rei predicat essentiam divinam, vel significat essentiam divinam. Ad objectum dico, quod hujusmodi propositiones non sunt eterne nisi post intellectum componentem qui est intellectus angelicus vel humanus; et si obiciat quod nunquam fuit falsa ergo semper fuit vera, non valet; quia hic est pura negatio 'nunquam fuit falsa', et ideo ex ipsa nichil sequitur. Ad objectum aliud dico, quod 'deum fuisse ab eterno est verum' est duplex; aut de re, et sic est vera; si de dicto, falsa sicut hoc dictum 'sedentem ambulare', et in sensu compositionis habet naturam et rationem enuntiabilis, ideoque dico quod illud enuntiabile non predicat essentiam divinam, nec aliquod enuntiabile cum sit compositum cum intelligatur de dicto.

QUERITUR utrum enuntiabile a parte rei sit ens per se vel per accidens. Quod ens per se videtur: quia enuntiabile a parte vocis est per se, ut dictum est, ergo similiter a parte rei erit aliquod ens per se. Quod etiam multa enuntiabilia sint
f. 90 b 2. entia per se videtur | ut 'hominem esse' et 'hominem esse animal', quia essentialis est comparatio a parte rei hominis ad animal, quare compositum erit ens per se. CONTRA: unum et ens convertuntur; set aliquod est enuntiabile verum per se, aliquod per accidens, ut in propositionibus contingentibus, ergo similiter erit aliquo enuntiabile ens per accidens, licet non omne. Et dico quod, ubi est collatio aliquorum secundum accidens solum quod impossibile est fundari supra aliquam essentiam adinvicem, impossibile est aliquid fieri ex hiis nisi ens per accidens ut 'album et musicum' vel 'hominem album', cum nulla sit essentia a parte rei ad quod possit reduci substantia et accidens. Et ideo dico quod enuntiabilium quoddam est ens per se, ut ubi est collatio per se extremorum ut 'album est coloratum' et 'homo est animal'; in aliis, quorum extrema feruntur per accidens, sunt ens per accidens, ut 'homo albus' et 'homo

est albus'. Ad objectum primum respondeo, quod non est simile, et causa hujus est quia licet una vox comparetur alii accidentaliter, tamen est ibi genus et differentia, que faciunt unum per essentiam, ut sonus qui est genus et percussio ad vocalem arteram, vel aliquid hujusmodi quod est ibi pro differentia, ideo potest fieri unum per se et unum per essentiam et ita ens per se. Set dico quia a parte rei aliquando non sunt principia essentialia in quibus fundentur vel conveniant ut 'homo' et 'albus', ideo ex istis impossibile est fieri unum per se, imo solum unum per accidens, tamen a parte vocis est duplex comparatio in enuntiabili, quia vox voci confertur et comparatur accidentaliter, tamen est ibi alia, quia est ibi sonus ab ore animalis prolatus etc. Ideo preter compositionem partium integralium est compositio partium essentialium ratione quarum est unum per se a parte vocis, non tamen a parte rei est aliquid commune per essentiam, ut dictum est. Ad aliud, patet, tamen contra istud videtur opponere posse, quia dicit *in litera*, et communis est opinio, quod primo ponit modos entis per se; tamen dico quod primo ponit modos entis per accidens. Et sunt tres; aut ex comparatione accidentis ad subjectum; aut accidentis ad accidens; aut accidentis ad subjectum suum. Deinde ponit modos entis per se, tertio modos ponit communes ad ens per se et per accidens; et ideo duo modi entis in fine sunt modi universales et communes ad modos entis per se vel per accidens, quia verum potest esse per se vel per accidens, et ita ens per accidens vel per se.

QUERITUR utrum illa enuntiabilia sint in genere vel non, sicut dicatur 'hominem esse animal' vel 'hominem esse' et hujusmodi. Et quod sic videtur: quia hoc verbum 'est' significat substantiam uniuscujusque, quare si dicam 'quantitatem esse' nichil dicitur nisi 'quantitas'; ergo sicut 'quantitas' est in genere, similiter 'quantitatem esse', et ita de aliis. ITEM: illa enuntiabilia dicuntur entia per se; set que sunt per se vel sunt in genere vel extra genus, ut prima causa solum; ergo ista, cum non sint prima causa, ergo sunt in genere. CONTRA: quod est in predicamento substantie

4 percussio] percusio *MS.* 12 confertur] *iter MS.*

recipit predicationem substantie ; set 'hominem esse' non est substantia, nec 'quantitatem esse' est quantitas, quare non sunt in genere, ergo non sunt in genere. QUOD CONCEDO quod non sunt in genere. Ad objectum primum respondeo dupliciter ; quia hoc est intelligendum substantiam, id est, subsistentiam, quia significat actum uniuscujusque, et sic intelligit Priscianus, quia Petrus Helyas dicit quod significat essentiam uniuscujusque et substantiam ; tamen quidam Commentator dicit oppositum, quod sensus est quod hoc verbum significat substantiam uniuscujusque, id est, existentiam vel actum existendi. Vel ponamus quod significat substantiam uniuscujusque, set significare substantiam hoc est dupliciter ; aut complete aut incomplete. Sicut patet in parte et in toto, quia pars non est aliud a toto nec est idem quod totum nomine absolute simpliciter. Similiter est hic, quia 'hominem esse' significat idem quod est 'homo' incomplete, non tamen aliud, et sic quodammodo idem, quodammodo aliud. Et ideo quia non est idem omnino, ideo non debet poni in eodem predicamento cum illo, quia tamen non est aliud debet reduci ad predicamentum in quo est 'homo', et ideo ad predicamentum substantie potest reduci. Ad aliud, ens per se dupliciter ; aut secundum privationem collationis accidentalis suarum partium constituentium ipsum non in ratione predicamenti, et sic 'hominem esse animal' est ens per se ; alio modo dicitur ens per se propter collationem essentialem sui ad aliud, ut ad genus in quo est, ut 'homo', et tale est in predicamento. Ens ergo per se dicitur dupliciter ; aut extra genus, aut quia nullo indigeat ad sui existentiam, nec essentialiter, nec accidentaliter, et sic est causa prima ; alio modo dicitur ens per se, quod est extra genus propter collationem essentialem extremorum suorum, et tale est enuntiabile, ut 'hominem esse' vel aliquid hujusmodi. Et ideo non oportet quod sit prima causa, tamen potest reduci ad genus substantie, vel 'quantitatem esse' ad genus quantitatis.

QUERITUR de istis enuntiabilibus collatis adinvicem sine ratione predicandi et enuntiandi, vel animal homo, vel albedo,

13 sicut] set *MS.* 37 predicandi] prandicandi *MS.*

vel color, vel accidentaliter comparatis, ut ‘homo albus,’ vel ‘albus musicus.’ Et queritur utrum ‘homo albus’ et ‘albus musicus’ sint in genere. Quod sic ⟨videtur⟩: quia quod recipit predicationem generis est in genere; set bene dicitur ‘homo albus’ est substantia, ergo ‘homo albus’ est in genere. | Contra: dicit *in litera* [1] quod non differt ponere f. 91 a 1. abstractum et concretum in genere, set concretum importat aggregatum ex substantia et accidente, ergo non differt istud dicere et alterum extremum; set alterum extremum est in genere qualitatis, ergo etc. Preterea, que sunt diversa per essentiam non sunt in uno genere; set aggregatum ex subjecto et accidente est diversum per essentiam, ergo non est in genere aliquo determinato. Quod concedo. Solutio ergo ad objectum primum, cum dico ‘homo albus,’ quia aliud est dicere accidens associatum subjecto vel aggregatum ex subjecto et accidente, et dico quod aggregatum ex subjecto et accidente non est substantia, ut ‘homo albus,’ cum ‘homo albus’ est substantia in quantum dicitur ‘homo’ cum accidente, et ita attribuitur uni parti aggregati non tamen sine alia, quia adjuncta est alii et ideo recepit nomen substantie. Ad aliud respondeo, quod hoc verum est de concreto adjective sumpto: set aggregatum ex subjecto et accidente non est adjective sumptum, imo significat substantiam et accidens. Set ‘albus’ in masculo significat albedinem solum non substantiam, tamen dat intelligere illam, ideo differt ab adjectivo substantiato.

Queritur utrum ‘albus homo’ et color albedo sint in genere. Quod sic ⟨videtur⟩: quia ‘albus homo’ nichil est nisi ‘homo’, ergo cum ‘homo’ sit in genere, et ‘albus homo’. Preterea: solum differentia, vel species, vel genus, vel individuum, est in genere, set ‘albus homo’ nullum horum est, ergo etc. Probatio: nulla differentia, vel species, vel genus, vel individuum, est nugatorium; set hic est nugatio ‘albus homo’, ut dicetur in *septimo*, ergo etc. Solutio: dico quod sunt in genere, quia ‘albus homo’ est idem simpliciter quod ‘homo’ et nichil aliud, ideo per oppositum, quia ‘homo’ ⟨et⟩ ‘albus’ non sunt simpliciter

[1] Supra quinto libro Methaphysice .4. pecia Methaphysice a magistro R. b.

idem, ideo non sunt in genere, ideo illa sunt. Ad objectum respondeo, quod nugatio non mutat speciem nec ponit aliud, nec tollit identitatem, unde licet magis improprie dicatur 'albus homo' quam 'homo', tamen non mutatur propter hoc species vel genus vel identitas.

HABITO quod nullum enuntiabile sit in genere quocunque modo sumatur, habito etiam quod aliqua comparata adinvicem sine enuntiatione sint in genere et quedam non; QUERITUR de illis que non sunt in genere, quomodo habent reduci adinvicem sine ratione enuntiandi, et primo de hiis comparatis adinvicem ut 'homo albus', quod est aggregatum, et primo quando comparatur subjectum ad accidens. Quod habeat reduci videtur: quia omne complexum fundatur supra naturam incomplexi; si 'homo albus' est quid complexum, ergo debet reduci ad partes suas; set 'homo' est in genere, similiter 'albus' est in genere, et idem sunt 'homo' et 'albus', ergo habent reduci ad unum genus. CONTRA: aut reducetur ad predicamentum substantie, aut qualitatis, aut ad aliud. Non ad aliud; ergo vel ad hoc, vel ad illud; set ad neutrum, ergo ad nullum. SOLUTIO: dico quod non potest vere reduci ad aliquod genus, quia aliquid potest reduci ad genus, aut essentialiter aut accidentaliter. Essentiali reductione non potest reduci, quia non sunt idem in essentia, tamen accidentaliter potest reduci, ut videbitur post, ideo etc.

QUERITUR ergo de modo reducendi, utrum per naturam accidentis vel substantie reducatur. Quod per naturam accidentis videtur: quia est ultimum et formale; a forma et ultima est denominatio, ergo magis debet reduci ad accidens quam ad substantiam. ITEM: concretum dat intelligere substantiam et accidens et tamen trahitur in natura accidentis, ergo similiter 'homo albus' per naturam accidentis trahetur in predicamento accidentis. CONTRA: substantia est nobilior accidente et causa ejus, ergo magis debet trahi ad naturam substantie quam accidentis, cum innobilius sequetur naturam nobilioris, et effectus naturam

27 videtur] *iter. MS.*

cause. QUOD CONCEDO quod ad substantiam debet reduci, non reductione essentiali set accidentali solum quia accidens est effectus substantie et innobilius, et ideo similiter sicut in essendo ita in ponendo in predicamento debet esse, quare ad naturam substantie debet reduci. Quidam tamen dicunt oppositum. Ad objectum respondeo, formale et ultimum duplex; substantiale et accidentale. De substantiali intelligendum est quod dicit. Ad aliud dico, quod non est simile, quia concretum adjective retentum significat accidens, et dat intelligere substantiam solum, non eam significat; set 'homo albus' significat substantiam et accidens, ideo quia dictiones ponuntur in predicamento per sua significata, ideo concretum adjective retentum ponitur in predicamento accidentis, cum significat accidens non substantiam.

QUERITUR postea de illo 'quantus musicus' ad quod debet reduci, an ad qualitatem vel ad quantitatem. Et videtur quod ad quantitatem: quia quantitas est prior quam qualitas; set ad prius debet reduci posterius, ergo etc. CONTRA: qualitas consequitur gratia forme, sicut dicit Augustinus in *Predicamentis* suis, quantitas ratione materie; set forma imponit necessitatem materie; set ad illud quod imponit necessitatem et ad nobilius debet fieri reductio. SOLUTIO: verum est quod juxta proprietatem nobilioris debet esse | reductio, et juxta illud quod imponit f. 91 a 2.
necessitatem alii. Et quia forma materie imponit necessitatem materie, ideo aggregatum ex quantitate et qualitate ad qualitatem debet reduci. Ad objectum, patet quia licet quantitas sit prior quam qualitas, tamen innobilior est, quia sequitur gratia vilioris, scilicet gratia materie, ideo debet reduci ad qualitatem non ad quantitatem.

QUERITUR de enuntiabilibus ratione predicandi, quomodo habent reduci ad predicamenta, et primo de illo 'hominem esse'. Et videtur quod non: quia esse precedit omne genus; set tale non habet reduci ad omne predicamentum, quare 'hominem esse' non habet reduci ad omne predicamentum. CONTRA: 'hominem esse' est complexum, et habet resolvi in sua incomplexa, que non ponunt in numerum quia esse non ponit in numerum. Quare cum omnis reductio sit ad

predicamentum, ergo debet reduci ad illud ad quod ‘ homo ’ reducitur. Et hoc verum est quod debet reduci ad hoc quod ‘homo ’, et ita ‘ hominem esse ’ collocatur sub substantia et ad illam speciem que est ‘ homo.’ Ad objectum, ‘ esse ’ potest considerari in se et sui communitate, et sic non est in genere; vel in quantum predicat esse alicujus determinati in genere, et sic quia non ponit in numerum cum eo potest reduci ad idem genus et ad eandem speciem.

QUERITUR quomodo ‘hominem esse animal’ habet reduci. Quod non per naturam esse patet: quia est communius et non est in genere, nec per naturam hominis, quia homo posterius est et est causatum, animal prius et causa, quare magis debet reduci ad speciem subalternam, quam ad specialissimam. CONTRA: sicut se habet ‘ esse hominem ’ ad ‘ hominem ’ de quo enuntiatur, sic ‘ animal esse ’ ad ‘ hominem ’ de quo enuntiatur; set ‘ esse hominem ’ ad ‘ hominem ’ reducitur, et ad eandem speciem specialissimam debet reduci; et HOC CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod causa duplex; quedam que secundum se est aliquid completum et sic trahit effectum in sui naturam, et talis causa non est causa materialis; set genus est quid incompletum existens in potentia in specie, et etiam causa materialis respectu speciei, ideo non potest trahere hominem animal in sui naturam et speciem. Similiter de priori, quod est completum in se, debet trahere incompletum in sui natura et posterius, ut est substantia respectu accidentis.

QUERITUR si enuntiatur accidens de subjecto, ut ‘ hominem esse album ’, quomodo reducitur ad genus et predicamentum. Quod per naturam predicati videtur: quia predicatum se habet ad modum forme et nobilius est, quare per naturam predicati habet reduci. CONTRA: substantia subicitur ibi, accidens predicatur, quare ad naturam subjecti: et HOC CONCEDO quia ‘ hominem esse album ’ ad ‘ hominem album ’ reducitur, et ‘ hominem album ’ ad ‘ homo albus ’; et quia ‘ homo albus ’ ad substantiam reducitur, ideo etc. Ad objectum respondeo, nos possumus loqui de subjecto et predicato, quantum ad rationem subiciendi et predicandi,

1 ad illud] *iter. MS.*

et sic ad predicamentum non reducitur, quia sic idem posset reduci ad diversa predicamenta ; et ratione rei que subicitur et predicatur, et sic ad illud quod subicitur debet reduci, cum predicatur accidens de substantia, quia substantia nobilior est accidente.

*Queritur de modis entis per se.*

Et est primus modus entis per se secundum quod ens dividitur in predicamenta. Et primo QUERITUR utrum substantia sit ens per se. Quod non ⟨videtur⟩ : quia per se et per aliud opponuntur ; set substantia que est in predicamento est per aliud, quia est per substantiam generantem vel creantem, quare etc. PRETEREA : res se habet eodem modo ad esse et cognitionem ; set substantia non potest cognosci per se, ut dicit Commentator, quare nec esse, et sic per aliud. CONTRA : ut dicit Aristoteles.

QUERITUR utrum accidens sit ens per se. Quod non ⟨videtur⟩ : quia ens dividitur in ens per se et per accidens ; set ens per accidens per accidens sortitur nominationem ab accidente, ergo multofortius accidens secundum se erit ens per accidens. PRETEREA : accidens non potest separari ab alio, scilicet a substantia, quare etc. CONTRA : ens per accidens dividitur contra ens per se ; set contingit sumere ens per accidens respectu accidentis et substantie, quare accidens et substantia debent dividi ⟨contra⟩ ens per accidens. Probatio minoris : pluvia in ascensu Canis est accidens, et tamen est substantia in se, et quodlibet casuale est accidens respectu sue cause et respectu illorum in quantum considerantur secundum se ; quare erit ens per se. QUOD CONCEDO, set ens per se multipliciter, quia ens per se privat aliud ; aut ergo privat causam, aut intercretionem cause. Si privat intercretionem cause, sic dicitur accidens ens per se, et sic casualia dicuntur ens per accidens, et fortuita. Si privet causam, aut ergo omnem causam naturalem et particularem, sic solum causa prima est ens per se. Si privet unam solam, aut ergo privetur causa particularis solum non universalis, sic substantia est ens per se. Si privet causam universalem solum non particularem, sic nichil est ens per se. Per oppositum, de substantia dicitur ens per accidens quia habet causam particularem ; ⟨de⟩

substantia non, quia non requirit post sui generationem aliquid extra, immo sufficiunt ei sua principia. Ad objectum respondeo, quod procedit in alio sensu. Ad aliud, per accidens potest significare aliquid quod est per essentiam accidens, et sic non sumitur hic : alio modo per accidens illud quod circumloquitur contrarium entis per se, et sic non denominatur ens per accidens.

Queritur utrum concretum sit in genere. Quod non ⟨videtur⟩ : quia quod est in genere debet suscipere predicationem generis ; set non dicitur 'album est qualitas', quare 'album' non est in genere. Contra : illa que idem sunt in f. 91 b 1. essentia sunt in eodem genere, | set si idem significat album et albedo, quare etc. Quod concedo quod album est in genere. Ad objectum respondeo, quia ⟨humanitas et⟩ animalitas non suscipiunt predicationem generis et tamen sunt in predicamento substantie, tamen 'homo' suscipit et 'animal', tamen idem significatur per 'homo' et 'humanitas'. Similiter dico per oppositum, quod abstractum in accidentibus suscipit predicationem generis, concretum non. E contrario est in substantia, et ideo nichil stat : propter hoc stat inconveniens in genere.

Queritur an differat concretum et abstractum in suscipiendo predicationem generis. Quod sic ⟨videtur⟩ : quia quod prius est prius suscipit predicationem generis ; set concretum prius est quam abstractum, ergo prius suscipit predicationem generis quam abstractum. Probatio : .x. *Methaphisice* in accidentibus prius est esse quam essentia, in substantiis e contrario ; set concretum dicit esse accidentis, abstractum essentiam, ergo etc. Contra : genera distinguuntur adinvicem penes essentias diversas, unde illa sunt in eodem genere que habent identitatem essentie ; set abstracta significant rem predicamentalem sine ordinatione ad res alterius, set sui solum secundum sub et supra ; concreta non significant rem predicamentalem sic, set per comparationem ad res alterius, ergo verius est abstractum in genere quam concretum. Quod concedo, utrumque tamen est in genere, set abstractum per se et primo, concretum per se non tamen per aliud, set non primo. Ad objectum respondeo,

quod concretum potest comparari ad duo, quorum unum est prius aliud posterius. Tunc si participaretur a posteriori per prius tunc verum est; set in proposito, predicamentum attenditur in ordinatione alicujus ad res sui generis non ad alienas, ideo quia prius est hec ordinatio et verius in abstracto, quia prius significat et exprimit rem predicamentalem et per comparationem ad res sui generis non alterius, ideo magis et verius est in predicamento quam concretum, quia concretum magis significat per comparationem ad res alterius generis, et non ordinantur secundum viam nature; unde licet concretum secundum viam nature prius sit, non tamen prius in genere vel in predicamento quam abstractum; secundum naturam prius est concretum, quia tendit semper ad prius.

QUERITUR de illo modo entis secundum quod ens dicitur verum, utrum sit ens per se vel per accidens. Quod sit ens per accidens videtur: quia simul determinat in sexto *hujus libri* de vero cum ente per accidens, scilicet cum ente casuali quod verum est ens diminutum, et dicit ibi quod ens diminutum est ens per accidens. CONTRA: hic ponit modum entis quod est verum, et non ponit cum aliis modis entis per accidens, ergo verum non est modus entis per accidens.

QUERITUR utrum ens actu vel potentia sit ens per se. Quod per accidens videtur: quia ens actu et potentia est ultimus modus, et alii modi precedentes modi per se; ergo multofortius istud quia magis elongatur ab ente per se. ITEM: ens diminutum est ens maxime per accidens, ut dicit in *sexto*, set ens in potentia est ens diminutum, ergo etc. CONTRA: ens et verum convertuntur; set ens commune est ad per se et per accidens, ergo verum. Item, ens actu erit commune ad ens per se et per accidens et ens in potentia. Probatio, et non solum erit alterum horum, quia tam ens per se quam per accidens, aliquando sunt actu, aliquando in potentia; quare erit commune et non alterum. QUOD CONCEDO de vero quod dividitur in ens per se et per accidens, quia omnis modus entis aut est modus entis per se aut per accidens, aut modus entis communis ad ens per se et per accidens. Si per accidens; aut est ibi collatio accidentis ad accidens, aut

23 accidens] *iter. MS.*

accidentis ad subjectum, aut duorum accidentium ad suum subjectum, et sic tres sunt modi entis per accidens. Si sit modus entis per se tantum, sic dividitur ens per se in .x. predicamenta et .x. modi. Si ens communiter; aut consideratur natura entis absolute, et sic facit duos modos, scilicet ens actu et potentia; aut consideratur natura entis per relationem ad animam, et sic verum est ens commune, et dividitur in verum complexum et verum incomplexum; et sic patet solutio rationum. Ad aliud dico, quod obicit de vero, dico quod verum duplex est, complexum et incomplexum, et verum commune ad hoc et illud; sumitur hic verum commune. Quod dicit in *sexto* quod verum diminutum est ens per accidens, loquitur ibi de vero complexo, quia verum incomplexum dividitur in .x. predicamenta et est ens per se. Ad aliud dico, quod verum tripliciter; aut commune, aut verum incomplexum, aut verum complexum. A principio capituli determinat de vero in sui communitate, set in *sexto* libro determinat de vero incomplexo, de vero complexo quod est ens diminutum determinat in fine *sexti*. Et quia |
f. 91 b 2. verum incomplexum non differt ab ente per se nisi per relationem ad animam et ad cognitionem, ideo ubi determinat de ente per se quod dividitur in .x. predicamenta, determinat de vero incomplexo. Ideo non oportet quod ens quod est verum sit ens per accidens, nisi intelligendo de vero per accidens. Et ideo in *sexto* et in *quinto* determinat de vero per accidens quod est complexum, et hic quod est commune ad verum complexum et incomplexum. Ad aliud quod queritur, dico quod ens actu et ens in potentia faciunt modum communem ad ens per se et per accidens. Ad illud quod obicit respondeo, quod primo ponitur membrum particulare, deinde aliud, tertio modus communis. Aut quantum ad actum essendi per se—ens in potentia dicitur diminutum quantum ad actum essendi, non tamen quantum ad actum essendi per se.

## *Queritur de capitulo de substantia.*

Et QUERITUR primo de quolibet modo, an faciat modum substantie; et primo an compositum particulare, ut Sors vel

18 complexo] complex *MS.*

Plato, sit substantia. Quod non videtur: quia in genere multa sunt quid omnino completum sicut individuum, incompletum ut genus generalissimum, minus completum ut aliquid ibi, ut puer respectu viri. Ultimum individuum in genere viri est quid completum, in genere pueri minus completum; in genere generalissimi satis est minus completum, ergo sicut non possum dicere quod vir sit puer, ergo multofortius non erit substantia. ITEM: si predicaretur de ipso, hoc erit mediante verbo identitatis, ergo erunt idem genere vel specie vel numero. Non genere, quia non est genus unum generalissimi et individui; nec specie, eadem ratione; nec numero, quia non sicut accidens et subjectum, nec sicut proprium et species; nec idem diffinitione, quia nec generalissimum habet diffinitionem, nec individuum; quare videtur quod nullo modo sint idem, et sic hec est falsa: 'Sors est substantia'. CONTRA: de proprietate substantie est quod possit alii substare; set ultimum individuum maxime substat; ergo maxime est substantia. SOLUTIO: ultimum individuum in genere substantie est substantia. Ad objectum respondeo, incompletum in genere dupliciter; aut incompletum quod solum denominatur ab actu, ut quod importat eandem substantiam, quam importat completum sine proprietatibus accidentalibus, tamen sub esse magis completo et minus in uno quam in alio; sic est in genere substantie, quia eadem substantia importatur per Sortem et corpus et substantiam, tamen verius predicatur de Sorte corpus quam substantia. Et ideo verum esset ⟨si⟩ de alio incompleto obicit, secundum quod aliquod dicitur completum vel incompletum per aliquam proprietatem accidentalem, a qua magis denominatur, ut sunt vir puer; et sic non oportet quod si illa non predicentur inter se, quod propter hoc aliud magis incompletum ut genus generalissimum. Ad aliud dico, quod individuum ultimum a re generis generalissimi est idem secundum numerum, non tamen quantum ad identitatem in toto, set in parte et identitate incompleta. Et quia substantia est pars diffinitionis indi-

3 completum] incompletum *MS.* 4 aliquid] aliquod *MS.* 23 proprietatibus accidentalibus] proprietatis accidentalis *MS.*

vidui, ideo ibi copulatur identitas numeralis et idem diffinitione.

QUERITUR de toto universali utrum sit substantia. Videtur non: quia totum universale generatur ad generationem particularis, ut dicitur in libro *Sex Principiorum*; set quod consequitur ad esse individui in esse specifico est accidens, quare etc. ITEM: proprium est substantie quod secundum sui mutationem sit susceptibilis contrariorum et una numero; set universale non est unum numero nec est susceptibilis contrariorum secundum sui mutationem, set secundum mutationem individuorum, ergo etc. CONTRA: sicut est in accidente ita est in substantia; set ita est in accidente quod universale in accidente est accidens, ergo similiter in genere substantie, quod erit universale erit substantia, quare substantia dicitur de universali. Item, omne quod inest alii et non potest ei abesse nec intelligi abesse est ei essentiale et substantiale; set sic est totum universale, ergo etc. Major patet quia alio modo non est propositio contingens. QUOD CONCEDO quod universale est substantia. Ad objectum dico, quod hec est duplex, 'generato Sorte generatur homo'; aut quod simul aut quod post. Dico quod natura regitiva individui ducit de potentia illam materiam et hanc formam, sic similiter natura regitiva speciei ducit de potentia generis hominem, generando hanc formam et hanc materiam. Ita dicunt quidam; alii dicunt aliquod potest esse posterius individuo aut quod sit ejusdem essentie, et sic est substan-
f. 92 a 1. tiale, aut quod sit | alterius essentie et sic quod consequitur individuum est accidens; set universale consequitur individuum tempore, licet non natura, et hoc tanquam ejusdem essentie: melius tamen dicitur primo modo. Ad aliud, illa proprietas datur ⟨de⟩ prima substantia que est individuum, non de universali. Vel aliter, suscipere contraria secundum sui mutationem dupliciter est; aut per se, et sic individuum suscipit contraria ⟨aut per accidens, et sic universale suscipit contraria⟩. Ad aliud dico, quod universale est unum numero numerositate essentie, licet non suppositi; et ibi sumit unum

3 Videtur] vel *MS.* 8 sit] quod sit *MS.* 36 suppositi] supposita *MS.*

numero prout est commune ad unum numero numerositate suppositi et essentie.

QUERITUR utrum forma sit accidens. Quod sic ⟨videtur⟩: quia advenit materie post suum esse omnino, et ab extrinseco advenit ei preter omnino ejus substantiam, quare erit accidens. ITEM: proprietas accidentium est diffiniri per additamentum alterius essentie, ut dicitur in *septimo*; set forma est hujusmodi, dicitur in *septimo*, ergo etc. CONTRA: accidentia omnia consequuntur compositum, forma antecedit compositum, ergo etc. Item, forma perficit et complet substantiam, accidentia non, quare etc. SOLUTIO: dico quod forma in ratione que antecedit omne genus est substantia. Ad objectum respondeo, aliquid advenire alii preter ejus substantiam et essentiam, hoc est dupliciter; aut quia natum est perficere quantum ad actum et esse, tale non est accidens, tamen si advenit ei preter ejus substantiam, et natum est perficere illud quantum ad actum accidentalem et secundum esse et sic est accidens; forma advenit materie, primo modo, quoniam perficit materiam quantum ad esse substantiale et esse primum. Ad aliud respondeo, diffiniri per additamentum alterius essentie dupliciter est; aut quia ex illo addito cum alio natum est fieri unum per essentiam, et sic tale additum non est accidens, tamen si diffiniatur aliquid per additamentum alterius essentie ex quibus non natum est unum fieri, sic accidens habet diffiniri per subjectum; forme naturales omnes diffiniuntur per additamentum, ex quo additamento cum diffinito natum est fieri unum per essentiam, sicut ex anima et corpore.

QUERITUR an materia debeat dici substantia. Quod non ⟨videtur⟩ quia principia quantitatis non sunt quantitas. Hec enim est falsa, 'punctus est quantitas', quare etc. PRETEREA: omne quod est substantia aut est genus aut species aut individuum; materia nullum horum est, ergo substantia non potest dici de materia. CONTRA: ex non-substantiis non fit substantia; set ex materia et forma fit substantia, quare etc. SOLUTIO: materia est substantia. Ad objectum respondeo, quod non est simile de principiis quantitatis et

6 per] preter *MS.*  13 alii] a. ejus *MS.*  15 esse] e. preter *MS.*

substantie, nisi quantum ad comparationem ad genus generalissimum, cum de ratione quantitatis est quod sit divisibilis, punctus est indivisibilis. De ratione substantie non est quod sit compositum, unde simplicitas non derogat substantie et rationi ejus; tamen indivisibilitas derogat rationi quantitatis, ideo etc. Ad aliud, esse sub genere generalissimo est dupliciter; aut sicut individuum vel species, aut sicut principia sub principiato, et sic materia est sub genere generalissimo, et est tanquam universale vel assimilatum universali, quia materia predicatur de hac substantia et de illa, sicut patuit in primo *Physicorum*.

QUERITUR quid istorum sit maxime substantia, et dicit Aristoteles quod forma et compositum. Quod materia videtur: quia substantia actu substandi denominatur; set materia pluribus substat, ergo etc. ITEM: materia est prius forma et composito, ergo per prius convenit ei nomen 'substantie', ergo maxime est substantia. PRETEREA: Boethius in libro *De Trinitate*, 'nulla forma pura accidentibus est subjecta', quia nulla pura subicitur vel compositum substat solum ratione materie. CONTRA: quod est diminutissimum et innobilissimum et maxime ens in potentia, minime est substantia; materia est hujusmodi, ergo est minime substantia. SOLUTIO: nos possumus loqui de substantia quantum ad puritatem et quantum ad rationem existendi et per se esse in actu, et iste proprietates substantie sunt proprietates substantie esse in actu, et sic materia non est maxime substantia. Tamen materia est maxime substantia quantum ad actum substandi, et hec est proprietas accidentalis solum. Alie proprietates conveniunt forme et composito. Ad aliud, substantia prima vocatur ibi, scilicet in *Predicamentis*, individuum substantie, quod est in genere, non
f. 92 a 2. quod est extra genus, tanquam principium | et tale est materia prima, quia est ante formam generis, et ante compositum.

QUERITUR utrum forma sit magis substantia quam compositum. Quod sic videtur: quia magis assimilatur substantiis nobilioribus et simplicibus, ergo magis est substantia

19 subicitur] subicit *MS.* 25 substantie sunt] sunt substantie *MS.*

quam compositum. ITEM: quod est causa cognitionis et essendi aliud, nobilius est eo, sicut causa causato; forma est hujusmodi respectu compositi, ergo etc. CONTRA: quod est ens per se in actu magis est substantia, compositum est hujusmodi respectu materie et forme, quia non habent esse in actu nisi per compositum, ergo etc. Item, tota materia est in composito et plus forma, scilicet et forma tota, et plus, scilicet materia; quare magis est substantia. SOLUTIO: dico quod compositum magis est substantia. Ad objectum respondeo, assimilari substantiis simplicibus et nobilioribus dupliciter est; aut quantum ad proprietatem simplicitatis; aut quantum ad has que sunt esse per se, esse in actu. Primo modo magis eis assimilatur forma, secundo modo compositum. Ad aliud dico, quod forma est causa compositi in genere cause formalis, compositum est causa finalis forme et materie. Et finis est causa causarum et nobilior omnibus aliis, ideo etc. Et licet quantum ad esse et cognitionem forma sit causa, tamen non sufficit, imo exigitur substantia materie, que non nichil est, ideo magis ⟨debet⟩ dici substantia quam forma.

*Queritur postea de capitulo de quantitate.*

Et QUERITUR primo de quantitate continua. Set de discreta queritur, et primo de oratione, scilicet utrum oratio sit quantitas. Et quod non ⟨videtur⟩: Aristoteles dividens quantitatem in continuam et discretam nichil tangit de oratione, quare etc. ITEM: sicut distinguitur in commento supra librum *Peryermenias* oratio est tripliciter, in mente, in scripto, in prolatione; set primo modo oratio non est quantitas, quia tria sunt in anima, ut dicitur in libro *Ethicorum*—potentie, passiones, et habitus: set oratio que est quantitas non est potentia, nec habitus, nec passio, quare oratio que est in mente non est quantitas. ITEM: si anima non habet aliquam quantitatem, quomodo erit in ipsa quantitas, quia est substantia spiritualis, et ita oratio que est in mente non est quantitas. ITEM: nec oratio que est in scripto, quia illa est aliqua substantia composita que habet

17 licet] licet forma *MS.* 19 materie] *iter. MS.*

suas partes componentes, ut literas et sillabas, set quantitas non est substantia, nec alia ibi compositum, quare etc. Quod nec oratio in voce: quia vox est objectum auditus, et est in tertia specie qualitatis; set nichil est in diversis predicamentis unum et idem et univoce sumptum, quare etc. ITEM: sonus, qui est genus ad vocem est in predicamento qualitatis; set genus et species sunt in eodem predicamento et genere, quare etc. SI DICAS quod vox est in genere quantitatis et qualitatis: CONTRA: diversorum generum et non subalternatim etc., diverse sunt species secundum speciem et essentiam; set si oratio est in predicamento qualitatis in quantum est vox, nunquam erit in alio predicamento, et ita cum per essentiam non sit in diversis predicamentis, oratio equivoce erit sumptum, et sic oratio non erit quantitas in quantum est vox. CONTRARIUM habetur in libro *Predicamentorum* et Augustinus in commento supra *Predicamenta* et Boethius et Aristoteles in sua *Methaphysica*. Item, hoc patet per rationem, quia vox mensuratur; set non mensuratur linea nec superficie nec corpore cum non sit quid continuum, nec numero quia numerus est quantitas discreta et mensura, quare necesse est ponere aliam mensuram a predictis. Hec non est nisi oratio, ergo etc.

Ideo QUERITUR quid sit oratio secundum essentiam in quantum est quantitas, et utrum essentia orationis sit vox. Quod sic ⟨videtur⟩: quia dicit Aristoteles 'dico autem orationem in voce prolatam' vel cum voce; set vox hic cadit in diffinitione orationis, que est quantitas, quare oratio est vox per essentiam. ITEM: Boethius in commento supra *Predicamenta*, 'logon in greco equivocum est, ad orationem in mente et orationem in voce'; set quia equivocum erat, ideo possuit Aristoteles et dixit 'dico orationem cum voce prolatam', ad differentiam orationis in mente, quare oratio que est quantitas est oratio que est vox. CONTRARIUM videtur: quia mensura et mensuratum differunt per essentiam; set vox prolata mensuratur, quia sillaba mensuratur, ut dicit Aristoteles in *Predicamentis*, et oratio est mensura vocis prolate, et proprietas ejus est quantitas, quare oratio non

29 logon] lougum *MS*.

erit vox prolata, et ita non erit vox. SOLUTIO: dico quod non, set ad primo quesitum dico quod oratio est quantitas. Ad objectum dico, quod Aristoteles intendit distinguere nomina, et non est necesse | quod ponat omnes species f. 92 b 1. rerum, set aliquas sufficit, ut universales solum et majores, quia non possuit omnes modos substantie, nec omnes quantitatis, quia nichil de loco, ideo sub numero comprehendit orationem. Ad aliud dico, quod oratio in voce est duplex; oratio in voce est vox prolata, aut ipsa vox mensurans vocem prolatam. Dico quod vox prolata est in tertia specie qualitatis. Alia est oratio, que est mensura vocis prolate et est quartum genus orationis, quod est quantitas differens per essentiam ab aliis modis; et est in tertio modo, scilicet in oratione prolata sicut mensura in mensurato, quia est ejus accidens, et ideo comprehendit Boethius sub illo tertio modo. Que est quantitas est vox non prolata, set ejus aliquod, et differt per essentiam ab eo cum sit quantitas. Ad objectum respondeo, si sit ibi *in textu*: 'dico quod orationem cum voce prolatam', sicut est in aliquibus antiquis libris, et sic est verum quod est oratio cum voce, et tunc intelligit Aristoteles quod oratio non est quantitas set vox prolata, aut erit sensus, 'dico orationem in voce prolatam', et sic loquimur communiter de oratione quod est vox prolata, et quod est quantitas, quod falsum; imo ipsa vox mensurans vocem prolatam. Ad aliud dico, quod bene dicit Boethius, quia ad differentiam orationis in mente ponitur ibi 'dico orationem cum voce prolatam'. Set vox prolata dupliciter est; aut communiter secundum quod dicimus quod oratio est vox prolata; set dico quod proprie oratio in voce que est quantitas non est vox prolata, set est aliquid ipsius vocis sicut mensura, ideo in voce est equivocum, quia potest sumi pro ipsa voce prolata, et sic falsum est proprie loquendo; aut pro aliquo sui quod est mensura ejus et tunc proprie sumitur et est tunc quantitas.

QUERITUR ergo quid oratio est ipsius vocis prolate in quantum est quantitas, scilicet utrum sit substantiale orationi que est vox, vel accidentale. Quod non substantiale ⟨videtur⟩: quia sic esset in eodem predicamento cum

ipso; set sic non, quia oratio que est mensura orationis prolate est quantitas, oratio prolata est qualitas. ITEM: oratio non habet nisi duo principia, scilicet literas vel sillabas, et modum pronunciandi; set oratio que quantitas est non est litere vel sillabe nec modus pronunciandi, cum modus pronunciandi sit ejus forma substantialis, non mensura set perfectio. CONTRA: quod accidit orationi, aut est numerus dictionum, aut tempus, aut significatio; set oratio que est quantitas nec est numerus dictionum, quia numerus est permanens, nec tempus, nec significatio, ergo non est aliquid accidentale ei. Item, in dictione que sunt accidentia ejus sunt numerus literarum, tempus, tenor, spiritus; set oratio que est mensura et quantitas nullum horum est, ergo non est accidens dictionis. Item, nec de accidentibus sillabe, quia sillabe accidunt ista eadem in quantum profertur, quare oratio que est mensura orationis vel vocis prolate, non est accidens orationis nec dictionis nec sillabe. Item, ⟨nec⟩ de accidentibus litere, quia nomen, figura, potestas, sunt ejus accidentia, quorum nullum est. SOLUTIO: dico quod oratio quantitas nichil est de substantia vocis prolate, set solum accidentale ei. Ad objecta dico, quod procedunt de voce secundum quod est de consideratione gramatici, set dico aliqua mensura discreta cujuslibet vocis prolate est ejus accidentale, secundum quod est de consideratione metaphysici. ET CONCEDO rationes probantes quod non est substantiale, et ideo dico quod est aliud accidentale, sicut mensura accidit mensurato; et sic patet ad illud.

QUERITUR ergo utrum illa mensura que est mensura discreta vocis prolate cujuslibet sit quantitas continua vel discreta. Quod continua mensura videtur: quia mensura longa sillaba et brevis in predicamentis; set longum et breve sunt de quantitate continua sicut iiii[to] *Physicorum* dicit, ergo illa mensura est quantitas continua. ITEM: hujusmodi longitudo et brevitas est magnitudo temporalis; set tempus est quantitas continua, ergo illa mensura et longitudo et brevitas est continua mensura et quantitas. CONTRA: ' continua quantitas est cujus partes copulantur ad com-

2 qualitas] quantitas *MS.*

munem ', in *Predicamentis* ; set partes orationis non habent communem unum terminum ad quem copulantur, ergo etc. Et hoc patet in quinto *Physicorum*, ' continua vel contigua sunt que tangunt se ', set littere vel sillabe non tangunt se, set sicut se habent partes mensurati et mensure. Et propter hoc dico quod oratio non est mensura continua. Ad objectum dico, quod actio dicitur longa quia tempus longum est, et hoc per accidens solum, quia sunt per se differentie temporis. Similiter dico | hic, quia longum et breve pos- f. 92 b 2.
sunt dupliciter sumi ; aut proprie et per se, aut per accidens. Si per se, sic non sunt differentie orationis vel vocis vel sillabe ; si per accidens sic est verum, quia secundum quod fit mora in tempore dicitur longa sillaba. Ad aliud respondeo, quod illa longitudo est temporis per accidens solum, non per se, imo oratio est per se quantitas discreta quia est certa mensura et discreta vocis prolate.

QUERITUR si oratio quantitas sit discreta, an sit ejusdem rationis speciei cum numero. Quod sic ⟨videtur⟩: quia numerus importat discretionem in omnibus, oratio in literis et sillabis et vocibus solum ; set diversitas materialis non facit diversitatem in specie, sicut patet de colore in lapide et equo, ergo etc. ITEM : Aristoteles dicit hic *in litera*, ' omnis quantitas est magnitudo aut multitudo ' ; set oratio non est magnitudo cum non sit continua, ergo est multitudo, set numerus est multitudo et e contrario, ergo oratio est numerus. CONTRA : numerus est res permanens et discretio sua ; set discretio orationis est successiva ; set successivum differt per essentiam a permanente, sicut patet inductive, et hoc ponit Aristoteles in *Predicamentis* et alibi in *Physicis*, quare etc. QUOD CONCEDO quod differunt per essentiam et secundum speciem. Ad objectum dico quod differunt penes materiam ; set ista diversitas est secundum speciem et diversitatem, unde licet possum dicere due sillabe, due orationes, et hujusmodi, tamen aliud est in oratione per quod differt a numero, quia oratio est discretio successiva, discretio numeri est permanens. Nec est dicendum quod numerus literarum sit oratio, et ideo secundum

12 si] sic *MS.*  10 aut[2]] *iter. MS.*

speciem differunt. Ad aliud dico, quod hic distinguit nomina rerum, non species, ideo non descendit hic ad species rerum, et quia non loquitur hic de oratione nec de loco, ideo non est vis facienda in verbis suis hic, quare non est necesse quod loquatur hic de oratione, tamen per orationem importatur aliquo modo multitudo, et ideo sub hoc quod dicit multitudo comprehenditur oratio.

QUERITUR ergo cujus oratio sit mensura, an orationis tantum que est vox, an litere, an sillabe. Quod sit orationis solum ⟨videtur⟩: in quantitate continua et discreta invenimus aliquas quantitates que sortiuntur proprietatem et nomen suorum subjectorum, ut corpus quod est mensura corporis, quod est substantia corpus vocatur; set corpus quod est quantitas est solum mensura corporis quod est substantia, ergo similiter oratio que est mensura solius orationis erit mensura. ITEM: multe sunt sillabe sine compositione partium, et litere omnes sine compositione; set oratio que est quantitas est mensura discreta, ergo est mensura rei discrete et habentis partes discretas ad invicem; set hoc solum est oratio, quare erit mensura orationis solum. CONTRA: Aristoteles in *Predicamentis* dicit 'mensuratur sillaba longa et brevis', et hoc loquitur ibi de oratione que est quantitas et mensura discreta, quare oratio est mensura sillabe. QUOD sit mensura litere videtur, quia litera profertur sicut dictio, ergo respondet aliquid ei, pro mensura; set nichil mensurat eam nisi oratio, cum sit vox prolata, quare oratio erit mensura sillabe. SOLUTIO: oratio est certa mensura cujuslibet vocis composite, elementum est mensura vocis simplicis prolate, unde sicut se habet instans ad tempus et unitas ad numerum et punctus ad lineam, sic elementum ad orationem. Et ideo dico quod oratio que est mensura mensurat orationem et dictionem et sillabam, que sunt voces composite; elementum est mensura litere que est vox simplex, et ita patet solutio. Ad objectum dico, quod necessitas nulla est quare hoc nomen 'corpus' impositum sit quantitati et corpori quod est sub-

19 habentis] habendi *MS.* 35 necessitas] quantitas *MS.* 36 et] ibi *MS.*

stantia; set oratio est nomen commune ad omnem mensuram cujuslibet vocis prolate composite, nec est necessitas aliqua, imo solum est a voluntate instituentis quod magis unum nomen subjecti et mensure, quare cum oratio que est mensura non sit solum nomen appropriatum orationi, et etiam quia nichil aliud quam corpus quod est substantia, potest habere trinam dimensionem, ideo ei appropriatur. Set aliud potest habere mensuram quantam discretam quam oratio sicut sillaba vel dictio, ideo oratio est mensura communis ad hec tria; nec oportet propter hoc quod sit nomen idem vel quod solum orationis sit mensura. Ad aliud dico, quod litere non est mensura oratio, set elementum; set de dictionibus et sillabis que non habent compositionem partium, dico quod sunt dictiones per accidens solum et sillabe, | et licet secundum substan- f. 93 a 1. tiam non habeant, tamen secundum rationem habent, et possunt dici composite.

Queritur que mensura est oratio, et quomodo differt prout est mensura orationis et sillabe et littere. Et videtur quod metrum sit mensura orationis: quia sicut dicitur in libro *De Divisionibus Scientiarum* 'metrum est varietate distincta dictionum et temporum oratio modulata'; set oratio hic cadit in diffinitione metri. Set oratio modulata non est oratio que ⟨sit⟩ vox prolata set est ejus mensura, quare metrum quod est idem quod oratio modulata non erit vox prolata set ejus mensura. Item: quod pes sit mensura dictionis. Pes est certa sillabarum denumeratio et temporum, ut dicitur in *secunda editione* Donati; set dictio est composita ex sillabis, ergo pes erit ejus mensura. Item: et sillabe eadem ratione debet pes esse mensura. Contra: in diffinitione metri cadit tempus et in diffinitione pedis, quia 'metrum est etc.', ergo tempus est essentiale metro et pedi; set tempus non est mensura orationis nec dictionis, nec sillabe cum sit continuum, quare nec metrum vel pes erunt. Item, metrum et pes sunt differentie sermonis metrici; set omnes sermones metrici et prosaici sunt prolati, ergo cum metrum non sit essentiale sermoni prosaico,

6 quod] *iter. MS.*

ergo metrum non est mensura orationis. SOLUTIO: oratio et pedes orationis distinguuntur penes pedem et metrum; habent enim mensuram durandi que est tempus; set ista est continua. Habet enim aliam mensuram propriam, sicut unumquodque primum motum, quia tempus est mensura propria motus; set oratio non est motus, ideo oratio secundum quod est mensura orationis que est vox prolata nichil aliud est quam metrum; secundum quod oratio est mensura orationis que est sillaba nichil aliud est quam pes, unde metrum est oratio, hoc est species orationis mensurans vocem prolatam et orationem que est vox prolata. Ad objecta dico, quod illa est descriptio metri et pedis, quia tempus ibi ponitur pro ipsa mensura ipsius sillabe, quia mensura sillabe non est nomen appropriatum, set quia fit in longo tempore vel brevi, ideo solum ibi ponitur tempus pro vera mensura et essentiali, quia illa ignota est, et illi non est nomen impositum. Ad aliud dico, quod sermo prosaicus et metricus non dividitur nisi accidentaliter, unde sive dicam 'legerat hujus amor', vel 'amor hujus legerat', semper 'amor' habet primam correptam et brevem, et non est diversificatio metri. Unde metrum potest dupliciter sumi et pes; aut pro substantia et essentia metri et pedis, et sic non est diversitas inter sermonem prosaicum et metricum, aut potest sumi metrum et pes secundum actualem ordinationem et debitam in distinctione propria sillabarum et temporum, et sic variatur in sermone metrico et prosaico, et sic solum accidentaliter variatur. Primo modo non diversificatur sermo metricus et prosaicus secundum substantiam.

QUERITUR utrum pes et metrum differant in specie. Quod non ⟨videtur⟩; quia magis et minus non diversificant speciem; set pes et metrum solum differunt secundum magis et minus, quare non differunt secundum speciem. CONTRARIUM patet de numero. SOLUTIO: dico quod sicut numerus potest dupliciter componi, vel ex partibus essentialibus vel ex partibus integralibus, dico quod aliquid potest componi ex diversis partibus integralibus, et sic componitur numerus senarius ex ternario et ternario, et sic oratio et metrum ex diversis pedibus, scilicet dactilo et spondeo et aliis. Vel potest

numerus componi ex partibus diversis per essentiam, et hec compositio est impossibilis in rerum natura; unde binarius componitur ex numero generali quod est unitas, et differentia substantiali et essentiali que est innominata, per quam est diversa species a ternario. Similiter, oratio prout est metrum et prout est pes componitur ex differentia substantiali, per quam differt essentialiter et substantialiter a pede, et e contrario.

*Queritur de qualitate.*

Et primo de primo modo qualitatis, que est differentia substantialis, et post QUERITUR utrum differentia substantialis sit accidens. Et videtur quod sic: quia qualitas est unum predicamentum accidentis; set differentia est qualitas, ut dicit *in litera*, ergo differentia substantie est accidens. ITEM: accidens est quod adest et abest, preter subjecti corruptionem; set differentia advenit et recedit preter subjecti corruptionem, ut patet de genere; quare est accidens. CONTRA: si differentia substantialis esset accidens, aut esset accidens generis aut speciei; set non est accidens generis, quia complet genus quantum ⟨ad⟩ esse substantiale, quod erat prius in potentia pure, sicut semen in potentia antequam fiat homo, et homo non est sibi accidens set substantiale. Similiter differentia generi. QUOD non sit accidens speciei ⟨videtur⟩: cum dicit Augustinus supra *Predicamenta* Aristotelis, quia omne accidens est posterius eo cujus est | f. 93 a 2. accidens; set differentia prior est quam species, ergo non est accidens generis nec speciei. SOLUTIO: dico quod differentia substantie non est accidens. Ad objectum dico, quod Aristoteles non distinguit hoc predicamentum quod est qualitas tanquam genus generalissimum in suas species, set distinguit hoc nomen 'qualitas' solum. Ita respondet Commentator, et ita cum hoc nomen 'qualitas' sit commune ad qualitatem substantialem et accidentalem, ideo non oportet quod omnia ea quibus convenit hoc nomen 'qualitas' sint accidens, quia convenit qualitati substantiali et accidentali, et substantialis ⟨non⟩ est accidens. Ad secundo ob-

35 sint] sit *MS.*

jectum, dupliciter; uno modo aut quod subjectum est constitutum completum in esse specifico, sicut individuum in predicamento substantie, et sic sumitur subjectum in diffinitione accidentis—sic distinguit Aristoteles duplex subjectum in sequentibus; aliud est subjectum quod est ens incompletum, in potentia ens solum, sicut genus et materia, et sic tali subjecto advenit differentia, et tali non advenit differentia preter ejus corruptionem et abest. Aliter, aut in eodem in quo accipitur differentia, aut in diversis. Si prout sunt eedem ⟨in quo accipitur differentia⟩ tunc verum est quod corrupta differentia corrumpitur genus, si in diversis tunc non oportet.

QUERITUR si differentia non est pure accidens, queritur utrum sit aliquod mixtum ex natura substantiali et accidentali. Et videtur quod sic: Boethius in Commentario supra librum *Predicamentorum*, 'concludamus igitur differentiam neque esse substantiam neque esse qualitatem, set illud quod efficitur ex hiis substantialem qualitatem', quare differentia substantie, quod est rationale, erit mixtum ex etc. ITEM: Augustinus supra *Predicamenta* Aristotelis, 'differentia est virtute usia mixta tamen inter substantiam et accidens', et sic erit mixtum ex substantiali et accidentali, et loquor de differentia in genere substantie. ITEM: differentia substantialis non est pure accidens eo quod substantialis; eo quod predicatur in quale essentialiter manifestum est quod elongatur a substantia, et sic erit mixtum ex natura substantiali et accidentali, et ita non simplex. CONTRA: ex substantia et accidente non fit unum per essentiam in unum hujusmodi, set differentia est unum per essentiam, ergo non fiet ex natura substantiali et accidentali. Et istud CONCEDO, quia sicut se habet differentia accidentis ad accidens sic differentia substantie ad substantiam; set differentia accidentis non est aliquod mixtum, imo est pure accidens, ergo similiter differentia substantie. SOLUTIO: dico quod in essentia substantie non sit aliquod mixtum, set in esse et modo et proprietate differentie adjectis supra essentiam, et sic est aliqua mixtio substantialitatis et qualitatis, quia

1 aut q. s. e.] *iter. MS.* 10 sunt] sunt in *MS.*

modus predicandi differentie est predicari in quale, licet differentie nichil sit adjectum vel admixtum; et hoc intendunt Boethius et Augustinus, non de mixtione aliqua in ejus essentia. Et per hoc patet solutio rationis ad hoc, quia mixtio duplex; aut secundum essentiam, et sic non est aliqua in differentia, aut accidentis et proprietatis supra essentiam, et sic est mixta, ex essentia differentie et aliquo modo superaddito.

QUERITUR an differentia sit substantia. Et quod non dicitur: in *Predicamentis* 'differentia substantie non est substantia', *in litera* Aristotelis. ITEM: omnis substantia nata est substare, quoniam derivatur et denominatur ab actu substandi; set actus substandi non est nisi respectu alicujus inclinationis et dependentis. Set ut probatum est, differentia est forma pura quia nichil admiscitur ejus substantie et essentie. Set 'substantia pura nulla est accidentibus subjecta', libro *De Trinitate*, ergo differentia non est substantia. CONTRA: omne quod est vel est substantia vel accidens vel medium vel mixtum ex hiis; set differentia non est accidens nec mixtum ex hiis, nec medium, quia medium duplicatur; quoddam ⟨est⟩ quod est similitudo accidentis, ut species coloris et causa prima; set neutrum horum est differentia, ergo erit substantia. Item, differentia complet substantiam, ergo est nobilius vel eque nobile substantie; set non potest esse nobilius vel eque nobile nisi sit substantia, ergo differentia est substantia, QUOD CONCEDO. Ad objectum, substantia est multipliciter, materia, forma, et compositum. Aristoteles negat in *Predicamentis* quod differentia non est substantia composita, quia relictis extremis egit de medio, ut dicit Boethius. Ad aliud, forma pura dupliciter; aut que nec est in materia nec habet materiam, et sic prima causa est forma pura, et talis non est accidentibus subjecta; aut forma pura quia de sui compositione non est materia, tamen est in materia, et sic differentia est forma pura. Et de ista dupliciter contingit loqui; aut est pura puritate essentie non ut est in materia, et sic non substat accidentibus, tamen si consideretur ut est in materia et actus materie sic subicitur accidentibus. Et si queras quid erat differentia prout

intelligitur secundum essentiam suam, ut est in materia utrum sit substantia, dico quod secundum veram ejus existentiam non est sine materia, tamen potest sic considerari et ymaginari. Tamen falso sic intelligitur, et ideo dico quod potest subici accidentibus, cum suum verum esse sit in materia.

Queritur, si sit substantia, utrum sit substantia que est principium in predicamento substantie. Quod non ⟨videtur⟩: quia omne quod est principium in predicamento substantie
f. 93 b 1. antecedit | predicamentum; set differentia non antecedit predicamentum, imo posterius est et inferius, quare etc. Item: cum differentia sequatur genus, esset genus aliquod ante generalissimum, quia principium ⟨quod⟩ est ante genus generalissimum erit genus. Item: differentia est per additionem ad genus, set genus est principiatum per additionem supra principiata, ergo differentia multofortius erit principiatum. Contra: omne principiatum compositum est ex principiis, si ergo differentia sit ⟨principiatum, erit⟩ compositum ex materia et forma; set si est compositum ex materia et forma erit genus; quare differentia esset genus, quod falsum est. Item, omne quod cum alio principio materiali constituit aliud est in ratione principii; set differentia cum genere constituit speciem, ergo est principium non principiatum, ergo etc. Solutio: differentia est principium; set principium comparari potest ad totum predicamentum et sic differentia non est principium; aut ad aliqua in predicamento et sic differentia est principium, quia est principium respectu specierum que sunt post primum genus, sicut patet in omnibus. Ad objectum dico, quod principium dupliciter, ut visum est; et sic non oportet quod sit ante genus generalissimum, quia non est omnino principium primum, sicut materia vel forma, et sic patet solutio illarum rationum. Ad aliud, illud quod sequitur genus dupliciter est; aut in eodem descensu et eadem via, et sic tale est magis compositum quam genus, ut est species; aliud sequitur genus non in eadem linea recta, set a latere per declinationem, et tale non recipit in se naturam generis ad sui

1 ut] *iter. MS.*

existentiam, et tale non componitur ex primis principiis. Ideo

QUERITUR cum differentia substantialis sequatur genus generalissimum, utrum genus generalissimum predicetur de differentia. Quod sic ⟨videtur⟩: differentia convertitur cum specie, scilicet ultima, in septimo *hujus*; set quod predicatur de uno convertibilium et de alio. Cum ergo genus generalissimum predicetur de specie, de differentia predicatur, ergo est substantia. ITEM: aliquid intelligitur in alio dupliciter; aut substantialiter et essentialiter, aut accidentaliter, sicut unus et mas in homine,—si tale potest predicari de homine, quia bene dicitur 'homo est mas et unus', ergo multofortius cum genus intelligatur essentialiter in differentia poterit predicari, ergo etc. ITEM: differentia substantie sicut rationale, aut importat substantiam que est generis generalissimi aut aliud. Si aliud, ergo non erit in predicamento substantie, ergo importat substantiam, que est res generis generalissimi, quare rationale est substantia. CONTRA: nullum compositum natum est predicari de simplici; set genus est compositum, differentia simplex, ergo etc. Item, hoc dicit Aristoteles in sexto *Topicorum* et tertio *Methaphysice*, quare differentia substantie non debet dici substantia. Et HOC CONCEDO, ideo dicitur in *Predicamentis* quod differentia non est substantia, quia agit de substantia composita, que significatur per genus generalissimum. Ad objectum dico, convertibilitas duplex est; aut secundum naturam totam ipsorum convertibilium, aut secundum partem solum, et ideo non oportet etc. Ad aliud dico, illud quod intelligitur in alio aut est simplex, aut compositum. Si simplex, tantum bene predicatur de illo, et tunc valet proportio; si simplex accidentale potest predicari de composito, ergo multofortius simplex substantiale. Si illud quod intelligitur sit compositum, sive sit essentialiter intellectum, sive accidentaliter, non potest predicari de illo, quia natura simplicis est predicare et denominare compositum. Et sic est hic, et sic non est proportio, quia genus est compositum,

5 convertitar] convertatur *SM.* 8 de [2]] de ergo *MS.* 17 substantiam] *iter. MS.*

differentia simplex. Primo modo teneret proportio. Ad tertium dico, quod non aliud importat differentia quam rem generis, nec penitus eandem; set differentia importat illud quod genus secundum partem solum, quia genus importat formam generis generalissimi, differentia importat illud idem secundum esse completius, unde nichil addit supra essentiam generis esse novum.

Queritur de secundo modo qualitatis, que est qualitas in quantitate sicut rectitudo et curvitas. Et queritur primo de rectitudine et curvitate. Et videtur quod non sint qualitates: quia linea circularis et recta sunt diverse species linearum, quia non sunt comparabiles, ut dicitur in septimo *Physicorum*; set nichil additur linee hic nisi circulare et rectum, quare hujusmodi additio faciet differentiam essentialem et non accidentalem. Contra: in diffinitione recti cadit linea et sic secundo modo dicendi per se, ut dicitur in *Posterioribus*, et est secundus modus quando subjectum cadit in diffinitione. Solutio: dico quod rectum et curvum sunt qualitates accidentales et accidentia quantitatis et in quarta specie qualitatis, et ideo ponit eas et secundo. Ad objectum dico, quod linea curva et recta sunt diverse species linearum et nichil addatur per curvum et rectum secundum f. 93 b 2. vocem nisi | hoc, tantum secundum rem adduntur due differentie essentiales et substantiales, tamen ignote sunt nobis; et non sunt imposite differentie rerum substantiales, ideo per propria sua describuntur.

Queritur postea de forma et figura, utrum sint qualitates et in genere qualitatis. Quod non ⟨videtur⟩: omnis forma aut est substantialis aut accidentalis; set forma substantialis est in predicamento substantie, accidentalis forma in quolibet predicamento repperitur, quare etc. Item: de figura mathematicus demonstrat passiones de quantitate; set de triangulo et quadrangulo demonstrantur passiones, quare sunt quantitates. Item: Boethius in Commento supra *Predicamenta*, 'figura est quod clauditur termino vel terminis'; set spatium extensum intra clausionem est quantitas que clauditur, ergo etc. Item: Boethius ostendit idem opposi-

34 sunt] etc. *MS.*

tum quia qualitas est secundum quam quales dicimur; set secundum formam dicimur formosi, et secundum figuram figurati, ergo etc. SOLUTIO: dico quod forma potest sumi pro omni forma que nata est perficere materiam communiter, aut sumitur forma pro aliqua proprietate. Si communiter sumitur pro omni natura que est nata perficere materiam, sive substantialiter sive accidentaliter, et sic non est in predicamento, et sic procedit prima objectio. Forma particulariter sumpta est secundum quod est proprietas aliqua denominans diversa ab aliis proprietatibus. Sic forma accipitur in predicamento qualitatis, secundum quod ab illa dicimur formosi. Ad illud quod obicit de figura, quod non sit qualitas cum de ipsa demonstrantur etc., figura equivoce sumitur; aut pro spacio contento infra clausionem et sic est quantitas cum sit superficies, aut potest sumi figura pro ipsa clausione et sic figura est qualitas, et sic sumitur hic. Et secundum hoc patent duo objecta contra hoc, quia triangulus potest esse nomen quantitatis, aut qualitatis, scilicet superficiei clause, aut pro clausione ipsa. Et per hoc patet illa diffinitio Boecii, quia datur de figura que est 'clausio'. Set CONTRA: videtur quod falsum sit per diffinitionem trianguli, quia triangulus est figura tribus lineis rectis contenta, ergo contensio vel clausio per tres lineas cadit in diffinitione trianguli, et ita videtur quod si sumatur figura pro clausione ipsa, quod adhuc sit quantitas, quare etc. Item, omnis forma est substantialis et essentialis a quo terminus nominis imponitur; set triangulus imponitur a triangulatione, quare triangulatio erit essentiale triangulo; set triangulatio est clausio ipsa, quare secundum hoc non erit qualitas. Item, describuntur due figure, unus triangulus et quadrangulus super spacium ibi, nichil additur nisi clausio per tres lineas, et per quatuor, et tamen differunt secundum speciem, ergo clausio facit ea differre secundum speciem, et sic erit essentialis non accidentalis, quare non erunt qualitates quantum ad hoc. SOLUTIO: dico quod hujusmodi quantitates habent qualitates accidentales et essentiales, et essentiales sunt per quod hoc non est hoc, ut senarius non ternarius. Aliqua

2 formam] figuram *MS.*

est qualitas que est preter ejus essentiam, et illa est qualitas in quantitate, et est in predicamento qualitatis. Ad objectum dico, quod non est vera diffinitio, quia dat solum propriam passionem pro substantiali, quia differentie rerum etc., et ita non est vera diffinitio, quia sic bene sequeretur. Ad aliud dico, quod sicut 'homo albus' et 'homo' possunt considerari dupliciter, quia 'album' comparatum ad 'hominem' accidentale est, comparatum ad 'hominem album' essentiale; similiter dico quod triangulatio non accidit figure clause tribus lineis, set illi superficiei solum, unde triangulus non est nomen speciei, set est aliquid compositum ex genere et proprietate, scilicet superficie et clausione, sicut si animali risibile esset designatum per unum nomen et animal rudibile, similiter hic est, quia quadrangulus non est nomen quantitatis vel qualitatis, set est aliquid aggregatum ex qualitate et quantitate, quia clausio est quantitas cum sit superficies, ipse linee claudentes sunt qualitas. Clausio est quantitas si sumatur pro spacio incluso. Ad aliud dico, quod secundum sensum nichil additur supra quantitatem f. 94 a 1. nisi figuratio, tamen secundum rem additur aliquid | et illud ignotum et innominatum, et ideo per propriam passionem representatur et exprimitur, ideo non oportet propter hoc quod sint essentiales set solum sunt accidentales.[1]

QUERITUR de forma quid sit, et primo de differentia inter formam et figuram 'forma est idem quod pulcritudo rei sive formositas, figura dicitur forma non formositas'. Quod non differunt videtur; quia a forma dicuntur aliqui formosi, et formosi et pulcri idem, quare idem sunt. ITEM: Boethius in Commento supra *Predicamenta* 'figura dicitur formosa

3 dat] datur *MS.*

[1] Nota quod triangulus et quadrangulus et hujusmodi possunt sumi:
aut pro ipsa clausione linearum, et sic sunt in quarta specie qualitatis et sunt qualitates in quantitate.
aut pro ipsa superficie et spatio incluso per tres angulos et sic sunt quantitas et differt per essentiam ab ipsa clausione et sic ista nomina non nominant ipsa nisi per accidens solum quia non sunt nomina imposita eorum essentie prout sunt quantitates.
aut pro ipso aggregato ex utroque, et sic non sunt in genere sicut neque homo albus.

cum est pulcra vel mediocris'; quare idem sunt. Item: Augustinus supra *Predicamenta* 'forma designamus cum aliquos formosos vel informes asserimus', quare forma idem erit quod pulcritudo, quare etc. Contra: Aristoteles septimo *Physicorum*, sanitas et pulcritudo sunt in prima specie qualitatis, quare pulcritudo non erit in quarta. Item, secundo *Perspective* 'pulcritudo per se nascitur ex colore et luce'; set species in quarta specie qualitatis non nascuntur ex hoc set ex quantitate, cum sint qualitates in quantitate, ut dicit *in litera*, quare etc. Et hoc patet per rectum et curvum, quare forma non erit idem quod pulcritudo. Quod concedo. Ad primum dico, quod a forma non dicuntur formosi, set a formositate solum proprie per se, et formositas non est in quarta specie qualitatis. Ad aliud de auctoritatibus Boethii et Augustini dico, quod per accidens solum est illa denominatio, et per accidens loquuntur, quia omne bene formatum quodam modo pulcrum est, tamen essentialiter differunt pulcrum et formosum. Et ideo per essentiam differunt, secundum Aristotelem, forma et pulcritudo, et ideo dicit de forma, quod est qualitas in quantitate, ad designandum quod immediate a quantitate oritur pulcritudo, non a quantitate set a luce et colore, ut dicunt auctor *Perspective* et Aristoteles, quibus magis est credendum quam Boethio et Augustino. Aliter dicitur, quod forma est animatorum et figura inanimatorum. Set contra: animata habent figuras triangulares, et formantur equaliter animata et inanimata, quare etc. Contra: Augustinus supra *Predicamenta* 'figuras inanimantibus tribuimus et formas animantibus', quare etc. Item, animatum si habet formam, hoc non habet in quantum animatum, quia figura precedit animam et animatum, quia figura proprie et per se debetur alicui ratione qua inanimatum est. Item, antonomastice debetur forma animatis, quia ea que habent animam magis habent de forma, et ita proprie et per se debetur forma animatis, quare etc. Solutio: si de figura et forma loquamur in quantum sunt nomina synonima solum habentia differentiam penes subjectum, sic loquitur Augustinus et eandem rem significant

8 quarta] quartas *MS.* 28 figuras] figure *MS.* formas] forme *MS.*

secundum speciem; et sic est figura inanimatorum et forma animatorum, quia sic potest imponi hoc nomen 'figura' ad res inanimatas et forma animatis. Vel ut significant res diversas secundum speciem non eandem, et sic est distinctio inter formam et figuram, non secundum subjectum solum set etiam secundum essentiam, et sic forte melius ponitur. Et QUOD differant per essentiam videtur: quia tres sunt quantitates continue, scilicet linea et superficies et corpus; set ex linea oritur qualitas que est rectitudo et curvitas, ex superficie oritur figura, ergo poterit oriri alia ex tertia magnitudine, et hec erit forma, quare forma nascetur ex quantitate, que est corpus trinam dimensionem dicens. Set OBICITUR quod forma corporis est circulare vel quadrangulare etc. Dico quod nos possumus loqui proprie de forma proprie, et sic forma est proprietas et passio immediate oriens ex trina dimensione, aut per accidens, et sic superficies non dicitur formata nisi quia corpus formatum vel linea. Nec corpus dicitur figuratum nisi quia superficies, quia figura est qualitas et passio propria immediate oriens ex superficie sicut par immediate ex binario. Ideo corpus dicitur figuratum per accidens solum et rectum et curvum similiter, quia ista est propria passio linee, nec linea formosa nisi quia in corpore, cum forma sit immediate oriens ex trina dimensione. Et per hoc potest solvi ad Augustinum.

QUERITUR postea de tertio modo qualitatis; qualitas dicitur esse passiva et mobilia, ut album, nigrum, et hujusmodi, ideo dicuntur penitus ille que sunt in tertia specie qualitatis apud predicamenta, ut passio, vel passibilis qualitas; et queritur unde dicantur passibiles qualitates, et QUERITUR primo de origine istarum qualitatum, et unde dicantur passibiles qualitates, aut quia inferunt passionem sensibus, aut quia inferantur ex alio, aut quia utroque modo. Quod ex altero solum videtur: quia agere et pati differunt per
f. 94 a 2. essentiam | et in nullo conveniunt, ergo cum hic determinentur per inferri, ergo per alterum horum solum denominantur. OPPOSITUM: habetur in *Predicamentis*, quia

16 superficies] superficiens *MS.* 29 unde] unde quod *MS.* 31 inferunt] infferunt *MS.*

inferant passionem sensibus, quare de omnibus etiam, quia sicut se habet unum sensibile ad suum sensum, sic omnia ad suum, quia agunt et alterant et corrumpunt sicut dicitur in secundo *De Anima*; set corruptio et altera⟨tio⟩ non sunt sine illatione passionis, ergo propter hoc dicentur passiones. QUOD quia inferantur a passionibus aliis videtur; quia colores nascuntur ex passionibus, sicut rubedo ex pudore, et pallor ex timore. Similiter calidum et frigidum, quia calidum oritur in irato, frigidum in alio. Et ita ille de quibus minime videtur oriuntur a passionibus, quare multofortius alie et similiter omnes. OPPOSITUM dicitur in *Predicamentis*: quia dicuntur passiones et passibiles, quia inferunt passionem sensui ut dulce et amarum album, ut dicit *in litera*. Et hujusmodi non sunt vel dicuntur passibiles qualitates, quia non inferunt passionem quare ideo dicuntur passibiles. SOLUTIO: quidam dicunt quod Aristoteles intendit quod omnes qualitates sensibiles inferunt passionem sensui; set inferre passionem sensui hoc est dupliciter; aut secundum magis et minus, vel antonomastice. Gustabilia et tangibilia antonomastice, album et nigrum non; tamen quia visus est sensus minus materialis et nobilior inter omnes, unde non penitus negat, quod non sint passibiles. Aliter dicitur, quia calidum agit in sensum actione materiali et spirituali, quia in quolibet organo est duplex mixtio, scilicet sub esse spirituali et sub esse materiali. Album et nigrum alterant sub esse spirituali solum, et inferunt passionem; set calidum et frigidum non solum alteratione spirituali, set etiam materiali inferunt passionem sensui. Unde ista advenientia sensui corrumpunt sensum, et hoc patet de calido ignis quia immissum in aere non agit solum spiritualiter, set etiam materialiter corrumpendo frigidum ibi. Set color et sonus alterant solum per speciem sub esse spirituali, et in sensum in quantum sensus, et in organum in quantum est organum agunt. Set eadem est species calidi que immittitur in sensum et in contrarium, quia dicit Aristoteles quod sunt passibiles. Si loquamur de passione que est sensus in quantum sensus,

5 dicentur] dicantur *MS.* 27 non solum] *iter. MS.* 29, 30 quia i. i. a.] i. i. a. q. *MS.*

sic omnes possunt dici passibiles; aut secunda passione que est ex qualitatibus tangibilibus, et sic solum iste $\text{iiii}^{\text{or}}$ vere passibiles dicuntur; et iste possunt inferre passionem vel inferri ab alio, quia calidum fit ab ira, et colores similiter, ideo sive sint tangibiles sive non, possunt utroque modo dici sensibiles, et quia inferunt passionem sensui et quia inferuntur ab aliis. Set Aristoteles dixit magis de coloribus, quia magis manifeste et citius et sepius contingit quod oriantur ex passionibus anime, tamen intelligit utroque modo. Ad objectum dico, quod non necesse est quod tanta sit distancia in principiatis sicut in principiis, unde licet agere et pati differant per essentiam, nichilominus accidentia possunt convenire et inferre et inferri. Vel dicendum quod licet inferre et inferri significant agere et pati sic sumpta absolute in infinitum, tamen in quantum sumuntur pro re subjecta infinitive sic dicerentur aliquid inferre vel inferri; sic non sunt diversa, quia per hoc quod dico 'aliquid' conveniunt in eo et quantum ad hoc faciunt unum, nec sunt diversa. Tu obicis quasi sumerentur pro infinitive solum.

QUERITUR an qualitates communes que sunt objecta sensus communis, sint in ista tertia specie. Quod sic ⟨videtur⟩: sensibile per accidens dicitur quia sensum non alterat, ergo per oppositum sensibile per se est quod alterat sensum; set sensibile commune est sensibile per se, ergo alterat sensum, ergo causat passionem et qualitatem in sensu, quare etc. CONTRA: quies et motus forte sunt in quantitate, et numerus et magnitudo non est dubium, et figura in quarta, quare etc.

QUERITUR utrum passio vel passibilis qualitas sint anime. Quod non ⟨videtur⟩: omnis passio magis facta abicit a substantia, ergo si passio vel passibilis qualitas essent magis facte ⟨abicerent⟩ ab anima; set anima non suscipit magis et minus, cum sit substantia simplex, quare etc. Passibilis qualitas dicitur quia innascitur a passione, aut quia inferant passionem alii; set dementia et ira inferuntur a passione, etc., ergo debent dici passiones et passibiles qualitates, et ita possunt esse anime sicut corporis. SOLUTIO: dico ad primum quod

6, 7 inferuntur] inferunt *MS.* 30 passio vel] *iter. MS.* 34 inferuntur] inferantur *MS.*

sensibilia communia non sunt in ista specie set solum f. 94 b 1. sensibile per se et proprium, quia illud est solum hic, quod potest immittere suam speciem in sensum et est activum per suam speciem in sensum. Set numerus non habet speciem nec quies, etc., ideo per emissionem virtutis non possunt esse activa in sensum. Ad objectum dico, quod ista est fallacia consequentis, quia licet quod alterat agat in sensum, non tamen sequitur e contrario quod id quod non alterat sit sensibile per accidens, quia sensibile per se agit in sensum proprium, sensibile commune per accidens solum. Contra primo: sensibile commune ⟨non⟩ dicitur per se sensibile, quia aliquod immittat in sensum, vel sit activum, set quia immediate concomitatur a sensibili proprio, quia color per se est in magnitudine, et si est unum jam est ibi numerus, et sic de aliis; ideo non oportet quod sit qualitas. Ad secundum dico, quod passibilis qualitas est anime et corporis, quia omnis qualitas que est passibilis passione anime infert passionem anime et virtuti affectanti ut irascibili et concupiscibili passiones communes et anime et corpori inferant passionem anime, scilicet virtuti apprehendenti sive apprehensive, quare etc. Ad objectum respondeo, quod si loquimur de anima quantum ad ejus substantiam et esse, sic non suscipit magis et minus; aut in quantum est actus materie a qua educitur et organi cujus est perfectio, et sic suscipit magis et minus; et sic anima potest affici quantum ad concupiscibilem et irascibilem et recipere magis et minus, et sic ⟨in⟩ ipsa sunt passiones et passibiles qualitates.

Queritur an passio sit qualitas. Quod non ⟨videtur⟩: quia Aristoteles nichil de ea tangit *in litera*. Item: in *Predicamentis* dicitur quod secundum eam non demonstramur quales, quare non est qualitas, quia non denominat. Item: arguitur in *Predicamentis* justitia non est quantitas, nec substantia, nec ubi, etc., ergo cum non sit in aliis, erit ergo in qualitate. Similiter arguo de passione; cum non sit in aliis predicamentis nec in aliis speciebus, erit qualitas.

Queritur utrum idem sint, vel differant passio et passibilis qualitas. Quod non ⟨videtur⟩: quia passio et passibilis qualitas, aut utrumque facit istum modum, aut alterum; si

alterum, vel sunt nomina synonima, vel differant per essentiam; set neutrum horum sunt, aut si differunt habeo propositum; si utrumque facit istum modum, ergo aggregatum est in genere. CONTRA: completum et incompletum non diversificant speciem, set passio est qualitas incompleta non permanens, illa eadem est passibilis qualitas perseverans. SOLUTIO: passio est qualitas et est in tertio modo. Quod obicit de Aristotele respondeo, quod per res mobiles et passibiles intelligit passionem. Ad aliud, dicendum quod si consideremus passionem prout est perseverans et permanens, sic proprie dicitur passibilis qualitas, si in quantum est subita et non permanens, ut pallor pro timore, sic intelligit. Ad aliud dico, quod non differunt nisi sicut completum et incompletum, et aggregatum facit modum istum, differunt solum penes esse; et quod dicit, ergo alterum est differentia et alterum genus: respondeo quod duplex est aggregatum; aut quantum ad esse essentie, et sic genus et differentia sunt unum; aut quantum ad esse naturale et actuale, et sic est hic unum aggregatum; quia non differant per essentiam set solum penes ista esse diversa, ideo faciunt unum modum.

QUERITUR de ultimo modo qualitatis, quod qualitas est habitus non ut scientia et virtus; et est idem cum prima specie apud *Predicamenta*, et sunt anime et corporis. Dubitatur utrum ea que sunt in illo quarto modo possint esse in tertio, quia calor et frigus sunt ea que sunt in tertio modo hic assignato, et hujusmodi in tertio et primo, in quarto, quod sunt in tribus modis. SOLUTIO: calor et frigus possunt considerari per comparationem ad subjectum tantum, secundum quod subjectum bene et male disponitur per istas, et sic sunt in isto quarto et in primo apud *Predicamenta*, aut secundum quod inferunt passiones sensui, et sic sunt in tertio modo hic et in *Predicamentis*. Set CONTRA: Boethius in commento supra *Predicamenta*, 'diversorum generum et non, etc.', imo idem per essentiam. Unde nichil idem per essentiam potest esse sub diversis speciebus, cum ipse species diverse sint per essentiam, ergo multofortius illud quod erit in utraque differt per essentiam, quare unus et idem calor non erit in diversis speciebus secundum

essentiam quocunque modo consideretur. Set quod calor sit unus et idem per essentiam simul et semel potest disponere subjectum et inferre pas|sionem sensui sine mutatione sue f. 94 b 2. essentie, quare cum unum et idem univoce sumptum non sit sub diversis speciebus, quare etc. QUOD CONCEDO quod idem per essentiam non est in diversis speciebus, quia illa comparatio est accidentalis secundum quam comparatur ad subjectum et sensum, et sine sue essentie mutatione est in diversis speciebus. Ideo dicendum est quod species qualitatis sunt subalterne, sicut rationale et morale, et ideo possunt habere eadem individua, unde calor et frigus et hujusmodi solum differunt accidentaliter et secundum esse solum, prout sunt in prima specie et quarta et tertia, sed ille species subalterne sunt, quia impossibile est quod idem per essentiam sit in diversis speciebus per essentiam. Per hoc patet ad objecta.

*Queritur de capitulo relationis.*

Et primo an relatio sit aliquod ens, et habeat naturam entis. Et videtur quod non: quod est dispositio non-entis pure nichil est; set relatio est hujusmodi, quia relatio est dispositio inter esse et non-esse. Set non-esse est oppositum, quare habet aliquid per quod refertur ad suum oppositum; set illud est relatio, ergo relatio fundatur supra nichil omnino. ITEM: res ex nichilo exit in esse, non ex nichilo materialiter pure, set ex nichilo, id est, nichil, id est, ex nichilo ordinato ad aliquid; set ordinatio nichili est nichil, sicut ipsum nichil, quare relatio nichil erit. Et si posset dici quod aliquo modo est, quia est medium inter ens et nonens, quia relatio est inter aliquid et nichil; set medium non debet esse extrema, quare relatio erit non-nichil. QUOD sit aliquid: contradictio est oppositio cujus non est medium secundum se; set si relatio non est medium, erit alterum extremum non-nichil, quare aliquid. ITEM: omnia relata sunt ad aliquid adminus quantum ad alterum extremum, et quia omne extremum relationis est dispositio entis, quare relatio est dispositio utriusque extremi et dispositio debet sequi nobilius extremorum. Cum ens sit nobilius quam

non-ens, relatio erit dispositio entis, et sic erit ens. SOLUTIO: relatio est ens et omnis, et non valet dispositio nichili, et ideo quod dicit, quod est dispositio nichili cum sit relatio ipsius, dico quod falsum est. Et dico quod relatio sequitur naturam dignioris, quando est relatio inter ens et non-ens. Vel dicendum quod utrumque extremum relationis aliqua natura et aliquid; vel est dispositio alterius extremi solum non tanquam subjecti set tanquam termini per relationem ad alterum. Ad aliud, dicendum quod aliquid potest ordinari ad aliud aut quod est subjectum ordinationis, aut quod est terminus. Ens est subjectum illius ordinationis que est inter ens et non-ens, et ideo sua dispositio est ens, illa dispositio est non-entis solum, tamquam termini, non tamquam subjecti. Vel dicendum quod nichil potest considerari, secundum quod dicit puram negationem absolute in se, et sic non est ordinatio nichili ad aliquid, vel secundum quod nichil comparatur ad aliquid ydeale in mente divina, et sic est aliquid aliquo modo. Et sic dicitur 'ex nichilo fit aliquid,' id est, post nichil actu ens tamen in ydeali esse, et sic est ordinatio nichili ad aliquid et relatio. Ad aliud dico, quod inter affirmationem et negationem est aliqua media natura que nominat utrumque, illa est relatio, et illa potest collocari sub altero extremo vel sub utroque, ut visum est.

QUERITUR utrum relatio, si sit aliquid, utrum sit ens secunde intentionis vel prime. Quod res rationis solum videtur: quia subjectum et predicatum, affirmatio et negatio res rationis sunt solum, et non nature, et tamen sunt relationes, quare relatio erit res rationis. ITEM: res naturalis que est vera res, aut exit in esse per creationem, aut per operationem nature, scilicet per generationem. Set relatio nec sic nec sic exit in esse, ergo non est res vera. PROBATIO medie, quia nichil potest causare motum vel mutationem nisi fixum et stans, ut dicitur in .5. *Physicorum*; set relatio non est fixum et stans set dependens, ergo non exit in esse, nec per motum, nec per mutationem. Si tu dicas quod verum est immediate, ⟨non⟩ tamen mediate. CONTRA: loquamur

22 illa est relatio] *iter. MS.*

de operatione primi, aut mediate potest terminare operationem solum ipsius, et sic est aliqua impotentia a parte primi, aut immediate; et hoc est contra responsionem jam dictam, quare videtur quod modo terminet creationem. CONTRA: omne quod est dispositio substantie est res vera; set substantia est pater, quia paternitas est dispositio substantie, quare relatio est aliqua |[1] natura et aliqua res vera. Et hoc f. 95 a 1. patet quia relatio terminat motum naturalem, per accidens ad minus, ut dicitur in .v. *Physicorum*, quare relatio est res naturalis adminus per accidens et ita res vera, non solum res rationis. QUOD CONCEDO, tamen dico quod est res debilissima inter omnes res predicamentales; et dico quod est medium inter res veras et res intentionis et rationis, nec hoc nec illud. Et multa rationis et artificii sunt in predicamento adminus ille que sunt ex rebus naturalibus, quia relationes quedam sunt, que sunt opus rationis et artificii tamen a natura causantur, et fiunt ex rebus naturalibus ut domus; alie sunt res rationis, que non fiunt ex rebus naturalibus, set sunt in rebus naturalibus in aliquo ente diminuto, ut in voce fundantur affirmatio et negatio, subjectum et predicatum, quia predicatum et subjectum in voce simplici, affirmatio et negatio, et ideo potest relatio esse res rationis fundata tamen supra rem nature. Et si dicas quod nichil est in diversis speciebus, quare relatio non erit res rationis et nature: BENE CONCEDO. Set quod dicis omnis relatio est ejusdem nature, sicut omnis substantia, et quod dicis, ergo si sit res nature non erit res generalis et communis; et quia minime habet de esse, ideo potest fundari in intentionibus primis et secundis. Quod dicit, aut exit in esse per generationem aut per creationem, dico quod per utrumque, set mediate, sicut dictum fuit, terminat motum et mutationem. Et quod dicit, si primum non potest immediate creare relationem, ergo non est omnipotens. SOLUTIO: verum in quantum est a parte sua, quod bene posset producere immediate, propter tamen

8 quia relatio] *iter. MS.* 25 dicis] dicit *MS.*

[1] Supra quintum librum Methaphysice. 5. pecia Methaphysice a magistro R. b.

debilitatem rei que est impotens terminare suam mutationem, ideo etc.

Item QUERITUR utrum relatio differat per essentiam ab aliis predicamentis vel non. Et videtur quod non: absolutum et comparatum non diversificant speciem, set res aliorum predicamentorum absolute possunt sumi et comparative, scilicet in comparatione ad substantias omnes, quare si sic vel sic tenentur, non differant. ITEM: similitudo est rerum differentium eadem qualitas; set qualitas est in predicamento qualitatis, quare relatio fundata supra eam cum ea ⟨que⟩ cadunt in diffinitione sint eadem per essentiam cum diffinito, videtur quod sint eadem. QUOD non sit distinctio relati ab accidente videtur: quia relatum est cujus esse est ad aliud se habere, et Avicenna, 'set de quiditate cujuslibet accidentis est ad aliud se habere', ergo de esse quiditatis cujuslibet predicamenti est ad aliud se habere, quare etc. CONTRA: paternitas et filiatio sunt accidens substantie, set non sunt substantia prima nec secunda, quia substantia prima est que secundum sui mutationem etc.; set paternitas non est secundum sui mutationem susceptibilis contrariorum, set secundum similitudinem substantie. Nec est secunda substantia, et ita distinguuntur substantia et accidens, cum accidens sit idem numero cum substantia prima. SOLUTIO: relatio distinguitur ab aliis per essentiam, et quando fundatur supra substantiam, aut qualitatem aut quantitatem, quia qualitas differt per essentiam a substantia, et omnis relatio addit aliquid super id in quo fundatur, quare multofortius differt relatio per essentiam a substantia, et similiter ab omnibus aliis. Ad objectum dico, comparatum dupliciter; aut quod resumit totam naturam alterius in se, non addendo aliquid quid aliud ab eo; et aut quod aliud addit supra naturam alterius mediante quo sit de novo comparatio et non resumit totam naturam vel essentiam absoluti, et sic isto modo Sor est aliquid absolutum in se, adveniens paternitas non resumit essentiam Sortis, imo addit aliquid mediante quo comparantur. Ad aliud de novo, set sic non est verum, quod absolutio et comparatio non mutant

31 aliud[2]] *iter. MS.* 37 mutant] mutat *MS.*

speciem. Primo modo est verum, sicut patet in dictione per se sumpta et in constructione, quia dictio resumit totam essentiam dictionis absolute sumpte quando construitur, et non addit aliquid per quod de novo fiat comparatio, quia mediantibus consignatis construitur, et in ista habebat absolute sumpta. Ad aliud dico, quod illa diffinitio est materialis non formalis; set non oportet quod in diffinitione materiali quod partes sint eedem in essentia cum diffinito, immo hoc solum exigitur in diffinitione formali, et ideo valet de qualitate. Ad aliud dico, major est distinguenda, 'aliud' est dupliciter; aut aliud quod est subjectum, et sic est falsa minor, aut aliud quod est terminus, et sic relata sunt ad aliud. Primo modo est accidens ad aliud, quia ad substantiam sicut ad suum subjectum.

Queritur postea utrum relatio sit accidens aliquod vel non. Et videtur quod non: nullum accidens repperitur in prima causa; set relatio repperitur in primo sicut causa et dominus et hujusmodi, quare relatio non est accidens. Contra: omne quod advenit alicui esse ejus completo et specifice in esse actuali est accidens; set relatio advenit Sorti et Platoni preter ejus essentiam in esse completo, quare etc. Solutio: | omnis relatio est accidens. Ad f. 95 a 2. objectum dico, quod sicut dicit Boethius in *Trinitate*, 'cum dico deus est justus, predicatur justitia secundum conditionem subjecti, et quia subjectum non est in predicamento, sic nec justitia; nec est in predicamento qualitatis; imo excedit et omnem substantiam in quantum denominat ipsum.' Similiter dicendum est de relatione, quia equivoce sumitur omnino. Relatio aut est accidens, et sic dicit comparationem ad subjectum; aut est relatio in quantum hujusmodi, et sic dicit comparationem ad terminum solum; aut est utrumque, et sic dicit comparationem ad subjectum et terminum.

Queritur de comparatione relationis ad subjecta et extrema, et primo an exigat duo extrema. Quod non ⟨videtur⟩: unum correlatione oppositorum non ordinatur nisi ad suum correlatum; set tantum illud extremum unicum est, ergo relatio non exigit nisi unum. Contra: paternitas

15–16 vel non] *iter. MS.*   28 sumitur] sumit *MS.*

est dispositio inter patrem et filium media, et illa extrema sunt diversa secundum numerum, ergo paternitas est diversa secundum numerum, quare et extrema. SOLUTIO: nos possumus loqui de extremo dupliciter; aut de extremo quod est terminus, et sic paternitas exigit unicum; aut de extremo quod est indifferenter subjectum et terminus, et sic relatio, non in quantum relatio set in quantum accidens, exigit duo extrema, et sic relatio est duorum. Per hoc patet solutio ad objecta, quia unum relatum exigit aliud non tanquam ejus subjectum. Ad aliud, patet quia paternitas est inter Sortem et Platonem que sunt diversa subjecta solum, non diversi termini, quia paternitas est in patre sicut in subjecto, in filio sicut in termino: e contrario de filiatione.

QUERITUR utrum relatio exigat duo extrema actu. Quod non ⟨videtur⟩: causa et causatum et hujusmodi dicuntur relative; set nulla dispositio renovatur in prima, nec absoluta nec respectiva, set contingit modo dicere quod est causa rerum. Aut ergo est dicere quod fuit causa ab eterno, aut non. Si sic, ergo res create fuerunt ab eterno, cum nichil ibi renovatur; quod falsum est, ergo relatio potest esse in altero extremo solum. ITEM: Sor puer differt a se sene; set diversa est relatio, et Sor non est actu senex et puer, quare relatio non exigit utrumque extremum actu. CONTRA: relativa sunt simul natura; set talia sunt que posita se ponunt, quia illa que sunt simul tempore sunt simul natura, ergo cum relativa sint simul natura, et tempore erunt simul; et hoc dicit Aristoteles in primo *Physicorum*, 'si principium est, principiatum est', quare exigit utrumque extremum in actu, QUOD CONCEDO. Ad objectum dico, quod non valet 'nunc est causa, ergo fuit ab eterno' et, si non, fit renovatio in ipso; dico quod non oportet, quia creare et causare et hujusmodi dicunt velle divinum cum aliquo connotato a parte rerum, scilicet cum exitu rerum; quia creare rem nichil est nisi velle rem esse, unde sua voluntas solum sufficit et non est renovatio in ipso, quia illud quod est dispositio ipsius in isto actu est suum velle, et fit renovatio in creatura solum. Ad aliud dico, quod non est vera relatio in esse actuali, cum dico 'Sor puer differt a se sene', imo est solum

secundum intellectum, et penes considerationem actu intellectus. Ideo non oportet quod res sint simul, quia illa relatio non est relatio vera, vel actualis; set dico quod ubi est relatio vera et actualis oportet quod unum extremum sit actu.

QUERITUR utrum relatio sit unum accidens vel duo. Quod duo ⟨videtur⟩: quia illud quod denominatur ab accidente est subjectum illius, ut similitudo vel paternitas; set Sor denominatur similis a similitudine, et similiter Plato, quare idem sunt. CONTRA: relatio exigit subjectum et terminum; set hic non sunt duo extrema, ergo unum erit subjectum et aliud terminus; quare erit unum accidens solum, cum unum illorum extremorum solum sit subjectum.

Ideo QUERITUR utrum sit unum secundum numerum vel unum secundum speciem solum, prout est in istis. Quod unum secundum numerum videtur: quoniam alie relationes sunt unum secundum numerum, quia paternitas est unum accidens secundum numerum prout comparatur ad subjectum et terminum; set ista duo extrema se habent sic, unum sicut subjectum aliud sicut terminus cum dico Sorest similis Platoni, ergo erunt unum secundum numerum, et illa relatio unum accidens secundum numerum. CONTRA: Avicenna in quinto *Methaphysice*, 'quod est unum secundum speciem, sicut paternitas, est accidens istius similiter illius'; set nullum accidens secundum numerum est in diversis subjectis secundum numerum, quia accidens est idem secundum numerum cum suo subjecto, ergo cum sit subjectum utriusque, ergo illa duo erunt idem secundum numerum; quod falsum est quia quantumcumque uni et eidem numero sunt eadem inter se sunt eadem, quare etc. SOLUTIO: | dico quod est accidens unum solum secundum speciem, unde f. 95 b 1.
similitudo est unum accidens solum secundum speciem, non secundum numerum, sicut paternitas est alia secundum speciem a filiatione. Similiter, similitudo prout incipit ab isto, et terminatur ad illum et e contrario. Et hoc dicit et vult Avicenna in tertio *Methaphysice* sue, et probat hoc de fraternitate. Ad aliud dico, quod duo subjecta exigit sicut similitudo. Ad objectum respondeo, quod verum esset si

similitudo esset unum accidens secundum numerum solum, et bene obiceret; set quia non est idem secundum numerum, set solum secundum speciem, ideo semper est in diversis subjectis secundum speciem. Ad aliud dico, quod est una secundum speciem, ut vult Avicenna. Ad objectum respondeo, de similitudine dupliciter; aut de illa que est in uno simili sicut in subjecto, et in alio sicut in termino, et sic verum est; aut de similitudine que est nomen commune ad relationem mutuam inter Sortem et Platonem, et e contrario, et sic est una secundum speciem solum existens in diversis subjectis secundum numerum, et ita est diversum accidens secundum numerum. Et posset dici quod similitudo et hujusmodi requirunt unum subjectum, set hoc potest esse istud vel illud, et ita non in duobus. CONTRA: hujusmodi accidens est idem secundum speciem, et sic exigit duo subjecta, aut idem secundum numerum et tunc erit variatio et alteratio a subjecto in subjectum; quod negat Boethius et Aristoteles. Item, possum simul et semel dicere Sor est similis Platoni, et alius similiter potest dicere simul et semel Sor est similis Platoni, et ita idem secundum numerum erit simul et semel in diversis subjectis, quod est impossibile, quare etc. Hic respondetur quod hoc verum est de accidente absoluto non tamen de relato. CONTRA: sicut se habet accidens absolutum ad subjectum absolutum sic accidens comparatum ad subjectum comparatum. Item, loquamur de similitudine quam tu dicis, que est una secundum numerum, aut est in altero extremo secundum se totam aut secundum partem. Non secundum partem, quia non habet partem et partem, cum non sit forma situalis et partibilis, nec divisibilis, ergo secundum se totam est in altero. Set quod secundum se totum est in aliquo, nichil ipsius est extra, quare nichil aliud est extra illud extremum; set unum extremum est extra aliud, cum sit ei oppositum, quare non erit in altero extremo solum tanquam in subjecto. Item, negatur in substantiis spiritualibus quod sunt simul et semel in diversis subjectis et locis, ergo cum relatio sit res inferior, et non tantum spiritualis quam intelligentia, ergo etc. ITEM:

22 respondetur] responditur *MS.*

convenientia est nomen equipparantie. Ponamus creaturas infinitas; infinitas tunc est convenientia inter omnes creaturas, ergo idem secundum numerum secundum se totum erit repplicatum in omnibus, quare cum nichil sit tale nisi causa prima et quod habet potentiam infinitam, ergo similitudo vel convenientia non erit unum accidens secundum numerum, set secundum speciem solum determinans duo subjecta. ITEM: dicitur quod determinat sibi duo tanquam unicum subjectum licet sit eadem secundum speciem solum, quod videtur. Omne comparatum addit supra absolutum aliquid; set aliquod est accidens absolutum quod determinat sibi duo pro uno subjecto scilicet numerus, ergo similiter comparatum. ITEM: accidens diffinitur per sui subjectum, set similitudo diffinitur per res sic, 'similitudo est rerum differentium eadem qualitas'; set res cadit ibi pluraliter, quare habet pluralitatem subjectorum pro unico subjecto, quare etc. CONTRA: aut similitudo tota et secundum se totam in uno extremo, et sic simul et semel unum et idem secundum numerum esset in uno subjecto, et habeo propositum; aut secundum partem in uno solum, quod falsum, cum sit impartibilis; quare videtur quod sit in uno sicut in subjecto. Item, relatio duo determinat, scilicet subjectum et terminum, et similitudo est relatio, quare unum subjectum determinat similiter in quantum est idem secundum numerum, sicut paternitas determinat sibi patrem pro subjecto et filium pro termino, et non determinat duo pro subjecto nec duo pro termino. QUOD CONCEDO. Ad objectum dico, quod comparatio addit super positivum et absolutum comparationem ad terminum, et non addit plures res pro uno subjecto, licet accidens istud quod est numerus addat. Set non est simile, et hoc est quia numerus habet partem et partem, similitudo non, imo est forma indivisibilis non situalis, et ideo addit comparationem ad terminum, forma relata supra formam absolutam, et non addit pluralitatem subjectorum. Unde similitudo tota est ubi est, eque terminata est in subjecto, terminata tamen ad aliud. Ad aliud, dicendum quod illud non est subjectum similitudinis, set est

2 infinitas[2]] finitas *MS.* 16, 34 pluralitatem] plurarítatem *MS.*

f. 95 b 2. aliquid commune subjecto et termino | et ideo non oportet quod res ibi sumatur pro duobus subjectis.

Dubitatur de aliis accidentibus que non significantur per unum nomen set per duo ut paternitas et filiatio, utrum exigant vel sint in illis duobus tanquam in uno subjecto. Et quod idem sit subjectum videtur: quia actio et passio sunt in eodem subjecto, secundo *Physicorum*, quia sunt relata; set ista magis distant quam paternitas et filiatio, quare paternitas etc. Contra: Avicenna in tertio *Methaphysice*, paternitas solum est in patre sicut in subjecto cum non denominat nisi patrem, et accidens potest denominare, quare etc. Quod concedo. Ad objectum dico, quod actio et passio sunt relata secundum dici solum, et sunt res diversorum generum, cum actio sit in predicamento actionis et passio in genere passionis, et diversa bene compatiuntur se in eodem, non tamen opposita que determinata sunt in eodem genere, sicut vult Boethius supra *Predicamenta* Aristotelis in Commento.

Queritur quid sit genus generalissimum in relatione, et primo an ipsum ad aliquid. Quod non ⟨videtur⟩: quia si genus generalissimum est ad aliquid, illud ad aliquid est relatum ad genus generalissimum; set relata sunt simul natura, ergo aliquid esset simul natura cum genere generalissimo, hoc autem nichil est nisi genus generalissimum, ergo duo essent generalissima in predicamento relationis; quod falsum est. Contra: species omnis in genere relationis est ad aliquid, et genus generalissimum quod predicatur de illa non est ad aliquid, ergo idem erit ad aliquid et non ad aliquid; set hoc est falsum, ergo genus generalissimum est ad aliquid, et ita aliquid est generalissimum. Solutio: ad aliquid potest hic esse genus. Ad objectum respondeo, hoc nomen 'ad aliquid', secundum quod est genus generalissimum, est nomen simplex non compositum, neque valet ad aliquid, ergo dicitur 'ad aliquid' quia est in potentia ad aliquid solum, sicut substantia non est actu substantia omnino, set in potentia solum ad omnia que sunt in suo genere posteriora. Unde 'ad aliquid' secundum quod est genus generalissimum significat essentiam simplicem et indivisi-

bilem que non dicitur ad aliquid secundum actum, licet hoc ipsum quantum ad essentiam sit 'ad aliquid'.

QUERITUR an hoc ipsum relatio sit genus generalissimum. Quod non ⟨videtur⟩: omnis oppositio est relatio et omnis relatio est oppositio, ergo cum oppositio sit post predicamentum, ergo non erit genus generalissimum. CONTRA: referri ad aliquid est commune ad omnia que sunt in hoc predicamento; set nulla natura essentialis communis participatur ab omnibus nisi essentia generis generalissimi, quare res generis generalissimi erit relatio vel relatum; et HOC CONCEDO. Unde idem sunt relatio ad aliquid et relatum: non differunt nisi sicut concretum et abstractum. Ad objectum dico, quod aliquid potest dici de nomine generis et speciei, set hoc est equivoce, et hoc vult Aristoteles in *Topicis* 'quando aliquid dicitur de specie et genere equivoce dicitur', et sic est relatio que est nomen generis generalissimi; non est relatio que est species oppositionis nisi equivoce, et ideo non obicit.

QUERITUR quomodo debent sumi species relationis, scilicet utrum in abstractione vel in concretione. Quod in concretione videtur: quia dicit *in litera* equalitas relatio est quia equale relatum est, quare equale magis est in hoc genere quam relatio, et ita etc. ITEM: concretum dicit in quantum hujusmodi relationem et habitudinem ad aliud et relatio similiter non abstractum, quare magis conveniunt ⟨concretum⟩ et relatio quam abstractum et relatio, quare species et genera debent significari per concretum. CONTRA: relatio, eo quod accidens est, habet comparationem ad subjectum, in quantum est relatio habet comparationem ad terminum; set relatio concreti est ex habitudine ad subjectum solum, quare non erit comparatio relationis comparatio accidentis, quare etc. Item, omnia adjectiva predicantur denominative; set nullum genus predicatur denominative, ergo non debet sumi in concretione. QUOD CONCEDO, quia in essentia relationis non exigitur comparatio ad subjectum, set ad terminum solum. Licet ergo accidens ad subjectum comparetur, non tamen relatio de essentia

7 referri] refferri *MS.*  16 que e. n. g.] *iter. MS.*

relationis, set ad terminum ; ita non valet objectum. Unde dicendum quod 'quia' ibi denotat habitudinem effectus ad causam, cum dicit postea 'simile est in predicamento relationis', quia similitudo illa denotat li 'quia' habitudinem cause ad effectum. Et hoc facit sepe, hoc quod dico 'quia', unde quia essentie rerum debent denominari abstracta et non concreta, cum abstracta dicant magis essentiam quam concreta, ideo debent fieri species relationis per abstracta potius quam per concreta. Et dicendum quod per concreta, set concreta dupliciter ; aut sicut adjectiva, ut multiplex et hujusmodi ; aut sicut sunt in aliis predicamentis, ut homo et animal sunt concreta respectu humanitatis et animalitatis, et sic est hic. Pater et filius dominus et servus, et sic duplum secundum quod est neutrum sunt nomina specierum et generum, licet sint concreta. Melius tamen est quod paternitas et similitudo et hujusmodi abstracta sunt nomina
f. 96 a 1. specierum vel generum ; set | concreta alia possunt esse.

QUERITUR utrum paternitas et filiatio sint nomina unius speciei vel duarum. Quod sic videtur : species opposite disparate non ponunt se mutuo nec una est essentialis alteri ; set paternitas et filiatio ponunt se mutuo, ergo sunt una species solum relationis. ITEM : similitudo inter duo similia est unius speciei, quare similiter paternitas et filiatio in filio erunt nomina ejusdem speciei. CONTRA : filiatio et filius predicantur de pluribus differentibus numero in eo quod quid, et similiter paternitas ; et unum non de alio, nec illa de quibus predicantur sunt eadem numero, set que sic se habent differunt specie, ergo ista differunt secundum speciem. QUOD CONCEDO. Ad objectum dico, quod verum est in absolutis rebus tamen vera est essentialis comparatio unius oppositi ad aliud ; necesse est ut unum ponat aliud, cum ad illud sit ordinatum, quia esse unius est ad aliud se habere, sicut vult Aristoteles et sicut vult Avicenna. Ad aliud dico, quod non est simile, quia similitudo est relatum equipparantie, et habet idem genus proximum ; set paternitas et filiatio sunt in diversis generibus subalternis, quia paternitas et filiatio addunt naturam realem et essentialem

12 humanitatis] humanitas *MS.*

supra genus et unum supra aliud, similitudo solum vocalem naturalem addit prout est in hoc et in hoc.

QUERITUR utrum paternitas et filiatio sint ejusdem generis. Quod non videtur: Boethius in *Divisionibus* 'divisio generis non est per relata'; pater et filius sunt relata, ergo non erunt species unius generis. ITEM: in *Topicis*, 'si multiplex est genus dupli, ergo submultiplex est genus subdupli'; set que est comparatio dupli ad dimidium, eadem est patris ad filium, ergo cum duplum et dimidium habeant diversa genera, ergo similiter pater et filius. CONTRA: si unum sit in uno genere non est aliud, aut ergo unum genus est sub alio, et sic adhuc unum est aliud, si non, ergo ibitur in infinitum; aut habebunt duo generalissima, quorum utrumque est impossibile; et ita videtur quod habeant idem genus. SOLUTIO: dico quod sunt in diversis generibus subalternis, ut pater et filius, et hujusmodi, tamen non dividunt idem genus. Ad objectum dico, quod non dividunt idem genus, tamen possunt ad unum reduci. Et non oportet si superiora possint reduci, quod similiter species et inferiora, qua identitas major est in principiis quam in principiatis. Unde dico quod paternitas et filiatio habent diversa genera subalterna, illa tamen habent unum genus et sic non dividunt idem genus propinquum set remotum, et hoc ponit Avicenna in suo libro *Methaphysice*. Unde dividitur 'ad aliquid' in primas species equipparantiam et non-equipparantiam. Et non-equipparantia dividitur in prepositionem et subpositionem. Prepositio dividitur in multiplex; et multiplex dividitur in suas species, duplum, triplum. Paternitas et hujusmodi sunt species specialissime prepositionis et sue subalterne; et ideo habent multi⟨plex⟩ scilicet prepositionis, multiplex superpartire, multiplex superpartiens. Multiplex est illud quod continet numerum et totum, unde multiplex habet species infinitas secundum progressionem numerorum; similiter superpartire habet species infinitas quia superpartire est quod continet aliquem numerum et aliquam ejus partem. Suppositio habet

16 pater et] *iter. MS.* 20 inferiora] inferioria *MS.* 31, 32 multiplex s. m. s.] *iter. MS.*

species specialissimas ut servitus et filiatio, et subalternas ut submultiplex; et submultiplex dividitur in subduplum et subsuperpartiens, et ille quinque que sunt inequalitates minoris, que quinque sunt species majoris inequalitatis. Si autem sit relatum equipparantie, et habet quasdam species subalternas, ut oppositio que habet iiii$^{or}$ specialissimas, et specialissime sunt, ut amicitia, identitas, et hujusmodi.[1] |

f. 96 a 2. QUERITUR de modis per se, et dicunt quod primus modus est quando predicatur diffinitio vel pars diffinitionis de diffinito. Quod hoc non sit verum videtur: quia que per se insunt de necessitate insunt; set hec non sunt de necessitate quia 'necessarium est quod nec potest nec

[1] Ad aliquid, relatio, relatum referri, idem sunt, et quodlibet generalissimum.

- I. Prime species. Equipparantia
  - (1) amicitia, identitas, et hujusmodi que sunt species specialissime
    - (*a*) hec amicitia, hec identitas
  - (2) oppositio
    - A. contraria
      - (*a*) sanum, egrum, album, nigrum
        - α hoc sanum hoc album
    - B. relata
      - (*b*) pater, filius
        - β pater Sortis
    - C. privativa
      - (*c*) cecus, calvus
    - D. contradictoria
      - (*d*) homo, non-homo
- II. Prime species. Non-equipparantia
  - (1) suppositio—suppositio habet
    - A. species specialissimas
      - (*a*) servitus, filiatio, et hujusmodi
    - et
    - B. subalternas
      - (*b*) multiplex, et ille que sunt
      - (*c*) minoris inequalitatis
        - (α) subduplum, subsuperpartire, subsuperpartiens
  - (2) prepositio—
    - A. species specialissime
      - (*a*) duplum, paternitas, dimidium
    - B. quinque subalterne
      - (*a*) multiplex (habet species specialissimas infinitas et quod libet illorum quinque majoris inequalitatis)
      - (*b*) superpartire
      - (*c*) superpartiens
      - (*d*) multiplex superpartire
      - (*e*) multiplex superpartiens

poterit esse falsum'; set hec 'homo est animal' potest esse falsa, ergo etc. ITEM: pars diffinitionis et diffinitum apud loyicum non faciunt unum predicatum, imo sunt diversi libri, ergo non faciunt unum modum dicendi per se. Et potest dici quod non est simile quia diverse sunt metodi ad terminandum problemata diversa de genere et diffinitione; hoc nichil est, quia prius est predicatum quam sit methodus de ipso, propter diversitatem generis et diffinitionis etc. CONTRARIUM dicitur hic, et in libro *Posteriorum*, scilicet quod primus modus est quando predicatur diffinitio vel pars diffinitionis de diffinito. SOLUTIO: primus modus dicendi per se est quando predicatur diffinitio vel pars diffinitionis de diffinito, et faciunt unum modum. Ad objectum respondeo, quod necessitas propositionis duo requirit; quod predicatum non possit intelligi abesse a subjecto; item necessitas propositionis requirit subjectum esse, et ideo non est necessaria si subjectum non sit. Unde in omnibus verum est necessitas respectiva. Set duplex est respectus, quidam qui est tota⟨lis⟩ et respectu temporis mensurantis totum esse subjecti, et hic est quod dicimus necessitas absoluta, ut 'homo est animal', 'asinus est animal': necessitas respectiva que est respectu temporis vel differentie alicujus mensurantis esse subjecti in aliqua differentia temporis, ut 'Sor currit dum currit'. Et ideo sunt hujusmodi propositiones, 'homo est animal' ⟨et⟩ hujusmodi necessarie respiciendo esse subjecti. Ad aliud, diversitas metodi non facit hoc quia est effectus illius, ut obicit, set sunt diverse methodi propter diversitatem predicatorum. Et quantum ad has intentiones, diffinitio et genus, hic considerantur secundum rem et modum inherendi realem, et sic non differunt nisi sicut completum et incompletum, imo faciunt unum modum.

QUERITUR de secundo, et dicit Aristoteles hic et ibi, quod est quando subjectum cadit in diffinitione passionis. Set subjectum potest dupliciter considerari, aut subjectum absolutum in se consideratum, aut subjectum resolutum in sua principia, et sic dicunt quod est secundus modus. Quod videtur: quia in conclusione comparatur passio ad sub-

3, 4 diversi libri] diversilibi *MS.*

jectum absolutum et in se consideratum. Set secundus modus non cadit in conclusione, ergo secundus modus non erit quando passio comparatur ad subjectum absolute sumptum. Ergo cum sit ex comparatione passionis ad subjectum, ut dicit hic et posterius, ergo hoc erit ad subjectum resolutum in sua principia, et ita secundus modus erit hic 'omnis figura plana etc.' ITEM: immediatio major est que est in genere cause quam que in genere subjecti solum, set hec est immediatio in ⟨genere⟩ cause cum dico: 'omnis figura etc.', ergo hec faciet secundum modum. CONTRA: Aristoteles non dicit hoc in libro *Posteriorum* nec diffinitio subjecti f. 96 b 1. et subjectum nominant esse idem | ergo male dicitur quod secundus modus sit ex comparatione passionis ad subjectum resolutum in sua principia. Item, secundus modus, quinto *Methaphysice*, quando causa predicati est in subjecto, quare etc. Item, secundo *De Anima*, color est visibile, hec est per se, quia causa est in subjecto predicati, quare non erit per resolutionem subjecti in sua principia. Item, per rationem, quoniam hec est vera per se: 'triangulus habet .3.'; set non est vera primo modo nec quarto nec tertio, ut probabitur, ergo erit secundo modo dicendi per se vera. Et HOC CONCEDO quod hic est secundus modus dicendi per se 'homo est risibile', 'color est visibile', ubicunque est causa predicati in subjecto. Ad objectum dico, quod hic est diversus modus, quia 'hic triangulus habet .3.' est secundus modus; 'figura plana etc.', hic est quartus modus dicendi per se, et ideo non faciunt secundum et tertium, set secundum et quartum. Ad aliud dico, quod licet ibi sit immediatio in genere, tamen hoc non facit secundum modum set magis quartum, ut patebit statim.

QUERITUR de tertio modo: quidam dicunt quod est modus inherendi, quidam quod essendi. Quod inherendi videtur: cum ponatur inter modos inherendi et hoc signum est quod videtur iterum, quia dicitur quod 'hic triangulus habet tres' est modus inherendi, quia predicatum per se inheret subjecto, ergo similiter si dicam 'homo est hic' erit modus inherendi non essendi, quare cum hoc sit falsum, ergo etc. QUOD sit modus essendi videtur: quia sicut ali-

quid inheret alii per se vel per accidens, similiter aliquid inest alii per se vel per accidens; set ibi non determinat Aristoteles modum essendi, ergo hic debet poni; set non nisi in tertio, quare hic est modus essendi 'Sor est' et hujusmodi, quare etc. Item, ad quid dicitur quod modus primus et secundus sint modi essendi, cum 'hic homo est animal' inhereat predicatum per se subjecto, et ita sit modus inherendi. Item, conditio essendi et per se est, quando est dispositio entis absolute; set 'hic homo est animal' non est sensus quod propositio sit ens per se vel subjectum vel predicatum, set quod hoc per se inheret huic per se, quare etc. Item, si hic sit modus essendi, quia eadem sunt principia essendi et denominandi, ergo cum animal sit principium essendi, ergo etc. SOLUTIO: dico quod tertius modus est modus essendi ut quia per se potest esse conditio entitatis subjecti, ut secundum quod dicimus 'si entium aliud per se aliud per accidens', ut ens per se sicut substantia, ens per accidens sicut accidens, et ideo in *Posterioribus* et hic, modum essendi ponit cum modis inherendi, unde in tertio modo est per se essendi, in aliis tribus est conditio inherendi. Ad aliud, per se essendi dupliciter est; aut secundum quod enunciat conditionem entis absolute, ut cum dico 'ens per se', et sic non est conditio posterioris, nec oportet quod dicat modum vel conditionem inherendi. Alio modo est conditio inherendi, ut cum dico 'Sor est homo', ideo in aliis tribus modis est per se conditio inherendi, quia denominat veritatem propositionis. In tertio modo est conditio absoluta, sine via predicationis et inherentie.

QUERITUR de quarto modo, quando idem predicatur de se, ut 'interfectus interiit'. Quod sit quartus ⟨videtur⟩: quia predicatum per se inest subjecto; set non est secundus, nec primus, nec tertius, ergo quartus. Si dicas quod debet exponi causa: CONTRA: causa prius intelligitur essentialiter; set quod intelligitur in alio essentialiter, si exprimatur, non variat rem; quare si exprimatur causa sive non, non variatur modus secundum speciem. Sed hic est quartus 'interfectus interiit' propter interemptionem, ergo et 'hic interfectus interiit'. ITEM: Aristoteles in *hoc libro* 'multe

sunt conditiones in quantum homo', et sine alio expresso hec est per se 'homo est homo', ergo si exprimatur causa erit idem modus; set ibi est quartus cum non sit alius aliorum, ergo etc. CONTRA: diffinitio et diffinitum sunt idem secundum rem et essentiam, ergo cum diffinitio faciat quartum modum, ergo similiter diffinitum, quare etc. Item, magis convenit totum cum tota diffinitione, quam pars diffinitionis cum diffinitione; set pars diffinitionis et diffinitio faciunt unum modum, ergo similiter diffinitum et diffinitio; quare hic erit primus modus 'homo est homo'. SOLUTIO: dico quod non oportet quod exprimatur causa cum intelligatur essentialiter; ideo sive exprimatur causa sive non, quartus modus est et ubicunque idem predicatur de se, sive in concretione sive in abstractione et ubicunque causa est immediata predicati in subjecto de quo demonstrari non
f. 96 b 2. potest, et hoc est hic | et exprimitur, cum dicitur 'interfectus interiit' propter interemptionem, unde hic est primus modus dicendi per se. Ad objectum respondeo, quod licet idem sint secundum substantiam diffinitio et diffinitum, tamen modi diversi possunt fundari supra identitatem substantie, ideo potest diffinitum facere unum modum per se et diffinitio alium. Ad aliud dico, quod modus per se attenditur penes comparationem diversam, secundum quam potest inesse essentialiter vel accidentaliter; ideo cum eodem modo se habent et comparantur eodem modo ad diffinitum diffinitio et pars diffinitionis, non differunt nisi sicut completum et incompletum, ideo possunt facere unum modum, non tamen diffinitio et diffinitum.

QUERITUR ergo an ista sit vera per se 'animal rationale mortale est homo' et hujusmodi, et similiter de istis, 'Sor est homo', 'Ysocheles habet tres', et similia, et de istis 'Sor est animal' et hujusmodi, utrum sint vere per se vel per accidens, et de istis 'risibile est homo', 'habens tres est triangulus', et hujusmodi, quis modus est ibi, et de istis 'Ysocheles habet tres' et de omnibus consimilibus. Ad primum videtur, quod prima non sit per se vera: quia non est secundum se, ergo multofortius non erit per se quia

29 ista] isto *MS.*

secundum se est conditio innobilior quam per se, quare bene sequitur. CONTRA: predicatum non potest intelligi abesse a subjecto, nec abesse posito subjecto, ergo cum hoc faciat propositionem necessariam, hec erit necessaria 'animal rationale' etc. QUOD CONCEDO quod est per se vera, et quod est necessaria.

Si QUERATUR quis modus dicendi per se est ibi. Quod secundus modus videtur: quia subjectum cadit in diffinitione predicati, ergo etc. CONTRA: quod primus modus est ibi videtur: quia primus modus est quando est collatio accidentis ad subjectum essentialis; set sic est hic, quare etc. SOLUTIO: est ibi primus modus dicendi per se, cum dico 'animal rationale mortale est homo'. Ad objectum, non valet, quia secundum se est conditio accidentalis propositionis et accidit propositioni, unde non sequitur quod si aliquid sit substantia, quod propter hoc sit accidens. Et licet aliquid habeat nobilius, non propter hoc sequitur, quod habeat innobilius; sic dico quod non sequitur, quod licet hec sit per se, quod sit secundum se, quia per se in potissimo sui esse est secundum se. Aut per reductionem aliquam, et sic potest esse non secundum se, et sic est hic, quia hic est diminutio accidentalis de per se non substantialis, ideo non faciunt diversos modos. Et dico quod primus modus est ibi. Ad objectum dico, quod subjectum dupliciter potest sumi; aut illud quod natum est subici, et sic dicitur quod subjectum cadit in diffinitione predicati, et sic est hic, quia 'animal rationale mortale' quod natum est predicari cadit in subjecto, non quod cadat actu.

QUERITUR de ista 'animal est homo', utrum sit vera per se vel non. Et videtur quod sic: quia pars diffinitionis facit modum per se, cum ponitur in predicato, ergo similiter a parte subjecti, sicut diffinitio posita a parte subjecti, quare etc. CONTRA: illud quod est per se quod non potest abesse a subjecto ipso posito, nec intelligi ab esse; set homo potest abesse animali, ipso remanente, ergo etc. Set animal potest abesse vel intelligi abesse homini, ergo est accidentalis comparatio, et 'animal non est homo', hec est vera; et hec est

vera per accidens 'animal est homo'. Ad objectum dico, quod genus potest considerari quantum ad rationem generis et sic solum predicatur, et habet simplicem suppositionem; aut quantum ad supposita, et sic subicitur solum et habet suppositionem determinatam; set diffinitio non sic est, quia a parte predicati et a parte subjecti est convertibilitas essentialis, et convertitur cum diffinito, et pro suppositis tenetur. Set genus a parte subjecti et predicati non eodem modo, quia in genere non est convertibilitas suppositi vel persone, set a parte appositi habet simplicem suppositionem. Et quantum ad hoc non oportet quod convertatur nec oportet quod pro suppositis teneatur, quare etc.

Item QUERITUR de ista 'Sor est animal', utrum sit vera per se. Et videtur quod non: quia corruptibili nichil de necessitate inest, ergo cum Sor sit corruptibile nichil inerit ei de necessitate, quare videtur etc. CONTRA: animal non est accidens separabile nec inseparabile, nec per se, ergo essentialiter inest Sorti, ergo inest ei per se, quare etc. QUOD CONCEDO.

Set QUERITUR quis modus dicendi per se est ibi. Quod non primus ⟨videtur⟩: quia primus est quando comparatur pars diffinitionis vel diffinitio suo subjecto; set Sor non diffinitur, ergo ibi non est primus modus. CONTRA: Aristoteles dicit quod 'Chilus est vivus', hic est primus modus; set vivum magis elongatur a Chilo sive a Sorte quam animal, quare etc. SOLUTIO: hec est per se vera 'Sor est animal', et de necessitate, et est primus modus, quia eadem est diffinitio 'hominis' et 'istius hominis' in isto libro, et in *Elenchiis* eadem est ratio propositionis et unius solius; set primo et per se inest animal homini per se, set secundario inest Sorti. Ad aliud respondeo, quod necessitas duplex; quedam
f. 97 a 1. pure absoluta, sicut necessitas prime cause, | alia est necessitas que respicit subjectum uniuscujusque, et ista est que mensuratur a tempore, et non excedit esse subjecti, et hec est quam vocamus absolutam, et hec exigit esse subjecti et hoc dicit Aristoteles *in litera*, et sic Sor est de necessitate dum est.

QUERITUR de hac 'Sor est homo' et hujusmodi, utrum

sit per se vera. Et quod sic ⟨videtur⟩: cum ista sit per se vera 'Sor est animal', multofortius hec. Et QUERITUR quis modus sit ibi. Quod primus ⟨videtur⟩: quia cum alia superiora predicantur de Sorte est primus modus, ergo similiter hic cum predicatur 'homo', quod est superius ad ipsum. CONTRA: Sor non est animal, nisi quia homo, unde est vera per accidens 'Sor est animal' respectu istius 'homo est animal'; set hec 'Sor est homo' respectu istius est per accidens 'homo est homo'. Set hec est in quarto modo, ergo etc. SOLUTIO: dico quod hec est vera per se quarto modo, 'Sor est Sor' et hec 'homo est homo', quare similiter et hec 'Sor est homo', quia reducitur ad hanc 'homo est homo', et ideo est ibi quartus modus, et non est simile de aliis superioribus quia ad illa non reducitur hec per accidens.

QUERITUR de istis 'Sor est', 'homo est'. Quod per se vere ⟨videntur⟩: quia esse est proprius actus et operatio entis, unde sicut hec est per se 'homo est animal', similiter hec. ITEM: per diffinitionem propositionis necessarie, que est quando manente subjecto predicatum non potest abesse ei, nec intelligi abesse. Set sic est hic, quare etc.

QUERITUR quis modus sit ibi. Et videtur quod secundus modus, quia esse est actus; set actus est accidens, set quando accidens comparatur ad subjectum, secundus est modus. CONTRA: accidens est quod adest et abest preter subjecti corruptionem, quare etc. SOLUTIO: ibi est quartus modus, quia ibi predicatur idem de se, differens solum sicut abstractum et concretum, quia esse non est accidens vel propria operatio, vel passio entis, set actus. Unde non differunt sicut cursus et currere, et ideo sunt in quarto modo, ut 'interfectus interiit', et ubicumque est causa predicati in subjecto, de qua demonstrari non potest, et sic est hic 'Sor est', 'homo est', et hujusmodi. Nec est dicendum quod esse sit accidens et ita est per se, quarto modo dicendi per se, rationem non tangentem solvendum est per interemptionem.

Modi per se:

⟨1⟩ Aut quando pars diffinitionis vel diffinitio predicatur de diffinito, et sic est primus.

⟨2⟩ Aut quando accidens de subjecto et in subjecto est causa predicati, et sic est secundus, ut 'triangulus habet tres'.

⟨3⟩ Aut quando est ens per se ut prima substantia, ut 'Sor est', et est iste solus modus essendi.

⟨4⟩ Aut quando idem de se quocunque modo hoc sit ut 'homo est homo', 'omnis figura plana etc.'

⟨5⟩ Et quandocunque causa predicati est in subjecto de qua demonstrari non potest, ut 'Sor est Sor' et 'Sor est homo' et 'Sor est' et 'homo est', et non differunt nisi accidentaliter exprimatur causa sive non.

# INCIPIT SEXTUS LIBER METHAPHYSICE

*Manifestum igitur quod principia et cause entium sunt quesita, etc.*

Dubitatur de Sexto Libro, et queritur primo an substantie sit demonstratio, quia hoc negat ibi Aristoteles. Et videtur quod sic: quia demonstratio est nobilissima et certissima cognitio, et substantie est cognitio eque vel magis certa quam accidentis, ergo eque vel magis potest esse demonstratio substantie. Item: demonstratio est sillogismus faciens scire; set scientie constituuntur de substantia, ergo debet ibi esse demonstratio, per locum a diffinitione. Item: medium demonstrationis dicit quid et propter quid; set hoc contingit in substantiis quod medium dicat quid et propter quid, quare etc. Contra: Commentator arguit sic: si substantia demonstretur, hoc erit aut de accidente, aut de substantia. Non de accidente, quia accidens non est natum substare substantie, quare etc.; nec de alia substantia, quia substantie non est substantia sicut substantie est accidens, quare substantia esset demonstrabilis de natura accidentis, quare videtur quod de substantia non sit demonstratio. Item: secundo *Posteriorum*: demonstratio est eorum que habent causam aliam et que est alterius generis; set substantia non habet causam alteram, nec est diversi generis, ergo etc. Solutio: substantie non est demonstratio, quia demonstratio est sillogismus ordinatus ad concludendum aliquid de alio cui nichil est, ideo solius accidentis est demonstratio, quia solum accidens nichil est. Ad objectum, demonstratio potest considerari in genere cognitionis complexe, et talis cognitio est nobilissima, quia nobilior est quam aliquis alius sillogismus. Demonstratio iterum potest considerari respectu cujuslibet cognitionis, tam complexe quam incomplexe, et tunc non est nobilissima et certissima cognitio set diffinitio, et incomplexum semper nobilius quam complexum, ideo diffinitio est cognitio substantie proprie.

Ad aliud, demonstratio est sillogismus faciens scire passionem de subjecto, et ita non absolute set de alio; set sic non scitur
f. 97 a 2. substantia de alio, ideo non est demonstratio de | substantia, ideo est scientia multipliciter; primo modo comprehensio veritatis complete et rei sive contingentis sive necessarie, et per quamcunque causam, et sic non cadit in diffinitione demonstrationis; item, alio modo est scientia que est comprehensio veritatis rei necessarie solum, et hec non cadit; item, tertio modo dicitur scientia comprehensio veritatis rei per suam causam solum, et non per aliquam aliam scitur in scientia, et hec non cadit in diffinitione illius; item, quarto modo dicitur scientia comprehensio veritatis rei necessarie per suam causam et aliam, et hec scientia cadit in diffinitione demonstrationis, et sic non scitur substantia, et ideo equivocatur scientia in majori et minori. Ad aliud, propter quid quod dicit causam eandem non est medium demonstrationis, et tale est substantie; set propter quid dicens causam aliam, et quod est alterius generis, cui natum est aliquid inherere, et tale propter quid est medium demonstrationis.

QUERITUR de ente per accidens, et primo queritur an ens per accidens sit ens vere nomine vero entis. Quod sic videtur: quia omne quod est ens actu ⟨et⟩ est substantia vel accidens est verum ens; set ens per accidens, ut inventio thesauri vel pluvia in Cane, est ens actu et est substantia vel accidens, ergo est verum ens. ITEM: ens dividitur in ens per se et per accidens; set illud ens quod dividitur non est ens per accidens, nec ens solum secundum rationem, quare est verum ens. CONTRA: omne quod est ens vere exit in esse per generationem, ut dicit *in litera*; set ens quod est accidens non exit in esse per generationem nec per creationem, ut patet, ergo non est verum ens. Item, Commentator, omne quod est verum ens, est individuum alicujus speciei specialissime; set ens per accidens sub nulla specie collocat, ergo etc. SOLUTIO: ens per accidens non est vere ens, et potest considerari dupliciter; aut secundum se, et sic sunt actus et substantia vel accidens, et sic sunt

6 cadit in] *iter. MS.* 13 diffinitione] diffinitionis *MS.* 24 thesauri] echauri *MS.* 29 exit] exxit *MS.*

verum ens; aut in quantum sunt per accidens, et sic non sunt actu, et sic non sunt verum ens. Ad secundum, ens secundum nomen dividitur ibi et non aliqua natura subjecta, unde non est ibi divisio univoci nec anologi set quasi equivoci, set fit ibi aliqua natura divisa diminutissima et incompletissima, et determinatur et completur per hoc quod dico 'per se', et determinationem secundum rem nec completam non recipit per hoc quod dico 'per accidens', set solum per distractionem ab ente per se, ut dividitur album in album et album secundum pedem, et sic non est divisio proprie.

QUERITUR de scientia entis per accidens, utrum possit esse scientia de ipso ente per accidens. Et quod sic ⟨videtur⟩: quoniam unumquodque sicut se habet ad esse sic ad veritatem et scientiam: set ens per accidens habet esse aliquo modo, ut visum est, ergo potest etc. CONTRA: scientia est eorum que impossibile est aliter se habere respectu sue cause; set ens per accidens potest aliter se habere respectu sue cause, cum habeat causam interminatam, ergo etc. SOLUTIO: de scientia possumus loqui aut de scientia que est comprehensio veritatis rei cujuslibet per quamcunque causam sive terminatam sive interminatam, et sic de ente per accidens potest esse scientia, et talis non diffinitur in libro *Posteriorum*; alia est scientia que est comprehensio rei necessarie per causam determinatam, et talis non potest esse entis per accidens et eo modo quo habet et quo modo possibile est ipsum esse, eo modo potest esse scientia de ipso.

Habito ergo quod de ipso aliquo modo scit scientia, QUERITUR utrum illa scientia ⟨sit⟩ certa vel non. Quod debet esse certa videtur: quia ens per accidens potest cognosci sensu per se sine errore; set de tali est scientia certa, quare etc. Et ita videtur quod sit certa. ITEM: ista scientia determinat de ente per accidens; set hec scientia est certissima, quare etc. CONTRA: Aristoteles, illud de quo est scientia certa aut semper accidit, aut in majori parte; set ens per accidens nec semper accidit, nec in majori parte, ergo etc. SOLUTIO: ens per accidens non habet scientiam certam, nec fixam nec determinatam. Ad

4 fit] sit *MS.*

objectum respondeo, nos possumus loqui de ente per accidens in quantum hujusmodi, aut de eo quod est ens per accidens, ut pluvia vel inventio thesauri et hujusmodi supposita, et sic quantum ad supposita cadunt in sensu sine errore. Ad aliud dico, quod hec scientia est certissima quantum ad alias partes entis de quibus determinat, tamen loquendo de illa quantum ad istam partem diminutissimam que est ens per accidens est incertitudo in ista scientia, nec propter hoc debet dici incerta, quia de aliis determinans est certa, et imo certissima. |

f. 97 b 1. QUERITUR postea, an aliqua scientia universalis vel particularis sit de ente per accidens. Et videtur quod particularis: quia scientia particularis respondet enti particulari sicut universalis enti universali; set de ente universali est scientia, ergo erit particularis de particulari. ITEM: secundo *Physicorum* determinatur de casuali et fortuito; set talia sunt ens per accidens, quare aliqua scientia particularis est de ente per accidens. CONTRARIUM ostendit Aristoteles, et ideo dubitatur an universalis scientia sit de isto ente in particulari. Quia non: quia ita universalis dicitur quia in universali considerat et determinat in universali, quare non erit in particulari de ente. CONTRA: aliqua scientia est de isto ente secundum potestatem suam; set nulla scientia alia particularis de isto considerat, ergo ista universalis considerat de illo. QUOD CONCEDO quia alie scientie particulares intendunt de ente fixo, nec possunt ipsum apprehendere, tamen ista per possibilitatem et dignitatem suam, quia potentior est quam alie, potest istud cognoscere secundum possibilitatem ipsius entis. Et de isto determinat, quia de illo determinat quod alie vilipendunt. Ad objectum dico, quod ista scientia ex potestate sua extendit se ad cognitionem istius, secundum quod possibile est. Ad aliud, libro *Physicorum*, non est de ente per accidens, quantum ad aliquam partem sui; set per accidens solum determinat de casu et fortuna propter cognitionem naturalium melius juxta suum oppositum, et ad evidentiam ipsorum, hic autem principaliter, ideo etc. Ad aliud dico, quod scientia uni-

33 quoniam] quam *MS.*

versalis, quia universalis est, habet considerare de partibus entis in universali; set quedam sunt partes entis que possunt habere scientiam determinatam inferiorem illa scientia, ideo de illis transit ista scientia in universali, ut de magnitudine, et de illis que in septem artibus determinantur; alie sunt partes que propter sui nobilitatem in scientiis particularibus non habent determinari, ut intelligentie et substantie spirituales, et de talibus determinat ista scientia ad minus quantum ad .xi. et librum *De Causis*; alie sunt que propter sui debilem cognitionem non possunt ab aliis cognosci, et de illis determinat ista.

QUERITUR ergo de ente per accidens, utrum habeat causam determinatam. Quod sic ⟨videtur⟩: causa est ad cujus esse sequitur aliud, ergo si habet causam, ad esse ejus sequitur aliud; set nichil sequitur ad aliud nisi sit determinatum, scilicet tanquam ad causam, quare etc. ITEM: ejus causa est in majori parte; set causa que est in majori parte est natura terminata, ergo habet causam determinatam. Major scribitur *in litera*, quare videtur quod habeat etc. CONTRA: omne quod habet causam terminatam habet esse per illam semper vel frequenter; set ens per accidens non est semper nec frequenter, quare etc. SOLUTIO: ens per accidens non habet causam terminatam, quia causa terminata est que infert de necessitate effectum. Ad objectum respondeo, quod illa diffinitio cause datur de causa terminata, non de accidentali. Ad aliud, quod ens in majori parte dupliciter potest considerari; aut quantum ad sui presentiam, aut quantum ad sui absentiam et deffectum. Primo modo ens per accidens non est in majori parte, set ens per se; set ens per accidens est in majori parte per suum defectum, scilicet quando ens in majori parte defficit.

QUERITUR circa ens per accidens, an omnis causa propria inferat effectum de necessitate. Et quod sic ⟨videtur⟩: quia quicquid est causa cause est causa causati; set omnia que fiunt hic inferius, sive a voluntate sive a natura, fiunt a causa prima; set operationi cause prime nichil resistit sive virtuti, ergo etc. ITEM: Aristoteles, in *Posterioribus*, posita

32 per accidens] *iter. MS.*

causa particulari et immediata, ponitur effectus de necessitate, ergo causa propria et immediata quelibet infert et ponit effectum de necessitate, quare et causa entis per accidens. Contra: tunc omnia de necessitate acciderent, quod falsum est. Et hec ostendit Aristoteles *in litera*, per rationem sicut patet inspiciendo literam: QUOD CONCEDO. Ad objectum dico, quod de virtute cause prime dupliciter; aut de virtute ejus absoluta, et sic ei nichil resistit, aut secundum quod recipitur in istis inferioribus secundum possibilitatem recipientium, et sic jam finita est; et sic non f. 97 b 2. oportet quod omnia operentur sicut ipsum | de necessitate. Ad aliud, duplex est causa immediata; aut per se et essentialis, et de ista est verum; aut de accidentali solum et per accidens, et hec non ponit de necessitate suum effectum; et hec est causa entis per accidens, et de hac non loquitur Aristoteles in *Posterioribus*. Item, ostenditur propter scientiam cause prime, quod causa omnis inferat effectum sic, quia scilicet de necessitate. Item, omne prescitum a deo de necessitate est vel fuit vel erit; set A est futurum contingens et prescitum a deo, ergo etc.; set non est vel fuit de necessitate, ergo A, quod est futurum contingens, de necessitate erit, quare etc. Item, omne futurum de necessitate erit; set A quod est futurum contingens est futurum, ergo A de necessitate erit. Major patet, quia ubicumque includitur in subjecto causa predicati, illa propositio est necessaria et per se, quarto modo, ut 'interfectus interiit'; set 'erit' et 'futurum' idem sunt, ergo ibi est quartus modus dicendi per se, cum idem de se ibi predicetur, quare hec est vera, 'omne etc.' Item, quicquid deus previdit de necessitate contingit; set omnia previdit, ergo omnia de necessitate contingunt. Item, ponamus quod deus previdit hoc fore, aut ergo contingit non fore, aut non. Si non continget, ergo de necessitate fiet; si possibile est non fore, ergo ponatur in esse, ergo non fiet, ergo previdit aliquid quod non fiet, quod est impossibile. Ergo sequitur, quod illud quod deus previ⟨di⟩t non fore de necessitate fiet, quare omnia erunt de necessitate. Solutio: dico quod non omnia de necessitate contingunt, aut fient. Ad objecta re-

spondeo, quod ibi est fallacia accidentis in illis tribus, ut ‘ Sor est albus ’, ‘ album disgregat ’, ergo Sor : quia licet in quantum prescitum a deo continget, tamen hoc in se consideratum, non continget de necessitate, sicut solvit Boethius, .5. *De Consolatione*, sicut Sor in quantum album disgregat, non tamen in se consideratum. Similiter est hic, quia causa prima cognoscit contingens in quam partem debet terminari, in unitate eternitatis, que totam complectitur. Ad aliud, similiter fallacia accidentis ; set hec est vera ‘ Omne futurum erit ’, quia idem de se predicatur ; set quod sumit ulterius, pro alio sumit, scilicet in quantum hoc, scilicet pro substantia ejus quod est futurum non accidet de necessitate. Similiter ad aliud, quia in quantum previsa sunt a deo, de necessitate contingunt, non tamen in se considerata. Ad aliud, verum est quod deus previdit hoc fore. Quod dicit : aut ergo potest non fore, aut non, dico quod potest non fore secundum se, et non fiet. Et si arguas : ergo deus previdit quod non fiet, non valet, imo variatur jam medium, quia in quantum previsum ab ipso non potest non fore, licet possit quantum est de se. Item, per veritatem propositionum de futuro, ostenditur hoc idem. Set dicunt quidam quod neutra pars est vera. Quod non utraque pars sit vera, patet de quolibet affirmatio vel negatio, tam ente quam non-ente, quare similiter propositionum de futuro contingentium. ITEM : Aristoteles fine *De Generatione* ; si aliquid dixerit futurum est, oportet istud esse, si ergo dicatur ‘ tu es futurus episcopus ’, ergo oportet istud esse ; ergo de necessitate erit altera pars vera, quare etc. Item, libro *Periermenyas* : si altera pars est vera, in futuris determinate de necessitate, et sic te esse episcopum, quare cum in multis altera pars sit vera determinate, ergo altera est de necessitate vera. Si dicas quod altera pars est vera, potest esse tamen falsa. CONTRA : hec propositio que nunc est vera de futuro potest esse vera, et potuit ; ergo potuit esse falsa, aut non. Si sic, ergo aliqua propositio potuit simul esse vera, et falsa, quod est impossibile ; si non, ergo est vera et non potuit esse falsa, et tale habet determinatam veritatem, ergo altera pars de necessitate est falsa deter-

minate etiam contingentium, quare etc. SOLUTIO: dico quod hujusmodi propositionum altera pars semper est vera, altera falsa determinate. Set determinata veritas dupliciter; una que est per electionem unius partis contradictionis, sic est veritas determinata in propositionibus de futuro, que tamen potest impediri ut 'te esse episcopum'; alia est veritas determinata in una parte, et non potest in illa parte impediri. Et hec determinat sibi tempus in quo
f. 98 a 1. est, ut Sor dum est non potest impediri | et addit respectum ad tempus prioris determinationis et veritatis, et hec est in illis de presenti et preterito; et hoc est quod dicit Aristoteles, quod 'Sor dum est, necesse est esse'. Ad objectum dico, quod loquitur de futuris necessariis, sicut patet per literam suam, quia statim hoc negat de futuris contingentibus. Ad aliud, non est determinata sic quod non possit impediri respectu temporis, tamen est determinata per electionem alterius partis contradictionis, que tamen potest impediri. Ad aliud respondeo, quod quando vera est potest esse vera presente veritate, et quando est vera, potest impediri veritas. Dico quod verum est quantum est a parte rei, tamen hoc non est presente veritate, set corrupta veritate potest induci falsitas, unde potentia falsitatis non reducitur ad actum, nisi corrupta veritate.

Habito de ente diminuto quod est ens per accidens extra animam, queritur de ente diminuto quod est verum in anima. Et circa hoc primo QUERITUR, an de vero complexo et falso complexo determinet hic, et de incomplexo similiter. Quod sic ⟨videtur⟩: quia determinat hic de ente quod est in anima et ab anima; set tam verum complexum quam incomplexum est in anima, quare etc. ITEM: ejusdem est considerare simplex et compositum que ordinantur adinvicem, ut patet, quia ejusdem est considerare literam et sillabam, et terminum et orationem; set verum incomplexum ordinatur ad verum complexum, ergo de utroque debet considerare. CONTRA: dicit Aristoteles de vero quod est in diffinitione et negatione, dicamus et divisione contradictoriorum; set tale est verum complexum solum, quia incomplexum non est in affirma-

14 statim hoc] *iter. MS.* 14–15 contingentibus] contingentis *MS.*

tione et negatione. Item, in sexto determinat de ente diminuto; set verum incomplexum est ens per se, cum sit veritas rei, et non est opus anime quia solum complexum est opus anime, quare etc. SOLUTIO: de vero complexo solum determinat, quod est ens diminutum apud animam. Ad objectum, esse apud animam multipliciter; aut sicut apud apprehendentem, et sic utrum⟨que⟩ verum est apud animam; aut esse apud animam sicut apud causam efficientem, sic verum incomplexum solum est apud animam, quia istud solum causatur ab anima et est ens diminutum et ens rationis. Ad aliud, duplex est consideratio de composito; aut in generando compositum, sic est vera major, quia qui docet generationem compositi debet considerare simplex, aut accipiendo compositum jam generatum, et sic non ejusdem est considerare compositum et simplex de necessitate, quia non considerat ipsum in quantum generatur et in quantum habet comparationem ad sua principia. Set naturalis est considerare ens in anima in quantum generatur, et ideo, tertio *De Anima*, considerat de simplici; methaphysici solum est considerare de vero complexo, et ideo de complexo solum determinat.

Habito quod metaphysicus solum consideret de vero complexo, QUERITUR in quo sit hujusmodi verum tanquam in subjecto. Quod in rebus videtur: quia verum complexum et falsum componuntur ex vero et falso incomplexis; set veritas incomplexa et falsitas in rebus sunt, ergo similiter compositum ex hiis, quare etc. ITEM: Aristoteles, ex eo quod res est vel non est dicitur omnino vera vel falsa, quare cum loquimur de veritate complexa, ergo etc. Ergo res aut sunt causa efficiens veritatis complexe, aut formalis, aut finalis, aut materialis; set non efficiens, ut patet, nec formalis, nec finalis, ergo materialis, et ita subjectum. ITEM: veritas est adequatio rerum et intellectuum; set adequatio est in adequatis sicut similitudo in similibus, ergo veritas est in rebus et intellectibus, et ita nunquam in oratione sicut in subjecto. CONTRA: veritas est passio denominans suum subjectum; set res ipse non denominantur vere veritate complexa set oratio, quare oratio erit subjectum veritatis

complexe et falsitatis. SOLUTIO: de rebus dupliciter; aut de rebus in se consideratis in quantum sunt partes mundi secundum se et absolute, et sic veritas complexa nec falsitas non sunt in rebus; aut in quantum apprehenduntur ab intellectu et sunt sub consideratione ejus, et veritates earum simplices intelliguntur actu, sic sunt subjectum veritatis remotum solum, non tamen in quantum res, set in quantum intellecte, et sic per accidens sunt subjectum veritatis complexe et mediate. Ad objectum respondeo, verum incomplexum dupliciter; aut absolute secundum quod est veritas et quiditas rei scibilis et ordinabilis ad animam, et sic non f. 98 a 2. fit veritas complexa ab ea, aut in quantum | actu est veritas rei intellecta ad anima et apprehensa; sic fit verum complexum ex eo vero, scilicet ex incomplexo, quia veritas complexa se habet actualiter ad illa simplicia sicut forma domus ad lapides et ligna, quia illa non intrant essentiam forme; similiter res simplices non intrant essentiam veritatis complexe. Ad aliud respondeo, quod exigitur in ratione cause materialis; set de re dupliciter; aut absolute sumpta secundum se, et sic non est subjectum; aut de re in quantum est actu intellecta, et sic est subjectum. Aliter, sicut exponit Aristoteles ibi; 'ex eo quod res est vel non est dicitur, etc.' id est, res dicti que est res propositionis, quia istius 'Sor sedet' dictum est sedere, quod est res istius propositionis, unde res ibi sumitur pro re dicti, scilicet pro dicto quod est res in quo consistit tota veritas orationis. Ad aliud, sensus est, veritas causatur ex adequatione istorum, scilicet rerum et intellectuum; unde licet adequatio sit in rebus adequatis, non tamen veritas est in adequatione, vel causatur ab adequatione.

QUERITUR utrum verum complexum et falsum sunt in oratione sicut in subjecto suo, ex quo non in rebus. Et videtur quod non: oratio est signum veritatis; set signum est aliud a signato, ergo oratio non dicetur vera. ITEM: quedam sunt signa que omnino differunt in specie, sicut circulus a vino; quedam conveniunt sicut panis in fenestra et exedra in archa, et talium unum predicatur de alio; set oratio differt omnino secundum speciem vel secundum genus

a veritate, ergo veritas non predicatur de oratione; quare oratio non est vera. ITEM: in diffinitione ponitur quod est essentiale diffinito; set in diffinitione veritatis ponitur intellectus et res, et non oratio; quare oratio non erit subjectum veritatis. CONTRA: verum et falsum sunt in divisione contradictoriarum, ut dicit *in litera*, et affirmatione et negatione; set affirmatio et negatio sunt in oratione, quare oratio erit subjectum. QUOD CONCEDO quod oratio est subjectum veri per se, unde veritas et falsitas est quedam que est passio enuntiationis, et hec denominat propositionem, et hec derelinquitur ex adequatione rerum et orationum, et hec debet diffiniri per rem et orationem solum. Nec est passio orationis, set est apud compositionem intellectus, et istius est oratio significativa, et hec non denominat orationem, et sic non dicitur oratio vera. Ad aliud, dicendum quod in diffinitione veritatis, secundum quod est passio orationis, debet cadere omnino sic, 'veritas est adequatio rerum, sermonum et intellectuum', secundum autem quod est apud intellectum signata per orationem solum sicut signum, non est de essentia signati, sic nec oratio est de essentia veritatis. Ad aliud, diffinitio datur aliquando secundum esse potissimum diffiniti, et sic datur diffinitio veritatis, quantum ad ejus esse potissimum, et ejus esse potissimum est in rebus et intellectu, ideo etc.

QUERITUR si verum et falsum sint in oratione per se, licet non primo; utrum sint apud intellectum, et loquor de vero complexo et falso. Quod non ⟨videtur⟩: quia intellectus est simplex et hec complexa; set complexum nunquam est in simplici, licet e contrario possit esse, ergo verum complexum et falsum non erunt apud intellectum. ITEM: si essent in intellectu; aut hoc esset a parte intellectus simplicis, aut compositi; non a parte simplicis, istud patet, ergo a parte componentis vel complexi. Set si sint in intellectu componente, hoc est quia aut componit que prius fuerunt composita, et sic prius fuerunt composita, et sic non est prima compositio illorum in intellectu; aut componit ea que divisa sunt naturaliter; set compositio talium est falsa, ergo semper componeret falsa, quod est falsum;

quare videtur quod nullo modo sint apud intellectum. Contra: oratio est significativa veri et falsi, set non est significativa veri et falsi que sunt apud orationem, set eorum que sunt apud intellectum, cum sit nota intellectus; quare etc. Quod concedo. Ad objectum, aliquid est simplex et compositum in eodem genere, ut in genere nature, et sic simplex non est subjectum compositi; aliud est simplex et compositum ⟨que⟩ sunt diversorum generum,
f. 98 b 1. ut ⟨si⟩ simplex in genere nature sit et compositum | in genere rationis vel e contrario, et sic compositum potest esse in simplici; et sic est hic, quia veritas complexa est in genere rationis, et ideo potest esse apud intellectum. Ad aliud dico, quod est apud intellectum componentem. Quod obicit ulterius, respondeo quod intellectus multiplex est compositio et divisio; una est compositio aliquorum per identitatem essentie, et hec est realis, ut inter hominem et animal, et huic respondet divisio essentiarum, ut inter hominem et asinum, et hec est sine assertione vel de assertione; alia est compositio que est cum assertione vel de assertione. Et hoc dupliciter; aut secundum quod compositio dicitur propositionis in quantum propositio et unde est propositio, et huic respondet separata acceptio termini subjecti et predicati; alia est que est compositio predicati affirmati de subjecto per compositionem mediam unientem, et huic respondet negatio dividens subjectum et predicatum. Quod ergo querit, dico quod prima unio vel compositio precedit compositionem intellectus, tamen quia non est cum assertione vel de assertione, ideo non est illa que est subjectum compositionis intellectus; et divisio hujusmodi realis precedit omnem divisionem intellectus, unde non est intelligendum de prima.

Queritur ergo utrum verum et falsum sint in intellectu vel anima. Quod sic videtur: quoniam Aristoteles, 'sicut se habent bonum et malum ad res, ita verum et falsum ad animam', ut dicit *in hac litera*; set bonum et malum sunt in rebus sicut in subjecto, ergo verum et falsum in anima sicut in subjecto. Item: habitus sunt in anima et intellectus in quantum est passio vel habitus, ergo veritas erit in

anima sicut in subjecto primo, et omnia alia sunt in anima tanquam in subjecto et immediate, sicut timor, gaudium, fronesis, sapientia, et omnia hujusmodi; quare et veritas. CONTRA: efficiens non coincidit immediate secundum numerum cum materia, secundo *Physicorum*; set anima est causa efficiens veritatis, ergo non est subjectum vel causa materialis, et ita anima non habet comparationem ad verum et falsum nisi per compositionem vel divisionem istorum; quare compositio et divisio sunt immediate subjectum veritatis et falsitatis complexe secundum illud Aristotelis. Circa compositionem et divisionem consistit, quia anima est prima causa radicalis et subjectum commune, et componit hec et dividit; set prima apprehendit et intelligit res, et deinde componit hec adinvicem, unde veritas et falsitas sunt in compositione et divisione tanquam in subjecto immediato et proximo, remotius sunt in apprehensione anime, tertio sunt in anima et ita remote. Ad aliud, Aristoteles non intelligit nisi quod verum et falsum sunt in compositione et divisione intellectus, que quidem compositio et divisio sunt in anima, et ita compositio est semper subjectum immediatum veri et falsi, et divisio. Ad aliud, quidam habitus sunt in anima, et in ratione habituum, et sic sunt per se in anima vel in homine; alii sunt qui sunt ibi in ratione objectorum, et hujusmodi est veritas et falsitas, quia obiciuntur intelligentie et ideo potest esse in alio subjecto immediato quam in anima, quia anima prior apprehendit, deinde intelligit, tertio componit.

QUERITUR: an verum et falsum simul et semel sint in anima. Quod non ⟨videtur⟩: quia opposita non sunt simul et semel in eodem simplici et indivisibili; set anima est simplex, ergo non sunt simul in ea. ITEM: verum et falsum se habent ad intellectum sicut ad res se habent bonum et malum; set contraria in rebus non sunt simul et semel in eodem indivisibili, sicut patet in albo et nigro; quare etc. Tu dices quod non est simile, quia illa opposita sunt materialia, set verum et falsum sunt spiritualia. Contra, sicut se habent materialia ad materiale, sic spiritualia ad spirituale; set duo opposita materialia non possunt esse in

eodem indivisibili materiali, ergo similiter nec duo spiritualia in eodem spirituali indivisibili. CONTRARIUM vult Aristoteles, quia querit quomodo possunt esse simul, et dicit, et respondet quod verum et falsum sunt in anima, non in rebus, ubi non possunt duo contraria simul esse; apud cogitationem anime possunt simul esse contraria, quare etc. Istud patet in subjecto immediato, non possunt simul esse contraria, tamen in eodem remoto et communi possunt bene, ut albedo et nigredo in scuto bene possunt esse simul, tamen in eadem parte scuti indivisibili non sunt simul; set anima est subjectum commune et remotum, ergo etc. SOLUTIO: bene sunt ibi simul, quia anima est subjectum remotum et commune veritatis et falsitatis, sicut patet in scuto. Alia est positio quod ibi sunt simul, quia anima et veritas non
f. 98 b 2. sunt | ejusdem generis. Ad objecta, patet per hoc esse in eodem indivisibili dupliciter potest esse; aut sub esse reali, et hoc est impossibile; aut sub esse intentionis et rationis. Et anima est indivisibile nature et in alio genere quam verum et falsum, quia sunt in genere rationis, et ideo, licet in eodem genere non possunt esse contraria in eodem quod est ejusdem generis, tamen in diversis generibus aliquo modo possunt. Vel dicendum est, ut dictum est, quod in eodem subjecto communi et remoto possunt esse, licet non in proximo et immediato. Ad aliud, dicendum quod non est simile de bono et malo, quia bonum et malum sunt contraria realia, et secundum esse actuale sunt in subjecto; set verum et falsum sunt contraria spiritualia, et intentione solum, et habent esse in subjecto sub esse intentionali et spirituali solum. Ad aliud dico, quod anima non est spiritualis respectu veri et falsi et compositionis horum, imo est res naturalis, et dicitur spiritualis solum respectu formarum corporearum, et ideo non est comparatio.

1 eodem] edem *MS.* 32 comparatio] comparato *MS.*

## ⟨HIC INCIPIT SEPTIMUS LIBER METHAPHYSICE⟩

*Ens dicitur multis modis sicut prius distinximus, etc.*

QUERITUR de hac propositione, 'substantia precedit omne accidens tempore, cognitione, et diffinitione'. QUERITUR circa principium *septimi*, et primum de comparatione substantie ad accidens et hanc obmitto hic, set quero que est principalius ens, et utrum substantia sit principalior cognitione et tempore et diffinitione, et precedit similiter. Et QUERITUR quomodo precedat tempore. Quod non sit verum videtur; quia omnis substantia aut est increata, et hec non precedit accidens tempore quia non mensuratur tempore, aut creata. Et hec triplex; aut materia, aut forma, aut compositum; set non compositum, quia compositum habet accidens omne, et est simul tempore cum sua passione, et in creatis simul sunt materia et forma et compositum, et in generatis compositum non precedit suam propriam passionem, et forma est simul cum composito. ITEM: materia generatorum ut semen est aliquod vere compositum per mixtum cum sit corpus, quare est simul tempore cum accidente. ITEM: si substantia omnis precedit omne accidens tempore, cum tempus sit accidens, ergo tempus ante tempus. ITEM: dicit quod substantia precedit cognitione accidens; quod videtur falsum, quia omnis nostra cognitio incipit a sensu, et accidentia sunt sensibilia per se, non autem substantie; quare etc. Si dicas quod intelligit de cognitione propter quid, et tu obicis de cognitione quia. CONTRA: opponitur ibi alia particula que est diffinitio que dicit cognitionem propter quid, ergo male vel non intelligit de illa. SOLUTIO: dico quod ibi sumitur tempus pro omni mensura durandi, sive sit evum vel eternitas, et sic substantia simpliciter precedit accidens omne; tempus, id est, mensura durandi. Set hec duplex 'omne accidens', quia potest fieri distributio pro generibus singulorum, et sic est verum, scilicet pro .ix. predicamentis; aut pro singulis generum,

et sic est falsum. Unde primo modo accipiendo tempus pro omni mensura durandi et .ix. predicamentis, sic est verum de omni substantia increata et creata et generata. Et per hoc patet solutio omnium objectorum. Unde quod obicit de propria passione quod non predicetur etc., verum est quod obicit, quasi fieret distributio pro singulis generum. Similiter de tempore, quia hic est distributio accomoda et non propria, ut hic 'celum tegit omnia'; unde sensus est 'substantia precedit omne accidens', id est, omne genus accidentis. Ad aliud dico, quod accidentia precedunt loquendo de cognitione, quia loquendo de cognitione propter quid, hoc est dupliciter; aut cognitio effectiva, aut formalis. Dico quod cognitio significat ibi cognitionem effectivam, quia facit cognitionem veriorem de accidentibus et de aliis quam accidentia. Si de cognitione formali, sic exprimitur per hoc quod dico 'diffinitio', et sic adhuc verum est quod substantia prior est, quia habet vere diffinitionem formalem, et per prius quam accidentia.

QUERITUR postea de hoc quod Aristoteles intelligit de causa rei de forma expressa per diffinitionem, que est tota veritas et quiditas rei, et ideo primo queritur quid non est diffinitivum, et ostendit quod nec accidens per accidens, nec accidens per se. Quod videtur falsum: quia accidentia maximam partem conferunt ad etc.; set quod quid exprimitur per principia diffiniendi, ergo etc. ITEM: accidens est idem secundum esse cum subjecto, idem dico secundum numerum; set, ut dicit hic, ex ejus esse oritur ejus essentia, et secundario est, ergo essentia accidentis non ponit in numerum cum subjecto; set predicatum quod est essentiale cadit in diffinitione alterius, ergo accidens debet cadere etc. CONTRA: tertio *Methaphysice*, 'eadem sunt principia essendi et cognoscendi rem'; set accidens non est principium essendi subjectum, ergo non est principium cognoscendi, QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, conferre ad cognoscendum diffinitionem vel quiditatem, aut tanquam preparatorium et preambulum, et sic accidentia solum preparative conferunt, f. 99 a 1. sicut sensus[1] | ad intellectum; aut essentialiter et vere

[1] Supra septimo libro Methaphysice .6. pecia Methaphysice a magistro R. b.

et principaliter, et sic non conferunt accidentia ad cognoscendum quiditatem rei. Ad aliud, duplex est esse accidentis, quia esse est actus entis, et sic accidens non ponit in numerum cum substantia, et istud esse est esse suppositi; aliud est esse essentie, et istud ponit in numerum cum esse subjecti, et istud non differt nisi sicut abstractum ab essentia; et sic accidens et subjectum non erunt idem secundum esse essentie, quia secundum tale ponunt in numerum, et istud non differt ab essentia, nisi sicut concretum ab abstracto, que est

esse {
- suppositi est esse quod est actus entis, et id non ponit in numerum
- essentie, et istud ponit in numerum sicut essentia.

Queritur utrum aggregatum ex accidente et subjecto sit diffinitivum, ut homo albus et hujusmodi. Quod sic ⟨videtur⟩: quia simitas est nasi cavitas, et sic aggregatum cadit in diffinitione, scilicet nasi cavitas, quia nasus est subjectum, cavitas est accidens, quare etc. Item: sicut se habet pars diffinitionis ad partem diffiniti, sic tota diffinitio ad diffinitum, ut dixit hoc *in litera*; set partes aggregati habent particulares diffinitiones, ut homo habet suam diffinitionem, et similiter albus, quare et totum erit diffinibile, et ita videtur quod aggregatum ex substantia, etc. Contrarium dicit Aristoteles, per talem rationem primo, nichil per se predicatur de aggregato; set per se predicatur aliquid de omni diffinibili, ergo etc. Major patet sic—si illud esset, aut esset substantia aut accidens; non substantia, quia substantia non predicatur de substantia et accidente; nec accidens eadem ratione, quia accidens non per se predicatur de substantia; et ita nichil predicatur de aggregato, quare etc. Item, alia fuit hec, omne diffinitum est unum per essentiam; aggregatum non est unum per essentiam, ut dicit, ergo etc. Item, tertia ratio, aggregata non sunt in genere; set omne diffinitum habet genus, ergo aggregatum ex substantia et accidente non poterit diffiniri, quod concedo. Ad objectum dico, quod de aggregato dupliciter; aut de illo cujus utraque pars est in rectitudine, et tale non potest diffiniri, aut de aggregato ex recto et obliquo, et tale

non est aggregatum vere. Vel dicendum quod forma simplex in subjecto, ut simitas nasi et cavitas nasi; et dico quod non est aggregatum, set est forma in alio, ut forma simplex signata tamen in suo subjecto, et sic potest responderi. Vel per interemptionem, quod est forma simplex in subjecto; vel quod duplex est aggregatum, et de primo querit Aristoteles. Ad aliud duplex est totum; quoddam per essentiam unum ex partibus et de tali verum est quod si partes habent essentiam quod similiter totum; aliud est totum non per essentiam set per aggregationem, cujus partes differunt per essentiam, et tale non potest diffiniri, quia quelibet pars habet suam essentiam, ut homo albus.

QUERITUR postea quid est illud quod habet diffiniri, et dicit quod substantia et accidens. Set quod substantia non habeat diffiniri videtur: quia aut diffinietur per accidens, quod est falsum cum sit posterius, aut per subjectum. CONTRA: tunc esset substantie substantia; quod substantie non est demonstratio, quia tunc substantie esset substantia, unde habet pro inconvenienti quod substantie sit substantia, ergo similiter erit substantie substantia, si substantia diffinitur, quare etc. ITEM: dicit Commentator hic, non potest quiditas substantie sensibilis haberi nisi cognoscatur substantia prima omnium; set causa prima omnium cognoscenda non est in potestate diffinientis, nec genus nec differentia, quare etc. CONTRA: sicut dicit inferius, si aliquis bene diffinierit debet diffinire per genus et differentiam; set substantia maxime habet hec, quare maxime habet diffiniri. SOLUTIO: possumus loqui de diffinitione a parte rei diffinite, et sic potest diffiniri substantia a parte suorum principiorum et per causam extrinsecam que est causa prima, et sic per illam ydeam infallibilem que est causa omnis cognitionis debet diffinire, et per primum efficientem, et primam formam, et primum finem, ad hoc quod vere cognoscatur, quia diffinitio est vera rei cognitio, et sic debet cognosci, non solum per sua principia propria, set etiam per prima principia extrinseca. Et sic dicit Commentator quod non potest cognosci vel diffiniri nisi cognoscatur causa prima omnium. Set hanc cognitionem non

possumus habere in hac vita, quia cognoscimus primam causam solum per vestigium, et sic potest vere cognosci solum secundum potestatem diffinientis, et sic solum per sua principia habet cognosci, set talis cognitio non est vera, nec certa. Ad objectum dico, quod substantie esse substantiam, hoc est dupliciter; aut sicut accidens est substantie, et sic sequeretur si substantie esset demonstratio; aut quod substantie sit substantia, non sicut accidens est substantie, sicut natura dependens et inclinans ad substantiam, et sic est diffinitio substantie per substantiam, non propter hoc quod substantia inclinet ad substantiam, et sic substantia sicut sunt principia respectu principiati, vel e contrario. Unde secundum quod sequitur ex actu demonstrandi inconveniens est quod substantie sit substantia, set secundum quod sequitur ex actu diffiniendi non est inconveniens. Ad aliud de cognitione completa et perfecta substantie et completissima, et hec non potest haberi nisi cognoscendo causam primam et illa in causalitate, et hec non habetur in hac vita; alia est cognitio incompleta et imperfecta respectu illius, est tamen completa et perfecta secundum possibilitatem cognoscentis et diffinientis, et sic cognoscimus per suas creaturas creatorem, et ita a posteriori, et sic diffinimus res omnes. |

Queritur utrum accidens sit diffinibile vel non, ut album f. 99 a 2. et hujusmodi et consimilia. Quod non ⟨videtur⟩: quia primo *Topicorum*, accidens dicit quid solum et non signat; set substantia signat quid, quare accidens solum habebit diffinitionem secundum dici, quia 'quid' est diffinitio, ergo accidens habebit solum diffinitionem secundum dici. Item: de quocum⟨que⟩ predicatur diffinitio, et diffinitum; set accidens predicatur denominative de subjecto, ergo et ejus diffinitio posset, quod negat Aristoteles in *Predicamentis*, quare non potest diffiniri. Contra: Aristoteles *in litera*: cujus quiditas per se, ejus diffinitio per se; set continguit querere de accidente, quid est per se, ergo contingit ipsum habere diffinitionem per se, cum diffinitio absolvit questionem factam per quid. Respondeo quod per se et non primo est diffinitio accidentis, substantie est diffinitio per se et

primo, ut dicit *in litera*. Ad objectum, de quiditate accidentis dupliciter; aut in se et absolute et sic vere habet quiditatem et diffinitionem et per se et secundum significationem, non secundum dici; aut respectu substantie et sic solum secundum quid et secundum dici habet quiditatem et diffinitionem, sicut patet in libro *De Generatione*, quia dicit ibi quod accidens generatur secundum quid respectu substantie, tamen in se considerando absolute simpliciter generatur. Similiter dico de ejus diffinitione. Ad aliud dico, de nomine accidentis dupliciter; aut de nomine accidentis quod per se subicitur diffinitioni, et illud nomen est abstractum et isti solum respondet diffinitio; aut de nomine concreto, et hoc predicatur solum denominative de substantia, et isti nulla respondet diffinitio, et ideo non valet.

QUERITUR quomodo habet diffiniri accidens, utrum per subjectum, vel per propria principia, vel per utrumque. Et videtur quod accidens non habeat diffiniri per subjectum sic: quia diffinitio indicat essentiam; set subjectum non est pars essentie accidentis, quare etc. ITEM: magis convenit accidens quodcunque cum accidente quocunque quam substantia, unde qualitas magis convenit cum quantitate quam cum substantia; set quantitas non habet diffiniri per qualitatem nec e contrario, ergo multofortius nec unum istorum per substantiam, quare etc. CONTRA .4. *Physicorum*, si debeat esse vera diffinitio, debent concurrere omnes cause, et secundo *Posteriorum*; set subjectum est in genere cause materialis respectu accidentis, ergo debet cadere in diffinitione accidentis, QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod indicari quiditas est dupliciter; aut per partes quiditatis expressas, aut per illa ad que relationem essentialem habent hujusmodi partes et inclinationem; et sic hoc modo cum subjectum sit illud ad quod inclinationem habent essentialem partes et manifestam comparationem sine quo esse non possunt, et ideo sine eo diffiniri non possunt, ideo est ibi consequens, quia aliter potest indicari essentia quam per partes. Ad aliud, duplex est convenientia non in essentia, set est essentia, et sic est vera prima; alia est convenientia non in essentia, set est essentia inter absolutum et compara-

tum, quorum unum exigitur ad esse alterius, et sic conveniunt magis substantia et accidens, quam accidens et accidens. Primo modo bene obiceret, si subjectum caderet in diffinitione accidentis sicut dicens partem essentie; set sic non cadit, set solum ut illud sine quo non potest esse accidens nec ejus partes.

Habito quod accidens habeat diffiniri per subjectum, QUERITUR utrum accidens habeat diffiniri per accidens. Quod non ⟨videtur⟩: quod potest in plus, potest in minus: cum ergo substantie possint in diffinitione accidentis propter quid, ergo multofortius in diffinitione ejusdem dicente quid, quare subjectum sufficit ad diffinitionem dicentem quid ipsius accidentis, quare etc. CONTRA: diffinitio dicens quid ipsius accidentis est accipiens partes que possunt predicari de diffinito; set genus et differentia sua sunt hujusmodi, quare necesse est ponere ibi accidens. QUOD CONCEDO quia in diffinitione dicente 'quid' exprimitur directa predicatio alicujus dicens 'quid' ipsius; et diffinitio dicens quid debet esse per principia subjecti. Ad objectum dico, quod illa major est duplex; quia ⟨si⟩ posse in minus non deroget nobilitati ejus quod potest in plus sic est intelligenda; si tamen deroget, non est vera, et sic est hic, quia dicere quid accidentis est dicere accidens, et ita derogat substantie. Et ideo, licet substantia dicat 'propter quid' accidentis, non tamen dicit 'quid', quia istud debetur virtuti debili et per principia expressa directa predicatione. Vel dicendum quod ea que sunt in plus et minus, aut sunt ejusdem generis, et tunc sunt comparabilia respectu ejus, aut diversorum generum, et sic non sunt comparabilia; et sic est hic, quia substantia et accidens non sunt ejusdem generis set diversorum, ideo non sequitur quod si substantia possit in diffinitione dicente 'propter quid' ipsius accidentis, quod sufficiat in diffinitione dicente 'quid', quia 'quid' et 'propter quid' accidentis non sunt ejusdem generis.

QUERITUR utrum in diffinitione unica et vera accidentis cadat subjectum vel sufficiat accidens. Quod non ⟨videtur⟩: diffinitio est una per essentiam sicut diffinitum, substantia et accidens non sunt unum per essentiam, ergo ibi solum debet

f. 99 b 1. cadere accidens | et non subjectum. ITEM: tria sunt in demonstrationibus, subjectum, passio, et medium quod est inter extrema, quia est medium naturale, set medium naturale debet esse inter extrema, ergo medium demonstrationis est posterius subjecto totaliter, cum sit prius passione, ergo cum illud medium dicat propter quid passionis, ergo diffinitio accidentis debet solum dari per principia accidentis, quia subjectum nichil facit ibi cum sit posterius. CONTRA: eadem sunt principia essendi et cognoscendi .3. *Methaphysice*; set propria principia accidentis non sufficiunt ad dare ei esse, ergo nec ad cognitionem; et hoc vult Aristoteles, quod diffinitio accidentis debet dari per additamentum. SOLUTIO: triplex est diffinitio accidentis; una dicens 'quid' tantum, et hec accipit solum principia propria accidentis, ut albedo color disgregativus visus et hujusmodi; alia est que dicit 'propter quid' tantum, et hec fit si accipiuntur solum principia subjecti; tertia est verissima que dicit 'quid', et 'propter quid' que intenditur ex principiis accidentis dicenti⟨bu⟩s 'quid' et principiis subjecti dicentibus 'propter quid'. Et hec est medium in demonstratione, et hec datur per additamentum principiorum subjecti ad principia accidentis. Ad objectum respondeo, subjectum et accidens possunt accipi ita quod utrumque in rectitudine, et sic non fit unum per essentiam ex hiis; aut unum in rectitudine et aliud in obliquitate, et illud quod est in rectitudine est expressum solum tamquam predicabile de diffinito, illud quod est in obliquitate non: ut simitas est nasi curvitas, et sic unum enuntiatur solum de diffinito, aliud recipitur ibi ut terminans respectum enuntiati, et sic sunt unum per essentiam. Ad aliud, dicendum quod medium est naturale demonstrationis, non solum medium distantie, set medium nature multipliciter; quoddam quod dicitur per privationem extremorum; aliud quod fit per compositionem extremorum. Et hoc dupliciter; aut fit ex principiis extremorum sicut medius color, et tale est posterius utroque extremo; medium demonstrationis est prius uno extremo et posterius totaliter alio, sicut punctus medius inter duo puncta; medium nature quod est per privationem, ut virtus respectu duorum vitiorum

est prius simpliciter quam illa duo extrema; medium nature quod fit ex substantia extremorum est posterius utroque; medium nature quod fit ex principiis extremorum medium demonstrationis est prius subjecto quantum ad hoc quod est ex principiis accidentis et posterius subjecto, et sic non est totaliter prius uno et posterius alio, imo quoad 'quid' prius et quoad 'quid' posterius.

QUERITUR de significatione accidentis, et primo an accidens possit significari sine subjecto, ut dixit. Quod sit falsum ⟨videtur⟩: quia accidens significatum in abstractione differt in modo significandi a concreto, quia concretum significat in comparatione ad subjectum, ergo accidens in abstractione non. ITEM: verius unitur universale cum particulari quam accidens cum subjecto, ut dicit Commentator in primo *hujus*; set universale potest significari sine particulari, quare etc. ITEM: naturalia concernunt subjectum, mathematica non, quare aliqua sine subjecto possunt significari. ITEM: accidens proprium non potest significari sine subjecto, ergo accidens commune, cum nullum sibi determinet, sine ergo subjecto poterit significari. CONTRA: mas et femina non possunt significari sine animali. Item, istud patet, quia accidentis esse est inesse; set inesse accidentis non potest significari nec intelligi sine eo cui inheret, quare nec esse. QUOD CONCEDO, quia de accidente per se verum est, et de accidente per accidens, quia accidens per accidens est per se alicujus semper, per accidens tamen respectu illius respectu cujus dicitur per accidens, aut ibitur in infinitum, ut dicit Commentator, quare omne accidens determinat sibi suum subjectum, sine quo significari non potest. Ad objectum, duplex est concretio accidentis; aut ratione modi significandi, et sic distinguntur abstractum et concretum; aut ratione rei significate, et sic non distinguntur nec differunt quia idem significant; et ideo omnia accidentia sunt concreta concretione rei significate. Ad aliud respondeo, quod ibi est fallacia accidentis, quia aliquid non intelligi sine alio, hoc est dupliciter; aut propter debilitatem sui esse et quia causatur a principiis alterius, et sic non potest intelligi sine subjecto; aut propter veram identi-

tatem et unionem, et sic universale non potest intelligi sine particulari, et sic bene sequeretur, si sic non posset intelligi f. 99 b 2. sine alio accidens, quod posset signari per se. Ad | aliud respondeo, materia duplex, sensibilis et intelligibilis; sicut forma duplex, quia omnis forma que est actus materie non potest intelligi sine materia, vel sensibili vel mathematica. Ad aliud dico, quod omne accidens commune est per se alicujus, et sine eo significari non potest, et de isto inquiretur postea, utrum scilicet omne accidens per se sit alicujus subjecti.

QUERITUR si ponatur accidens cum suo subjecto, utrum sit nugatio, cum non possit sine subjecto. Et quod sic ⟨videtur⟩: quia dicit *in litera* et Commentator ut nasus simus et animal homo est nugatio, ut dicit Commentator. ITEM: nullum accidentale transmutat essentiale; set ordinatio accidentis cum subjecto accidentale et sensibile est, ergo non impedit quin semper in accidente intelligatur subjectum; et istud sit essentiale, ergo sive exprimatur subjectum sive non, semper in accidente intelligitur subjectum. CONTRARIUM vult Aristoteles in libro *Elenchorum* in per se passionibus in relatis si illud quod intelligitur exprimatur, non amplius intelligitur, quare etc. SOLUTIO: si consideremus absolute hujusmodi sermonem expressum, non est nugatio, ut vult Aristoteles in *Elenchis*; si tamen accipiamus secundum quod intelligitur hic, fit nugatio ut 'animal homo', scilicet si ponatur simum in diffinitione nasi, quia in quantum diffinibile est dat intelligere suum subjectum, et ita in quantum est diffinibile, quia tunc idem est quod species cum suo genere, ut sicut est hic nugatio, 'homo est animal homo', sicut vult Commentator; ideo dicit contra quosdam qui volunt quod species cadat in diffinitione sua, et ideo si millesies exponatur, semper tamen intelligitur. Ad objectum respondeo, quod essentiale est accidenti ut intelligatur subjectum, set vel actu vel potentia. Nisi cum exprimitur actu non amplius intelligitur, nisi in potentia, et ideo accidentale tunc removetur per accidentale, et est in potentia accidentali in illo intellectum, ideo non oportet quod semper actu debet intelligere postquam expressum est.

Queritur quia dictum Commentatoris et Aristotelis debet intelligi de propria passione ad subjectum, vel de accidente quolibet, vel de specie ad genus, ut homo animal, utrum sit hic nugatio 'animal homo'. Quod non ⟨videtur⟩: quia quod semel exponitur non amplius intelligitur, ergo cum animal semper exponatur, non intelligitur amplius. Item: ultima differentia convertitur cum specie; set convertibilium est idem judicium; set non est nugatio si ponatur ultima differentia ad subjectum, quare nec hic, 'animal homo'. Contrarium dicit Commentator, hoc patet in secundo *Peryermenias*, quia dicit quod ponenda est diffinitio pro nomine, set diffinitio hominis est animal rationale mortale; set hic est nugatio, animal, animal rationale mortale, ergo nugatio erit similiter dicendo 'animal homo'. Et quod non possit exponi videtur, quia quedam intelliguntur, quedam significantur. Quedam intelliguntur ex principali significato, sicut animal, et differentia est de essentia hominis, unde genus et differentia non solum intelliguntur set etiam significantur ex principali significato cum sint de essentia speciei, quare est nugatio 'animal homo', et semper intelligitur animal in homine, quotienscumque exponatur sive ante sive post ponatur. Et non oportet quod propter hoc sit ibi figura vel appositio, ideo dico quod semper intelligitur et nulla nugatio est 'animal homo'. Ad objectum, quedam intelliguntur sicut pars essentie rei, et sic si millesies exponatur non potest poni essentia quin ea ponantur; alia intelliguntur solum et non significantur sicut pars essentie, set solum ex secondario intellectu, et de talibus est verum. Ad aliud, convertibilitas duplex; aut quantum ad supposita, et sic convertitur ultima differentia cum diffinito, et ideo de intellectu differentie est genus, non de significato; alia est convertibilitas quantum ad significata et intellectum, et sic omnia inferiora quodammodo intelliguntur in differentia et specie, set in specie tanquam pars significati; set in differentia solum ex intellectu, quia differentia est pura forma, ideo de ejus essentia non significatur genus, intelligitur tamen.

11 diffinitio] diffinitione *MS.*

Queritur postea de collatione quiditatis ad id cujus est, et primo cujus sit quiditas, et primo an quiditas sit in simplicibus an in compositis. Et quod non in simplicibus ⟨videtur⟩: quia quiditas exprimitur per genus et differentiam; set simplicia, ut prima causa et materia prima et hujusmodi, non habent genus et differentiam, ergo etc. Item: quiditas absolvit questionem factam per 'quid est'; set nichil absolvere potest questionem factam 'est in eis', quia accipiamus materiam primam, et queramus 'quid est materia prima'; aut absolvetur per aliquid prius, et sic non potest absolvi, quia nichil est prius nisi prima causa, et prima causa non est de essentia materie prime, nec per aliquod coequevum, quia nichil est coequevum materie prime nisi forma prima; set ipsa non est de quiditate materie, quare etc. Nec per aliquod posterius, quia quiditas prior est eo cujus ⟨est⟩. Contra: quiditas et essentia idem sunt; set essentia materie est aliud ab essentia forme, ergo etc. Item, sicut se habet substantia ad substantiam, sic essentia ad essentiam; set ex non-substantiis non fit substantia, .3. *Physicorum*, ergo nec ex non-essentiam habentibus non fit f. 100 a 1. essentia; set ex istis fit essentia, ergo etc. | Item, nobilissimum est in re ⟨multofortius⟩ quam ejus essentia vel quiditas; set nobilitas essentie potest reperiri in creatis, ergo cum causa ⟨in⟩ infinitum excedat creata nobilitate, ergo multofortius erit essentia in causa et in simplicibus. Quod concedo quod ibi infinita essentia et nobilissima que non plene potest intelligi, imo deficit intellectus cujuslibet creature, ideo oportet illam comprehendere solum mediante creatura et per vestigium, et ideo dico quod primum habet essentiam nobilissimam, et similiter materia prima et forma, quia habent esse, et esse in substantiis sequitur essentiam. Ad objectum respondeo, quod in compositis solum significatur essentia per genus et differentiam, in simplicibus solum per proprium nomen, unde quia illa antecedunt genus, non oportet quod sic exprimatur. Ad aliud dico, non est ibi proprie questio 'quid est' scilicet in simplicibus, sicut dicit in fine *septimi*, in simplicibus non est proprie questio

16 prior] est prior *MS.*

'quare', quare nec 'quid est', quoniam in simplicibus non debemus querere proprie 'quid est' quia non habent aliquid ante se. Et si queratur 'quid est deus' vel materia prima, vel forma prima, bene respondetur per proprium nomen sic: deus est deus, materia est materia. Et est verissima predicatio, quia idem de se, et quartus modus dicendi per se, quare etc.

Queritur de quiditate in compositis, et primo an debeat exprimi per principium materiale, et utrum illud faciat totam quiditatem. Quod sic ⟨videtur⟩: quia principium materiale est genus, ergo genus 'in quid', et nichil additum supra ipsum predicatur 'in quid', set 'in quale' solum, ergo etc. Item: in productis per naturam productio fit per materiam, et in illa materia est potentia activa que fit forma per agentem universalem et differt solum ab illa forma que fit actu secundum esse, et est eadem secundum essentiam, unde nichil additur de essentia, set de esse, sicut patet in semine, quod vadit de esse incompleto ad completius; set quiditas et essentia idem, ergo in naturalibus principium materiale facit totam quiditatem et essentiam. Contra: forma nobilior est quam materia; si ergo principium materiale facit essentiam, ergo et forma, ergo materia non sufficit. Solutio: quiditas uno modo significat essentiam absolute, sive sit sub esse completo sive incompleto, et principium materiale sufficienter dat essentiam. Set loquendum est dupliciter de materiali principio; aut quod est tantum substantia materie, et istud non sufficit; aut de principio materiali, quod aggregat cum substantia materie prime potentiam activam, ex qua res educitur per actionem agentis, et sic sufficienter dat essentiam sub esse tamen incompleto, et importat totam quiditatem rei et essentiam, et sic tota quiditas significatur per genus, et ideo predicatur 'in quid'. Alio modo significat quiditas essentiam sub esse completo essentie, et sic quiditas exprimitur per diffinitionem, et sic non sufficit genus vel principium materiale, quia genus dicit essentiam, differentia dicit esse, et ideo dicit quiditatem et predicatur 'in quale' non 'in quid': set illud 'quale' est substantiale non accidentale. Ad objectum dico,

quod ex additione intenditur quiditas, quia per genus importatur quiditas et essentia, per differentiam esse completum essentie. Ad aliud, patet, quia verum est secundum quod quiditas significat essentiam sub qualicunque esse, sive completo sive incompleto, et ideo non obicit.

QUERITUR postea an quiditas sit materia tantum vel forma tantum, vel aggregatum ex materia et forma. Quod sit aggregatum videtur: quia quiditas non potest haberi in compositis nisi per materiam et formam; set ex materia et forma per se fit aggregatum, ergo quiditas est aggregatum. ITEM: quiditas exprimitur per diffinitionem; set diffinitio accipit partes aggregantes, quare illud quod exprimitur erit aggregatum. CONTRA: ex materia et forma homini non derelinquitur nisi homo; set quiditas distinguitur ab eo cujus est, quare quiditas hominis non erit homo, quare non erit aggregatum. QUOD CONCEDO, tamen derelinquitur ex unione et aggregatione aliquorum. Ad objectum dico, quod aliquid potest fieri ex materia et forma quod recipit illa in sui substantia et essentia, et tale est aggregatum. Aliter sunt causa alicujus quod non fit ex eis materialiter, cum derelinquitur ex unione materie et forme, et tale non est aggregatum, ut patet in accidentibus, et tale est quiditas. Ad aliud, nomen simplex potest esse aut materie aut forme aut aggregati unius primo et alterius secundario, ut dicit Aristoteles *in semptimo*, ideo per simile de nomine composito solvo quod aggregatum potest esse rei simplicis, ut forme vel materie vel aggregati, et sic est diffinitio alicujus rei simplicis secundum rem. Explicatur tamen per nomen, ut compositum.

QUERITUR si non sit aggregatum, an sit materia tantum, an forma tantum. Quod materia videtur: quia materia per se facit ad aggregatum et quiditatem essentialiter; set materia non facit ad formam, quare illud quod derelinquitur per naturam materie non erit forma nec aggregatum, ergo erit materia, et ita quiditas erit materia tantum, ut materia ad ipsam faciat, et materia differat a forma. CONTRA: unius est una quiditas, ergo vel est forma tantum vel materia tantum; set unumquodque recipit denomina-

tionem a digniori et nobiliori, ergo a forma, quare etc. QUOD CONCEDO quod est forma tantum, tamen derelinquitur ex unione materie cum forma. Ad objectum respondeo | quod facere ad aliud dupliciter; aut equivoce aut univoce; sicut sol facit equivoce ad generationem hominis, si loquamur de factione materie equivoce, et sic facere ad aliud in essentia; et sic facit materia ad inductionem forme univoce, tamen non facit ad aliud in essentia, unde totum debet attribui forme cum sit nobilior materia, et ab ipsa debet fieri denominatio; et sic facit substantia ad accidens similiter equivoce, tamen denominatio fit ab accidente. Similiter dico de materia, quia facit equivoce ad quiditatem. f. 100 a 2.

QUERITUR ergo si quiditas sit forma, utrum sit forma que est altera pars compositi, vel consequens compositum. Quod non sit forma consequens compositum videtur: quia nichil consequitur compositum constitutum nisi accidens; set quiditas non est accidens cum sit vera rei natura nomine absoluto, quare non erit forma etc. ITEM: quiditas est principium cognoscendi et essendi illud cujus est; set tale est prius natura quam illud cujus est, ergo est prius natura composito, quare etc. QUOD non sit altera pars compositi ⟨videtur⟩: quia materia cum forma que est altera pars compositi facit quiditatem, quare quiditas erit posterior compositione. SOLUTIO: improprie sic loquitur, quia nulla forma consequitur nisi accidentalis. Dico quod nomen compositi potest intelligi pro nomine compositionis, unde dico quod forma est que est altera pars compositi sicut anima hominis, alia que est derelicta ex unione materie cum forma sicut humanitas. Sic dico de quiditate, quod est forma que est compositio et immediate sequitur compositionem, et est natura prior composito, tempore tamen simul, unde non sequitur compositum.

QUERITUR cum sit compositum materiale, aut genus generalissimum, aut species, aut individuum, cujus est quiditas. Et quod non generis generalissimi videtur: quia de genere generalissimo nichil predicatur 'in quid'; set quiditas predicatur de eo cujus est 'in quid', quare quiditas non erit

27 est que] que vera *MS.*

ipsius. CONTRA: substantia distinguitur per essentiam a qualitate, ergo est distinctio essentiarum, ergo cum quiditas et essentia idem sint, ergo habet quiditatem per quam distinguitur. Item, individuum non diffinitur, ut dicit Aristoteles hic; set quiditas exprimitur per diffinitionem, ergo non erit individui. Si dicas quod individuum habeat diffinitionem per speciem, et ita non per se, similiter quiditatem habet per speciem, licet non primo et de se. Set CONTRA: quod habeat essentiam de se videtur, scilicet individuum substantie: quia quod est ens verissime, maxime habet essentiam et veritatem et quiditatem; set individuum substantie est verissime ens, quare etc. SOLUTIO: dico quod ille que verissime sunt, habent verissime quiditatem, ut substantie separate et individua substantie, quia ista maxime habent esse, et ideo non valet quod species solum diffiniatur, unde genus generalissimum habet quiditatem et individuum. Ad objectum dico, quod questio 'quid est' absolvitur dupliciter; aut per aliquod superius predicamentale, et sic non predicatur aliquid 'in quid' de generalissimo; aut potest absolvi in compositis primis per resolutionem in sua principia, et sic absolvitur 'quid est' in genere generalissimo. Sic substantia est quod est ex materia et forma, unde licet aliquid non possit diffiniri, tamen habet quiditatem et essentiam, quia quiditas est vera rei entitas et veritas sui esse, et ideo quia individua sunt vere entia, ideo illa habent verissimam quiditatem et essentiam. Set quia non cognoscimus veritates rerum, ideo non diffinimus nec habemus scientiam de hiis, unde scientia non est singularium per defectum nostri intellectus et debilitationem, qui non potest in hac vita cognoscere veritates rerum. Unde sicut unumquodque se habet ad esse, sic ad veritatem et cognitionem aperte. Per hoc patet ad objecta, quia verior est scientia de particulari; set hec erit solum quando complebitur numerus electorum, et cognoscemus tunc universalia per particularia, sicut modo facimus e contrario, quia hoc est secundum possibilitatem nostram, quia modo cognoscimus particularia per universalia.

13 substantie] substantia *MS.* 32 scientia] essentia *MS.*

Queritur quid sit quiditas substantie demonstrate, an species sit quiditas ipsorum individuorum. Quod sic ⟨videtur⟩: quia questio 'quid est' absolvitur per speciem de singularibus. Si queratur 'quid est Sor' bene respondetur 'homo', quare homo bene exprimit quiditatem Sortis, quare etc. Contra: homo non exprimit 'quid est Sor' in quantum Sor, set in quantum homo solum, ergo in quantum est individuum signatum est aliqua alia ejus quiditas, quia si 'homo' exprimit quiditatem individui, tunc in nulla quiditate et essentia | essent idem Sor et Plato, quod falsum est, f. 100 b 1. quare etc. Quod concedo, imo Socratitas est illa forma et hujusmodi, unde essentia signata et natura est alia quam humanitas, licet homo dicat communem et universalem quiditatem Sortis. Unde verissima quiditas que exprimi potest per superius designatur, et exprimitur per speciem magis quam genus. Set alia est verissima que est Sortis in quantum Sor, et illa non potest exprimi per aliquod superius set per seipsum; et quia ignota est nobis, ideo illam nescimus exprimere nec explicare, ideo solum per superius exprimitur.

Queritur cum omnis entis sit quiditas secundum potestatem suam, quia secundum quod magis est ens magis habet, queritur de collatione quiditatis ad id cujus est quiditas, et queritur utrum quiditas possit esse alia ab eo cujus est vel non. Quod possit videtur: quia Aristoteles dicit *in litera* sanitas est in anima, et quiditas sanitatis in corpore extra; set corpus sanum est omnino extra animam medici, quare etc., et ita videtur etc. Item: quiditas Sortis significatur per hominem; set ista potest separari a Sorte, quia ad destructionem Sortis non sequitur destructio hominis, ergo similiter quiditas potest separari, quare est alia. Contra: res non potest fieri nisi per suam quiditatem, *in litera*; set res non potest habere aliud ab ea, ergo quiditas erit eadem cum eo cujus est quiditas, quare cum det esse et sit verum esse rei, ergo non erit aliud ab eo cujus est. Solutio: dico quod quiditas non est aliud ab eo cujus est, tamen distinguendum est de quiditate, quia quiditas primaria est veritas rei absoluta. Aliud potest appellari quiditas, scilicet

quod est similitudo illius primarie quiditatis, et ista est in Sorte eadem cum prima sub alio tamen esse, scilicet sub esse reali. Et ita nulla quiditas est alia ab eo cujus est. Et per hoc patet solutio prime rationis, quia de prima quiditate non est verum; si loquamur de quiditate secundaria, sic intelligit Aristoteles, de quiditate dico que est species et similitudo quiditatis vere, et non est alia ab illa. Ad objectum respondeo, quod homo potest considerari dupliciter; aut in quantum dicit quiditatem Sortis, et sic corrupto Sorte corrumpitur homo; aut in quantum homo, et sic ut comune, et secundum potentiam sue comunitatis accipitur, et sic potest separari; aut secundum esse quod habet in Sorte, et sic non potest separari.

QUERITUR utrum in omnibus sit quiditas alia ab eo cujus est quiditas, scilicet in substantiis et accidentibus. Quod in substantiis non sit eadem videtur: quia causa est ad cujus esse sequitur aliud; set quiditas est causa ejus cujus est, et ita in substantiis non est eadem. CONTRA: quiditas exprimitur per diffinitionem; set diffinitio est maxime idem cum eo cujus est, quare etc. QUOD CONCEDO, secundum rem enim penitus est idem quiditas, secundum rationem est alia solum. Ad objectum dico, quod in diffinitione cause cadit alietas secundum rationem solum non secundum rem, et sic cum quiditas sit causa formalis, est alia secundum rationem ab eo cujus est, non tamen secundum rem.

QUERITUR utrum in accidentibus sit quiditas eadem cum eo cujus est quiditas. Quod sit eadem ⟨videtur⟩: quia quiditas cujuslibet significatur per diffinitionem dicentem quid, ergo quiditas accidentis similiter; set diffinitio dicens quid accidentis est data per principia sui generis, ergo cum illa principia sint eadem cum ipso accidente, ergo et quiditas erit eadem, quare etc. ITEM: subjectum dicit 'propter quid' passionis; set nullo modo quiditas accidentis potest esse alia nisi propter subjectum, ergo cum subjectum nichil faciat ad quiditatem set ad 'propter quid' solum, ergo quiditas accidentis erit eadem cum ipso. CONTRARIUM dicit Aristoteles *in litera* sepe, quia in accidentibus quodammodo est quiditas aliud ab accidente, quia quiditas debet exprimi per diffini-

tionem. Si ergo diffinitio completa accidentis non est solum per principia sui generis, set etiam per principia sui subjecti, ergo similiter quiditas completa accidentis erit per principia subjecti. Set subjectum est aliud per essentiam ab accidente, quare non erit eadem penitus quiditas completa accidentis cum accidente diffinito. QUOD CONCEDO et sic intelligit Aristoteles. De quiditate tamen incompleta non est verum, set illa non est vera quiditas accidentis sicut nec diffinitio que dicit ‘quid’ solum. Ad objectum dico, quod diffinitio dicens ‘quid’ accidentis, si dicat quiditatem completam, non solum fit per principia sui generis. | Ad aliud, f. 100 b 2. subjectum nichil facit ad quiditatem incompletam accidentis, tamen ad diffinitionem vel quiditatem que est completa que dicit ‘quid’ et ‘propter quid’, sic dicendum est quod subjectum fecerit ad quiditatem accidentis. Per hoc patet solutio omnium objectorum.

QUERITUR: an essentia in accidentibus sit prior ipso esse, vel utrum esse sit prius. Quod sic ⟨videtur⟩: quia absolutum prius est comparato, et essentia est aliquid absolutum, esse sive inesse est aliquid comparatum, quare essentia precedit ibi esse. CONTRA: essentia accidentis est essentia dependens, quia non potest significari comparatio vera per essentiam substantie, quare dependentia ad subjectum exigitur ad essentiam accidentis; set hujusmodi dependentia oritur ex inesse et inherentia accidentis ad subjectum, ergo esse accidentis precedit ejus essentiam. QUOD CONCEDO quia prior est ejus esse quam essentia, quia accidens, unde accidens est, habet dependentiam ad subjectum. Ad objectum dico, quod comparatio duplex; aut essentialis aut accidentalis. In hiis ubi est comparatio accidentalis absolutum precedit comparatum, in hiis ubi est comparatio essentialis, semper comparatum precedit absolutum. Et quia in accidentibus est essentialis, ideo ibi comparatum precedit absolutum, et ideo esse ibi precedit essentiam.

30 absolutum] absolum *MS.*

*Que autem sunt, quedam fiunt a natura, quedam ab artificio et quedam ab illo quod est per se.*

QUERITUR de illa propositione per quam probat quod ydee non sunt utiles ad generationem, et queritur utrum illud quod generatur sit materia vel forma vel compositum. Et quod materia videtur: materia nichil est ratione substantie, et in generatione et transmutatione est materia; set in principio materiali hic non est alius motus quam generatio, ergo erit generatio, quare materia transmutatur aliqua transmutatione, set non aliqua predictarum, quare etc. ITEM: subjectum augmentationis augmentatur, subjectum alterationis alteratur, et sic de aliis, ergo subjectum generationis generatur; set materia est subjectum generationis, ergo etc. CONTRA: Aristoteles 'omne quod generatur generatur ex aliquo'; set illud ex quo generatur est materia, secundo *Physicorum*, ergo materia est illud ex quo. SOLUTIO: materia non generatur. Generatio duplex; quedam que est motus successivus, et transmutatio successiva, et sic materia generatur; generatio est subjecta mutatio successiva et ultimus exitus, sic materia non generatur set forma. Et sic patet solutio objectorum, quia materia generatur secundum quod generatio est transmutatio successiva, et sic materia generatur, hoc est in materia recipit talem transmutationem: et per hoc patet duo prima. Ad aliud dico, quod verum est illud, secundum quod generatio solvitur pro ultimo exitu forme substantialis.

QUERITUR: utrum forma generetur per se vel non. Et videtur quod sic: generatio et corruptio naturalis fiunt per contrarium per se, in libro *De Morte et Vita*; set forma habet contrarium per se, ergo corruptibilis per se. Set quod est corruptibile per se est generabile per se, ergo cum forma sit corruptibilis per se, ergo et generabilis per se. ITEM: illud ad quod terminatur tota transmutatio successiva, illud generatur; set forma est hujusmodi, generationis enim est forma terminus, secundo *Physicorum*, quare etc. CONTRA: omne quod generatum est per se, potest existere per se; set solum compositum potest existere per se, non forma,

ergo forma non generatur set compositum. Item, omne quod in actu per se generatur est ens actu maxime, quia in generatione est potentia ad actum, unde quod generatum est ens in actu est, et compositum in esse specifico constitutum; set compositum est in actu, septimo *Physicorum*, quare compositum illud quod per se generatur. QUOD CONCEDO, quia principia sua non habent actum existendi nisi per compositum, imo sunt in potentia in ipso, et ipsum solum est ens actu. Ad objectum dico, quod forma per se generatur, non tamen principaliter; compositum primo est et per se et principaliter, materia per accidens tantum. Corruptio fit per contrarium tanquam per instrumentum, quia forma est instrumentum compositi. Tamen corruptio naturalis est per compositum tanquam per agens principale, quia omnes operationes anime conjuncte sunt, unde compositum agit mediante sua forma tanquam per instrumentum, unde generans per se est compositum, et generatum similiter compositum, et ita patet ad primum. Ad aliud respondeo, quod forma generatur per se, non tamen primo et principaliter, unde duplex est terminus generationis, scilicet forma in qua non consistit generatio, et compositum ubi consistit tota generatio; et ideo forma est terminus incompletus, compositum completus.

Dubitatur de hoc quod dicit: 'Omne quod generatur generatur per aliquod agens', et QUERITUR de agentibus, et quia agens multiplex, intra et extra, primo queritur an necesse est ponere agens intra. Et videtur quod sic: agens non est nisi duplex; universale et particulare; set utrumque istorum sufficienter reperitur extra, ut homo et sol, ergo non est necesse ponere agens intra, quare etc. ITEM: agens extra particulare est ut homo, universale autem ut sol vel celum, ergo si sit agens intra, non agit nisi per ista, ergo cum sol cum agente in materia possit producere formam in materia, ut in putrefactis, ergo multofortius sol cum agente particulari extra conveniente nomine et diffinitione poterit producere formam in materia, et sic non erit necesse ponere agens intra. | CONTRA: natura est principium intra f. 101 a 1.

23 incompletus] inpletus *MS.* 31 autem] aut *MS.*

movendi per se id in quo est et non per accidens; set omnia naturalia secundum naturam operantur, ergo omnia habent principium intra movens. SOLUTIO: quidam dicunt quod in illa materia generali, scilicet in massa ex qua debet res generari, non est aliquod principium intra, unde agens est materia generantis, et eadem est materia generantis et generati. Ideo quia in materia generantis est virtus generantis, ideo in generato est virtus illa principium intra, sub forma generantis. CONTRA: si hoc sufficeret, cum in generatis putrefactis non est generans habens materiam communem generanti et generato, ergo non erit ibi agens intra, et ita non generantur, quod falsum est. Item, agens educit formam in naturalibus et potentia ejus, et hoc de semine deciso; set si sic poneretur non esset differentia inter generata per artificia et naturam, quia generata per artificium non habent principium in materia movens illam ad sui formam et complementum, et natura differt per hoc ab arte, ergo in materia naturali. SOLUTIO: dico quod est agens in materia, non solum ut est sub forma generantis, set ut est sub forma generati, ut dicit Aristoteles. Ad objectum, duplex est agens particulare; scilicet quoddam incompletum in materia intra, quod est forte potentia activa, et istud necesse ponere; aliud est quod est aliquid completum constitutum in esse specifico ut homo, et tale non est intra. Ad aliud dico, nos possumus loqui de ista potentia, quia non solum est agens intra, imo fit forma postea, et si esset solum agens, bene obiceret quod ista duo sufficerent; set id fit forma postea, ideo sine tali non potest res generari, et ideo semper exigitur illud quod idem est agens et forma, ideo sine isto non fit generatio.

QUERITUR quid est istud agens, utrum debeat dici virtus agentis. Quod sic ⟨videtur⟩: quia virtus agentis se habet in materia in aliquo genere cause; set non materialis nec formalis nec finalis, ergo efficientis. CONTRA: materia naturalis de se habet principium movendi, aliter non esset naturalis; set illa virtus non est de natura materie aliquo modo, set ab extrinseco, quare etc. QUOD CONCEDO quod non est illud

23 constitutum] constitum *MS.*

agens intra per quod est de natura materie, tamen virtus agentis potest transmutare, non tamen sufficit nisi excitetur ab universali.

Queritur ergo, quid est illud agens intra movens, utrum sit potentia activa in materia. Quod non ⟨videtur⟩: quia agens omne in actu est, in libro *De Generatione*; set potentia et actus opponuntur, ergo potentia activa non erit illud agens. Item: illa potentia fit actu forma rei; set omne quod exit de potentia in actum, exit per naturam alterius, .ix. *Methaphysice* et libro *De Articulis Fidei*; set potentia activa fit forma rei producenda, ergo etc. Contra: potentia ista, secundum quod omnino ad actum ducitur, non potest movere suam materiam; set magis deberet movere quando est in actu quam quando est in potentia, ergo multofortius potest transmutare et movere suam materiam. Item, agens et forma non coincidunt, quare ista forma etc. Solutio: dico quod illa potentia est activa, et est agens intra; set non movet nec transmutat nisi excitetur per aliud extrinsecum per agens universale quod vigoratur et transmutat suum contrarium in sua materia, et hoc quia vigorata est per agentia exteriora. Ad objectum, duplex est potentia receptiva que est dispositio materie nude, et hec non ⟨habet⟩ naturam agendi, imo ei opponitur; alia est potentia forme, que est forma incompleta, quia incompleta et materialis vocatur potentia, quia tamen formalis et fit forma postea completa, ideo dicitur activa. Ad aliud, illa propositio intelligenda est de agente principali et sufficiente, tamen aliquid quod est agens incompletum et insufficiens de se potest se ducere ad actum vigoratum et excitatum per aliud. Ad aliud dico, quod illa potentia educta in actu non transmutat suam materiam transmutatione que est generatio vel corruptio vel alteratio vel hujusmodi, tamen transmutat transmutatione que est loci transmutatio, et hoc quando est adunita per corpora supercelestia et per agens universale, et ita cum est sub esse incompleto quod completur via generationis, ideo

6 agens] agnens *MS.* 12 Contra] Item *MS.* 15 multofortius] multotus fortius *MS.* 35, 36 sub esse] substantie *MS.*

movet suam materiam tunc ad generationem; non tamen prout est sub esse completo, quia generatio est via ab incompleto ad completum, set ad locum.

Item QUERITUR de generatis per artificium, et quomodo generatur res per artificium. Quod non fit talis generatio videtur: quia nichil potest ibi agens nisi illa forma que est in anima; set forma et efficiens non coincidunt, quare non f. 101 a 2. est ibi efficiens, et ita | videtur quod non fit illa generatio, quare etc. CONTRARIUM dicit Aristoteles, quod sanitas vel domus in anima est causa domus extra. SOLUTIO: duplex est forma; quedam est actus materie, quedam que est paradigma et exemplar. De prima verum est quod non coincidit cum efficiente, de secunda est propositio vera.

QUERITUR ex istis utrum generentur per aliquod principium intra movens materiam. Quod sic ⟨videtur⟩: quia in *Sex Principiis* forme manifestatio est per artificium, tamen hujusmodi forma est a natura, quare erit in artificialibus aliquod per quod educitur in actu, et hoc intra dico erit. CONTRARIUM dicit sic Aristoteles, et hoc probo quia si ibi sit principium intra in materia, aut est illud principium sufficiens, aut non. Si sic, ergo non differt generatio per naturam et per artificium; si non, set indiget arte et est intra, quodammodo artificiale est et quodammodo naturale, quare illa forma esset pure artificialis. Item, loquamur de aliquo lapide, qua ratione est ibi figura triangularis, et quadrangularis, et sic in infinitum; aut ergo sunt infinite in actu aut nulla. Non infinite, ergo nulla est ibi. QUOD CONCEDO quia ibi sunt solum in potentia receptiva materie, non in aliqua potentia activa nec in actu. Ideo quod dicit actor *Sex Principiorum*, ille forme sunt a natura, verum est a potentia receptiva materie, non in potentia activa, quia non esset differentia inter naturalia et artificialia et agens extrinsecum dividens et separans partes inducendo illas formas in potentia receptiva materie. Nec sunt a violentia; violentum et ars in quantum sunt a principio extrinseco possunt dividi contra naturam, tamen unum potest dividi

3 ad[2]] a *MS.* 7 anima] omnia *MS.* 19 si] sic *MS.* 22 artificium] artificificium *MS.* indiget] inget *MS.* 33 inducendo] inducte *MS.*

contra aliud, quia violentum est quod est contra inclinationem mobilis, et ars que non contra inclinationem mobilis, nec cum inclinatione; et sic opponuntur ars et violentia. Unde non conferente vim passo in diffinitione violenti, potest habere duplicem causam veritatis; aut quod conferat passum dum non sit contra inclinationem mobilis; aut conferat non tamen contra inclinationem mobilis, et sic est in artificialibus, quare patet etc.

QUERITUR postea de hiis que generantur ex arte et natura, quomodo hoc est possibile. Quod jam non videtur: quia magis convenit quecunque natura cum natura, quam cum arte. Cum ergo ex duabus naturis vel pluribus non possit fieri aliquid nisi monstruosum, ergo multofortius ea que generabuntur etc. ITEM: illud quod fit a natura, fit a principio intra. Si ergo non sufficiat principium intra, tunc adjuvabitur per artem extra; set principium intra, scilicet potentia activa adjuvatur solum per aliquid quod immittit virtutem suam in illa potentia activa qua virtute excitatur. Set ydea non potest immittere aliquam virtutem in potentia activa, quare nichil fit ex ydea illa cum potentia activa. CONTRARIUM dicit hic et secundo *Physicorum*, ars perficit naturam et operationem ejus, et quarto *Metheororum*, quare ex arte potest aliquid generari. QUOD CONCEDO. SOLUTIO: dico quod effectus potest produci sine errore et peccato ex arte et natura. Ad objectum respondeo, quod duo possunt concurrere respectu tertii dupliciter; aut materialiter et sic fiet erroneum si sint diversa specie, ut semina diversorum animalium; aut effective. Et hoc dupliciter; aut de concurrentibus cum emissione virtutis, et faciunt erroneum, ut seminatio animalis et plante; aut sine emissione proprie virtutis unius, apponit tamen aliqua instrumentaliter, ut medicus apponit emplastra et hujusmodi potiones per quas excitatur potentia activa in materia, et sic ars nichil emittit virtutis, et ex talibus possibile est fieri aliquid quod non est monstruosum, illa tamen addita convenientiam habent aliquam cum potentia activa materie, imo | illam excitant, et sic potest ars adjuvare potentiam f. 101 b 1.

25 errore] erro *MS.*

activam in materia, et sic neutrum ipsorum immittit aliquid. Ideo non est aliquod monstrum ex hiis, licet sint diversa, quia non emittunt virtutem aliquam, nec aliquid detinetur de substantia illorum ; et ars solum ibi facit instrumentaliter. Illa tamen instrumenta convenientiam et similitudinem habent cum potentia activa intra. Ad aliud dico, quod major vera est quia potentia activa est agens intra. Cum dicit quod non recipit adjutorium etc., dico quod emissio virtutis potest dupliciter esse ; aut quod artifex immittit propriam speciem et virtutem cum potentia activa intra adjuvantem illam et influentem supra illam, et illam limitantem.

QUERITUR de veritate istius propositionis ' omne quod generatur, generatur ex sibi simili nomine et specie ' ; et queritur primo in naturalibus et primo in universali, utrum hoc sit verum universaliter. Quod non videtur : quia accidens generatur ex substantia, unde substantia est causa efficiens accidentis ; set substantia et accidens non conveniunt nomine et specie nec sunt similia, quare etc. ITEM : ignis generatur ex motu et radio ; set calor non convenit cum radio nec in nomine nec diffinitione, quare etc. ITEM : mulus et assinus non conveniunt nomine et diffinitione, quare falsa est illa. ITEM : quedam animalia generantur ex arboribus ; set arbor et animal non conveniunt nomine. ITEM : in putrefactis patet quod sol et materia putrefacta non conveniunt nomine, nec generatum est idem in specie nec diffinitione cum sole, quod est eorum generans. CONTRARIUM dicit Aristoteles *in litera*, et hoc videtur secundo *Physicorum*, generans et generatum conveniunt in forma et diversa sunt secundum numerum ; set que conveniunt forma conveniunt in diffinitione, quare etc. Item, *in litera* ' generans non generat a se nisi propter materiam ', quare non est ibi alietas nisi in materia, et sic semper remanet similitudo in forma, et ita in specie et diffinitione. SOLUTIO : dico quod ista propositio intelligitur in omnibus naturalibus quodam modo, non quod sit similitudo in omnibus, et intelligatur sic. Conveniens nomine et diffinitione potest

21 radio nec] nec radio *MS.*

esse dupliciter ; aut sunt in eodem genere, aut in diversis. Si in eodem genere, hoc potest dupliciter ; aut quod generans intra conveniat cum generato, et sic est in putrefactis potentia activa et materia putrefacta, et conveniens cum forma extra sic generata et est idem secundum speciem et nomen et essentiam, si sit agens extra ; aut est conveniens in nomine cum generato. Set in nomine dupliciter ; aut nomine anologi, et hoc intelligendum de hiis que sunt in diversis generibus, et sic substantia et accidens conveniunt in ente solum. Si sit agens extra et sit in eodem genere cum generato, ut in genere substantie, sic est convenientia in nomine univoce. Et hoc potest esse tripliciter ; aut nomine generalissimi, aut subalterni, et sic animal putrefactum et sol, quia utrumque corpus est, similiter arbor et animal, ut in corpore animato conveniunt. Aliquando est convenientia in genere propinquiori, ut mulus et asinus ; homo generat hominem, conveniens cum eo nomine et specie. Verissima tamen convenientia est inter potentiam activam intra et formam productam in putrefactis, quia idem sunt penitus, differentia tamen solum penes esse. Ignis et motus et radius conveniunt in nomine anologi solum, cum sint in diversis generibus secundum quosdam, et sic patent omnes instantie. Vel dicendum quod ignis convenit cum calore intrinseco, et motus similiter convenit cum calore in⟨trinseco⟩, quia calor est in tertia specie qualitatis, et radius et motus similiter, et ideo est ibi convenientia omnibus modis. Ad aliud, intelligendum est de agente particulari. Et alia similiter patent que dicta sunt, et patet similiter quomodo intelligendum.

QUERITUR de illa similitudine qua conveniunt generans et generatum, et queritur utrum necesse est quod sint similia in sexu. Quod sic videtur : quia sicut se habet homo ad hominem | ita masculus ad masculum ; set homo generat f. 101 b 2. hominem, ergo masculus masculum. ITEM : in libro *De Animalibus* ' Femina est occasio nature ', quare femina est extra intentionem nature ; set quidquid est extra intentionem nature monstrum est et error, ergo si generetur femina monstrum est. CONTRA : principium materiale est a parte

femine, virtus movens a parte patris ; set in principio materiali est potentia activa que fit forma postea et actus, quare semper generabitur femina et ita nunquam vir. SOLUTIO : duplex est natura ; universalis et particularis. Natura universalis ordinans, nichil producit nec intendit nisi hominem, tamen quia virtus seminis est ibi agens, aliquando potest vigorari, aliquando remitti. Natura particularis duplex ; scilicet natura masculi et femine ; sic quia natura ista particularis potest aliquando intendi, aliquando remitti, ideo, quia natura particularis femine intendit feminam, ideo aliquando producitur femina, ex intentione sue virtutis, et remissione virtutis agentis. Unde quantum est de natura universali intendente et de natura particulari viri semper debet homo generari, tamen quia natura particularis viri quandoque remittitur et debilitatur, et natura femine vigoratur et intenditur per cibaria vel per corpora supercelestia, vel per complexionem, ideo quandoque generatur femina. Ad objectum dico, quod potest transmutari natura illa per virtutem patris et per universale agens, unde licet quantum sit de se est materiale semen femine, tamen informatur virtute seminis viri, et ita totum fit homo, cum materia non diversificet, et tamen homo emittit aliquid materialiter, et vigoratur quandoque et sepius.

QUERITUR cui debet attribui assimilatio in figura, an patri an matri. Quod patri videtur : .xvii. *De Animalibus*, quando virtus patris dominatur assimilatio est in figura ; set quod semper ibi dominetur videtur, quia homo majoris caliditatis est quam femina, secundum quod dicit ibi femina calidissima frigidior frigidissimo viro, quare semper dominatur virtus patris, et sic semper erit similis figura cum patre. Et omnis impressio facta in materia attestatur virtuti cause efficientis, quia causa efficiens imprimit ; set figura est impressio derelicta in materia, scilicet in embrione, quare semper assimilatio cause efficientis ; set pater est hujusmodi, ergo semper patri debet assimilari. CONTRA : contentum recipit figuram secundum figuram continentis, sicut patet in corporibus mundi que sunt circularis figure quia contentum est circulare ; set contentum recipitur in continente, scilicet

in matre et ejus matrice, ergo semen receptum contentum ibi debet figuram ⟨recipere⟩ ad figuram matris. SOLUTIO: non est necesse quod sit assimilatio in figura, tamen aliquando accidit. Ad primum, dicendum quod nos possumus loqui de virtute maris et femine omnibus aliis exclusis, sic semper virtus patris dominatur quia nobilior est; aut de virtute agentium universalium, et sic potest vigorari quandoque virtus matris, aut per cibaria, aut per planetas, aut per complexionem, aut per multa alia, et sic potest accidere figure matris assimilatio et sexus. Ad aliud dico, quod impressio formalis attribuitur patri magis, et ideo figura magis: assimilatio materialis magis matri, et hec est assimilatio sexus. Et ideo si dicas 'ergo multofortius debet assimilari in figura', non sequitur, quia similitudo in sexu et figura sunt diversi generis.

QUERITUR de ista propositione in artificialibus, quomodo potest verificari, et utrum generans simile nomine et specie et diffinitione cum generato generans est ydea in mente artifficis. Et videtur quod non: magis convenit res cum re quam intentio cum re, set illud quod est in anima artificis et sola intentio non ⟨est⟩ res aliqua, set vana similitudo solum, ut dicit Aristoteles *in litera*; set lignum et animal sunt res aliqua, ergo magis conveniunt lignum et animal quam res et intentio. Set ista duo non conveniunt nomine et specie, ergo multofortius nec illa que generantur per artificium, quare non habet veritatem in artificialibus. ITEM: Aristoteles vult quod ydee non sunt convenientes nomine et specie, quia sunt separate a rebus, et solum sunt similitudo rerum, quare similiter ydea in mente artificis, cum sit separata a re, non conveniet cum illa in aliquo. ITEM: artifex sepe fingit sibi aliquam ydeam et que nunquam fuit abstracta a rebus, per quam multa nova producit, quare non oportet quod similis sit generato, quia tunc nichil est nisi figmentum solum. CONTRARIUM dicit *in litera*, quia domus fit ex domo in anima, et sanitas ex sanitate in anima. Item, si contrarium potest esse causa contrarii, multofortius simile erit causa similis; set contrarium est per se causa contrarii, quia contrariorum contrarie sunt cause, quare cum illa ydea

sit similis artificiato, ergo etc. SOLUTIO: dico quod illa conveniunt specie et nomine, et similitudinem habent in hoc. Ad objectum respondeo, quod major est duplex, quia duplex est convenientia; aut in esse, et sic magis convenit res cum re quam intentio cum re cujus est; aut in essentia, et sic est verum, quia idem sunt in essentia intentio et res f. 102 a 1. cujus est intentio. Ad aliud dico, quod | differt ydea Platonica et ydea in mente artificis, quia omnis ydea in anima est elaborata et emissa et formata a rebus et facta ad ymitationem rerum sub esse alio et ydea platonica non, quia talis est extra intellectum divinum et extra intellectum et omnem rem fuit confformata a rebus. Ad aliud dico, quod artifex nunquam fecit ydeam ex nichilo, set ex diversis exemplaribus trahit aliquam novam, et illa exemplaria generata equantur et fundantur in rebus; unde non est nova factio in anima, set nova compositio aliquorum diversorum existentium in rebus, et ideo est similitudo, et idem simile ibi potest generari.

QUERITUR quomodo sit idem ydea domus cum domo generanda, utrum genere vel specie vel numero. Quod non genere videtur: quia omne quod est idem genere aut sunt due differentie generis, aut due species, aut duo individua; set albedo et species albedinis non sunt differentie alicujus generis, nec speciei, quare similiter nec sunt idem specie, quia tunc essent duo individua, quod falsum est. Quod nec idem numero videtur: quia generans est aliud secundum numerum a generato; set ydea in anima est generans, domus extra est generatum, ergo non sunt idem secundum numerum, quare etc. ITEM: idem secundum numerum non est simul et semel in diversis locis vel subjectis excepto primo; set si ista essent idem secundum ⟨numerum⟩ tunc esset simul et semel idem in diversis locis et substantiis, quare etc. CONTRARIUM dicit, quia domus in anima est quiditas domus extra, et quiditas est idem secundum numerum cum eo cujus est quiditas, et idem nomine et diffinitione, quare etc. Item, minus elongatur species ab eo cujus est quam aliquod ejus individuum. Verbi gratia, magis differt, accipiamus duas albedines, scili-

14 equantur] equentur *MS.*

cet hanc et illam; magis conveniunt species harum quam hec albedo et illa, quia magis conveniunt causa et causatum quam que non talia; set hec albedo et illa conveniunt specie, ergo ille due conveniunt secundum numerum. QUOD CONCEDO. Ad objectum dico, quod convenientia duplex; aut in essentia, et sic magis convenit species cum re cujus est, et est idem re secundum numerum, differunt tamen secundum esse et sic differunt secundum numerum, unde nec sunt plene idem nec plene diversa; set diversificatio ista in esse non facit speciem albedinis esse alteram omnino secundum numerum, et individua sua esse diversa. Ad objectum dico, quod non est plena identitas numeralis inter illa. Quod ergo obicit, dico quod nos possumus loqui de identitate secundum numerum penes esse, et sic generat generans aliud secundum esse, non tamen secundum essentiam. Ad aliud dico, quod una res non est ibi et hic; set illud quod habet esse diversa scilicet intentionale et materiale potest esse idem secundum essentiam in diversis locis et substantiis, sicut calor est unus secundum essentiam et numerum, prout est in objecto et medio et organo.

QUERITUR utrum ad generationem singularum domorum exigitur unica ydea, vel plures exiguntur. Quod una videtur: quia effectus particularis est causa particularis, secundo *Physicorum*, quare ⟨cum⟩ illa ydea communis non sit causa particularis, oportet ponere aliam causam particularem, et sic uniuscujusque erit una ydea propria. CONTRA: sicut se habet forma exemplaris in anima ad productionem, sic potentia activa in materia; set ex unica potentia activa in materia possunt produci multa et infinita individua—loquor de potentia activa in materia ignis, corrumpatur forma ignis et inducatur ibi forma aeris, et iterum corrumpatur forma aeris et iterum inducatur forma ignis, tunc est eadem potentia semper materie—quare una forma in mente artificis potest sufficere ad productionem multorum artificiatorum. SOLUTIO: dico quod sunt ibi diverse ydee particulares, et ibi sunt singularia causa singularium; nec est simile de ydea divina, quia sicut est diversificatio inter domos, ut

20 in objecto] in orga objecto *MS.* 22 exiguntur] exigitur *MS.*

quod una est figure triangularis, alia figure quadrangularis, similiter est de ydeis istarum in mente artificis. Ad objectum, duplex est potentia in materia; aut remota, et hec est eadem; aut propinqua et hoc falsum est, imo diversificatur et plurificatur secundum multiplicationem individuorum secundum numerum, quia potentia communis disponitur ad hoc quod fiat sub ista forma vel illa, unde ex una potentia remota fit duplex propinqua, ideo diversa esse et diverse forme secundum numerum. Similiter potest esse ydea communis in mente artificis, tamen potest particulare, ut quod sit triangularis secundum triangulationem domus extra, et quod sit quadrangularis, et sic est tunc simile.

Circa illam partem:

*Ergo diffinitio est sermo etc.*

Queritur que partes ingrediuntur diffinitionem et que
f. 102 a 2. non, set primo ⟨de⟩ deffinibili queritur: cum duplex | sit totum, scilicet universale et particulare, de toto particulari individuo, quod est maxime unum, de causa sue individuationis scilicet, et quid facit hujusmodi individuum esse individuum. Et videtur quod non accidentia: quia nullum accidens est perfectio substantie; set individuum est substantia, ergo accidens non erit ejus perfectio. Major patet, quia omnis perfectio nobilior est suo perfectibili. Item: si hoc faceret aliquod accidens, aut esset unum accidens aut plura. Non unum, quia aut illud accidens unum esset accidens individui, aut speciei. Set non speciei; probatio—quia omne accidens speciei, aut est ejus accidens per se, aut ejus accidens per accidens; set quod neutrum horum de accidente per se patet, quia tale accidens convertitur cum specie, et tale contrahere non potest aliud, quia nullum convertibile contrahit; nec accidens commune per accidens, quia nullum commune potest contrahere aliud, quia illud non est accidens accidens speciei. Nec individui: probatio—quia aut esset accidens per se, et hoc non est, quia accidens per se non convenit individuis, sicut dicitur in Porphyrio; nec accidens commune, quia accidens commune Sorti vel Platoni non contrahit Sortem nec individuat ipsum, quare individuum

non fit individuum per accidens unum. ITEM: nec aggregatio accidentium facit illam individuationem, ut patria, parentela et hujusmodi, quia ex accidentibus nichil fit nisi accidens, quare nec aggregatio accidentium. ITEM: materia et forma constituunt rem sufficienter; set individuum in predicamento substantie habet sufficientem materiam et formam sibi respondentem, ergo illa erunt sufficiens causa individuationis, ergo superflue adderetur accidens, quare etc. CONTRARIUM a multis dicitur, quia Porphyrius, 'individua solo numero differunt'; set numerus est accidens, ergo cum accidens ex accidentibus fiat, ergo unitas numeralis fit ex accidentibus, quare et individuatio. Item, Boethius in libro *De Trinitate*, 'tres homines nec genere nec specie discrepant set solo accidente', quare accidens facit individuationem. Istud idem dicit in *Commento supra Porphyrium*, ipse Boethius loquitur ibi de illis .7. proprietatibus. Item, in *Methaphysica* Argazelis, in causa prima, quia ibi non est compositio differentie vel accidentis, ideo non est in eo dualitas ullo modo, quare omnis compositio, vel compositio differentie cum alio, vel accidentis; ergo individuum cum sit compositum, aut vere erit per additionem differentie, quod non est verum quia differentia antecedit speciem, individuum sequitur, fiet ergo per compositionem accidentium, ergo etc. Item, hoc nomen individuum est accidens de ratione nominis, quia individuum et indivisibile idem significant; set indivisibile et unum et individuum et hujusmodi omnia sunt accidentia genere, quare fit ex accidente etc. SOLUTIO: loquor de aliqua substantia individua, et est substantia, et est individua; in quantum ipsa est substantia, accidens non est causa ejus; in quantum ipsa est individua vel una vel multa vel hujusmodi, sic accidens est ejus perfectio formaliter, quia hoc nomen individuum accidens de ratione nominis, unde unum numero est individuum, et omne individuum est unum numero. Set in quantum sunt individua, adhuc dupliciter; aut de causa formali, et sic accidens est causa formalis individui; aut de causa efficiente individuationis, et sic principia substantie sunt causa efficiens individuationis sicut unitatis cum dico

hec substantia est una, quia in quantum substantia est, substantia est ejus causa. In quantum est una dupliciter ; aut de causa formali, et sic accidens sive unitas est ejus causa ; aut de efficiente, et sic principia substantie et unitas principiorum est causa. Per hoc patet ad objecta. Ad illud Argazelis, ibi sumitur differentia pro omni forma substantiali, et communiter que potest antecedere speciem vel subsequi indifferenter, et sic pro formali substantiali individui potest sumi, quia forma substantialis individui est forma addita supra formam substantialem speciei.

QUERITUR de illis causis utrum principia rei debent esse cause efficientes hujusmodi individuationis, quia individuum in ratione individui habet causam formalem ab accidente, ut hoc nomen 'unum' vel 'individuum' vel hujusmodi. Et videtur quod etc. : quia quod est causa prioris est causa posterioris que ordinantur ; set materia et forma sunt causa substantie composite cui accidit individuatio, ergo sunt cause illius individuationis, ergo videtur quod principia substantie sunt causa efficiens individuationis que est accidens substantie individue. ITEM : omne illud per ⟨quod⟩ aliud egreditur in esse est causa efficiens illius, quia 'per quod' dicit causam efficientem ; set materia et forma sunt illud per quod egreditur accidens in esse tale, quare sunt causa efficiens. CONTRA : secundo *Physicorum*, materia et efficiens non coincidunt ; set principia subjecti sunt principium materiale in quo est, et cui accidit hujusmodi accidens, quare etc. SOLUTIO : dico quod principia substantie sunt cause efficientes
f. 102 b. 1. individuationis a quibus | et per que causatur et esse habet. Ad objectum dico, quod principium materiale ex quo et efficiens non coincidunt, tamen principium materiale in quo coincidit bene cum efficiente, et sic est hic.

QUERITUR ergo si aliquod istorum, queritur quod istorum, scilicet utrum materia tantum, vel forma tantum, vel utrumque. Et videtur quod non materia : quia materie debetur pati et recipi, set forme movere et agere, libro *De Generatione* ; set hujusmodi accidens indiget causa efficiente, ergo tale non erit materia. AD IDEM : nichil quod est causa

26 cui] cui hujusmodi *MS.*

confusionis est causa distinctionis et individuationis; set materia est hujusmodi, quare etc. CONTRA: principio *Celi et Mundi*, omne sensibile est sensibile per suam materiam; set sensibile et singulare convertibilia sunt, ergo singulare sive individuum est individuum per materiam. ITEM: secundo *Physicorum*, materia est causa accidentium velud mater; set preter rationem materie est ratio efficiendi, quare erit causa efficiens originalis illius individuationis. QUOD CONCEDO extendendo nomen efficiendi, quia materia non nichil est, imo aliqua natura posita et essentia, et ideo habet actualitatem essentie ratione cujus actualitatis aliquo modo potest esse causa propter quam multe passiones possunt esse orte, et sic potest esse causa efficiens originalis hujusmodi passionum naturalium aliquo modo. Ad objectum dico, quod materia est aliqua substantia et essentia in actu quantum ad actualitatem essentie, et per istum actum essentie habet aliquam potestatem producendi multas passiones naturales orientes ex sua natura sicut forte in quantitatibus; in potentia tamen est, respectu formarum. Ad objectum dico, quod ratio efficiendi que debetur passionibus consequentibus compositum et formam non debentur materie, tamen ratio producendi vel efficiendi passiones materiales que pure sunt materiales sicut mathematice, et tales attribuuntur materie. Et hec est in proposito, quia individuatio est proprietas materialis et unitas et hujusmodi, et tales trahunt suum esse et originem a materia, unde potest materia esse sola causa, aut maxime aut concausa. Ad aliud, materia dupliciter; aut quantum ad sui potentiam receptivam, et sic est causa confusionis et inordinationis et interitionis in rebus; aut secundum sui substantiam et essentiam, et sic est causa distincta, et substantia finita et distincta, et sic potest esse causa individuationis efficiens.

Quia suppositum est quod materia est causa individuationis, ideo QUERITUR utrum ipsa sola causet individuationem. Quod materia tantum videtur: quia dicit *in litera* 'generans non generat aliud a se nisi propter materiam', quare materia sufficit ad alietatem; set 'quod' est causa

15 dico] *iter. MS.*

alietatis et individuationis, quia duo secundum numerum sunt divisa, quare etc. Item: omne quod recipitur in aliquo recipitur per modum recipientis, sicut dicitur in Commento supra .x.$^{am}$ propositionem *De Causis* et in fine *De Consolatione* dicit illud idem Boetius de potentia, set forma recipitur in materia, ergo ibi recipitur per naturam materie, et ita secundum naturam materie, quare materia erit sola causa et sufficiens individuationis. Item: sicut patet per simile in formis accidentalibus quod forma accidentalis adveniens materie individuatur secundum individuationem materie, ergo similiter forma substantialis adveniens materie individuabitur secundum individuationem. Contra: *in litera* dicit 'actus dividit et distinguit'; set forma et actus idem, *in litera*, ergo etc. Set quod est causa divisionis et distinctionis, et causa est individuationis, individuum autem est unum in se, divisum ab aliis, quare etc. Quod concedo quod forma est causa, et materia est concausa, quia utrum⟨que⟩ illorum est principium substantie individue, ideo utrumque est causa individuationis. Ad objectum, illa propositio tripliciter potest exponi; aut quod le ' propter ' denotet habitudinem cause simpliciter, non determinando causam aliquam; aut quod denotetur habitudo cause principalis, et sic habet veritatem forte; aut quod denotetur habitudo cause instrumentalis et cause quod est occasio; unde sensus potest esse 'generans non generat aliud nisi propter materiam', quia nichil aliud est causa, imo materia est causa solum, et sic est falsa; aut quia maxime, et sic est verum, quia originaliter et radicaliter causatur alietas a materia; aut quia non sine materia, et est instrumentum generandi aliud et individuationis. Ad aliud, aliquid potest recipi in alio dupliciter; aut quando potentia non est proportio recipientis ad potentiam recepti, propter excellentiam recepti, et sic est verum quod recipitur per modum et naturam recipientis; aut quod sit proportio equalis potentie recepti ad potentiam recipientis, et sic non est necesse quod recipiatur secundum conditionem reci-
f. 102 b 2. pientis | et hoc in formis substantialibus. Ad aliud, dicendum

16 individuum] quia individuum *MS.*

quod non est simile, quia forma substantialis habet aliquam potestatem supra suam naturam, accidentalis vero omnino dependet nexibus sue materie, ideo oportet quod recipiat causam individuationis a materia sua, non tamen omnino recipit forma substantialis, imo est causa sicut materia, non tamen principalis, set sicut instrumentalis, vel formalis.

Ideo QUERITUR quid istorum sit magis causa individuationis, an materia vel forma. Quod forma videtur: quia Aristoteles nomine absoluto dicit quod 'forma distinguit et dividit', quare ei convenit maxime vel antonomastice, quare forma erit maxime causa vel sola individuationis. ITEM: nobilior est forma quam materia; set materia potest esse causa aliquo modo individuationis, ergo et forma. ITEM: forma est principium substantie individue sicut materia; set forma magis est causa et nobilior et potentior et verior ipsius in quantum est substantia; ergo cum illud quod potest in plus possit in minus, ergo si forma possit in substantiam individui, multofortius in ejus individuationem. CONTRA: passio materialis magis trahit ortum et exitum sui inesse per naturam materie, quam per naturam forme, individuatio est passio materialis, ergo etc. Major patet, quia passio formalis maxime oritur per naturam forme, quia omne quod generatur ⟨generatur⟩ ex sibi simili: minor patet, quia individuum est unum numero per se et e contrario, quare unitas et individuatio sunt similis proprietas; set unitas est quantitas que oritur per naturam materie. QUOD CONCEDO quod antonomastice et maxime est materia causa individuationis; set forma est causa originalis principalis individuationis, et est causa efficiens aliquo modo, unde illa propositio 'omne generans generat aliud etc.' intelligendum est quod materia est causa principalis et maxime et antonomastice, unde materia est causa individuationis secundum numerum, unde materia est causa originalis et completissima magis individuationis quam forma, quia omnis causa primaria plus influit etc., et ideo est. Ad objectum dico, quod Aristoteles proprie loquitur ibi de divisione secundum spe-

2 vero] non *MS.* 19 magis] magit *MS.* 21 materialis] *iter. MS.*
28 set] set causa *MS.*

ciem et distinctione que fit per differentias specificas, aut subalternarum specierum aut specialissimarum, divisionis tamen secundum numerum et distinctionis est materia causa principalis, unde materia est una secundum numerum fere in omnibus, unde secundum quamlibet partem sui signatam est in isto individuo. Et quicquid superadditur supra illam partem signatam, sive sit forma substantialis sive accidentalis, semper sequitur naturam illius partis signate et conditionem illius partis signate. Ad aliud dico, quod effectus duplex; aut formalis, aut materialis. Major propositio est vera de effectu comparato ad agentem sibi respondentem; set individuatio est proprietas materialis, non formalis, ideo non proportionatur forme, et ideo non oportet quod sit magis causa. Ad aliud dico, quod plus et minus si sint ejusdem generis, quod potest in plus potest in minus; si sint diversi generis, non oportet. Vel dicendum quod si 'minus' ledat nobilitatem potentie agentis et agens, non oportet 'quod possit in plus possit in minus', sicut patet de infinito. Unde dico quod forma, si adveniat materie, dat ei unitatem et finitatem et individuationem et hujusmodi instrumentaliter solum, causa autem originaliter et principaliter habet illa.

QUERITUR utrum possibile sit ponere naturam individuationis in hiis que habent formam solum exclusa omni materia, ut in ydeis Platonicis. Quod sic ⟨videtur⟩: omne quod est, vel est universale vel particulare; set ista forma signata hic vel ibi et contingit signare, ergo non est universale, ergo est particulare, quare est individuum. ITEM: potentia cause prime est infinita, ergo potest exire in omnem actum finitum possibilem; set actus producendi aliquam formam puram est actus finitus, ergo potest esse aliqua substantia individua signata, que est pura forma. CONTRA: Aristoteles contra Platonem dicit, quod impossibile est quod ydee sint particulares, set si ydee essent, essent pure forme, ergo in puris formis non est individuatio. Item, in causa prima est exclusio omnis materie, et tamen non est universalis nec est particularis, quare nisi ponamus materiam non habemus individuationem, et hoc dicit Aristoteles: in separatis a

19 finitatem] infinitatem *MS.*

materia non est individuatio secundum numerum, set secundum speciem solum, quare non est individuatio sine materia. QUOD CONCEDO quia hoc ostendit Aristoteles quia omnis particulatio et signatio fit per naturam materie. Ad objectum dico, quod impossibile est ponere tales substantias que sint vere et pure forme in creatis, quia forma semper et solum creatur in materia. Quod obicit de causa prima, dico quod causa prima non est universalis, nec particularis, ideo non convenit pone⟨re⟩ primam formam existere in creatis et ideo | [1] non valet ratio. Ad aliud dico, de virtute f. 103 a 1. et infinitate potencie primi possumus loqui per comparationem ad ipsum, sic bene possibile; tamen a parte rei non potest esse, quia forma pura non potest creari nisi in materia, non in se, sicut probat Aristoteles in *septimo* contra Platonem.

Deinde QUERITUR utrum individuum habeat diffinitionem. Quod sic ⟨videtur⟩: ens verissime sive substantia verissima verissimam habet cognitionem; set individuum est hujusmodi, ergo etc.; set diffinitio est verissima cognitio, ergo etc. ITEM: si individuum habet quiditatem et essentiam, quia illa habent essentiam de quibus contingit querere 'quid est', ut dicit in *hoc libro*, poterit habere diffinitionem, cum diffinitio exprimat quiditatem et essentiam. CONTRARIUM dicit Aristoteles contra Platonem, quia diffinitio est universalis; set individuum non est universale; et sepe in *septimo* ⟨dicit⟩ quod particularia non habent diffinitionem, et est una suarum rationum talis, si individuum haberet diffinitionem ergo sua diffinientia erunt particularia; set diffinitum est idem numero cum diffinientibus, ergo plura essent particularia eadem numero, quod est impossibile, quare differunt numero, ergo etc. SOLUTIO: dico si loquamur de diffinitione famosa que debet esse ex genere et differentia, sic particulare non habet diffinitionem, nec a parte rei, nec a parte nostra; nichilominus a parte rei verissimam habet cognitionem, quia unumquodque sicut se habet ad esse et cognitionem et ⟨cum⟩ individuum habeat verissimam entitatem et sit verissime substantia et verissime ens, ideo habet verissi-

[1] Supra septimo libro Methaphysice .7. pecia Methaphysice a magistro R. b.

mam cognitionem. Set non habemus hanc in hac vita, quia cognitio nostra incipit a confusis et universalibus incipit, imo quia sunt manifestissima in sua natura, ideo se habet intellectus noster ad ea sicut oculus noctue ad lucem. Et hoc est quod dicit Commentator, quod non potest cognosci substantia demonstrata nisi cognoscatur prima causa omnium. Ideo hic cognoscimus particularia per universalia, set in ultima prosperitate erit e contrario. Ideo dicendum quod quantum est a parte rei verissime cognoscibilia sunt, a parte nostra non: ideo errant medici circa individua, et nos omnes in omnibus operibus nostris. Per hoc patet ad rationes, quia prima bene probat quantum est a parte rei. Ad aliud, similiter patet quia procedit a parte rei, quia sicut homo cognoscitur per animal rationale mortale, sic Sor per hoc animal, et per hoc rationale, et ita particularia generis et differentie; set nullus illa cognoscit. Ad alias in oppositum, patet, quia procedunt de cognitione et diffinitione famosa; set ad secundam patet, quia illa demonstratio habet locum contra Platonicas ydeas, quia hec dicit Aristoteles ibi, quod hoc valet in ydeis, quia si ille actu secundum Platonem. Set dico si individuum hominis secundum Aristotelem habeat diffinitionem, omnia diffinientia sunt in actu; set solum differentia individui, genus individui est in potentia, per quod debet diffiniri a parte rei.

Queritur ergo quid diffinitur apud nos, utrum genus vel species. Quod genus ⟨videtur⟩: quia unumquodque propter quod et illud magis in per se causis; set genus generalissimum est causa scientie et diffiniendi generum sequentium, ergo maxime debet diffiniri, ergo genus generalissimum maxime. Item: omnis diffinitio facit cognitionem, genus generalissimum habet aliquam propriam passionem, quia nichil in fundamento nature; set propria passio habet diffiniri per propria principia sui subjecti; set propria principia subjecti sunt immediato suo subjecto, et immediatius quam passioni, quare multofortius possunt facere cognitionem de subjecto. Contra: videtur per Boetium, quod sola species diffinitur. Item, hoc dicit Aristoteles hic, 'qui bene diffinit per genus et differentiam diffinit'; set generis

generalissimi non sunt genus vel differentie, ergo etc. SOLUTIO: genus in quantum genus diffinitionem veriorem habet quam species, quia unumquodque propter quid et illud magis, sicut si conclusio est scita per principia et principia magis. Et similiter est hic, quod genus magis est cognoscibile et scibile a parte nostra, quia est confusius quam species. Set sicut non valet ibi, ‘principia sunt magis scita ergo magis demonstrabilia’, quia ipsa cognoscimus in quantum terminos, similiter est hic, quod genus generalissimum alio modo cognoscitur sufficienter sine diffinitione, quia per se cognoscitur, quia sicut ibi demonstratio appropriatur cognitioni, sic diffinitio speciei; set quando aliquis apprehendit aliquid, statim per se apprehendit quod est substantia. Ad objectum dico, quod non valet, quoniam passio habet propria principia per que diffinitur, que sufficiunt ad sui diffinitionem; set genus generalissimum non habet nisi principia propria, que sunt materia et forma, quia in substantiis est verior cognitio quam in accidentibus cum ibi non est demonstratio, quia appropriatur accidentibus. Similiter est hic de diffinitione, quia appropriatur speciei, licet verius habeat cognosci generalissimum et genus omne.

QUERITUR utrum particulare sive individuum ut Sor et Plato habeat diffinitionem. Quod sic ⟨videtur⟩: voces sunt note passionum universalium que sunt in anima; | set iste f. 103 a 2
passiones universales sunt similitudines universalium, quia sunt universalia, ut dicit in secundo *De Anima*, quare similitudines sunt solum universalium, quia, cum ille primo signantur, istorum erit solum nomen, non particularium. ITEM: particularia non cognoscuntur nisi per sua universalia, *in litera*; set sicut intelligimus sic signamus, ergo particulare non potest signari vel nominari, nisi per nomen sui universalis. Et hoc patet in *Predicamentis*, quia semper loco particularis dicit ‘aliquis homo’, ‘aliquis equus’. CONTRA: propter formam et a forma rei fit impositio nominis; set individua habent veram formam, ergo debent habere veram nominationem. Item, apud logicum illud habet nomen, et pro nomine habetur quod potest facere orationem cum verbo, et apud gramaticum similiter, quare parti-

culare habet nomen. QUOD CONCEDO, tamen illa debemus proprie nominare per pronomen demonstrativum, cum suo universali. Set quod sic non intelligit auctor, ideo ad placitum possumus ei imponere nomen, tamen verum nomen et vera quiditas et veritas ipsius non possumus cognoscere nisi cognita prima causa omnium. Ad objectum dico, quod eadem est species penitus indivisa particularis et universalis, quia natura particularis rei nunquam separatur a natura universali, ideo similiter nec species que est similitudo illius nature nunquam separatur a specie universalis, ideo eadem est species rei apud intellectum universalis et particularis, tamen quia cognitio nostra incipit a confusis et universalibus, ideo primo et per se apprehendimus universale, et per ipsum apprehendimus particulare, et sic dicimus quod species universalis est semper apud intellectum. Ad aliud dico, quod hec est dupliciter; 'particulare cum recedit a sensu non cognoscitur nisi per universale', quia li 'per' potest dicere causam precisam et sic est propositio falsa; aut quia dicat causam preambulam, et sic est vera propositio, quia cognitio universalis est preambula ad cognitionem particularis. Et ita sicut possumus cognoscere ita possumus signare et nomina imponere, et quia per circumlocutionem est nomen magis confusum, ideo illa prius sic signamus, et deinde per unum nomen quando magis cognoscimus. Ad aliud dico, dicit Commentator quod circulus particularis non habet unum nomen impositum, habet tamen nomen impositum per circumlocutionem, et posset habere unum quantum est a parte rei.

QUERITUR utrum ipsum diffinibile sit materia vel forma pura vel compositum. Quod ipsum diffinibile sit forma pura videtur: quia partes diffinitionis sunt forme, ut dicit *in litera*; set forma et materia sunt alia per essentiam et diversa, ergo materia non erit de essentia forme vel in diffinitione. ITEM: qui dicit 'celum' dicit formam tantum; qui dicit 'hoc celum' dicit materiam et formam; quare cum 'celum' sit diffinibile, non 'hoc celum'. CONTRA: Aristoteles *in septimo*, homo et animal et Sor signant agregatum

14 particulare] universale *MS.* 18 precisam] per precisam *MS.*
22 crcumlocutionem] circumclusionem *MS.*

ex materia et forma, ut Sor ex hac materia et hac forma, animal ex materia et forma simpliciter, quare etc. Item, si species est pura forma et differentia est pura forma, ergo non different species et differentia, quod falsum est, quia species est composita. AD QUOD dicendum quod est composita ex materia et forma ; set duplex est materia, intelligibilis et sensibilis; intelligibilis est in superioribus, sensibilis in inferioribus. Ad objectum dico, quod materia et forma differunt per essentiam, tamen ex hiis nata est fieri una essentia et una forma composita. Ad aliud, qui dicit 'celum' dicit formam et non materiam sensibilem, set 'hoc celum' dicit materiam sensibilem.

Ideo QUERITUR quomodo universalia habent materiam. Quod sensibilem videtur : quia mathematica habent materiam intelligibilem, omnia naturalia habent materiam sensibilem, ut dicit Aristoteles, set universalia sunt res naturales, non mathematice, ergo habent sensibilem, quare etc. Quod habeant signatam videtur : quia in generatione Sortis prius generatur Sor, et in ipso generatur homo et universale ; set ille homo generatur in ultimam signationem materie et sensibilitatem, ergo multofortius ad generationem universalis erit materia omnino sensibilis et particularis. CONTRA : sicut se habet materia propria ad formam propriam, sic materia communis ad formam communem ; set Aristoteles dicit quod materia propria appropriat sibi formam propriam, ergo similiter materia communis appropriat sibi formam communem. ITEM : Aristoteles secundo *Physicorum*, materia est una unitate speciei non individui, quare etc. ; homo est commune ad Sortem et Platonem, sic materia universalis erit communis ad materiam Sortis et Platonis. QUOD CONCEDO quod universalia habent materiam communem et formam communem ; unde sicut materia prima et hec forma faciunt individuum, sic materia communis et forma communis faciunt generalissimum ; et sic descendendo semper per assignationem et contractionem faciunt species et individua ; set magis et magis particulando et signando et contrahendo principia usque ad individua, et sic debet

35 faciunt] *iter. MS.*

intelligi compositio universalium sicut particularium, et ideo universalia sunt assignata ex materia communi et forma communi, sicut particularia ex hac materia, et hac forma. Ad aliud, materia intelligibilis dupliciter; aut per exclusionem sensibilitatis omnino, et sic mathematica dicuntur intelligibilia; aut per exclusionem sensibilitatis particularis tantum, non sensibilitatis simpliciter, quia sensibile dupliciter; aut hoc sensibile simpliciter ut individuum, aut sensibile commune, et sic universale est sensibile. Ad aliud, dicendum quod licet simul et posterius generetur 'homo' et 'iste homo', tamen simul homo et universale habent f. 103 b 1. principia sua ut suam materiam | communem et formam communem sicut particulare, et ita quia in particulari semper salvatur universale, ideo generatio universalis semper concomitatur generationem particularis secundum propriam lineam.

Deinde QUERITUR de partibus diffinitionis, et primo an partes materiales ingrediantur. Et quod sic ⟨videtur⟩: *in litera*, partes integrales ut litere ingrediuntur diffinitionem sillabe, quare etc. ITEM: duplices sunt partes integrales; quedam sine quibus totum esse non potest, ut cor et epar et hujusmodi; quedam sine quibus potest esse, ut manus; set partes diffinitionis sunt sine quibus diffinitum non potest esse, quare etc. CONTRA: partes integrales secuntur essentiam rei; set illud quod est tale non est principium diffiniendi, quare etc. Major patet, quia quelibet pars integralis componitur ex materia et forma et partibus essentialibus, quare natura integri sequitur semper essentiam rei, quare non indicat essentiam; set tale non diffinit, quare partes integrales non debent diffinire essentiam rei. QUOD CONCEDO. Ad objectum dico, quod sicut vult prius, litere se habent sicut materia et forma, et sicut anima et corpus, quia preter hoc quod sunt quodam modo integrales sunt partes essentiales, quia unum est sicut materia et reliquum est sicut forma, quia una se habet ad aliam sicut materia ad formam, et unum est in potentia respectu alterius, et in talibus potest esse quod cadant in diffinitione ratione illa solum qua sunt

37 cadant] cadent *MS.*

essentiales, ille que sunt integrales tantum non ingrediuntur. Ad aliud dico, quod duplex est esse; scilicet esse quod est actus entis, et tale constituunt partes integrales, et tale non signatur per diffinitionem; aliud est esse essentie, quod non signatur per cor et epar, set solum per materiam et formam et per partes essentiales, et ideo cum de isto non procedat ratio, ideo non valet, quare etc.

*Et cum perscrutatio sit, revertamur et quemadmodum etc.*

QUERITUR de quiditate substantie sensibilis et essentia secundum opinionem aliorum ab Aristotele. Una positio fuit quod universalia in genere existentia sunt cause rerum, et non separantur a rebus; et hic queritur de natura universalium, et quomodo habebimus naturam universalis, et quomodo intelligemus universale. Et QUERITUR ubi est universale et quomodo, utrum in rebus an in anima; et est una positio quod universale id quod est in rebus est, sub ratione universalis est in anima. Quod sit vera hec positio videtur per simile: nos videmus ita in aliis, sicut patet de patre: quantum ad id quod est pater, est in predicamento substantie, quantum autem ad rationem patris est in relatione, quare similiter etc. ITEM: id quod est universale est aliqua res vera et prima intentio, ratio est aliquid appositum supra primam intentionem per abstractionem; set opus abstrahendi est opus intelligendi, ergo universale erit in anima secundum rationem universalis. CONTRA: sicut se habet universale ad intellectum, sic se habet particulare ad sensum; set particulare sub ratione particularis extra sensum est, ergo universale sub ratione universalis erit extra intellectum. Item, ubicunque est id quod est homo, et est homo sub ratione hominis, et ubicunque album, et etiam ubicunque est pater quantum id quod est pater, et est sub ratione patris, quare similiter universale, unde ubicunque est aliquid sicut in subjecto est sub ratione qua est, quare universale erit sub ratione universalis in rebus et secundum id quod est, quare ista opinio nulla est, imo semper erit

vel in anima vel in rebus. Quod concedo. Ad objectum dico, esse in aliquo dupliciter; aut sicut in genere, et sic obicis; aut sicut in subjecto, et sic loquimur hic. Et sic ubicunque est universale sicut in subjecto ibi est sub ratione universalis, et similiter est in subjecto, quantum ad id quod est pater et sub ratione patris. Ad aliud respondeo, quod universale, quantum ad id quod est, est aliqua natura vera et realis, et similiter universale sub ratione universalis. Et quod dicis, illud fit per abstractionem intellectus, dico quod prius est in rebus, et hoc loquendo de vere universali predicabili.

Alia est positio et hec duplex est esse, materiale et intelligibile, et idem est subjectum universalis, scilicet prout suum subjectum habet esse materiale singulare est, in quantum habet esse intelligibile universale est. Quod videtur verum: Boethius, quinto *De Consolatione* in fine: 'idem est universale et singulare, si ad sensum referas singulare est, si ad intellectum universale est', quare cum singulare relatum ad materiam nichil sit nisi quantum ad esse materiale, similiter ipsum relatum ad intellectum nichil erit nisi universale. Item: .7. *hujus*, sanitas in anima est quiditas sanitatis extra; set sanitas in materia est particulare, sanitas in anima est universale, et hec non differunt per essentiam, set solum penes esse diversa, quare universale et particulare idem erunt per essentiam, differentia penes esse, quare distinctio bona. Contra: id quod habet esse tale immateriale est sola intentio et non res; set intentio non predicatur de singularibus, set universale predicatur de singularibus, quare universale non erit species vel intentio in anima. Quod concedo, quoniam idem est species et intentio, quare non distinguitur a particulari secundum esse tale, scilicet materiale vel intelligibile, set aliter ut videbitur.
f. 103 b 2. Ad objectum dico, 'cum ad intellectum re|feras universale est', hec est duplex; aut quod intelligatur et habeat esse extra et sic verum est, quia per se et primo cognoscimus et apprehendimus universale; aut potest esse sensus, 'cum ad intellectum etc.', id est, ad esse in intellectu, et sic est

37 ad[1]] aliquid *MS.*

falsa. Et hoc non intendit Boetius; set quia unum est natum per se sentiri, aliud per se intelligi ab intellectu nostro. Ad aliud respondeo, quod nec istud elongatur in alteram speciem omnino, quia similitudo albedinis non est illa species albedinis, nec nigredinis, nec alicujus alterius, nec est individuum alicujus speciei, et ideo non facit universale nec particulare, set aliquid reductum ad universale et particulare; et magis reducitur ad naturam particularis quam universale quod est particulare quodammodo in se, quia non predicatur de pluribus, et ideo est solum species nec universale nec particulare, set magis accedit ad naturam particularis, et est individuum substantie particulari.

QUERITUR ergo quomodo ponendum est universale, an in rebus vel in anima solum. Quod in anima sit solum videtur: quia Aristoteles dicit secundo *De Anima*, 'universalia sunt in nobis et ideo intelligimus cum volumus', quare etc. ITEM: primo *Methaphysice* Argazelis, universale non est in singularibus, set in intelligibilibus, et similiter in fine *Posteriorum* et primo *Veteris Methaphysice*, ex multis memoriis fit unum experimentum, ex experimento multotiens facto derelinquitur in anima universale, quod est ens unum preter multa etc. CONTRA: sicut dictum est, particulare se habet ad sensum ut universale ad intellectum; set sola species particularis et similitudo est in sensu, ergo similiter sola similitudo vel species universalis erit. QUOD CONCEDO, set multiplex est universale; quoddam est quod est vere predicabile de rebus, et istud non est in anima; aliud est universale quod est species et similitudo universalis veri, et vocatur et est in anima, et duplici de causa vocatur universale, tum quia est similitudo veri universalis quod est res, tum quia est similitudo ex consequenti omnium singularium, et est commune plurium non via predicationis set sicut exemplar respectu exemplatorum; et sic differunt, et de illo intelliguntur auctoritates, quia nos intelligimus per species rerum. Ad rationes Aristotelis, quia equivocatur universale, quia universale est aliqua natura duplex; sive

11 accedit] attendit *MS.* 21 quod est ens] quiescens *MS.* 29 duplici] duciplici *MS.*

sit res sive similitudo, et de tali non loquitur ibi; aliud est universale quod est propositio universalis immediata, ut 'omne totum est magis sua parte', et supra tale fundantur scientie et artes. Unde tale universale est principium complexum, et est solum opus anime, quia propositio est opus anime, et de tali non loquimur hic.

Habito quod universale non sit in anima, QUERITUR utrum sit in rebus materialibus. Quod non sit in rebus materialibus videtur: quia particulare concernit materiam, ut dicit in .7., universale et particulare opponuntur, ergo universale habet esse immateriale; set in rebus materialibus non potest aliquid esse immateriale, ergo non potest esse in rebus materialibus. ITEM: forma individuatur per suam materiam; set in rebus omne quod est, est in tali materia, ergo omne quod est ibi individuatur; set universale non individuatur, quare etc. CONTRA: universale aut est in anima, aut in rebus; set non est in anima, ut manifestum est, ergo est in rebus. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, nos possumus loqui de universali quod est vere predicabile de particularibus, aut secundum quod est similitudo expressa veri universalis, et hoc secundo modo opponitur particularibus universale secundum esse, set universale primo modo non opponitur particularibus secundum esse, unde quantum ad esse primum universalis non est verum quod faciat se in anima, set exigitur esse immateriale ad hoc quod universale faciat se apud animam; et ideo utrum⟨que⟩ habet esse immateriale. Ad aliud dico, aliquid in materia dupliciter; aut immediate in materia signata et particulari, et tale individuatur; aliud est in materia communi immediate, et sic universale est in materia communi, quia fit ex materia communi et forma communi, sicut dictum est prius, sicut singularia ex materia propria et forma, et ideo non est necesse quod individuetur, quia immediate recipitur in materia communi. Et quia illa materia communis et forma communis simul est cum materia propria individuorum et forma, ideo est universale in singularibus.

QUERITUR an tota ratio universalis perficiatur sine com-

paratione ad animam, quia quidam dicunt quod non. Quod videtur verum: .5. de *Methaphysica*, non est una natura universalis in sua actualitate communis pluribus in singularibus sine operatione anime; et Averrois. ITEM: opus anime est opus abstrahendi; set universale est aliquid abstractum a singularibus per opus intellectus, ergo sine hoc non erit convenienter. CONTRA: prius est aliquid scibile quam sciatur secundum actum, ergo cum de universali sit scientia, ipsum precedit omnem cognitionem secundum se et in se. Quod patet, quia universale nichil est nisi natura aliqua in qua conveniunt singularia ejusdem; set particularia sic conveniunt in natura communi predicabili | de eis, sine f. 104 a 1.
omni operatione anime. Et HOC CONCEDO quod universale est quod est vere predicabile de rebus, et est res naturalis et in predicamento, tale est unum in multis et de multis, exclusa omni operatione anime; set aliud est universale quod est similitudo veri universalis, et quod fit per abstractionem intellectus, et tale non est sine operatione anime que est abstractiva, et tale est principium cognoscendi, et de tali procedunt rationes Aristotelis et Argazelis et Avicenne, quia intelligit de universali quod est similitudo expressa veri universalis.

Habito ergo quod universale sit in rebus, QUERITUR utrum sit in singularibus. Quod non sit in singularibus videtur: quia particularia sunt non-perpetua et corruptibilia, et universalia sunt perpetua et incorruptibilia, ut dicit in *hoc* .7. et in libro *Posteriorum*, nullum perpetuum et incorruptibile determinat sibi essentialiter corruptibile et non-perpetuum, quia nullum nobilius dependet essentialiter set accidentaliter solum ab ignobiliori, quare etc. ITEM: particulare est hic et nunc, libro *Posteriorum*, set universale non, ergo universale et particulare opponuntur, ergo cum unum oppositorum non sit in alio, ergo etc. CONTRA: non contingit ymaginari nisi triplex esse; aut in se, aut in anima, aut in rebus; set universale non est in se per se stans, quia sic esset ydea Platonica, nec in anima ut visum est, ergo etc. Item, universale est natura communis in qua

19 abstractiva] abstractam *MS.*

conveniunt particularia; set Sor et Plato et hujusmodi non possunt convenire in aliqua natura communi que est in eis nisi aliquo modo natura repplicata in eis, quia universale nichil est nisi natura communis continuata in particularibus et existens in illis repplicata, in quibus sunt omnia secundum veritatem, et ita sine eis non possunt esse universalia, et hoc quia destructis primis etc. Et in libro *Posteriorum*, universale est unum in multis et de multis, quare etc. QUOD CONCEDO. Ad objectum dico, quoddam est perpetuum omnino, et tale non dependet secundum esse suum a corruptibili; aliud est perpetuum per accidens, corruptibile tamen per se, et sic universale est perpetuum, quia corrupto uno singulari remanet et continuatur in alio; set si omnes corrumperentur, non remaneret, immo corrumperetur omnino. Nec oportet hic distinguere de esse, quia quantum ad omne esse corrumpitur, corruptis singularibus. Ad aliud dico, de particulari dupliciter; aut de signato, et tunc esse hic et nunc debetur ei, et sic universale non habet esse hic et nunc; aliud est particulare vagum, et tale est hic et nunc secundum hic et nunc vage sine precissione, et sic universale est hic et nunc, quia sic est ubique et semper, et esse hic et nunc non opponitur, imo compatiuntur se circa universale, sicut non opponuntur homo et aliquis homo.

QUERITUR si universale sit in particularibus, utrum sit substantia perfectiva singularium. Quod sic ⟨videtur⟩: quia eadem sunt principia sufficienter essendi et cognoscendi; set principia cognoscendi particularia est universale, ut dicitur *in septimo*, quia cum recedunt a sensu, non manifestantur nisi per suum universale, quare etc. ITEM: .3. *Methaphysice*, divisio hominis per individua non est divisio per formam set per materiam, quia supra formam specificam non additur nova forma perficiens alia a forma communi universali, et ita species erit forma perfectiva individuorum. CONTRA hoc arguit Aristoteles sic: forma perfectiva rei singularis non est communis pluribus; set universale est natura communis pluribus, ergo etc. SOLUTIO: universale non est substantia sive forma perfectiva rei singularis. Ad objectum respondeo, nos possumus loqui de cognitione

a parte cognoscentis, et sic obicis, aut a parte rei cognite, et sic universale non est causa sufficiens cognoscendi singulare, imo sua forma perfectiva ; set non cognoscimus illam in hac vita. Ad aliud, dicendum quod species est forma, quia omnes partes diffinitionis sunt forme genitive, unde intendit quod non est divisio per formam in individua, quia non est species, quia hec est divisio per formam, ' animalium aliud rationale, aliud irrationale ', hec autem ⟨est⟩ divisio per materiam ' hominum alius Sor, alius Plato '. Et vocat ibi materiam, id est, individua, et non est divisio per formam, hoc est, non est divisio formalis, id est, per universalia, sive differentias sive species, tamen individua habent formam propriam et materiam.

QUERITUR an universale sit aliquid in actu. Quod sic videtur: generato illo homine, generatur homo; set iste homo generatus est aliquid in actu, ergo multofortius homo, quia sequitur illud. CONTRA: si homo est aliquid in actu, et Sor est aliquid in actu ; et ex duobus in actu non fit unum, ergo etc. |

QUERITUR ergo utrum universale sit idem quod particu- f. 104 a 2.
lare. Quod sic ⟨videtur⟩: quia omne quod recipitur in aliquo recipitur per modum recipientis, et non per modum recepti; set recipiens est particulare, ergo quod recipitur in eo erit particulare, quare universale cum recipiatur in partibile universale erit particulare vel idem cum ipso. CONTRA: universale opponitur particulari, et predicatur de multis, ergo non sunt unum, quare etc. SOLUTIO: ad primum dico quod universale est actu, et similiter particulare; set non ponunt in numerum, ideo non sunt duo. Propter hoc oportet quod sint unum, imo sunt, quia universale est in particulari. Ad aliud respondeo, quod universale recipitur per modum recipientis quia ipsa essentia universalis est unum in multis, tamen secundum quod recipitur in isto habet esse signatum et participatum, unde ipsa essentia universalis est semper una, tamen illa replicatur in diversis secundum esse signata et diversa et particulata, et ideo non est necesse quod sint duo, quia essentia

36 signata] signa *MS.* 30 sint] non sint *MS.*

universalis est in isto homine et in illo. Habet tamen esse aliquod appropriatum particulatum per quod appropriatur isti.

*Incipiamus igitur alio modo et dicamus etcetera*

Hic intendit universaliter de causis earum substantiarum sensibilium secundum propriam opinionem; quo etiam modo pervenitur in cognitionem substantiarum separatarum. Circa istud capitulum DUBITATUR, primo de hac questione 'quare', et primo in quibus habeat hec questio locum, et primo utrum in eisdem. Et videtur quod sic: quia contingit querere quare homo est animal; set homo et animal idem insunt, quia animal est idem numero cum homine, cum sit pars diffinitionis ipsius. ITEM: contingit querere quare homo est risibilis et quare est albus, et ita de eodem accidente quod est maxime idem, unde in eisdem, ut videtur, contingit querere per 'quare'. ITEM: ubi omnino idem predicatur de se ibi est compositio; set hec questio 'quare' habet locum in compositis, quare contingit querere quare homo est homo, cum ibi sit vera compositio, quare in eisdem habet locum. CONTRA: 'quare' querit causam non manifestam; set hic ubi predicatur idem de se est causa manifesta, ut 'quare homo est homo', ergo hic non habet locum; set in istis 'quare homo est animal', et 'quare est albus' et hujusmodi non est causa manifesta, set est medium quare potest esse questio 'quare'. Et HOC CONCEDO quia 'idem' tripliciter; aut idem diffinitione, et hoc dupliciter; aut sicut tota diffinitio aut sicut pars. Aristoteles vult hic quod identitas nomine vel diffinitione, quando tota diffinitio predicatur, excluditur per questionem hanc, scilicet 'quare'; set inter hominem et animal est causa media, scilicet differentia, et multofortius inter alia genera identitatis unde identitatis; unde Aristoteles vult quod hec questio non habeat locum in hiis que sunt eadem nomine vel diffinitione tota solum, quare per hoc non vult excludere alias identitates, ideo de aliis contingit querere per hanc questionem, et per hoc patet solutio omnium objectorum. Ad

illud ⟨quod⟩ queritur de compositis: dico quod compositio duplex; aut intellectus, et sic est hic 'homo est homo', et in talibus non intelligit quod questio habeat comparationem ad composita, aut est compositio realis. Et hec dupliciter potest considerari; aut quod ipsum compositum queratur de se et conferatur de se, et hoc est falsum; vel ita quod consideretur quantum ad sui principia que sunt diversa, et sic potest queri de composito ratione suorum principiorum adinvicem collatorum, ut de materia et forma.

Deinde QUERITUR utrum cum hec questio 'quare' querit aliud et aliud et non est idem de se, habeat locum in simplicibus et primo de creatis. Et videtur quod sic: quia de intelligentiis in libro *De Causis* ⟨dicitur⟩ quod intelligentie substantie sunt simplices que non dividuntur, quare de istis contingit querere quare sunt simplices, et de anima similiter, ergo ista questio habet locum in simplicibus substantiis separatis. ITEM: in materia et forma que sunt penitus simplicia, et hec sunt creata, et omne creatum habet, et hec questio 'quare' querit causam, quare hec questio locum habet in omnibus simplicibus. Et hoc dicit *in litera*, contingit querere de materia et respondetur per formam. CONTRA: per hanc questionem non contingit querere nisi ubi est aliud et aliud; set in simplicibus non est aliud et aliud, quare hec questio non habet ibi locum. SOLUTIO: duplex est simplicitas; quedam per privationem partium integralium, et talis est in intelligentia et in anima, et de istis contingit querere per 'quare', quia sunt vere composita ex vera materia et vera forma, et incorporeum cadit medium inter ista, ideo contingit querere 'quare est substantia'; aliud est simplex per privationem materialium et essentialium, ut materia et forma, et tunc aut querimus de illis quantum ad aliquam causam intra se, et sic non habet ibi hec questio 'quare' locum, quia in se non habent aliquam causam et sic non est ibi aliud et aliud; aut de causa extrinseca que est efficiens vel finalis. Et hoc dupliciter; aut per se et principaliter, et sic non habet hec questio locum, quia materia non exit in esse per se nec forma, set per accidens, com-

27 ex] et *MS.*

f. 104 b 1. positum tamen principaliter; aut per accidens, et sic | habet ibi locum hec questio, et sic est illud aliud et aliud, et hoc de per accidens non secundum quod dicitur secundario, set per accidens contra primo et per se. Ad aliud, patet, quia non queritur de materia absolute, set prout est in composito, et ita non per se et principaliter fit questio de hiis per 'quare'.

QUERITUR de simplici increato, utrum hec questio 'quare' habeat ibi locum, et hec de voluntate divina, scilicet quare hec deus voluit. Et quod sic ⟨videtur⟩: velle divinum est operatio terminata ad creaturas; set operatio terminata ad creaturas ponit aliud et aliud, ergo circa voluntatem divinam habet hec questio locum que querit aliud et aliud. ITEM: contingit querere ⟨quare⟩ deus voluit mundum facere, et ad hoc respondet Plato in *Thimeo*, quia est bonus a quo relegata est omnis invidia, unde bonitas ejus cadit media. CONTRA: in simplicibus creatis ut materia et forma non habet questio ista locum, ergo multofortius in simplicissimo increato non habebit, quare etc. Item, causa sue voluntatis non est nisi sua bonitas; set non est bonitas creaturarum, set ipsius solum, ergo ipsemet erit cause sue voluntatis, quia in ipso non differt sua bonitas et sua voluntas, quare querere causam sue voluntatis est querere causam ipsius. SOLUTIO: de ejus voluntate dupliciter; aut absolute, et tunc non habet locum questio 'quare' ibi, et nulla questio est quare deus voluit vel velit; aut per comparationem ad creaturas, et sic cadit medium, scilicet sua bonitas a qua relegata est omnis invidia. Et sic contingit querere quare deus voluit facere mundum, quia bonus est, et bene respondetur sic. Per hoc patet solutio objectorum ad utramque partem, quia due procedunt prime de voluntate ejus terminata ad creaturas extra.

QUERITUR quomodo in creaturis debeat absolvi hec questio 'quare', et utrum possit ibi absolvi, et debeat 'per voluntatem divinam'. Et videtur quod sic: Aristoteles primo *Celi et Mundi* ⟨querens⟩ que est causa quare celum movetur ab oriente in occidens; hoc est, dicit, a voluntate sui conditoris, ut dicit ibi Aristoteles, quare cum celum sit creatura dei, ad questionem de ipso per 'quare' respondetur 'voluntas

9 quod] quia *MS.*

dei', ergo etc. ITEM: in *Thimeo*, mea voluntas efficatior est ad eternitatis vestre custodiam quam illi nexus vitales ex quibus compacti estis. Circa illam propositionem 'O vos dii deorum etc.' Quare cum contingat absolvere questionem 'quare' per nexus rerum, multofortius etc. CONTRA: ridiculum est 'quare lapis descendit', si respondeatur 'quia deus vult', et est questio et responsio laicorum, quare talis nulla. SOLUTIO: quedam sunt que immediate comparantur ad voluntatem divinam, et talia absolvuntur per voluntatem dei, ut 'quare movetur celum'; quedam que a remotis comparantur ad voluntatem dei, et in talibus non absolvitur per voluntatem divinam, quia hec questio 'quare' querit causam sufficientem immediatam in eis que fiunt immediate a libero arbitrio et hujusmodi; ideo non habet ibi locum 'quare Sor sedet vel disputat', male respondetur 'quia deus vult'; set 'ad motum celi' bene respondetur, quia immediate comparatur ad voluntatem divinam.

QUERITUR an mixtum sit unum. Quod non ⟨videtur⟩: in libro *De Generatione*, ea que sunt miscibilia prius sunt divisa, et talia sunt nata cum sunt; igitur miscibilia si fiant unum, oportet quod prius divisa sint et postea concurrant, ergo similiter elementa. Quando ergo elementa concurrunt, aut unum stat extra aliud, aut unum ingreditur dimensiones alterius, et hoc est impossibile, ergo liquet quod unum ⟨est⟩ extra dimensiones alterius, ergo ex illis fit unum aggregatione solum, non vere unum. ITEM: ibi sunt in actu primo forme elementorum, ergo si ibi est forma cujuslibet elementi, et materia cujuslibet elementi, quia forma propria derelinquit materiam propriam; set hujusmodi materia et forma faciunt compositum, ergo sunt ibi quatuor corpora simul; set ex pluribus corporibus nunquam fit unum corpus, quare cum ex corporibus .4. non fiat unum sub diversis dimensionibus, ergo mixtum ex elementis non. CONTRA: ex materia et forma natum est unum fieri per essentiam, ut vult fine *octavi*; set hic est unio materie cum forma, scilicet in mixto, ergo fiet unum ex illis sicut ex actu et potentia. Et hec tota ratio scribitur in fine *octavi* de unitate compositi, et

24 liquet] licet *MS.*

habet unum locum tantum, ergo etc. SOLUTIO: de unitate mixti non contingit aliquod assignare sine generatione mixti; et circa generationem mixti duplex est positio; una quod quatuor elementa concurrunt in locum mixtionis, ut unum fiat ex eis; alia est quod de potentia quarti elementi educuntur forme aliorum trium et inducuntur ibi citra intensionem, et corrumpitur forma illius quarti similiter citra intensionem, et sic generatur omne mixtum. Sicut ex massa terre, vel aque, quia ibi est locus mixtionis, et ignis descendit per radios solares, et aer est ibi, illa tria agunt ubique in illa massa terre corrumpendo citra intensionem ubique formam terre, et imprimendo formam propriam, et sic generant ibi suam formam citra intensionem. Et hec positio est possibilis, prima est impossibilis, quia nunquam
f. 104 b 2. fieret | unum ex illis. Ad objectum dico, quod secundum suam essentiam prius sunt divisa miscibilia, et secundum naturam non tamen tempore, imo simul tempore inducuntur ille forme iiii$^{or}$ in mixto, ideo non fuerunt plura corpora prius divisa, imo plures forme in eadem materia dimensionata, et ita unum corpus solum. Ad aliud dico, quod forma ignis quando est in actu completo, tunc non derelinquit propriam materiam; set quando est in actu incompleto et in potentia essentiali, tunc non exigit materiam propriam imo aliam.

QUERITUR quid faciat mixtum esse unum per essentiam, et primo an oportet ponere aliquid additum supra elementum. Quod non videtur: quia si .4. elementa non possunt facere unum sine quinto, similiter et eadem ratione nec illa .5. sine sexto, nec illa .6. sine septimo, et sic in infinitum. Set hoc est inconveniens, quare non erit aliqua natura addita supra elementa, et hec est ratio Aristotelis. ITEM: illud debet esse aliquid nobilius et formalius; set nichil est nobilius vel formalius quam aliquod elementorum, quia alterum istorum sufficit, scilicet ignis quia est magis formale. CONTRA: si nichil adderetur supra elementa ad unitatem mixti, tunc mixtum divideretur primo in elementa .4., et tunc divideretur mixtum in illa quatuor; quod falsum est, quia quelibet

15 dico] *iter. MS.*

pars mixti mixta est, unde quelibet pars carnis caro est, et hec est ratio Aristotelis hic, quare etc. Item, illud quod facit mixtum esse unum derelinquitur ex unione miscibilium et sequitur mixtionem ; set nullum istorum .4. sequitur mixtionem miscibilis, quare nullum elementum etc., ergo oportet addere quintum aliquod supra quatuor elementa. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod illud additum dupliciter ; aut quod illud additum sit compositum ex elementis, aut elementum aliud quintum, et sic sequeretur sua demonstratio ; vel potest esse illud quintum aliquid aliud formale, sic non est eadem ratio quare quatuor non sine quinto, et quinque non sine sex, quia ex materia et forma natum est unum fieri per essentiam simpliciter unum. Et sic illa quatuor ut materiale se habent respectu illius quinti. Ad aliud dico, quod non solum tria elementa faciunt mixtum set .4., ideo licet ignis sit formalis respectu aliorum et nobilior, non tamen hoc sufficit, imo oportet quod sint illa quatuor, et ita ignis non additur supra illa, set aliquid aliud formale.

QUERITUR quid sit illud formale, utrum sit virtus celestis que continet elementa. Quod sic videtur : Aristoteles *in litera*, forma ista nec est elementum nec ex elementis ; set talis est virtus celi, ergo illa virtus est virtus celi. ITEM : elementa uniuntur in mundo et in mixto, set verius uniuntur in mixto quam in universo, ergo veriorem causam unitatis habent in mixto ; set virtus celi continet ea in mundo, ergo multofortius in mixto. ITEM : eadem virtute agunt et miscentur, set elementa non agunt vi propria, imo per virtutem alienam, ergo miscentur per virtutem alienam, ergo per virtutem celestem miscentur. Major patet, que miscentur agunt et patiuntur, in libro *De Generatione* ; minor patet, quia debilius agunt elementa quam organa, ergo etc. CONTRA : anima sensitiva et vegetativa nobiliores sunt quam forma mixti, quia illa immediatius adherent materie ; set ille de potentia materie elementaris educuntur, et non sunt virtutes celestes, ergo etc. QUOD CONCEDO quod forma mixti educitur de potentia elementaris et est forma elementaris, quia per naturam elementi educitur in esse, et ideo

materialis est, et non est virtus celestis. Et ideo duplex est virtus uniens elementa; una que oritur ex elementis que est immediata, et hec est forma mixti que per viam nature exit in esse, et illa est virtus universalis que est celi. Et licet ignis non agat nisi virtute propria, non agit tamen sine virtute universali, ideo etc. Ad aliud, bene concedo quod in mixto ideo uniuntur sine virtute celi sicut nec in mundo, tamen dico quod hec non sufficit in mixto, quia illa non est immediata in forma mixti, et ita in mixto est duplex uniens; unum immediate sicut forma lapidis que perficit materiam ejus, et oritur ex elementis et est actus materie; et est ibi alia virtus universalis que non est agens immediate, nec actus materie mixti, set agens universale solum. Ad aliud, similiter dico quod virtus celi non est actus materie set est species tantum sicut species coloris in medio, et species non potest esse forma perfectiva alicujus, ideo virtus celi universalis diffussa in hiis inferioribus non est forma perfectiva alicujus materie. |

f. 105 a 1. QUERITUR utrum materia ingrediatur diffinitionem. Quod non videtur: quia materia est aliud a quolibet predicabili; set solum predicabile ingreditur diffinitionem, ergo etc. CONTRA: eadem sunt principia essendi et cognoscendi; set materia dat esse, ergo etc.

QUERITUR utrum forma naturalis diffiniatur per materiam. Quod non videtur: solum accidentia diffiniuntur per additamentum; set si forma naturalis diffinitur per materiam, diffinitur per additamentum alterius essentie, quia materia est aliud per essentiam a forma, ergo etc. CONTRA: anima est actus corporis physici etc.; set hec diffinitio datur per additionem, ergo etc. SOLUTIO: hoc concedo. Ad objectum dico, quod illa propositio 'materia est aliud a quolibet predicabili' intelligitur, id est 'aliud a qualibet forma', tamen materia secundum se est predicabilis, quia predicatur de hac materia et de illa. Ad aliam questionem, dicendum quod diffinitio per additamentum dupliciter; aut per additamentum ex quo et subjecto non est natum unum fieri per essentiam, sic diffinitur accidens per additamentum; aut est

16 alicujus] alicus *MS.* 24 naturalis] naturalias *MS.*

diffinitio per additionem vel additamentum ex quo addito cum diffinito natum est fieri unum per essentiam, et sic anima diffinitur per corpus, et omnis forma naturalis per suam materiam sic habet diffiniri.

QUERITUR an diffinitio metaphysica habeat fieri ex genere et differentia. Quod non ⟨videtur⟩: quia genus et differentia sunt res rationis que ponuntur in diffinitione logica rationali, quare etc. ITEM: diversa est consideratio logici et metaphysici diffiniendo dividendo et in omnibus conditionibus, ergo diffinitio metaphysica non dabitur per ea per que logica. CONTRARIUM patet per Aristotelem, quia qui bene diffinit, diffinit per genus et differentiam, ut dicit in septimo *isto*, et loquitur de diffinitione methaphysica. Et hoc patet, quia quando determinat quomodo ex partibus diffinitionis fit unum, probat quod ex genere et differentia fit unum, quare diffinitio metaphysica etc. QUOD CONCEDO, omnis diffinitio in quantum hujusmodi per hec datur. Ad objectum respondeo, quod genus et differentia uno modo sunt res rationis, scilicet in quantum dicunt intentiones secundas adjectas supra primas, et sub istis conditionibus que sunt predicabile subicibile que sunt differentie sermonis, sic sunt de consideratione logici; vel quantum ad primam intentionem absolutam et essentiam istorum, et sic ad metaphysicum pertinent, et sic diversimode diffiniunt. Ad aliud, per hoc idem patet, quia possunt considerari quantum ad intentiones secundas superadditas primis, vel quantum ad essentiam istorum, sub istis differentiis sermonis subicibile et predicabile, etc.

QUERITUR de comparatione partium ad totum secundum prioritatem, et queritur an pars materialis precedat totum. Quod sic ⟨videtur⟩: omne constituens aliud et componens cum alio precedit ipsum; set pars materialis quantitativa est hujusmodi, quare etc. CONTRA: in qualibet parte integrali repperitur compositio ex materia et forma, quare totum, cum non possit habere illam compositionem nisi quia suum totum, ergo etc. AD HOC potest dici: nos possumus loqui de toto et de parte dupliciter, ut vult Aristoteles, quod pars integralis sive quantitativa sequitur totum essentiale, tamen

antecedit totum integrale, quia illud componit, nec vult quod sit posterior integrali toto set solum essentiali. Et sic patet solutio.

QUERITUR de partibus essentie, scilicet materia et forma, utrum precedant totum compositum. Quod non ⟨videtur⟩: Aristoteles probat *in .7.* quod compositum est illud quod generatur per se ut in homine materia et forma per accidens; set omne per accidens posterius, quare materia et forma erunt posteriora composito. ITEM: pars materialis à materia denominatur; set pars materialis est posterior toto essentiali, quare et materia. CONTRA: pars materialis est prior toto materiali vel integrali, quia componunt illud, ergo similiter partes essentiales erunt priores toto essentiali; QUOD CONCEDO. SOLUTIO ad objectum. De actu dupliciter; aut existendi, et sic illud quod prius habet actum existendi est materia et forma; aut quantum ad actum generandi possumus loqui de istis tribus, sic compositum prius est quia principaliter generatur, ut dicit materia et forma per accidens, et sic posterius sunt simpliciter, tamen priores sunt. Vel dicendum quod de actu generandi dupliciter; aut quantum ad illud quod principaliter generatur, hoc est compositum, quia ad compositum terminatur, forma generatur primo et per se, non tamen principaliter, unde per accidens dupliciter; aut contra principaliter, et sic materia et forma per accidens generantur; aut contra primo et per se, et sic non per accidens generantur. Et duplex est generatio; quedam que est successiva mutatio vel motus, et sic materia et forma generantur; vel subita mutatio et exitus, et sic compositum generatur principaliter et primo. Ad aliud, pars materialis dupliciter; aut pars materialis, quia est quantitativa, non quia sit solum ex materia, imo habet materiam et formam, tamen sic denominatur propter innobilitatem ejus, quia sequitur rei essentiam, ideo sortitur nomen materie; alia est pars materialis, quia est aliqua pars materie non composita, et hec est pars essentialis et precedit compositum, et de ista non obicit, set de prima. |

5 utrum] utrum totum *MS.* 7 ut in] et etiam *MS.*

*Et cum partes que sunt in sermone sunt quoque partes diffinitionis etc.* f. 105 a 2.

Habito quod partes ingrediuntur diffinitionem, QUERITUR de unitate diffinitionis et partium ejus, quomodo potest fieri unum ex genere et differentia, et primo de comparatione generis ad differentias, et primo an genus exigat aliquam differentiam de ratione generis. Quod non ⟨videtur⟩: quia in embrione natura animalis repperitur, non tamen aliqua differentia, nec rationale nec irrationale, quare potest sufficienter natura generis existere sine aliqua differentia. ITEM: instantia est in eo quod subicitur in generatione, quia illud aut est subjecti materia et incomposita aut composita; non incomposita simpliciter, quia genus generalissimum non subicitur nec subicit, ergo multofortius nec materia pura, quare illud quod subicitur est materia composita, quia est substantia composita. Set talis est corporea vel incorporea; substantia ⟨incorporea non⟩ subicitur in generatione, quia illa est anima vel angelus; nec corporea, quia illa est celestis vel elementaris, quarum neutra subicitur, quare ibi subicitur corpus sine differentia. ITEM: instantia est in partibus animalis decisi, quia quelibet pars est animal, ut dicit Aristoteles, non tamen est ibi aliqua differentia specifica, quia tunc sequitur inconveniens. CONTRA: Avicenna dicit in xvi *De Animalibus* 'impossibile est quod repperiatur natura sensibilis in embrione hominis nisi repperiatur natura rationalis', quia tunc posset esse transmutatio a specie in speciem. Hoc dicit Aristoteles in *Topicis*, 'si anima movetur, movetur secundum aliquam speciem motus'. QUOD CONCEDO, quia nichil aliud est ponere genus sine differentia existere, quam ponere ydeam Platonicam, quia nec secundum esse essentie potest stare sine ipso. Ad objectum dico, quod licet Aristoteles dicat quod prius est animal quam sit equus, hoc intelligendum est natura solum, non tamen tempore, sicut solvit Avicenna in sua; unde sicut est ibi animal sub esse incompleto, similiter

9 irrationale] irratione *MS.* 14 subicit] sufficit *MS.* 35 sub esse] substantie *MS.*

differentia, et natura ultime differentie quodammodo est ibi sub esse incompleto, quia eadem est natura generis et differentie, ut videbitur. Ad aliud dico, quod illa est substantia corporea composita, set non actu set potentia solum. Et cum dividit 'ergo materia celestis vel elementaris', non oportet, quia illud est corpus elementare in potentia solum, non actu, nec celeste actu, set potentia solum. Quidam tamen dicunt quod natura generis potest poni sine differentia, et hoc sub incompleto esse, set non dico. Ad aliud dico, quod sicut est ibi animal incomplete, similiter aliqua differentia incomplete, ut in anguilla ad speciem anguille debet reduci illa pars decissa.

QUERITUR ergo, si genus de ratione generis exigat differentiam, utrum unica sibi sufficiat vel due, et ita utrum unicam exigat differentiam vel duas. Quod unicam videtur: quia sequitur 'est rationale, ergo animal', de necessitate a differentia ad genus. Tu dices quod sequitur secundum rationem solum, non sequitur genus secundum substantiam. CONTRA: Boethius in fine quarti *Topicorum* 'differenter considerat locos dialecticus et rethor, quia rethor secundum rationem solum, set dialecticus secundum substantiam', quare etc. CONTRA: Aristoteles in primo *Physicorum*, in omni genere est una contrarietas prima, et .x. *hujus*; set illa contrarietas generis semper duas differentias exigit, et hoc est quia universale est aptum natum predicari de pluribus, unde actualis non exigit plures differentias existentie generis; set aptitudo ipsius vel ratio semper exigit duas species vel duas differentias, set illa ratio vel aptitudo non perficitur propter actualem existentiam ipsius speciei, set quia aptum natum est predicari de pluribus secundum quod dicitur, 'genus est quod est aptum natum predicari de pluribus', duas ergo exigit secundum aptitudinem, non tamen secundum actum. Ad objectum dico, quod illa divisio est secundum aptitudinem ipsius generis, non secundum actualitatem. Nec oportet quod ibi sit semper contrarietas actualis, set habitualis.

QUERITUR ergo si genus de ratione generis duas differen-

6 quia] quod *MS.* 24 semper] per *MS.* 26 non] *iter MS.*

tias exigit, id est, aptum natum est habere, substantia tamen ejus vel existentia ejus potest actualiter in unica salvari, QUERITUR utrum sint in genere illo due differentie actu vel in potentia solum. Quod non actu ⟨videtur⟩: quia contraria non sunt in eodem actu, *in litera*; set ille due differentie sunt contrarie, ergo non sunt in eodem actu. CONTRA: potentia vadit aliquando ad actum, ergo potentia generis ad actum vadit, quare ille differentie erunt actu in genere. SOLUTIO: si loquimur de essentia generis absoluta excluso omni esse, et sic habet differentias solummodo potestate sicut dicit *Porphyrius*; aut quantum ad esse addita contracta sicut potest habere differentias diversas actu. Et sic variatur essentia generis quodammodo et contrahitur, et sic quodam modo habet contraria. Set rationibus diversis, quia secundum quod tale esse habet talem differentiam contrariatur alii, et secundum tale esse aliam; et tamen non valet objectio, quia genus non est unum numero sic, set solum genere vel specie, et Aristoteles negat contraria esse in eodem, et differentias contrarias in eodem genere, loquendo de genere quantum ad essentiam nudam et puram. Ad aliud, patet per hoc idem quia illa potentia vadit ad actum rationibus diversis et secundum esse diversa.

QUERITUR quomodo habeant reduci differentie hujusmodi ad actum que sunt in potentia in genere, utrum per naturam vel per rationem, vel | per artificium. Quod non f. 105 b 1. per naturam ⟨videtur⟩; quia natura generis et differentie sub aliquo sensu ad res rationis reducitur; set res rationis per naturam non habent reduci ad actum, quare etc. ITEM: nec per artificium: quia talia habent formam in anima ad cujus effigiem fiunt extra in materia, sicut sanitas et domus, ut dicit in .7. *hujus*; set genus et differentia non, ergo etc. ITEM: omne quod generatur generatur per sibi simile nomine et specie, quare genus hujusmodi et differentia si ad actum reducantur, hoc erit per aliam differentiam, et illa per aliam, et sic differentia educetur de potentia generis ad actum per aliam differentiam; quod falsum est, quia divisiva non ordinatur ad constitutivam in esse, nec

35 illa] illam *MS.*

e contrario, quare etc. CONTRA: omnis res que educitur de potentia ad actum educitur per naturam vel per rationem vel per artificium; set differentie educuntur in actum de potentia generis, ergo per aliquod istorum, quare etc. QUOD per rationem videtur: quia dicimus animalium aliud rationale aliud irrationale, et sic accipimus differentias actuales, et separamus unum in duo, et hujusmodi dividens et semper separans est ratio; quare per opus rationis, quod est dividere, educuntur in actu de potentia. SOLUTIO: quidam dicunt quod per divisionem solum educuntur differentie de potentia generis in actum, et fit unum duo, ut unus punctus fit duo, sic animalium aliud rationale, aliud irrationale. Et respondent rationi, aliquid generatur ex alio quia unum fit duo, et sic quod generatur, non quod fiat ex sibi simili nomine et specie. Set hoc verum est solum quando generatur aliquid, non quando unum fit duo vel e contrario. Set dicendum quod differentie et sunt res rationis et sunt res nature. In quantum sunt res rationis reducuntur de potentia generis ad actum per divisionem et rationem solum; in quantum sunt res nature educuntur differentie de potentia generis per naturam, scilicet per agens universale et particulare; et sic in quantum sunt res nature, per naturam et operationem agentis universalis et particularis educuntur de potentia materie ad actum; in quantum res rationis sunt, sic per officium intellectus et rationis de potentia generis ad actum reducuntur. Per hoc patet ad objectum primum. Ad aliud dico, quod quedam fiunt per rationem et tamen sunt vere res, et fiunt in materia naturali; ut domus et hujusmodi, et talia habent fieri in materia naturali, et ideo sunt res rationis solum; domus et sanitas non sunt res rationis solum, imo fiunt in materia naturali extra. Set secunde intentiones sunt solum apud intellectum; ideo per opus rationis et intellectus fiunt in actu de potentia generis sic dicendo, 'animalium aliud rationale aliud irrationale', et ita per divisionem educuntur differentie de potentia generis in actum in quantum sunt res rationis.

19 ad] per ad *MS.* 28 materia] materiali *MS.*

## *Et oportet ut perscrutatio sit primo de diffinitionibus que sunt secundum divisionem*

QUERITUR utrum differentia significet actum purum, vel aggregatum. Quod importet aggregatum videtur: quia in differentia posteriori intelliguntur omnia priora et superiora precedentia, unde si est rationale ergo et corpus et substantia; set omne tale habet genus aliquod aggregans, ergo differentia non est forma pura sive actus purus. Quod autem omnia intelligantur naturali consequentia planum est. OPPOSITUM videtur: quia illud quod differentia aggregat in sua essentia, aut est genus aut differentia; set sive sic sive sic, nugatio est. Probatio—loquamur de rationali, aut aggregat genus, ergo si applicetur illi generi et idem intelligitur, ergo est nugatio; similiter si differentiam. SOLUTIO: dico quod differentia signat actum purum non aggregatum, quia est pura essentia simplex penitus. Unde de aggregato dupliciter; aut a parte signati, et sic non est in differentia, set in specie, aut de aggregato quod dat intelligere ex modo intelligendi ex consequenti, et sic dat intelligere aggregatum et omnia precedentia. Et sic patet solutio, quia extra essentiam differentie et signationem cadit illa compositio quam dat intelligere, et ideo non est nugatio per additionem sui ad genus, quia non signat precedens sive superiora, set solum ex modo intelligendi dat ea intelligere; non de signato genere ejus est superius, set solum de intellectu, et ideo patet solutio istorum.

DUBITATUR utrum differentia signat essentiam generis, an importat aliquam essentiam novam supra genus additam, et utrum novam addat. Quod sic ⟨videtur⟩: quia si species nichil habet ultra genus nisi differentiam, ergo si differentia non addat novam essentiam, ergo species non differrent per essentiam, quia in essentia generis non differunt, ergo eedem essent in essentia, quod falsum est. ITEM: hoc videtur in anima rationali, quia si anima rationalis est aliqua substantia creata, et essentia nova alia a sensitiva, ergo per hanc differentiam ratione additur nova essentia, quia cum illa

anima addatur supra essentiam generis reppertam in em-
f. 105 b 2. brione. Et major patet, quia creator non solum dat | esse, set etiam essentiam. ITEM: nisi differentia supra genus essentiam adderet, tunc tota essentia rerum esset in genere generalissimo, quare qua ratione differentia ultima non addit supra genus, nec eadem ratione prima non addet, quare tantum est de essentia in genere generalissimo, sicut in ultima specie specialissima, et omnia haberent eandem essentiam. CONTRA: potentia activa materie vadit ad actum, que est aliqua forma sub esse incompleto que ducit ad actum per aliquod agens. Set completum et incompletum in eodem per idem agens secundum eandem lineam ducta faciendo de incompleto completum non differunt per essentiam, quia sunt ejusdem nature et rationis et generis. Et Aristoteles dicit in ·*ix*· quod 'completum et incompletum solum differunt per esse'; set illa potentia activa postea fit forma, et illa est ut genus differentia ut forma, ergo etc. Item, si essentia differentie esset alia ab essentia generis, aut esset alia genere, aut specie, aut numero. Si alia genere, ergo non esset ejusdem generis, set hec differentia est propositi generis, ut mortale animalis; nec specie, quia due species non veniunt ad compositionem tertie; nec alia numero, quia talis alietas numero est inter individua solum ejusdem speciei. Quare differentia nullam aliam importabit a genere, quare non differt aliqua diversitate vel alietate a genere per essentiam, ergo etc. Item, ubi invenitur tantum potentia receptiva, ibi invenitur renovatio essentie; set patet in materia prima nuda quicquid ei additur est diversum in essentia ab ipsa, quia solum habebat potentiam receptivam, et forma prima addit novam essentiam, quia non educitur de potentia materie. Ubi ergo erit repperire potentiam non receptivam tantum, set potentiam activam que ducitur ad actum et fit forma, erit repperire eandem essentiam. Set genus est in potentia activa respectu differentiarum, et differentia importat formam, quare etc. QUOD CONCEDIMUS, unde loquendo de essentia que est

5 differentia] *iter. MS.* 17 forma] illa forma *MS.* 27–8 renovatio] renovatur *MS.*

aliquod aggregatum ex essentia pura et esse essentie, sic possumus dicere quod est alia essentia, scilicet aliud esse essentie quod est substantiale non accidentale, et ideo sumitur pro essentia, sicut patet in diffinitione. Aut possumus loqui de puritate essentie sub aliquo esse, non tamen sub completo, set incompleto; sic tota puritas essentie importatur per genus. Unde tripliciter essentia; aut secundum quod signatur per genus sub esse incompleto; aut secundum quod signatur per diffinitionem sub esse completo; aut secundum quod signatur per differentiam extendendo nomen essentie ad esse, quia non differunt essentialiter esse et essentia nisi accidentaliter. Et sic possumus dicere quod differentia et species habent aliam essentiam a genere, quia species habent essentiam totam generis sub esse completo et specifico; quod facit essentiam novam per illud esse ⟨quod⟩ est substantiale, et ideo large sumendo essentiam, aliqua est essentia. Ad objectum dico, quod in productis per naturam nunquam est additio nove essentie supra genus, set in productis per creaturam non est verum, quia totum corpus se habet in potentia receptiva, respectu anime rationalis. Set potest dici quod in omnibus tam generatis quam creatis, non est additio nova essentie, imo eadem est essentia forme in rationali et corpore, set eandem essentiam resumit; unde eadem essentia importatur per rationale et per sensitivum, prius tamen sub esse completo, et hoc quia natura potest resumere novam essentiam, sicut patet.

Ad aliud dico, quod loquendo de puritate essentie sub esse incompleto absoluto nomine, et sic potest dici, quod sicut est una materia per essentiam, sic est una forma prima per essentiam. Vel possumus loqui de essentia prout aggregat essentiam sub aliquo esse essentie, et sic totum vocatur essentia. Et sic secundum quod esse diversa recipit, renovatur tunc essentia, quia istud esse est essentiale primo modo dicendi per se, et sic non omnia habent eandem essentiam, set primo modo.

26 Blank in *MS.* two lines.

QUERITUR ⟨utrum ad speciem constituendam forme plures exiguntur vel una.⟩ Quod plures videtur: omne diffinitum plures formas habet, aut esse formarum; set differentia est nomen hujusmodi forme, quare plures forme exiguntur. Ad hoc posset dici quod unica differentia sufficit, quia genus importat. . . . CONTRA: materia non coincidit cum forma, secundo *Physicorum*, quare per genus cum sit ibi principium non debet . . . Item CONTRA: accipiamus genus et differentiam unicam, ut animal et rationale. Omnis differentia adveniens generi facit speciem, ergo rationale adveniens animali facit speciem, aut non. Si sic, habeo propositum; si non, ergo adveniens alia, aut constituit eandem speciem et sic superfluit altera, aut non; et tunc prima faciebat genus subalternum et non specialissimum, ergo ultima adveniens illi subalterno faciet speciem. Et hoc potest CONCEDI, quia
f. 106 a 1. hoc dicit Boethius 'nisi esset | penuria vocabulorum', quare unica sufficit cum genere. Ad objectum respondeo, quod esse plura formalia possunt signari per differentias; set ille differentie possunt considerari dupliciter; aut in quantum comparantur ut sint differentie speciei proposite, et sic non oportet quod dicant formas ejus, nec manent in ratione differentiarum; aut per comparationem ad aliam speciem subalternam, et sic dicunt formas. Primo modo non sumuntur ut differentie, quia genus et omnes differentie sumuntur ut unum genus, et faciunt unum genus, et sunt differentie respectu speciei subalterne, tamen respectu speciei constituende sunt unum genus, et ille differentie respectu generis subalterni, cum quo constituunt speciem, sunt differentie et forme.

QUERITUR ergo, si genus et differentia exiguntur ad diffinitionem, utrum genus remotum sufficiat cum differentia ultima completiva. Quod genus remotum cum ultima differentia videtur: quia genus remotum totam essentiam incompletam respectu speciei specialissime reportat et quiditatem ejus, ultima differentia esse completum essentie speciei reportat, quare cum hoc solum sufficiat ad diffini-

1, 2 *Blank in MS.* 6 *Blank to end of line.* 8 *Blank in MS.* 24 omnes] omnis *MS.* 25 unum[1]] unum generis *MS.* 26 speciei] *iter. MS.* 34 esse] est *MS.*

tionem, ergo etc. CONTRA: dicit Aristoteles *in litera*, non sufficit dare materiam remotam rebus, imo oportet dare propinquam; set genus importat principium materiale rerum, ergo preter genus remotum oportet dare genus proximum. QUOD CONCEDO, tamen oportet incipere a genere remoto, set oportet addere differentias medias usque ad ultimam. Set si fiat interpolatio differentiarum, non est bona, unde diffinitio hominis sic debet dari, 'homo est substantia corporea animata sensibilis rationalis mortalis'. Set omnes medie cum genere faciunt unum genus, ideo sufficit unum genus et unica differentia. Ad objectum respondeo, quod differentia ultima de suo signato addit esse complementum essentie ultimum; set de suo signato non dat differentias medias, set de suo intellectu tantum, ideo etc.

QUERITUR utrum fiat unum per essentiam ex differentia et genere. Quod non ⟨videtur⟩: quia sicut accidens adest et abest subjecto preter corruptionem subjecti, similiter differentia generi preter ejus corruptionem abest et adest; set accidens cum subjecto nunquam faciunt unum per essentiam, ergo etc. CONTRA: Aristoteles arguit sic: ex materia proxima et forma proxima natum est fieri unum per essentiam; set in diffinitione genus est principium materiale, differentia est principium formale, quare etc. QUOD CONCEDO. Ad objectum dico, quod non est simile quantum ad hoc, quia licet accidens absit preter corruptionem subjecti et adsit, tamen differentia licet absit preter corruptionem generis, non tamen advenit preter ejus constitutionem, quia genus dicit essentiam sub esse completo, et differentia dat ei esse essentie; ideo est aliquo modo de ejus constitutione. Vel dicendum quod nullo modo est simile, quia accidens nichil facit ad esse specificatum, imo adest et abest preter corruptionem et constitutionem esse specificati, set differentia nec adest nec abest in eodem preter corruptionem vel constitutionem esse specificati quia constituit esse specificatum, et illud corrumpitur corrupta differentia, et non remanet genus in eodem, licet remaneat in alio, et ideo non est simile de accidente et differentia.

3 set genus importat] *iter. MS.*

QUERITUR de differentia et genere collatis ad speciem, et queritur utrum differentia sit de substantia speciei, quia dicit *in litera* quod ultima differentia est substantia solius rei et convertitur cum specie. QUERITUR ergo utrum sit de substantia speciei. Et quod non ⟨videtur⟩: quia quiditas et essentia idem, set differentia non predicatur in quid, set in quale. ITEM: differentia non est substantia, set illa species est substantia et est quid, ergo differentia non est de ejus substantia. CONTRA: diffinitio indicat essentiam et quiditatem speciei; set differentia est pars essentie et quiditatis, et differentia non est accidens, quare etc. QUOD CONCEDO quod loquendo de essentia secundum quod aggregat puritatem essentie sub esse completo, sic differentia est de essentia et substantia speciei. Set loquendo de puritate essentie, sic differentia non est de substantia speciei. Ad objectum dico, quod differentia non est substantia composita, tamen est substantia simplex.

Set tunc QUERITUR utrum differentia sit magis de substantia speciei quam ipsum genus. Quod sic ⟨videtur⟩: quia causa proxima magis facit ad cognoscendum quam remota; set eadem sunt principia cognoscendi et essendi, ergo differentia magis facit ad esse speciei quam ipsum genus. ITEM: causa est ad cujus esse sequitur aliquid; set ad differentiam sequitur species, unde sequitur 'rationale, ergo homo'. Ad genus non, ergo etc. CONTRA: 'omnis causa primaria plus influit supra causatum quam secundaria'; set genus est causa primaria, differentia secundaria, ergo etc. QUOD CONCEDO, quia genus predicatur et dicit totam quiditatem, unde differentia solum esse addit ultimum, set genus materiam et formam importat sub esse incompleto. Ad objectum dico, quod possumus loqui de differentia dupliciter, et de omni causa proxima; aut secundum se solum et secundum rem ejus propriam, sic nunquam infert
f. 106 a 2. compositum, nec differentia | speciem quantum est de suo signato; aut de ipsa per comparationem ad precedentia que dat intelligere respectu quorum dicit esse ultimum, sic differentia infert speciem et causa particularis proxima compositum, non de sua significatione set per intellectum

suum, quia dat intelligere omnia precedentia, et tunc est vere causa proxima, quando signat omnia precedentia ; set quando dat solum ea intelligere, non est vere causa, quia illa precedentia magis faciunt quam ipsa.

QUERITUR utrum differentia ultima convertatur cum specie, sicut dicit Aristoteles. Quod non ⟨videtur⟩: quia omnes partes sunt in plus, totum autem in eque, in libro *Posteriorum* secundo, quare differentia cum sit pars diffinitionis erit in plus. CONTRA: omnis divisio generis per duas differentias solum, quia omnis dimensionis sunt tantum duo extrema ; set contrarietas est dimensio, quare omnis contrarietas generis erit inter duas differentias que fundantur supra genus, sicut supra unum subjectum. Set omnis differentia adveniens generi facit speciem, quia omne divisum convertitur cum dividentibus immediatis, ergo genus A. B. C. sint differentie D. Sic species generis convertitur cum differentiis immediatis, et eadem ratione, cum differentia adveniens generi faciat speciem, tunc ille species due immediate convertuntur cum genere. Set quecunque uni et eidem convertuntur, inter se convertuntur, ergo species et differentie inter se convertuntur. Set species cum specie non convertitur, quia sunt contrarie, nec differentie inter se. Ergo per omne animal est rationale vel irrationale, vel e contrario, differentia cum specie propria convertitur. QUOD CONCEDO, set quia deficiunt nomina, sicut dicit .4. *Metheororum*, quia nos non cognoscimus veritatem rerum ideo imponimus nomina solum universalibus et confusis, non rebus propriis, et in veritate pura et essentia sua permanentibus, quia sic non possumus ea attingere, ideo solum generibus subalternis nomina imponimus. Ideo Aristoteles loquens logice et communiter et superficialiter, dicit in libro *Posteriorum*, quod quelibet pars est in plus, totum autem in eque. Set hic, ubi inquirit veritatem rerum et essentiam, loquitur ut methaphysicus, et ideo dicit ultimam differentiam converti cum specie. Et hoc vult Boetius in commento supra *Predicamenta*, quia dicit ibi quod Porphyrius diffinit per plures differentias, quia est logicus considerans res confuso modo et communiter, et non proprie et

vere, ideo semper veras rerum formas per suas operationes signamus, unde quia ignoramus formam ignis substantialem, ideo dicimus et signamus per ejus propriam illam, ut per calorem, et similiter in omnibus aliis.

QUERITUR de forma mixti, et primo utrum sit aliqua natura media inter formas elementares miscibilium. Quod sic ⟨videtur⟩: Aristoteles in libro *De Generatione*, 'tunc generatur mixtum quando miscibilia concurrunt in aliquam naturam mediam'; set illud nichil aliud est nisi natura mixti, ergo etc. ITEM: contraria activa et passiva vadunt in medium; set omnes qualitates elementorum sunt active et contrarie, quare cadit medium inter illas et nullum illorum derelinquitur, ergo etc. CONTRA: cujuslibet dimensionis sunt tantum duo extrema, quare et contrarietatis cujuslibet erunt duo extrema; set .iiii^or^. sunt extrema, scilicet quatuor miscibilia, ergo non faciunt unam contrarietatem set duas, quare cum inter duo sola contraria medium interponitur, quare ex illis .iiii^or^. nulla natura media derelinquitur, sicut dicitur in .x. *huius*. Si dicas quod verum est, quod non fit una media set due, et ex illis duabus naturis mediis fit una, ergo: contra, sola contraria medium faciunt per actionem et passionem. Set ille differentie vere non sunt contraria, ergo non faciunt unum medium, sicut dulce et fuscum. QUOD CONCEDO quod forma mixti non est aliqua natura media, nec inter qualitates .iiii^or^. elementorum, nec derelinquitur ex duabus naturis, et ideo sensus tactus plures est. Ad objectum respondeo, quod natura media dupliciter; aut que est duorum vel plurium, et sic non intendit ibi; aut natura media addita supra naturam miscibilium quod nullum eorum est set est addita illis, et sic talis non est natura duorum vel plurium, set est aliqua continens et uniens ea educta ab extrinseco, vel de potentia materie. Ad aliud, loquendo de .iiii^or^. elementis adinvicem comparatis non sunt contraria, set contingentia disparata solum. Si loquamur de duobus adinvicem collatis, sic sunt contraria; set non dere-

20 quod[2]] si dicas quod *MS.*

linquitur aliqua natura media nisi tepidum, quod est ejusdem nature cum ipsis, et ita non est medium duorum vel plurium.

Queritur quomodo educatur forma mixti in esse, et primo utrum educatur de potentia materie. Quod non ⟨videtur⟩: quia aut educetur de potentia una, aut de pluribus potentiis materie et diversis et distinctis; set non de una, quia potentia una ad unum actum vadit, set | in f. 106 b 1. materia sunt potentie .iiii$^{or}$. elementorum. Nec de potentiis diversis, quia potentie iste sunt distincte; set potentie distincte ad actus distinctos et diversos vadunt, quare ex qualibet potentia cujuslibet elementi, cum sint distincta, fiet unus actus et forma. Item: educi de potentia materie non potest esse nisi per qualitates activas et passivas, ergo una aut dominatur totaliter supra reliquum, et sic generatur aliquid, quod totaliter convenit cum eo; aut invicem et mutuo agunt et patiuntur, et tunc generatur medium ut tepidum vel hujusmodi, quare omne quod generatur ex elementis aut est aliquod illorum .iiii$^{or}$., aut est medium duorum vel plurium. Set forma mixti nec est aliquod elementorum, nec medium duorum vel plurium, ergo etc. Contra: anima magis remota est a materia, quam forma mixti; set forma mixti magis adheret materie, et ita magis debet produci de potentia materie quam anima; set anima producitur ut vegetativa et sensitiva, quare etc. Quod concedo. Ad objectum dico, quod de potentia una educitur, set potentia una duplex; aut potentia unius elementi ante massam confusam omnium miscibilium; aut de potentia una ex illa massa confussa procedens. Et sic primo modo non educitur forma mixti, nec de uno elemento nec de pluribus: secundo modo generatur de potentia illius masse confuse, que primo ex potentiis omnium generatur, et sic anima ex potentia seminis educitur. Ad aliud respondeo, quod ibi est agens universale, scilicet in generatione forme mixti, sicut est in putrefactis generatio, excluso omni agente extrinseco particulari nisi virtus celi que est ibi agens particulare, similiter ut virtus celi et intelligentie est agens particulare in

productione forme mixti. Et hoc potest esse, ex quo anima que est forma nobilior quam forma mixti, potest sic oriri per agens universale extrinsecum solum, ut in putrefactis, ideo et forma mixti multofortius.

Queritur utrum forma mixti in animatis possit fieri anima. Quod non ⟨videtur⟩: forma mixti est tantum actus materie, anima est aliquid preter quod est actus, quia motor; ergo cum unum oppositum non fiat reliquum, ergo forma mixti nunquam fiet anima. Preterea: magis convenit anima cum anima quam forma que non est anima cum anima; set sensitiva non fit intellectiva, set fit sub ea tantum in recipiendo eam, ergo similiter sensitiva, ergo similiter sensitiva nunquam fiet sensitiva, imo fiet sub alia in recipiendo eam, quare essentia forme mixti non fiet essentia anime. Contra: anima educitur de potentia seminis de potentia activa, non de potentia receptiva, quia illa respondet datori; set potentia activa est aliqua natura incompleta que ducitur ad actum et fit forma et actus, non est ibi aliqua natura incompleta nisi forma mixti vel elementaris; set forma elementaris non fit hujusmodi anima, ergo etc. Item, si de potentia forme mixti non educitur anima, set de alia, ergo oportet quod ille due potentie ad actus distinctos et diversos vadunt, et sic facerent diversa, et ita quodlibet mixtum animatum facerent duo actus distincti, et ita quodlibet mixtum animatum esset plura et non unum, quod est impossibile, ergo oportet quod forma mixti fiat anima. Quod concedo, quia forma mixti eadem per essentiam fit vegetativa recipiendo diversum esse, et illa eadem per essentiam fit sensitiva secundum diversum esse diversificata, et vadunt secundum ordinem sub esse nobiliori, sicut genus fit differentia et sub forma differentie. Ad objectum respondeo, quod forma mixti sub esse quod habet non fit anima, tamen quia recipit esse nobilius per quod fit motor sue materie per agens universale et particulare, et per virtutem celi; et illa ulterius sub esse nobiliori fit sensitiva, et per istud est motrix sue materie, et illa sensitiva est forma simplex. Dicitur tamen hoc aliquid, quia est motor

4 multofortius] multotius fortius *MS.* 9 fiet] fiat *MS.*

preter hoc quod est actus, sola intellectiva composita est ex materia et forma, quia vera. Ad aliud dico, sensitiva est actus sue materie, et sic educitur de potentia materie et de forma mixti, et est motor sue materie. Et hoc non est in quantum educitur de potentia materie, et sic magis convenit cum intellectiva. Primo modo magis convenit cum forma mixti, quia utraque est actus materie, et sic una potest fieri reliqua, in quantum motrix est magis differt ab illa, quia per esse quod recipit supra formam mixti per virtutem patris et matris et celi est motor sue materie, et ideo quantum ad hoc non convenit, quia sic, quasi ab extrinseco est.

8 motrix est] motrices *MS.*

# HIC INCIPIT OCTAVUS LIBER METHAPHYSICE

*Oportet autem nos congregare dicta et determinare sermonem etc.*

In hoc octavo intendit universaliter de causis, primo dicens quod in omni transmutatione subicitur materia in sua ratione. Circa octavum queritur primo de materia, et QUERITUR primo de materia utrum sit necesse aliquid subici in transmutatione. Quod non ⟨videtur⟩: agens infinite potentie non determinat sibi aliquam naturam subjectam, quia agens finite potentie exigit; set in omni transmutatione est
f. 106 b 2. agens potentie in|finite et exigitur, ergo etc. ITEM: creatio est quedam mutatio in qua nichil subicitur, ergo falsum est quod dicit, quod in omni transmutatione subicitur aliqua natura subjecta.

Item QUERITUR utrum illud quod subicitur sit materia. Quod non ⟨videtur⟩: quia illud quod subicitur in alteratione et augmento et hujusmodi est corpus actu; set materia non est corpus in actu set in potentia tantum, ergo non est subjectum in omni transmutatione, ergo male dicit quod materia est illud quod subicitur in omni transmutatione. CONTRA: in libro *De Generatione*, yle est subjectum in omni transmutatione, ut in alteratione, quare eadem ratione est in omni motu locali, et ita materia est subjectum in omni transmutatione. SOLUTIO: ad primum, transmutatio duplex; aut supra naturam et de hac non est intentio; aut naturalis, et in hac semper subicitur aliquid, et ideo de creatione non est instantia. Ad objectum dico, quod agens infinite potentie dupliciter est; aut considerando ipsum secundum infinitatem et possibilitatem totam potentie, et sic est infinite potentie; aut in quantum recipitur in aliqua materia, sic finite est potentie in quantum sua sapientia et bonitas regulat suam potentiam, et sic natura operans media regulat illam potentiam prout in ea recipitur, quia recipitur secundum naturam recipientis. Ad aliud, de subjecto

possumus loqui dupliciter; aut de subjecto remoto, et sic intelligendum quod dicit hic, quod in omni transmutatione subicitur materia; aut propinquo, et sic non intelligit, quia corpus in actu completum subicitur in motu locali. Primo modo procedit ratio de yle in libro *De Generatione*, secundo modo alie in oppositum.

Queritur de comparatione transmutationum in esse, quia dicit quod tres sequuntur duas, si est generatio et corruptio, alie tres sunt, scilicet alteratio et loci mutatio et augmentum, et non e contrario. Queritur utrum loci mutatio sequitur generationem. Quod non ⟨videtur⟩: generatio est ⟨in⟩ substantia, loci mutatio est in accidente, et accidens non de necessitate sequitur ad substantiam, quare sicut non sequitur 'substantia est, ergo accidens', ita nec sequitur 'generatio est, ergo loci mutatio'. Contra: .ix. *Methaphysice*, si non est potentia ad ubi, nec ad formam, ergo si est potentia ad formam, et ad ubi. Set generatio est motus ad formam, potentia ad ubi ⟨dicit⟩ mutationem secundum locum, quare etc. Quod concedo quia hoc dicit *in litera*. Ad objectum respondeo, quod substantia potest comparari ad accidens proprium, et sic precedit per naturam; aut potest comparari ad accidens alterius substantie, et sic potest esse posterior, et sic est hic. Ergo substantia generata sequitur ubi celi et transmutationem secundum locum, scilicet motum celi, tamen substantia celi precedit ubi. Ideo sic intelligendum, quod aliqua mutatio loci sequitur ad generationem, et sic est propositio actoris.

Queritur utrum augmentum sequitur ad generationem. Quod non ⟨videtur⟩: quia multa generantur que non sunt animata; set augmentum est solum animatorum, in libro *De Anima*. Contrarium dicit *in litera*, quod augmentum sequitur generationem.

Queritur utrum alteratio sequatur generationem, sicut dicit *in litera*. Et videtur quod non: quia ignis et hujusmodi sunt generabilia, non tamen sunt alterabilia; quia ignis essentialiter est calidus, nec potest frigifieri manente igne in actu; et alteratio est in qualitatibus manente

6 oppositum] appositum *MS*. 30 augmentum] augmentorum *MS*.

subjecto in actu, quare etc. CONTRARIUM dicit *in litera.* SOLUTIO: nos possumus loqui communiter de augmentatione secundum quod est additio cuilibet magnitudini preexistenti et extensio in majorem quantitatem, et sic dicit hic, quod, si est generabile, quod recipit augmentum, sive sit animatum sive non; aut proprie secundum quod determinatur in secundo *De Anima*, et sic est solum in animatis, quia sic fit per conversionem illius quod augmentat per actionem anime et caloris, et sic non intelligit hic. Similiter de alteratione proprie loquendo que relinquit subjectum in actu, sic non est verum quod dicit, et sic procedit objectio. Si tamen loquamur de alteratione prout est transmutatio circa qualitates sensibiles et sic sive subjectum maneat in actu sive non, et sic est in igne, cum transmutatur a caliditate in frigidum, et de aqua, et sic omne generabile alterabile est. Et similiter de augmento communiter et similiter si est loci mutatio est generatio.

Item, dicit quod non sequitur e contrario, et QUERITUR utrum hoc sit verum, et exponitur de loci mutatione, quia si est mobile secundum locum, non propter hoc est generabile. Quod omne mobile secundum locum sit generabile videtur; quia omne mobile secundum locum est sensibile cum sit corpus, et si sensibile tangibile, et omne tangibile est corruptibile et generabile, quare omne mobile secundum locum est generabile. CONTRARIUM dicit. Item, non videtur quod si est alterabile quod sit generabile: quia alteratio est transmutatio circa qualitates, subjecto manente in actu; set intelligentia vel luna vel anima et hujusmodi possunt alterari, non tamen sunt generabilia, quare non est necesse quod si sit alterabile quod sit generabile. CONTRA: .7. *Physico-*
f. 107 a 1. *rum*, alteratio est circa qualitates sensibiles |[1] in tertia specie qualitatis, et hujusmodi sunt solum in generabilibus et corruptibilibus, quare alteratio proprie erit ⟨circa⟩ esse generabile. SOLUTIO: non sequitur quod ⟨si⟩ est loci mutatio quod sit generatio. Ad objectum dico, quod non omne sensibile est tangibile. Etsi dicat 'omnis sensus infert tactum,

12 prout] *iter. MS.*

[1] Supra librum octavum Methaphysice .8. pecia Methaphysice a Magistro R. b.

ergo omne sensibile tangibile', solutio: ⟨est⟩ sensibile per naturam lucis, que precedit omnem qualitatem elementarem et naturam, et tale non est tangibile; aliud est sensibile per naturam elementarem, et sic omne sensibile ad naturam tangibilem reducitur, et de hoc procedit objectio, non de alio. Ad aliud dico, quod si sumatur alteratio proprie secundum quod est circa qualitates de tertia specie qualitatis, sic circa tangibiles et sensibiles, et sic non sequitur quod si est alterabile quod sit generabile et corruptibile. Si loquamur communiter de alteratione, ut in luna secundum quod ab eclipsi mutatur in non-eclipsim, et de anima ab ignorantia ad scientiam, sic non sequitur.

QUERITUR deinde de forma rerum naturalium, et queritur utrum sit substantia vel accidens. Quod accidens videtur: omne quod advenit alicui quod non est de ejus essentia vel substantia est ei accidentale; set forma advenit sic materie, ergo est accidens. Major patet in omnibus, et minor in principio *septimi*, quia dixit ibi quod materia est alia a forma cujuslibet predicamenti; et per rationem accidentis, quia accidens est quod potest esse et abesse, etc.; set omnis forma adveniens materie est hujusmodi, quia sit A principium materiale et advenit forma et educatur per generationem, corrupta ista forma, non propter hoc corrumpitur materia, quare etc. Quod materia non corrumpitur videtur: quia non exit in esse per generationem, ergo non corrumpitur. ITEM: omne quod est essentiale est primo modo dicendi per se, vel secundo, vel quarto; set forma nullo istorum est essentialis materie, quare etc. QUOD non .4. patet, quia non predicatur idem de se, nec secundo, quia non est propria passio materie, nec primo, quia non est diffinitio nec pars, quare est accidentalis materie. ITEM: Aristoteles in libro *De Generatione*, calidum et frigidum et hujusmodi sunt forme perfective elementorum et sunt forme accidentales, quare similiter in aliis forme perfective poterunt esse accidentia. CONTRA: nullum innobilius perficit nobilius; set accidens est innobilius quam substantia, ergo nullum accidens erit perfectio substantie. RESPONDEO quod loquendo de perfectione prima, nullum accidens

perficit substantiam ; aut de secunda, et sic accidens potest esse perfectio substantie accidentalis, quia duplex est rei perfectio, vel in se et in comparatione ad aliud. In se, debet esse perfectio rei a forma substantiali ; in comparatione ad aliud potest esse rei perfectio accidentalis, quia originaliter tota causa transmutationis est a forma substantiali rei. Set quia ille sunt nobis ignote, ideo propriis passionibus utimur loco illorum, et ideo calidum et frigidum, humidum et siccum, sunt forme perfective elementorum secundum impositionem nominum, quia ibi accipiuntur pro formis substantialibus que sunt nobis ignote. Ad objectum respondeo, quod major est falsa vel distinguibilis, quia essentiale rei potest esse dupliciter ; aut quod cadit in ejus substantiam et diffinitionem et essentiam, aut quod dat ei esse completum et essentiale et substantiale. Si sumatur essentiale in majori propositione utroque modo, sic sequeretur conclusio, set minor est falsa ; vel si sumatur essentiale secundum quod aliquid non cadit in essentia rei solum, sic est major falsa, ita ut fiat negatio talis essentialis, quia pro reliquo est falsa, quia forma dat materie esse substantiale, quia dat ei esse primum, et esse primum est esse substantiale quod est origo omnium posteriorum. Ad secundum respondeo, quod minor est falsa, quia major sic est intelligenda, quia accidens advenit rei sine ejus esse specifico et recedit sine corruptione ejus esse specifici. Et sic est minor falsa, quod forma sit hujusmodi, quia forma ducit materiam ad esse specificum hominis vel asini, et cum recedit illa forma, corrumpitur esse istud specificum, unde materia habet esse incompletum sub potentia activa, et completur illud esse per formam. Ad objectum tertium respondeo, quod forma est essentialis materie primo modo dicendi per se ; et si dicas non est diffinitio nec pars, respondeo quod forma cadit in diffinitione materie in obliquitate, quia hoc potest esse, ut vult Aristoteles in *Posterioribus* et .7. *Methaphysice*, sicut hic ‘ linea est longitudo ’ etc., ibi cadit etc. Et sic est hic, ‘ anima est actus corporis ’ etc.

23 est] *iter. MS.*

Queritur de composito, et Aristoteles determinavit de ipso solum quod habet materiam et formam, duas dubitationes ⟨habet⟩ designatio nominis aggregati, et primo an hec simplicia nomen habere possint. Quod non videtur: quia sunt tantum tria | simplicia, causa prima, et f. 107 a 2. materia prima, et forma prima. Quod causa prima non habeat nomen, habetur in *De Causis*, 'causa prima est super omne nomen'. Item: nichil recipit nomen per actum imponendi, nisi possit intelligi; set causa prima non potest intelligi quia est infinita, et noster intellectus est finitus. Item: finiti ad infinitum non est proportio. Item: noster intellectus est compositus, ergo cum simplicis ad compositum non est proportio, ergo ad res simplices non habet proportionem noster intellectus. Contra: quod contingit intelligere continguit signare, .4. *Methaphysice*; set contingit intelligere simplicia, quia contingit intelligere formam. Set materia est scibilis per anologiam ad formam, quare potest intelligi. Item, materia et forma sunt effectus cause prime, et per effectum contingit intelligere causam, ergo per istam contingit intelligere causam primam. Major patet, quia omne quod intelligitur vel est forma vel habens formam. Ad hoc respondeo, quod possumus ista omnia nominare sicut intelligimus ea; set intelligi potest causa prima multipliciter; aut in ratione cause via admirationis, et sic nominatur causa; aut in quantum est aliquid in se, et sic non est causatum; aut intelligendo quid non est, aut quid est. Et hoc dupliciter; aut via apprehensionis, aut comprehensionis. Via apprehensionis potest intelligi et nominari; via comprehensionis non possumus intelligere nec nominare. Et sic libro *De Causis* dicitur 'causa prima est super omne nomen'. Ad objectum respondeo, quod causa prima via comprehensionis quid est infinitum ⟨dicit⟩ et non potest nominari; aut quid est via apprehensionis et sic est finitum, et sic potest nominari. Ad aliud objectum respondeo, quod simplex ad compositum potest comparari, sicut indivisibile ad divisibile, quia simplex aliquid est indivisibile, et si via compositionis comparetur ad divisibile in genere

19 effectum] defectum *MS.*

cause materialis, sic non est proportio, tamen quantum ad actum cognoscendi et in aliis generibus causarum potest esse proportio. Et sic anima potest intelligere simplicia et cognoscere.

QUERITUR utrum nomina actu imposita sint nomina simplicium, vel aggregatorum. ⟨Quod aggregatorum⟩ videtur: quia nomen signat substantiam cum qualitate; set ubi est substantia cum qualitate ibi est compositio, quare etc. ITEM: nomini accidunt multa; set accidens cum subjecto supponit compositionem forme cum materia, quare etc. Minor patet, compositio posterior supponit priorem, quare etc. CONTRA: hoc nomen forma, vel hoc nomen materia, non est nomen compositi, quare non omne nomen est nomen compositi. Item, genera generalissima in accidentibus habent nomina; set illa sunt pure simplicia, quia accipiatur quantitas, non potest componi ex aliquibus, quia non est ⟨ex⟩ suis principiis que sunt punctus et unitas, elementum et instans, nec ex genere et differentia, quia tunc esset generalissimum. RESPONDEO quod materia prima et forma prima et generalissima nomen habent et ⟨sunt⟩ simplicia. Ad objectum respondeo, quod qualitas potest esse pars signati vel potest accipi quantum ad modum signandi; qualitas ibi non est de re signata, set est de modo signandi. Ad aliud respondeo, quod quedam accidentia sunt modi signandi, et sic multa accidunt nomini quantum ad modum signandi; alio modo potest esse accidens res signata vera, et sic supponit compositionem forme cum materia. Set potest opponi: ille modus signandi aut habet aliquid a parte rei respondens, aut non; si sic, ergo est accidens; si non, ergo nichil est. Et respondeo quod modus signandi fundatur in compositis supra affirmationem; in simplicibus fundantur modi signandi supra negationem compositorum, quia non sunt composita. Dico enim quod cum dicimus ‘nomen signat substantiam cum qualitate’, qualitas dicit ibi modum signandi, et ille modus signandi in ⟨com⟩positis potest fundari supra aliquid, in simplicibus non est necesse, et modus signandi est signare adjective vel substantive.

QUERITUR de significato nominis ‘aggregati’, utrum

illud nomen sit solum forme vel aggregati. Quod solum forme videtur: nomen aggregati imponitur a forma sua, imo nomen recipit illud a quo. . . . ITEM: omne quod signat aliquod totum signat partes ejus; set nomen aggregati est nomen totius, ergo signat partes aggregati que sunt materia et forma, quare nomen aggregati erit nomen forme. ITEM: hoc idem videtur: diffinitio est interpretatio nominis simplicis; set diffinitio est solius aggregati, quare etc. Minor patet quia materia non diffinitur nec forma, ut dixit. ITEM: sicut aggregatum nomen habet, similiter forma | suum f. 107 b 1. nomen proprium, sicut humanitas vel anima; set aggregato sufficit nomen suum, ergo similiter forme sufficere debet nomen suum, quare etc. Et dicendum quod nomen aggregati signat et formam et aggregatum et utramque formam, et illam que est pars compositi, et illam que consequitur compositum. Ad objectum dico, quod nomen simplex considerari ⟨potest⟩ dupliciter; vel ad illud a quo est impositio, et sic est forma, et sic non respondet diffinitio nomini; aut potest considerari ad illud cui imponitur, et sic est diffinitio ipsius, et convertitur cum diffinitione. Ad aliud respondeo, quod de intellectu forme non est compositum, set e contrario, imo nomen forme potest absolvi a composito, non tamen e contrario, cum forma sit pars essentialis compositi, et nomen totius det intelligere partes, ideo etc.

Tunc DUBITATUR, si nomen sit utriusque, cujus principalius. Quod forme videtur: a forma est impositio ipsius nominis ipsi aggregato; set nomen per se recipit id et primo a quo est impositio, quia ibi incipit nominatio, ergo nomen erit ipsius forme. ITEM: Commentator dicit hic, quando aliquid convenit cause et causato, prius convenit cause et postea causato; set forma est causa compositi, ergo nomen compositi prius erit ipsius forme, secundo aggregati. CONTRA: sicut se habet nomen forme ad formam sic nomen aggregati ad aggregatum; set nomen forme appropriatur ei, ergo et similiter etc. Et hoc est CONCEDENDUM; tamen potest dici quod nomen potest comparari ad illud cui est impositio, vel ad illud a quo est impositio. Primo modo sic

15 illam[2]] illa *MS.* 33 sic] sicut *MS.*

imponitur aggregato, secundo modo est forma illud, set non imponitur ad signandam formam. Set tamen si loquimur de principali subjecto nominis, sic aggregatum est subjectum nominis. Si tamen originaliter et radicaliter loquimur de subjecto nominis, sic est forma, ut dictio est principale subjectum accentus, sillaba radicale, et operationes sunt conjuncti tamquam subjecti principaliter, causaliter tamen et originaliter sunt ipsius anime, et sic patet solutio.

⟨QUERITUR utrum nomen imponat forma vel compositum⟩. Quod forma que est altera pars compositi videtur: quia eadem sunt principia nominandi et diffiniendi; set forma que est altera pars compositi est diffiniens, ergo etc. ITEM: si aliqua duo sint quorum unum est prius et reliquum posterius, ergo quod convenit priori per prius respicit illud; set nomen convenit forme que est altera pars, et alia consequens compositionem et altera pars compositi prior est, ergo ipsum nomen prius respicit ipsam. Set nomen respicit dupliciter aliquid; aut illud cui imponitur, aut a quo imponitur; aggregatum respicit sicut ad cui imponitur, ergo etc. CONTRA: sicut se habet album ad albedinem, sic homo ad humanitatem; set in aliis ita est quod abstracto formatur concretum secundum casum nominis rectum, ergo similiter hic. Set homo ad animam non se habet secundum rectum casum nominis, quare ab ista imponitur. QUOD CONCEDO quod ipsum nomen potest comparari ad illud a quo est impositio, et hoc est humanitas; aut ad illud cui imponitur. Et hoc dupliciter; aut ad illud cui principaliter et sic compositum sive aggregatum, aut cui per accidens et sic materie et forme, et forme prius, materie autem ex consequenti, et ita descendit nomen in partes, non principaliter, set ex consequenti. Ad aliud respondeo, quod est principium etc. Quod dicit: forma est principium cognoscendi solum, illa que est altera pars compositi, quia est principium diffiniendi, bene concedo quod hec solum est principium diffiniendi, set dico quod cognitio potest esse via diffinitionis, vel per simplicem applicationem quiditatis ad id cujus est, et sic non est forma que est altera pars compositi principium cognoscendi,

8, 20 sic] sicut *MS*.

set prima cognitio habetur per diffinitionem. Alia habetur per humanitatem de homine, ut cum cognosco humanitatem cognosco tunc hominem, terminus est hec forma. Ad aliud respondeo, quod convenire priori et posteriori ut conveniat priori per naturam posterioris, tunc non est necesse quod respiciat prius id, set quando e contrario; primo modo est hic, quia nomen aggregatum convenit utrique forme per naturam aggregati et ex incidenti, quia aggregatum habet in se formam. Aliter dicitur quod aliquid potest priori convenire dupliciter; aut per se, et sic est major vera; aut per accidens, et sic non est necesse. Dico quod sic est in proposito, quia forma que est pars aggregati sortitur per accidens nomen aggregati, set solum quia est pars ejus.

QUERITUR utrum signando | formam et aggregatum f. 107 b 2.
faciat univocationem puram. Quod non, set equivocationem vel analogiam videtur: quia quando aliquid dicitur de duobus secundum prius et posterius, dicitur analogice; set nomen hic dicitur secundum prius et posterius de forma et aggregato, quare etc. ITEM: quod sit ibi equivocatio videtur: si nomen convenit duobus equivoce que magis conveniunt quam forma et aggregatum, multofortius convenit forme et aggregato equivoce. Set relatio predicatur de genere generalissimo, et de specie que est relatio, set equivoce; et magis conveniunt quam forma et aggregatum, quia relatio que est genus potest predicari de relatione que est species, set aggregatum nunquam de forma vel e contrario predicatur, quare magis differunt hec duo quam illa quibus tamen convenit idem nomen equivoce. CONTRA: illa dicuntur univoce quorum nomen est unum et ratio una; set hominis et humanitatis est nomen unum et una diffinitio secundum illud nomen, ergo etc. Minor patet quia humanitas est quiditas expressa per diffinitionem. Et respondeo quod univoce signat ista duo, scilicet formam et aggregatum. Ad objectum, ad majorem, nomen potest comparari ad duo cui utrique imponitur, aut ad duo quorum unum cui imponitur, reliquum est a quo imponitur. Primo modo procederet argumentatio, secundo modo non, quia non faciunt numerum a quo imponitur et cui imponitur, imo unico actu

signandi hec duo designat, unde aliter distinguitur. Quod verum est, si nomen signat duo per duplicem actum signandi, quod est equivocum; si tamen unico actu signandi, non oportet quod sit equivocum, et sic est hic. Ad aliud respondeo, quod aliquid potest comparari ad duo duplici actu signandi; aut unico, aut quod nomen potest esse duorum, unius tanquam illius cui imponitur et alterius tanquam illius a quo, sic non facit.

QUERITUR utrum istud sit apud methaphysicum dicere quod nomen signat aggregatum et formam, et apud grammaticum signare substantiam et qualitatem. Quod sic videtur: nomen unum habet unum signatum; set signatum ejus a grammatico dicitur substantia et qualitas, methaphysicus dicit quod aggregatum et forma, ergo idem sunt. ITEM: substantia subicitur qualitati, et similiter aggregatum est subjectum respectu forme; set forma et qualitas idem sunt, quare idem est, quia quod natum est substare vocatur substantia apud grammaticum, et aggregatum natum est substare. CONTRA: nomen simplicium est ubi non est aliqua qualitas vel aggregatio, cum ergo in quibusdam sit aggregatio in quibusdam non, non omne nomen signabit aggregatum et formam; set omne nomen signat substantiam et qualitatem, quare etc. Item, signatum considerationis grammatice est per associationem; set in signato methaphysice, scilicet considerationis, cadit utrumque sub copulatione, unde dicit quod signat utrumque, et formam et aggregatum, ergo etc. RESPONDEO quod si loquimur de nomine communiter, sic est idem; si tamen loquamur de talibus nominibus appropriatis, sic differunt, quia non omnia sunt aggregatorum set simplicium, ideo se habent sicut superius et inferius, quia in omni nomine apud grammaticum est substantia et qualitas, apud methaphysicum non, et ideo non est simile de nominibus de quibus hic movet questionem, ideo rationes prime procedunt de aggregato communiter et in generali sumpto. Ad rationem in oppositum respondeo, quod diversimode hoc non est inconveniens, tamen idem secundum rationem considerant. Vel aliter quia aliquando

14 forma] formam *MS.*

tenetur hoc quod dico ‘et’ associative, ut ‘ille comedit panem et vinum’; et ‘cum’ similiter potest teneri copulative, set proprie associative tenetur: cum dico sic ‘nomen signat substantiam cum qualitate’, li ‘cum’ tenetur copulative.

QUERITUR ergo quid in omnibus nominibus est loco aggregati et loco forme et in grammatica. RESPONDEO quod omne compositum aut est individuum aut universale; utrum⟨que⟩ est compositum ex sua materia et sua forma, et in substantiis et in accidentibus. Forma vocatur illa que est consequens compositum, unde humanitas est illa forma et qualitas; similiter in accidentibus, quia ibi est individuum compositum ex principiis suis, et species composita similiter ex genere et differentia, ut verbi gratia, albedo est color disgregativus, etc. Similiter in concretis dico quod in hoc quod est album est aggregatum ex materia et forma, et licet dicat Aristoteles quod non signat illam substantiam in qua est albedo, tamen signat albedinem que est composita. Set in nominibus privativis, quia sicut homo signat per positionem et hominem et humanitatem, similiter non-homo signat privationem utriusque nec ponit aliquid, imo privationem totius que potest repperiri indifferenter in ente et in non-ente. Et hoc patet apud grammaticum.

QUERITUR de compositione substantie, utrum sit eam ponere. Et videtur quod non: quia si causa efficiens est naturalis, et effectus est naturalis, et⟨si⟩ simplex, et simplex, ut dicit Boethius; set causa prima est simplex, ut dicitur in .xi. *Methaphysice* et in libro *De Causis*, ergo etc. ITEM: sicut se habet causa una ad effectum unum, sic simplex ad simplicem, | set ab uno non procedit nisi unum, ergo etc. f. 108 a 1.
Major patet; minor patet, quia omne productum est unum, quia omne quod est ideo est quia unum est. ITEM: creatura producta est vestigium et similitudo creantis; set verius exprimitur similitudo creantis si esset simplex quam si composita, ergo melius est ponere simplicem quam compositam. CONTRA: creatura se habet ad creatorem per additionem, simplex non est additio nisi compositi, ergo omnis creatura est composita, respectu creatoris primi.

22 Et] ex *MS.*

Major et minor patent. Item, si aliquid esset simplex, hoc esset vel materia vel forma; set nullum istorum per se stare potest, ergo in creatis non est ponere aliquod simplex, quare etc. Minor patet, quia materia est ens in potentia solum; nec forma, quia nulla forma pura accidentibus est subjecta, ut dicit Boethius; set in omni creatura est reppe-rire, quare etc. Set omne simplex vel est materia, vel forma, ergo nullum creatum potest stare per se simplex. Quod concedo: ut vult Gundissalinus in libro *De Creatione Mundi* et Macrobius et omnes philosophi, quia semper post primum est imponere dia, id est dualitatem. Ad objectum respondeo, quod utendum est loco cause efficientis secundum quod expedit, quod loquendo de proprietatibus cause efficientis secundum, non est necesse quod teneat; loquendo de proprietatibus ejus unde efficiens est, sic tenet, sicut patet per Boethium, 'congregatio hominum est justitia naturalis'. Simplex autem est conditio cause prime secundum sui substantiam et in se, et tamen alique sunt dispositiones que debentur ei in se, et similiter effectibus, ut unitas et ens actu et hujusmodi. Et ideo patet ad secundum, quia non est simile, quia unum convertitur cum toto ente, ideo a producente et a producto participatur unum; set simplex et compositum sunt differentie entis, et simplex solum conditio producentis. Ad aliud respondeo, quod similitudo et vestigium dupliciter possunt esse; aut quantum ad rationem actualitatis et per se entis, aut quantum ad rationem simplicitatis. In creaturis productis derelinquitur actualitatis ratio, set non ratio simplicitatis, quia non decet creature, quia derogat cuilibet creature, sicut numerus non potest esse unitas, quare similiter simplicitas creature repugnat.

Queritur utrum ista compositio debet esse ex materia et forma. Et videtur quod non: quia in illa propositione, 'omnis intelligentia est fixio, etc.' in *commento*, res potest componi ex esse et forma; set materia non est esse, ergo alia potest esse compositio quam ex materia et forma. Pre-

9 Gundissalinus] Condisoluimus *MS.* 10 Macrobius] Macushinus *MS.* 15 sic] sicut *MS.* 24 producentis] producitentis *MS.* 35 alia] aliqua *MS.*

TEREA: ex quibuscunque diversis derelinquitur compositio, si uniantur; set esse et ens diversificantur in omnibus creaturis, ut dicit in libro *De Dogmatibus*, quare etc. ITEM: est compositio ex genere et differentia; set nec genus est materia, nec differentia forma. ITEM: compositio est ex quo est et quod est, ut dicit Boethius; set 'quod est' non est materia, quia esse est actus entis; set materia non est ens actu, quare illud quod est erit aliud quam materia, quare etc. Et extrahitur ex dictis Boethii in libro *De Dogmatibus* quod est compositio ex materia et forma. CONTRA: .4. *Metheororum*, materia prima tantum est materia, forma prima est tantum forma et tantum actu; unde quicquid est aliud ab hiis, non est tantum passivum, vel tantum activum; vel quedam plus habent de materia, quedam plus de forma, quare etc. Item, quicquid est unum numero est compositum ex materia et forma; set omne quod est est hujusmodi, quare etc. Major patet, quia non est actualitas nisi propter materiam, quare etc. Item, quod participat genus participat principia primi generis; set omne creatum participat substantiam, quare et ejus principia que sunt materia et forma, quare substantia creata cum sit corporea vel incorporea, in que dividitur genus generalissimum, omnis creatura erit composita ex materia et forma. Item, omnis compositio vel est ex partibus essentialibus, vel ex partibus integralibus; set esse nec est pars essentialis nec integralis entis, ergo non facit aliquam compositionem. Minor patet, quia accipiatur compositio pro materia et forma, esse non est nec materia nec forma nec est pars integralis, quare etc. Item, ex predictis patet, quia eadem est compositio ex genere et differentia, et materia et forma. Item, quod est nichil ⟨est⟩ nisi compositum, quia quod est est illud quod habet esse, et quo est forma; set ex composito et forma nulla derelinquitur compositio, quare etc. Similiter, actus et potentia vel sunt substantialia vel accidentalia. Si substantialia, tunc sunt idem quod et

3 Dogmatibus] degma . . bus *MS.* 9 Boethii] Boethius *MS.* 10 ex] expositio ex *MS.* 21 principia] principium *MS.* 27 pro] *iter. MS.* 31 forma] materia *MS.* 32 est[2]] et *MS.*

forma, quia forma et actus idem; si accidentalia, cum accidentalia reducantur ad substantialia, tunc reducetur ad compositionem ex materia et forma. Et HOC CONCEDO quod omnis compositio est ex vera materia et vera forma, f. 108 a 2. quia una est materia secundum substantiam | set in corporibus est sub dimensionibus, ⟨in⟩ incorporeis non. Et est eadem per essentiam in omnibus; ubi ergo non extenditur materia sub dimensionibus, ibi est compositio ex partibus essentialibus solum. Set compositio est duplex sicut est diversitas; quia est diversitas secundum rem in essentia, alia diversitas secundum rationem. Si loquamur de compositione prima, hec est vera compositio que respondet secundum rem; si loquamur de compositione secunda que respondet diversitati secundum rationem solum, sic est compositio solum secundum rationem, ut ex esse et forma, vel 'quo est' et 'quod est'; set transumptive et improprie sic sumitur compositio, proprie autem est ex materia et forma. Ad illud quod obicit de genere et differentia, dico quod in genere est materia et forma, et nichil additur ad materiam, set forme semper additur a generalissimo usque ad specialissimum, ad materiam nichil, et ideo est omnis compositio ex materia et forma, subjecta eodem modo in logicalibus et methaphysicis et naturalibus. Nec est distinguendum de esse naturali vel logico vel methaphysico, set logicus addit considerationem ad naturam predicandi subiciendi. Item de actu et potentia dico quod compositio sua reducitur ad compositionem ex materia et forma.

QUERITUR de hoc quod determinavit Aristoteles quod forma suscipit magis et minus, prout est in materia, et substantia non. Quod non ⟨videtur⟩: quia in *Predicamentis* non suscipit magis et minus substantia. ITEM: .5. *Physicorum*, magis est quod habet minus de contrario, minus quod habet magis; set substantie nichil est contrarium, ergo substantia non suscipit magis et minus. CONTRA: dicit *in litera* quod forma substantialis non suscipit magis et minus, nisi prout est in materia et in hoc differt a numero. Item,

1 idem] et idem *MS.* 3 forma] materia *MS.* 20 forme] forma *MS.*
22 subjecta] substantia *MS.*

.7. *Physicorum*, in substantia non sunt nominate differentie intensionis et remisionis, set in quantitate et qualitate sunt nominate, scilicet magis et minus, quare secundum rem est intensio et remisio in substantia. Item, propria passio non potest separari a subjecto secundum actum existendi, tunc ad remissionem proprie passionis sequitur remissio substantie, quia si forma substantialis suscipit remissionem ad remissionem forme accidentalis tunc cum una pars possit corrumpi in forma accidentali non corrupta substantiali, tunc eadem ratione et quelibet alia, et ita erit tempus possibile in quo totaliter corrumpetur forma accidentalis, forma substantiali remanente in actu existendi sine sua propria passione, quod est impossibile. Et RESPONDEO quod si consideretur forma substantialis secundum essentiam suam, non corrumpitur, nec intenditur, nec remittitur; set si consideretur quantum ad esse quod habet in materia, sic potest intendi et remitti, et ratione sui esse est causa proprie passionis, set in accidentibus est intensio secundum essentiam, et secundum esse, et in substantiis secundum esse solum. Ad objectum, duplex est contrarietas; aut actus ad compositionem, aut formarum circa subjectum in esse specifico, et sic non est contrarietas in substantia; prima contrarietas est in substantia, et super hanc fundatur intentio et remisio in substantia; et hec est in genere substantie, que est a contrario in contrarium, quod planius manifestatur .5. *Physicorum*.

QUERITUR utrum omnes cause debent cadere in diffinitione. Quod sic ⟨videtur⟩: eadem sunt principia essendi et cognoscendi ut dicitur .3. *hujus*; set omnes cause concurrunt ad esse, ergo etc. CONTRA: secundo *Posteriorum* docet demonstrare per quodlibet genus cause divisim; set diffinitio est medium in demonstratione, ergo etc. Item, methaphysicus diffinit vere, et tamen non diffinit per efficientem nec materialem, nec finalem, ergo etc. RESPONDEO quod de diffinitione possumus loqui dupliciter; aut a parte diffinientis et sic solum due sufficiunt, aut a parte rei diffinite

11 forma [2]] remanente forma *MS.* 19 et [2]] etiam *MS.* 27 utrum] videtur *MS.*

et sic omnes debent poni, sicut omnes dant esse, et hoc dicit in *octavo*.

QUERITUR utrum ex privatione in habitum contingit fieri regressum. Quod ⟨sic videtur⟩: quia cum in corpore animalis corrumpitur vita, iterum generatur vivum, ut putrefactum, quare etc. Et tu dices quod est alia vita secundum speciem. Quod sit eadem secundum speciem videtur: quia materia se habet magis ad eundem habitum secundum speciem quam ad diversum secundum speciem, ergo cum illa vita corrumpitur in potentia materie, et ipsa materia, quia ex illa potentia f. 108 b 1. activa materie generabatur, | ergo etc., ergo potest fieri regressus. ITEM: differentia est inter privationem et contrarium, quia omne contrarium est privatio et non e contrario, quia contrarium semper addit aliquam naturam positam diversam a natura sui contrarii; set privatio nichil addit supra habitum, ergo cum magis differant illa que addunt naturam diversam supra alterum quam que non, ergo cum ex contrario possit fieri contrarium, ergo etc. CONTRARIUM dicit hic et fine *Metheororum* et *Predicamentis*. RESPONDEO quod habitus potest esse dissimilis specie, et sic ex mortuo potest vivum fieri, ut ex cadavere assini musca potest generari et vermis. Si loquimur de habitu universali secundum speciem, tunc potest dici quod non potest produci, quia non est agens sufficiens, ut patet in assino mortuo, quia non est ibi virtus agentis particularis excitantis potentiam activam ad iterum generandum asinum, ideo solum est ibi agens universale quod potest supra productionem putrefactorum, unde tota causa quare non fit regressus est quia deficit agens simile nomine et specie, quare etc. Per hoc patet ad objecta, quia nullum creatum potest producere sine agente particulare simile in specie, set agens solum infinite potentie quod est increatum, ut deus sublimis et gloriosus.

QUERITUR de unitate compositi. Et videtur quod non sit unum: quia diversa manentia diversa nata sunt facere diversa; set materia et forma sunt hujusmodi, ut dicitur in principio *semptimi*, ergo etc. ITEM: ex recipiente et recepto nunquam fit unum per essentiam; set materia

habet tantum potentiam receptivam forme, quare etc. Major patet quia locus habet tantum potentiam receptivam, et ex eo cum locato nunquam fit unum; videtur similiter hic. ITEM: cum medium inter animam et corpus sit spiritus, et forma que est forma nobilissima non potest se unire cum corpore sine medio, multofortius nec alia forma. CONTRA: omnia duo ex quibus fit unum per essentiam, aut utrumque est ens actu aut utrumque in potentia, aut unum in potentia, relicum in actu. Set non duobus primis modis, quia duo in actu sunt duo actu, et actus dividit et distinguit et separat ea; nec ex duobus in potentia, quia duo in potentia sunt solum in potentia; quare sine actu non possunt facere unum. Oportet ergo quod fiat tertio modo, quia verius unit forma substantialis se cum materia quam accidentalis. Set forma accidentalis unit se cum materia sua sine omni medio ut triangulatio cupro, quare etc. Et HOC CONCEDO, unde ex materia et forma potest fieri unum sine omni medio quantum ad actum essendi. Ad objectum respondeo, diversa possunt considerari dupliciter; aut divisim et ⟨prout habent⟩ actiones divisas et diversas, et sic quicquid nascitur ab eis est diversum; aut prout habent actionem communem, et in quantum concurrunt ad aliquem effectum communem et sic non sunt diversa nec divisa, et sic est compositum effectus et forme. Ad aliud respondeo, quod illud quod habet potentiam receptivam alterius solum, aut est actu et sic non fit unum, ut patet in loco, aut est in potentia et sic fit unum, quia ex ente in potentia et ente actu natum est fieri unum. Quod querit utrum sine medio vel non, dico quod anima potest considerari ad corpus, aut quantum ad actum uniendi, et sic nichil requiritur medium, aut quantum ad operationes suas, sic habet medium, scilicet spiritum, licet Aristoteles non loquatur de spiritu.

13 unit] unitur *MS*.

# ⟨INCIPIUNT QUESTIONES⟩ CIRCA NONUM LIBRUM METHAPHYSICE[1]

Tunc dubitatur circa nonum de potentia, et potentia duplex est solum, aut activa aut passiva; de activa potentia QUERITUR utrum sit. Quod non videtur: actus et potentia sunt contraria; set contraria non sunt simul in eodem, ergo nulla potentia erit activa. CONTRA: multa habent principium transmutationis in aliud secundum quod aliud; set principium transmutationis quo potest aliquid agere et transmutare, nichil est nisi potentia activa, ergo etc. QUOD CONCEDO. Ad objectum dico, quod potentia activa predicatur de potentia effective, sicut sol est calidus, et ideo contraria non sunt simul in eodem secundum idem.

QUERITUR utrum potentia activa debeatur materie vel forme. Quod materie videtur: quia materia est principium transmutationis in aliud, ut dicitur secundo *Physicorum*, cum sit natura, et natura est principium, etc.; set hec est
f. 108 b 2. diffinitio potentie active *in litera* | illa, ergo etc. ITEM: in omni creato relucet vestigium creatoris; set materia est effectus creatoris, ergo in ipsa relucere debet vestigium creatoris, quare est ponere aliquam ⟨potentiam⟩ activam in ea, et ita potentiam activam, quare etc. ITEM: passiones materiales se habent ad materiam ut passiones forme ad formam; passiones formales oriuntur ab actu forme, ergo materia oritur etc. CONTRA: materie eorum quanto unumquodque appropinquat ad materiam primam, tanto minus ⟨habent⟩ rationem efficiendi, quare minime habet materia prima rationem efficiendi; et hoc videtur per Aristotelem ibi, quod solum perficiatur in ratione recipiendi, unde proprie loquendo de ipsa materia, nulla ratio ei debetur agendi, set receptivam solum potentiam habet; set loquendo de ipsa prout est sub presentia forme, et sic habet aliquam rationem agendi, quia ex materia et potentia sua oriantur omnes vel plures passiones formales. Ad objectum respondeo, de materia possumus loqui dupliciter; aut de

10 nisi] natura *MS.*

[1] *In margin.*

pura materia, et sic non est natura, et sic non habet aliquam rationem agendi; aut de aggregato ex materia pura et aliqua forma incompleta et potentiis multis, sic est natura ut semen vel hujusmodi, et sic habet naturam activam propter formam additam ei. Ad aliud respondeo, quod sumendo rationem agendi communiter pro origine et radice, et sic potest habere materia aliquam rationem agendi; aut proprie, pro vera ratione agendi, et sic sumitur solum in forma. Vel aliter, licet vestigium creatoris debeat relucere in effectu, non tamen quantum ad rationem agendi, set in eo quod est substantia, sicut prima causa, ideo est ibi consequens ⟨quod⟩ assimilatur in aliquo, ergo in hoc. Ad aliud dico, quod multa oriuntur ab aliquo que non efficiuntur ab eo, et sic est hic, quia multa oriuntur a materia et potentia ejus, non tamen efficiuntur ab ea, sicut patet in causa deducta in multas partes ab aliquo artifice.

⟨QUERITUR⟩ quid est potentia activa. Quod forma completa videtur: quia virtus est ultimum de potentia, primo *Celi et Mundi*; set hec potentia est forma rei specifica, ergo etc. Minor patet quia virtus est principium operationis specifice, ut calefacere in igne; set operatio specifica egreditur, quare potentia etc. QUOD sit forma incompleta videtur: quia in materia est principium transmutationis activum intra; set hoc non est materia nec forma, quare est potentia activa que est forma incompleta. ITEM: forma incompleta habet potentiam ut agat; set illud quod habetur ab aliquo, non est habens ipsum, quare preter formam oportet ponere aliquid quod sit inclinativum ad agendum, et hec est potentia activa que est inclinatio forme ad agendum. CONTRA: forma completa specificata est penitus in actu, et actus purus; set actui puro respondet potentia, ergo forma specifica et completa non est potentia activa, nec sortitur nomen potentie. Item, nec aliquid intra in materia debet dici potentia activa, quia hujusmodi forma est actus communiter materie; set forma que est actus materie solum non est principium transmutationis, quare etc. Major patet quia non est anima. Item, quod non sit forma videtur, quia accipiamus illam formam; aut igitur est substantia aut

accidens. Non est substantia, quia esset materia vel forma vel compositum; nec accidens, quia accidens consequitur compositum; set forma sola non est compositum, quare illa forma quam tu attribuis potentie active nec erit accidens nec substantia, quare nichil erit. RESPONDEO quod potentia activa tripliciter reperitur; uno modo est forma incompleta in materia; alio modo dicitur naturalis potentia et inclinatio forme ad agendum; alio modo dicitur forma specifica que est rei perfectio. Forma que est inclinatio omnis principii transmutationis est accidens, potentia que est principium transmutationis est que fit virtus ultimata. Ad objectum, duplex est actus; aut actus substantialis, sic forma specifica est in actu puro; alius est actus qui est actus et operatio, et sic est in potentia, et ideo ei congruit ratio potentie active que est principium transmutationis et operationis. Ad aliud dico, quod hec potentia activa que est forma incompleta in materia, nunquam agit nec transmutat nisi per aliud per quod recipit aliquod esse, per quod esse fit aliud preter hoc quod est actus, et sic virtutem recipiens aliunde, ut a sole vel a patre, sic potest agere. Unde Aristoteles in . xvii . *De Animalibus*, virtutes in semine assimilantur anime; et ideo habet rationem potentie active. Ad aliud dico, quod est accidens: set duplex est accidens; aut completum, aut incompletum. Accidens incompletum est in principiis, et sic est hec inclinatio ad aliud accidens incompletum, et ideo debetur substantie incomplete, sicut accidens completum substantie complete, quia ex omni substantia nascitur aliquod accidens.

QUERITUR ergo in quo genere sit potentia activa, quia omne quod est, aut est substantia vel accidens. Quod non
f. 109 a 1. debeat in aliquo collocari videtur: quod | quia uno modo est accidens, alio modo substantia, ergo in nullo etc. RESPONDEO quod potentia activa determinate in nullo predicamento determinato collocatur, quoniam est equivoca ad substantiam et accidens, et ideo impediente equivocatione nominis non potest sub aliquo contineri, nec valet ratio.

QUERITUR in quo predicamento sit illa que est actus.

27 complete] incomplete *MS.* 30 aut est] *iter. MS.*

Quod in qualitate vel in actione videtur: quia res agit mediante actione, set potentia activa est illud mediante quo res agantur etc. ITEM: quod denominatur ab aliquo genere sub eo debet contineri, ergo etc. CONTRA: naturalis potentia est in secunda specie qualitatis, et est principium transmutationis quia est illud per quod inclinatur ad agendum, quare etc. Et RESPONDEO quod est in predicamento qualitatis ut in secunda specie et tertia. Ad objectum respondeo, quod duplex est medium agentis; unum immediatum, scilicet potentia activa, per quod derelinquitur semper in agente; aliud est mediatum, quod derelinquitur in patiente, et istud est et in predicamento actionis. Ad aliud, verum est de denominatione formali, non de aliis, ut de activa vel effectiva, et sic est hic. Ad aliud, duplex est potentia activa; una est forma que est incompleta, sic in tertia specie qualitatis; alia est potentia activa que est inclinatio hujusmodi materie ad agendum, et hec est per quam potest agere de facili et nichil pati, et hec est in secunda specie qualitatis.

QUERITUR utrum sit potentia passiva. Quod non videtur: ubi est pura potentia et plena, ut prima causa, nulla passio derelinquitur, ergo per oppositum, ubi erit passio pura, nulla erit potentia set impotentia, quare etc. RESPONDEO quod nomen potentie si sumatur proprie, nulla est potentia passiva, aut potest sumi pro nomine possibilitatis, et sic aliqua potentia communiter potest dici passiva, quia passivum diminuit de ratione potentie.

QUERITUR ergo quid sit ista potentia passiva, utrum sit forma. Quoc sic videtur: quod patitur, patitur a sibi contrario; set illud per quod patitur est ejus potentia passiva, ergo etc., quia contrarium est forma. ITEM: omne quod patitur, patitur ad ubi vel ad formam; set nichil patitur hec nisi mediante forma, ergo etc. Minor patet quia etiam celum non pateretur transmutationem ad ubi nisi haberet formam. CONTRA: passio debetur materie, in libro *De Generatione*: set potentia passiva debetur illi cui debetur passio, ergo etc. Item, ens in actu est conditio forme et agentis, ergo forma cum sit actu habet rationem agentis, quare forma non dicetur potentia passiva. Et RESPONDEO quod potentia

dupliciter est; aut proprie, aut communiter. Communiter loquendo, potentia materie prime est passiva, quia est receptiva; proprie loquendo, potentia forme est natura passiva, quia patitur a suo contrario, et hec potentia est forma que corrumpitur et corrumpit. Est etiam mobile aliquid secundum locum per suam formam que est mobilis secundum locum, non materia. Unde materia non est mutabilis secundum locum nisi per formam, nec ad formam nisi per formam quam habet in se. Ad aliud respondeo, quod materia dupliciter est; aut pura materia, et sic hec recipit formas suas per creationem usque ad formas generales; materie autem que est subjectum et aggregatum principium ex materia et forma aliqua detur passio. Ad aliud respondeo, quod forma et est forma et est habens contrarium, unde et forma etiam est essentia quedam, et est etiam incompleta que non potest complere materiam et appetitum ejus. Sic isto modo est passibilis et secundo modo alterius distinctionis, aliis duobus modis est activa, scilicet in quantum forma et in quantum essentia quedam. ⟨Quod queritur⟩ quid est potentia passiva, dico quod denominatur a passione effective solum, ideo vel est in predicamento substantie quando est forma substantialis, vel in secunda et tertia specie qualitatis quando est forma accidentalis. Set tunc vel est forma incompleta vel completa sensibilis, et sic est in tertia specie, vel inclinatio quedam ad aliud de facili patiendum, et sic est in secunda, et debet dici naturalis impotentia, non potentia. Per hoc patet solutio ad illud.

Queritur de divisione potentie, quia hec fecit Aristoteles, quod potestas quedam est oppositorum, quedam ⟨non⟩. Et videtur quod non sit eadem potestas oppositorum; quia tantum uni unum contrariatur: potentia et actus sunt contraria, ergo una erit potentia respectu unius actus solum, quare non oppositorum actuum. Item: potentia et actus non diversificant essentiam, et ordinatur potentia essentialiter in actum, quare potentia una ad actum unum, quia in essentialibus adinvicem comparatis est diversitas ab eis que accidentaliter comparantur. Set in accidentibus comparatis et accidentaliter, ibi unum potest ordinari ad plura, ut idem

subjectum ad plura accidentia, ergo per oppositum, ubi aliquid essentialiter comparetur ad aliud | ad unum solum f. 109 a 2. ordinatur, quare etc. CONTRARIUM dicit Aristoteles et potest ostendi, quia idem subjectum habet potestatem ad actus diversos; aut ergo est una potentia, aut duplex. Si est una, habetur propositum; si est duplex, ergo cum potentia ista se habeat ad subjectum ut accidens, vel ut forma incompleta substantialis, quare in uno subjecto est una forma substantialis et accidentalis etiam, ergo potest esse ad diversos actus per eandem potentiam. RESPONDEO quod in naturalibus est eadem et una potentia secundum essentiam et secundum substantiam, tamen recipit diversitatem secundum esse per que est ad diversos actus. In voluntariis est eadem secundum substantiam, tamen secundum actum voluntatis et secundum renovationem voluntatis renovatur. Ad objectum respondeo, quod potentia illa potest considerari prout est in radice et sic est una, vel prout est sub diversis esse immediate prout recipit istos actus diversos. Primo modo non sufficit ad faciendum contrarietatem, secundo modo in naturalibus per renovationem esse facit contrarietatem, in voluntariis per renovationem voluntatis. Ad secundum respondeo, quod ubi est accidentalis comparatio accidit variatio, et sic est hic, quia potentia considerata in radice accidentaliter comparatur ad actus diversos; tamen secundum esse diversa et diversas voluntates non.

QUERITUR de voluntate rationali, quomodo vadit in opposita; et hec est triplex, prima est intelligentie, de qua queritur quomodo vadit in opposita. Quod vadit ad opposita videtur: quia dicit Boethius 'nulla rationalis est quin eidem debeatur libertas arbitrii', et exemplificat de intelligentiis. ITEM: potestas rationalis intelligentie ordinatur ad non-esse originale, ergo multofortius ad non-bene-esse moris, quare et ad esse moris ordinabitur ad opposita. CONTRA: in perpetuis non accidit malum nec error, ut dicit Aristoteles hic; set intelligentie sunt hujusmodi, ergo non ordinantur ad actum malum. Item, bonum moris et malum derelinquuntur ex consuetudine operandi, ut dicit Aristoteles; in hiis non accidunt hujusmodi opera, vel

largitatis etc., quare etc. RESPONDEO quod in intelligentia est potestas ad opposita, ut dicit Boethius .5. *De Consolatione*; set quia, ut dicit ibi, est clarior voluntas, ideo magis eligunt bonum, quia dicit Aristoteles, quia omnis malus ignorans, et hoc accidit in intelligentiis, ex perspicuitate ingenii cognoscunt pulcritudinem boni et turpitudinem mali. Ad objectum respondeo, quod de malo possumus loqui dupliciter: aut quantum ad actualitatem ipsius mali, et sic non accidit malum in intelligentiis; aut quantum ad potestatem, et sic est ponere, tamen ex perspicuitate ingenii eligunt semper bonum. Et hoc dixit Socrates, quod si quis cognosceret turpitudinem mali nunquam malum operaretur. Ad aliud, duplex est bonum, intellectuale et consuetudinale, quia duplex est virtus, intellectualis aut consuetudinalis. Et consuetudinalis dupliciter dicitur; aut a consuetudine volendi bonum, Aristoteles hic et in illis; aut in ethicis secundum illud in *Topicis*: omnes mali secundum appetitum dicuntur et boni similiter, unde bona voluntas sufficit bene continuata.

QUERITUR utrum potestas rationalis cause prime valeat ad opposita. Quod sic ⟨videtur⟩: quia potestas major in plures actus potest exire, ergo cum potestas intelligentie etc. ITEM: 'deus et studiosus possunt prave facere', quare est ad opposita. CONTRARIUM dicit Boethius .4. *De Consolatione*, quia omne quod potest facere malum ordinatur in eo ex impotentia, quia malum nichil est et deffectus; set potestas cause prime non est cum aliqua impotentia, quare non ordinatur ad malum. QUOD CONCEDO, quia hoc est magis impotentia quam potentia. Ad objectum, actus plures possunt esse; aut quorum uterque est bonus, et sic ordinatur potentia ejus in actus plures; aut ad plures quorum unus est malus, et sic non ordinatur, quia talis ordinatio provenit ex impotentia et est secundum quid. Ad aliud respondeo dupliciter: aut secundum intentiones philosophorum, qui ponunt plures deos, ut Cicero in suo libro *De Natura Deorum*, et Tullius ibi idem dicit quod Plato fuit deus philosophorum, et Porphyrius et Plato ponunt intelligentias deos et corpora supercelestia, ut patet in *Thimeo*, 'O vos dii deorum' etc., et

sic patet solutio ; vel secundum Boethium in .4. *De Consolatione*, ubi concludit corollarium pulcherrimum quod multi sunt dei participatione, unus solus natura. Unde sensus— studiosus in hac vita, deus tamen participatione eterne felicitatis, potest prava agere.

QUERITUR utrum potestas rationalis hominis | valeat ad f. 109 b 1. opposita. Quod non ⟨videtur⟩ : quia quicquid est causa cause est ⟨causa⟩ causati ; set prima causa est causa rationalis potestatis, ergo est causa sui effectus, ergo si facit homo malum deus est causa, quare cum hoc sit falsum, ergo etc. ITEM : plus influit causa prima supra causatum quam secundaria, quare si homo faceret malum plus influeret in actum mali prima causa quam homo ; set hoc est falsum, quia non ordinatur in malum, quare etc. CONTRA : quod agit utrumque contrariorum habet potestatem ad illa ; set homo est hujusmodi, ergo etc., quare ordinatur ad opposita. QUOD CONCEDO. Ad oppositum respondeo, quod causa secunda potest comparari ad effectum suum dupliciter ; aut sub illa dispositione sub qua fuit causatum prime cause, et sic tenet propositio ; aut sub alia dispositione et per declinationem ab illa, et sic non oportet quod sit verum, et sic est hic. Unde dico quod quando aliquis operatur bonum, tunc tenet illam lineam secundum quam descendit a sua causa secundum directum et continuum, quando operatur malum hoc non est nisi deviando a linea recta sue cause et declinando.

QUERITUR de potestate irrationali, utrum valeat ⟨potestas⟩ irrationis ad opposita, et primo in rebus inanimatis. Et est ibi potestas duplex ; aut ⟨activa aut⟩ passiva que est potentia materie, ut dicit primo ⟨*De*⟩ *Celo et Mundo*. Quod hec valeat in opposita videtur : quia si eadem est materia et potentia ; set eadem est materia contrariorum, ergo et eadem potentia, Minor dicitur in .ix. CONTRA : voluntas et natura dividuntur ex opposito; set potestas voluntas vadit in oppositum propter ejus interminationem, quare etc. Item, est una materia prima, et una potentia prima, et una forma ; set potentia individuatur ad formam, ergo sicut est una forma sic erit una potentia solum, quare etc., et sicut est una forma secunda, sic una potentia, et sic ulterius. RESPONDEO quod potentia

materie valet ad opposita, quia potest recipere formas contrarias. Ad objectum, respondeo dupliciter; uno modo quia voluntas non dividitur contra naturalem potentiam, intelligendum est de potentia efficientis que est potentia activa, nam contra hanc dividitur potentia voluntaria, non contra potentiam materie que est potentia passiva. Et dicendum quod interminatio dupliciter; aut propter libitum voluntatis respectu electionis utriusque oppositorum; alia est propter possibilitatem recipiendi utrumque, non propter possibilitatem eligendi, et sic est interminatio dupliciter. Ad aliud respondeo, quod licet una sit materia prima et una potentia, tamen illa potest ramificari in plures actus, sicut est de forma prima que est in genere generalissimo, quia ramificatur in corporeum, et in incorporeum. Et ita potest considerari dupliciter; vel in se vel in quantum ramificatur ulterius in diversas formas, vel potentias. Vel dicendum quod hec potestas prima est potestas generis generalissimi; si consideretur secundum totam sui essentiam, sic indifferenter recipit omnia naturalia et incorporea; si consideretur prout est sub forma corporali, sic immediate ordinatur ad illam, et mediante illa ad opposita.

Queritur utrum potestas efficientis vadat ad opposita. Quod sic ⟨videtur⟩: potestas efficientis est nobilior quam potestas materie; set potestas materie potest in calidum et frigidum, ergo multofortius etc. Item: potestas generis est potestas formalis; set potestas formalis est activa et hec vadit ad opposita, ergo etc. Item: sol constringit lutum et dissolvit glaciem, quare etc. Contrarium dicit Aristoteles, quod potestas calidi est determinata ad calefaciendum, et aqua solum ad frigefaciendum, et idem manens idem semper natum est idem etc. Ad quod respondeo, quod potestas activa naturalis que est potestas efficientis per se non vadit in opposita, set solum per accidens ut per naturam alterius. Ad objectum respondeo, quod hoc non est ex nobilitate materie, immo magis ex innobilitate, et propter ejus incompletionem. Ad aliud respondeo, quod potestas activa generis non est potestas efficientis simpliciter, set est materialis, quia sua forma est materialis respectu alia-

rum formarum ultimarum, ideo hec potestas non reducitur ad genus cause efficientis, set materialis magis. Ad aliud respondeo, sol quantum est a parte sua habet solum uniformitatem actionis, quia semper calefacit; quod opposita faciat, hoc est per naturam materie ut luti et glaciei.

Queritur utrum potestas brutorum valeat ad opposita. Quod non ⟨videtur⟩: dicit Aristoteles *in litera*, unaqueque potestas irrationalium non agit nisi opposita; sed hec est hujusmodi, ergo etc. Contra: in hiis non sunt appetitus contrarii; set | appetitus contrarii sunt ad opposita, ut patet f. 109 b 2. in homine, ut dicit Aristoteles in tertio *De Anima*, quare etc. Contrarium dicit Avicenna in libro suo *De Anima*, generatur calidum non ex calido aliquando, imo ex sola potestate anime aliquando et virtute anime operante; et egritudo et sanitas et hec nascuntur ex vegetativa, ergo etc. Item, virtus naturalis retrahit concupiscibilem in cane comedente panem, si elevetur baculus super capud ejus, retrahitur virtus concupiscibilis ex ira, quare sunt ibi appetitus contrarii; set appetitus contrarii vadunt ad oppositum, quare etc. Et hoc concedo: unde bene vadit ad opposita, et similiter potestas vegetativa. Ad objectum, intelligendum est de irrationali in rebus inanimatis. Ad aliud, contrarii appetitus inter sensum et intellectum sunt in hominibus solum, tamen contrarii appetitus in sensitiva virtute, ut inter irascibilem et concupiscibilem, sunt in brutis, ut vult Avicenna. Ideo habet potestatem ad opposita.

Queritur quomodo potestas rationalis vadit ad actum et quomodo exit, et primo de exitu potentie rationalis hominis, et primo utrum exeat in esse per voluntatem. ⟨Quod non videtur⟩: quia non multe sunt operationes voluntarie potestatis rationalis, ut dicit Aristoteles in *Ethicis*, ergo etc. Item: aliquis proicit lapidem et accidit ex illo homicidium non de voluntate, quare voluntas non est principium sufficiens ducendi potentiam rationalem in actum. Contrarium dicit Aristoteles *in litera*; tria requiruntur; approximatio, et potestas operandi, et voluntas. Si ergo voluntas non exigitur, alia duo sufficiunt, quare potest agere simul utrumque

5 glaciei] galaciei *MS.*

est simul oppositorum vel neutrum, quod est falsum. Ergo oportet quod distinguatur ejus operatio per aliquid; set hoc non est nisi voluntas, que eligit hoc et non illud, ergo voluntas exigitur. Quod concedo, quia quedam agunt per se et a proposito, quedam a casu et fortuna; de istis non est verum quod exigitur voluntas, quia fiunt sine proposito; set in eis que exeunt a potestate rationali per se est voluntas principium immediatum ducendi potestatem rationalem ad actum. Ad objectum respondeo, quod aliquid est involuntarium simpliciter vel secundum quid; unde proicere merces in mari est involuntarium simpliciter, tamen est voluntarium causa salutis.

Queritur utrum potestas rationalis exeat in bonum per se. Quod sic videtur: quia nisi in bonum exiret per se, non mereretur; set meretur, ergo de se potest in bonum. Item: intellectus speculativus potest de se intelligere bonum; set in volendo bonum fit bonus, eo quod boni sumus secundum appetitum, quare similiter in bonum potest etc. Contra: sicut se habet speculativus intellectus ad scientiam, sic practicus ad bonum; set intellectus speculativus non vadit ad scientiam sine agente particulari, ergo nec practicus ad bonum, quia etiam posterior non agit sine priori, nec particularis sine universali. Cum intellectus et potestas nostra rationalis sit particularis respectu cause prime et sue potestatis, ergo non exibit in actum sine influentia cause prime, immo debilius agit quam organum, et hoc vult Aristoteles in fine *De Anima*. Respondeo quod duplex est hic agens, universale et particulare; a parte intellectus speculativi agens universale et particulare exigitur, scilicet intellectus agens; respectu intellectus practici non ponitur ab Aristotele agens particulare set universale, quia philosophice loquendo in omnibus operationibus naturalibus et spiritualibus causa particularis non potest agere sine influentia cause prime et universalis. Unde intellectus agens est illud agens particulare quod exigitur ad operationem intellectus speculativi, qui quidem intellectus agens secundum Commentatorem est pars anime, secundum Alpha-

7 est] et *MS.*

rabium et secundum Aristotelem et Avicennam est aliquid aliud. A parte practici exigitur universale excitans intellectum nostrum ad operandum, quia debilius agunt elementa quam organa, unde inferiora non agunt sine influentia universalium, juxta illam propositionem 'omnis causa primaria etc.'; set a parte practici, non exigitur particulare agens, quia liberiores sunt operationes practici quam speculativi, quia intellectus speculativus per extensionem fit practicus, quia per irradiationem agentis supra fantasmata ut cognoscat speculativus res, ulterius se extendit ad apprehendendum bonitatem ipsarum rerum. Unde licet scientia exigitur ad bonum, tamen velle bonum et operari possunt considerari, aut antequam intellectus speculativus informetur in actu sciendi, aut post; et si ante, exigitur agens, non propter velle, set propter scire per se; si postquam informatur in vera cognitione, ille intellectus fit practicus ad cognitionem entis, in quantum sui communicativum et in quantum bonum. Et sic non exigitur particulare, quia voluntas cogi non potest, et sic non indiget agente particulari, propter libertatem operationis et nobilitatem ejus.

QUERITUR de exitu potentie rationalis in malum. Et videtur quod hec potentia exeat de se in malum: quoniam omnes mali secundum appetitum; set de se potest appetere malum, ergo exire. CONTRA: magis se habet ad bonum quam ad malum, quare unumquodque | magis se habet ad habitum quam ad privationem; set ad bonum non exit sine influentia alicujus agentis, ergo multofortius etc. RESPONDEO quod de se potest res corrumpi et malum facere; set non generatur de se. Similiter de bono moris et de malo, quia ad privationem et ad nichil non exigitur causa efficiens, set defficiens solum; unde oculus videt tenebram sine medio, lucem tamen vel colorem non. Ad objectum respondeo, quod quandocumque aliquid ordinatur ad duo quorum utrumque est habitus, bene verum est; si tamen ordinatur ad duo quorum alterum est habitus alterum privatio, sic non est verum, quia privationes de se exeunt in non-esse, sicut est in naturalibus. f. 110 a 1.

QUERITUR de exitu potentie rationalis cause prime in

actum, utrum per voluntatem exeat. Quod non ⟨videtur⟩: quia cum voluntas cause prime sit ab eterno, tunc ejus effectus productus ab ea esset ab eterno, quod non est verum. ITEM: si voluntas est principium producendi, cum voluntas ejus sit solum ad bonum, tunc voluntas Sortis et cujuslibet esset de necessitate ad bonum, cum ejus voluntati nichil resistat; quare de necessitate fieremus boni et virtuosi, quod falsum est, quare etc. CONTRA: libro *Celi et Mundi*, ⟨querit⟩ quare movetur celum ab oriente in occidens, et respondet quia ejus factoris voluntas est in hoc, unde voluntas est sua actio, ut dicitur *in .xi°*. QUOD CONCEDO, unde est principium sufficiens educendi potestatem suam in actum. Ad objectum respondeo, quod 'ab eterno' potest determinare actum producendi, et sic est falsa; aut actum volendi, et sic est vera, quia voluit ab eterno. Ad aliud dico, quod ejus voluntas ordinatur et recipitur secundum dispositionem et conditionem recipientium, ut secundum conditionem et exigentiam libertatis arbitrii. Et ex libertate arbitrii non est quod de necessitate producat, unde secundum quod exigit libertas, sic vult, quia libertas arbitrii est agens particulare.

QUERITUR consequenter de potentia ad actum relata, set primo de actu ipso, et queritur quid sit actus, utrum sit forma. Quod non ⟨videtur⟩: potentia se habet ad materiam sicut actus ad formam; set substantia materie non est ipsum quod est potentia, nec sua potentia, ergo similiter nec actus predicatur de forma. ITEM: forma est in actu. Hec propositio est simpliciter vera; set forma non est in forma, ergo forma et actus non sunt idem. ITEM: forma est principium operationis, et similiter potentia, quia virtus ultimum est de potentia, unde virtus est potentia ultimata. Set virtus est principium operationis; hoc totum in principio *Celi et Mundi*, quare forma erit magis potentia quam actus. CONTRARIUM patet, quia anima est forma, et tamen recipit predicationem actus. Item, duplex est actus, primus et secundus; et secundus est operatio, et secundus exit a primo; set operatio exit a forma, ergo etc. RESPONDEO quod uno modo est nomen sinonymum actus cum forma, et

30 virtus[1]] virtutis *MS*.

sunt idem sic; alio modo est idem quod actualitas, et sic non sunt idem, quia sic respondet potentie, et sic materia non est potentia, sic nec forma actualitas, set in actualitate. Et ideo patet ad duas primas rationes. Ad tertium dico, quod forma, uno modo est potentia, alio modo actus; secundum quod dicitur quod 'virtus est ultimum etc.', sic potentia est principium operationis, unde potentia et actus et forma et virtus sunt unum et idem secundum rem, secundum rationem solum et respectum differunt, quia forma nominatur secundum quod informat materiam, actus secundum quod dat ei actualitatem, potentia secundum quod est principium operationis, virtus secundum quod illa potentia est ultimata.

QUERITUR de potentia relata ad actum, et primo quid est potentia respectu actus, et magis an materia propinqua vel remota. Quod remota videtur: materie simpliciter debetur potentia, ergo ei quod est magis materia, magis debetur potentia; set materia remota est pura materia et tota, propinqua habet aliquid de forma, ergo etc. ITEM: potentia dividitur de ratione potentie per approximationem ad actum; set potentia propinque materie magis perficitur per actum, ergo minus habet de potentia, quare etc. CONTRARIUM dicit, quod materia propinqua magis est in potentia quam remota respectu actus. Et HOC CONCEDO, quia magis ordinatur ad actum aliquem quod determinate in illum vadit, set materia remota vadit indifferenter ad hunc actum et ad ejus oppositum; set materia propinqua non. Unde possumus loqui de actu simpliciter, et sic materia remota magis est in potentia; aut de actu appropriato, sic materia propinqua magis habet de potentia, et per prius, quia directe in hunc vadit, et non in ejus oppositum. Ad objectum respondeo, quod verum est si loquimur de materia simpliciter ad actum relata, non tamen loquendo de materia recipiente hunc actum determinatum. Ad aliud, possumus loqui de potentia ordinata in actu simpliciter, sic magis dividitur, set in hoc, sic non est verum. Unde universaliter illa materia, que indiget unico motore solum, est proprie in potentia, ut lignum respectu arche, quia indiget solum carpentatore, terra multiplici.

f. 110 a 2. QUERITUR utrum ens in potentia sit prius ente in | actu secundum substantiam. Quod sic videtur: quia ens in potentia prius habet substantiam, ergo cum illud quod prius habet substantiam sit prius secundum substantiam, ergo etc. ITEM: 'prius' multipliciter, aut nobilitate, aut tempore, aut natura; set ens in potentia est prius ente in actu, set non prius nobilitate et dignitate secundum substantiam, quia relata sunt simul natura, et potentia et actus sunt relata; nec tempore, quia dividit *in litera* prius secundum substantiam contra prius tempore, quare non est aliquo modo prius secundum substantiam. CONTRA: omne quod est in potentia vadit ad suum esse substantiale per aliquod; ens in actu habet substantiam, et substantiam nobiliorem quam illud ens in potentia quod ducitur ad actum per illud ens actu secundum substantiam, quare actus precedit potentiam secundum substantiam. Et HOC CONCEDO secundum substantiam et diffinitionem, tamen loquendo de nobilitate et dignitate substantie, quia ut dicit, vir est prius secundum substantiam quam puer, hoc est secundum nobilitatem et completionem substantie, non secundum tempus nec secundum substantiam absolute loquendo. Ad objectum respondeo, quod hec est distinguenda, quod habet prius substantiam est prius secundum substantiam, et li 'prius' in predicato potest determinare hoc verbum 'est', et sic est vera; aut hoc quod dico 'secundum substantiam', et sic est falsa, quia primum secundum substantiam est quod habet in nobilitate et dignitate substantie, ut vir et homo quam puer, tamen est prius puer quam vir. Ad aliud, non contingit dicere quod ens in actu sit prius natura in eodem secundum numerum nec tempore etc., dico quod prius secundum substantiam dupliciter est; aut secundum essentiam substantie, et sic non est prius; aut secundum conditionem substantie que est nobilitas, et sic est prius secundum quod nobilitas, sic est in completo substantiali. Unde idem est esse primum secundum substantiam et esse prius in completo et nobilitate substantie et dignitate.

QUERITUR de comparatione actus ad potentiam, secundum prioritatem temporis, et primo utrum in diversis

33 quod] et *MS.*

secundum numerum actus precedat potentiam tempore. Quod sic ⟨videtur⟩: omne quod generatur, generatur per aliquod precedens agens ens actu, ut dicit in .7., ergo etc. CONTRARIUM patet; si ita est, ergo homo erit semper ante hominem, et sic in infinitum ibit a parte ante generatio hominum, quod est inconveniens. Si dicatur quod status sit ad primum hominem, tunc quero, aut ille homo habuit hominem ante se, aut non. Si sic, habeo propositum; si non, ergo idem secundum speciem non precessit, quare etc. Item, si actus precedit potentiam tempore, cum in creatis que sunt in potentia nichil sit nisi creator, ergo mensuratur tempore, quod est falsum. Item, si actus precedit potentiam in diversis secundum ⟨prioritatem temporis⟩, tunc ante tempus videtur tempus, et sic in infinitum, quod est inconveniens, etc. RESPONDEO quod actus precedit potentiam in diversis secundum numerum, set tempus hic sumitur pro omni mensura durandi, sive sit mensura motus, sive evum, sive eternitas creata vel increata; et sic patet solutio ad istas duas rationes. Ad objectum prius, respondeo quod status est ad aliquem hominem creatum non generatum. Set tunc sequitur inconveniens quod non erit homo ante hominem. Respondeo quod proprie loqui possumus de convenientia in specie et differentia in numero. Non est intelligendum universaliter, quod dicit 'si duo individua'; communiter tamen loquendo semper est actus ante potentiam, ut actus creantis ante hominem creatum, et non sunt idem numero. Unde sensus est 'in diversis secundum numerum'; id est, non in eisdem secundum numerum, ideo vult universaliter quod actus ante potentiam sit.

QUERITUR utrum in eodem secundum numerum potentia precedat actum tempore. Quod sic ⟨videtur⟩: quia duplex est potentia; aut essentialis aut accidentalis, ut dicitur in .viii. *Physicorum*; set utraque istarum precedit actum, quia potentia essentialis vadit ad actum per generans, ut semen ad hominem et triticum, similiter potentia accidentalis, ut potentia sensus que vadit in actum per alterationem, quare etc. CONTRA: in perpetuis non differt esse et posse

33 istarum] istorum *MS.*

quantum ad mensuram, ergo non est universaliter verum quod in eodem secundum numerum potentia precedat actum tempore. Major patet, .3. *Physicorum*. ITEM: que sunt simul natura sunt simul tempore ; set actus et potentia sunt hujusmodi, quare etc. Major patet, et minor, quia sunt relata. CONTRA dicit hic et in *Ethicis*, quod ⟨in⟩ fabricante precedit actus potentiam, quare etc. RESPONDEO quod ⟨si⟩ loquamur de creatis ut intelligentiis, tunc dupliciter; aut de potentia que est ordinata in ipsa intelligentia, sic omnino precedit potentia actum ; si loquamur de potentia efficientis que non repperitur in substantia rei create, sic potentia precedit actum tempore, id est, duratione in infinitum. Si loquamur de generatis ; aut de potentia completa aut incompleta ; si de completa, sic est in artificibus et doctrinis, sic potentia precedit actum ; incompleta tamen precedit, completa potentia magis vocatur habitus et sequitur actum aliquem et precedit aliquem. Si loquamur de potentia in naturalibus, tunc cum duplex sit actus, primus et secundus, sic semper potentia ante actum, ut essentialis et accidentalis. |
f. 110 b 1. Ad objecta omnia, patet, preter quam ad unum, scilicet de relatis ; ad quod dico quod relata quedam sunt essentialiter secundum utrumque extremum, et tunc sunt simul natura, ut pater et filius ; alia sunt relata non essentialiter seu secundum utrumque extremum, set secundum unum solum, ut scibile et scientia, et similiter est hic, quia potentia non ponit actum, licet e contrario, ideo non sunt simul natura.

QUERITUR de comparatione actus ad potentiam secundum bonitatem et malitiam ; primo queritur de potentia ordinata ad actum bonum, et primo utrum ista potentia sit bona, vel quomodo. Quod non videtur : potentia ordinata ad actum bonum eadem ordinatur ⟨ad actum malum⟩; qua ratione ergo dicitur bona, et mala. Majorem dicit *in litera*, quia eadem est potentia contrariorum. ITEM : quod non habet rationem entis, non habet rationem boni. Major patet : minor dicitur, quia potentia est hujusmodi, quia quod est in potentia non est, ut dicitur .3. *hujus*. CONTRA : potentia essentialiter ordinata ad actum non diversificatur per essentiam ab actu ;

23 seu] set *MS.*

set potentia ad bonum est illa que est ordinata ad bonum actum per se, ergo etc. Major patet in omnibus, quia non diversificatur per essentiam in actu et potentia, quare potentia ad bonum ordinata non erit bonum. Ad objectum respondeo, quod licet ista potentia respiciat duos actus quorum alter est vilior et alter dignior, tamen denominari debet a digniori et nobiliori; quia ergo majoris efficacie est bonum quam malum, ideo patet quod magis ab eo denominatur. Ad aliud respondeo, quod est in potentia non est; dupliciter est in potentia aliquid; aut principium materiale, et sic quod est in potentia est; aut de effectu producendo, et sic quod est in potentia, non est, unde potentia principii materialis est in actu per essentiam aliquam.

QUERITUR tunc utrum actus bonus sit melior potentia ordinata ad actum bonum. Quod potentia melior videtur: quia est potentia creandi et actus creandi, ergo si actus esset melior, potentia tunc creans actu esset melior creante in potentia vel non-creante actu; set hoc est impossibile, ergo etc. ITEM: in creatis, patet in intelligentia et perpetuis, non differunt potentia et actus, quare etc. Major patet, .3. *Physicorum*. ITEM: potentia potest ordinari ad multos actus bonos, ut in aliquo est ad largitatem et castitatem, et duodecim medietates; set actus dicitur bonus ab una actualitate boni, quare etc. CONTRA: completum est melius incompleto; set potentia est quid incompletum respectu actus, quare etc. RESPONDEO quod est quidam actus cujus bonitas totaliter acquiritur ex potentia, alius est cujus bonitas dat bonitatem potentie; sicut patet in creato, tota sua bonitas est a bonitate creantis. Set actus et forma hominis dant bonitatem ejus potentie, et in omnibus naturalibus, ut semen acquirit bonitatem per animal; set creatori nichil acquiritur, set rei create solum. Per hoc patet ad primum. Ad secundo objectum, differentia dupliciter est; aut ⟨propter⟩ actum durandi et sic est verum, quia sunt simul duratione; aut differentia propter bonitatem et sic differunt, quia actus complet potentiam, ideo melior est

7 a] ad *MS.*

potentia sua. Ad aliud respondeo, quod si essent equales bonitates tunc verum est quod multiplicata bonitas excedit simplicem; si sint inequales ut completa et incompleta, sic quantumcumque sit multiplicata potentia incompleta, tamen illa que est completa semper excedit illam que est incompleta, ideo completio excedit multiplicationem.

QUERITUR de potentia ordinata ad actum malum, et queritur utrum sit bona. Quod sic videtur: quia in *Topicis*, omnis potentia est de numero eligendorum, in .4., ergo potentia ad malum est de numero eligendorum, quare est bona. ITEM: eadem est potentia ad bonum et ad malum; set potentia ad bonum dicitur bona ut dictum est, quare etc. CONTRA: .4. *De Consolatione* 'potentia ad malum est impotentia'; set omnis impotentia sonat in malum, quare etc. Item, sicut se habet potentia per se ordinata ad malum in quantum hujusmodi; set illa que ad bonum est bona, ergo etc. Item, nullum bonum ordinatur naturaliter et essentialiter ad malum; set potentia ad malum naturaliter et essentialiter ordinatur ad malum, quare etc. Et HOC CONCEDO quod est mala; set possumus loqui de illa potentia secundum subjectum, et sic eadem secundum subjectum ordinatur ad bonum et ad malum, tamen diversificata per esse non est eadem, nec secundum rationem, unde creatum habet naturam habitus et sic proprie sortitur nomen potentie, habet etiam f. 110b 2. naturam defectus et secundum hoc sortitur | nomen potentie, unde in isto subjecto communi est natura habitus et defectus; per naturam habitus ordinatur ad bonum, per naturam defectus ordinatur ad malum, et sic potentia ad malum est mala. Ad objectum, nos possumus loqui per se aut per accidens. Si per se loquamur de potentia, concedo quod hec potentia est de numero eligendorum, set unde est ad malum non est eligenda, sicut 'album currit' non tamen unde album, set 'album disgregat' unde album est; sic est hic. Ad aliud respondeo, quod hec potentia, considerata secundum subjectum, ordinatur ad bonum et malum, et in quantum ad bonum ordinatur est bona, ergo in quantum ad malum similiter ordinatur hic est fallacia accidentis, sicut hic.

Queritur, si hec potentia est mala, queritur utrum actus sit pejor ad quem ordinatur. Quod non ⟨videtur⟩: quando aliquod dicitur de causa et de causato, magis dicitur de causa quam de causato, ut patet in igne calido et aliis; set potentia est causa mali in actu, ergo etc. Minor patet, quia malum sequitur potentiam in rebus, ut dicit *in litera* et Avicenna, .ix. *Methaphysice*, quia ubi est potentia ibi malum potest esse, alibi non. Contrarium dicit Aristoteles, et hoc Concedo quod actus malus non admiscetur bono; set potentia ad malum admiscetur aliquo modo bono, ergo actus est pejor potentia ordinata ad malum. Ad objectum respondeo, quod aliqua est causa per se et essentialis et precisa, sic est verum quod dicit; alia est causa occasio solum, et sic est major falsa, et minor vera, quia malum sic sequitur potentiam, quia potentia est solum dispositio sive occasio precedens et concomitans actum mali in rebus malis, id est, sine qua non est malum.

Queritur tunc de potentia in se, et actu in se, et dicit quod malum sequitur potentiam, ideo queritur in quibus est potentia, et primo utrum in prima causa. Et videtur quod sic: quod potest creare vel inducere vel renovare habet potentiam; set prima causa est hujusmodi. Item: si non esset potentia in superioribus non esset in inferioribus, ut dicit *in litera*, ergo si in supremo non est aliqua potentia, nec in istis etc. Contra: .4. *Metheororum* materia prima est tantum in potentia, forma prima que est tantum forma est actio et actus; set causa prima est forma pura, quare etc. Item, si esset in ipso actus et potentia, cum potentia et actus distinguantur secundum nobilitatem et dignitatem, ergo non esset simplicissimum, quod falsum est. Respondeo quod potentia aliqua est in causa prima, non potentia materie, set efficientis, que sonat in omnem completionem, que per nullum actum compleri potest. Potentia materie est incompleta que per actum completur, potentia prime cause est virtus ultimata et que causat totam bonitatem in actu, potentia primi non differt a sua substantia

9 Concedo] ostendo *MS.* 34 actum] *iter. MS.*

vel essentia, et sic potest distingui quadrupliciter. Per hoc patet solutio ad rationes ex utraque parte.

QUERITUR utrum potentia sit in intelligentiis. Quod non ⟨videtur⟩: quia non efficientis nec materie, quia potentia materie non est in eternis, ut dicitur in .xi., quare etc. ITEM: nec ad formam, quia hec solum est in generabilibus, ut dicitur in .xi., nec ad ubi, quia hec solum est in moto motu locali. CONTRA: omne quod habet formam accidentalem, habet potentiam ad eam, et per consequens ad formam substantialem, quia omnis actus recipit potentiam. ITEM: accidens non est sine forma substantiali; set in intelligentiis est forma accidentalis ut scientia, quare etc. ITEM: intelligentia non est simul et semel ubique; set quando est in oriente est in potentia ad occidens, et e contrario, quare est ibi potentia ad formam et ad ubi. Set potentia ad formam dupliciter; aut que precedit duratione, et hec est in generabilibus et corruptibilibus; aut que precedit natura tantum ipsam formam, sic est potentia in intelligentia. Si sit potentia ad ubi, hoc est dupliciter; aut determinanda per mutationem, et sic est ibi; aut per motum acquirenda, et hec tantum est in corporibus. Ad objectum respondeo, quod eternum quia eternum est caret materia: : intelligendum est de eterno increato. Ad aliud, patet quod non est potentia ad formam que precedit actum duratione, et similiter non ad ubi, que terminatur per motum.

QUERITUR postea adhuc consequenter de potentia in celestibus et elementis secundum se tota, et primo de potentia elementorum secundum se tota, an sint in potentia secundum substantiam ad formam. Quod non ⟨videtur⟩: quia potentia ad formam habet corruptibilitatem; set elementa secundum se tota sunt corruptibilia, quare etc. Nec est etiam potentia in ipsis ad ubi, quia secundum se tota sunt immobilia de loco ad locum, quia quiescunt in locis suis naturaliter, quare etc. CONTRARIUM est causa potentie secundum formam; set in elementis secundum se tota repperitur contrarium, quare et ejus effectus, scilicet potentia ad formam. Major patet in generabilibus et corruptibilibus

8 Contra] Idem *MS.* 14 oriente] oriens *MS.*

et elementis secundum partes: minor patet, quia uniformitas est in toto et in parte, quare est ibi potentia ad formam, multofortius ad ubi. RESPONDEO quod potentia ad ubi dupliciter potest considerari; aut potentia que nunquam suscipiat eam licet sit habilitas ad eam, et possibilitas est a parte rei, et hoc est quia nunquam approximabunt | [1] secundum se tota; alia est potentia ordinata ad formam novam que suscipit illam, talis est in eis secundum se tota, set ⟨non⟩ secundum partes quia continue corrumpuntur secundum partes. Et dico quod est potentia ad ubi dupliciter; aut circulariter in speris suis, ad minus tria illorum, quartum non, quia est centrum aliorum; aut potentia ad ubi secundum rectum. Et hoc dupliciter; aut est potentia ordinata ad ubi recipiendum que tamen nunquam recipiet illud, et sic est potentia ad ubi rectum in ipsis; aut potentia ad ubi actu recipiendum. Sic nunquam est potentia in ipsis, quia nunquam secundum se tota moventur de loco ad locum. Terra enim posset moveri sursum deorsum, nunquam tamen movebitur, et hoc si per voluntatem primi elevaretur a loco suo et poneretur in locum aeris, nunquam tamen elevabitur. f. 111 a 1.

QUERITUR utrum sit potentia ad formam in celestibus. Quod sic ⟨videtur⟩: quia dicit Aristoteles, quod non est ibi potentia ad formam; set forma prior est quam ubi, ergo potentia ad formam prior est quam ubi; set destructo priori destruitur posterius, ergo si non est potentia ad formam, nec ad ubi; set hoc est falsum, est enim ibi potentia ad ubi, quare et ad formam, vel sequetur quod non ad ubi. CONTRA: in quibus accidit fatigatio, eis est potentia et forma; in illis non est fatigatio, secundo *Celi et Mundi*. Major in .ix. *hujus*, quare etc. Item, forma et actus idem, set ubi est actus eidem respondet potentia; set in celestibus est actus et forma, quare etc., quare aut natura, aut tempore habent potentiam ante actum. RESPONDEO quod potentia dupliciter; aut potentia ad formam habitam, aut ad formam renovandam, et sic in celestibus non est potentia. Si sit

11 quartum] tertium *MS.* 24 ad formam] *iter. MS.* 25 potentia] *iter. MS.*

[1] Super nonum librum Methaphysice .9. pecia Methaphysice a Magistro R. b.

potentia ad formam habitam presentem, de hac dupliciter; aut precessit aliquando actum natura et tempore, aut natura solum. Primo modo non est in ipsis potentia ante actum, quia simul tempore fuit potentia cum actu et forma in ipsis; set natura solum precessit. Ad aliud respondeo, quod potentia ad formam uno modo est prior potentia ad ubi; alio modo non. Si loquimur de forma propria ipsius rei, precedit suum ubi; si loquimur de forma universaliter comparata ad ubi alienum, non est verum, quia potentia ad formam horum inferiorum non precedit potentiam ad ubi celestium sempiternum, et sic potentia proprie forme celestium precedit suum ubi et potentiam ad proprium ubi, ideo non valet illud argumentum, quia non est ibi potentia ad formam renovandam, quia non est in eis contrarium. Et ideo non oportet quod non sit ibi potentia ad ubi, quia in ipsis simpliciter loquendo prius est potentia ad ubi quam potentia ad formam, quia potentia ad formam est solum in hiis inferioribus. Ad aliud, celestia possunt considerari dupliciter; aut considerando esse quod habent in ordine universi a principio sue creationis, sic non accidit in eis fatigatio, et sic dicit hic, quod ubi est fatigatio ibi est potentia ad formam; aut possumus loqui de ipsis considerando esse, non illo quod habent in ordine universi, set per comparationem ad libitum sui creatoris; tunc cum posset ponere plures stellas in celo quam sint ibi, moverentur tunc cum fatigatione et pena. Et istud est supra naturam et hec fatigatio, et de hac loquitur Aristoteles secundo *Celi et Mundi*.

QUERITUR de malo, et primo utrum sit. Quod non ⟨videtur⟩: bonum et ens convertuntur; set malum non est bonum, ergo non est de genere entis. ITEM: Boethius, .4. *De Consolatione*, 'illud solum est quod ordinem retinet servatque naturam'; set malum est inordinatum, ergo etc. ITEM: omne quod est in rebus est vestigium et similitudo primi creantis; set malum non est hujusmodi, quia nullam habet convenientiam, quare etc. CONTRARIUM dicit hic, quia dicit quod malum est in rebus, et hec verificat sic, malum est ubi est potentia,

6 est prior] *iter. MS.*

set potentia est in multis, ergo malum. Item, sexto *Methaphysice*, verum et falsum sunt in anima, set bonum et malum sunt in rebus. Item dicit Avicenna, .ix. *Methaphysice* et Argazel, .5. *Methaphysice*, et HEC CONCEDO, set dico quod ens dupliciter; aut ens absolutum a privatione, et sic malum non est ens; aliud est ens conjunctum cum natura privationis, et sic malum est ens; et hec distinctio cadit in rebus, quia cadit in principiis et in principiatis, et ita malum est de natura eorum que non habent naturam completam entis. Per hoc patet SOLUTIO ad objecta; malum autem non est ens per modum habitus set per modum privationis, et ideo non est simpliciter non-ens.

QUERITUR ergo utrum malum sit pura privatio. Quod sic ⟨videtur⟩: quia duplex est malum, .ix. *Methaphysice* Avicenne, per se et per accidens, et utrumque istorum per privationem diffinitur, quare etc. ITEM: Boethius, .5. *De Consolatione*, mali homines non sunt; et loquitur ibi de malo moris, quia non in quantum homines, set in quantum mali; set malum nature est magis non-ens quam moris, quare etc. ITEM: bonum est quod omnia appetunt; set esse est illud quod omnia | appetunt, secundo *De Anima*, f. 111 a 2.
quare malum non est. CONTRA: quod ponit aptitudinem et potentiam ad habitum non est pura privatio; set malum est hujusmodi, quia ponit aptitudinem et potentiam et derelinquit ad bonum, quia qui est malus potest fieri bonus, unde malum non privat aptitudinem, set actum solum, quare etc. Item, si unum contrariorum est naturale, et relicum, primo *Celi et Mundi*; set bonum et malum sunt contraria, quare cum bonum sit, quare etc. Item, hoc patet, quia malum per accidens est privatio a jure perfectionis, ut infirmitas et dolor et hujusmodi que non sunt pure privationes, quare nec malum. RESPONDEO quod pura privatio dupliciter est; aut quod est pure nichil et privat ens simpliciter, et sic sumitur .5. *Methaphysice*; si sit pura privatio, non quod est pure nichil set quod est alterum extremum contrarietatis, et sic malum per se est pura privatio. Aut potest dici, privatio vilius extremum

16 .5.] .9. *MS.* 30–31 perfectionis] profectionis *MS.*

contrarietatis ; sic malum per accidens potest dici privatio, ut mors et infirmitas et dolor, qui privat rem a debito esse, et jure sue perfectionis. Cecum est pura privatio, quia privat potentiam et actum et relinquit solum aptitudinem, set malum derelinquit potentiam et aptitudinem, quia non est pura privatio nisi secundum quod pura privatio sumitur pro viliori extremo contrarietatis. Per hoc patet ad primum et ad secundum, quia non est esse simpliciter ; quod privat potentiam et aptitudinem non est tale non-esse de quo dicitur quod mali homines non sunt, unde esse simpliciter non privatur. Ad aliud respondeo, quod non-esse potest esse purum nichil, scilicet alterum extremum contradictionis, et sic non est malum non-ens ; aut non-esse quod supponit aliquid aut potentiam, aut aptitudinem, aut utrumque ; et sic malum est non-ens, ponit tamen aliquid.

QUERITUR utrum in superioribus sit malum. Quod sic ⟨videtur⟩ : quia ubi est potentia et malum, ut dicit hic ; set in intelligentiis et celestibus est potentia, quare et malum. ITEM : si malum esset, et malum simpliciter est corruptio ; set multa corrumpuntur in celestibus, ut lumina in luna, quare aliquod genus mali accidit ibi. CONTRARIUM dicit hic, item Avicenna, in hiis que sunt supra circulum lune non accidit malum, et hoc idem Argazel .5. *Methaphysice* sue. RESPONDEO quod in intelligentiis nunquam accidit malum, nec per se nec per accidens. Quod dicit ‘ malum sequitur potentiam ’, potentia dupliciter est ; aut potentia que exit in actum ad receptionem nove forme, et hanc sequitur malum ; alia est potentia que non exit in actum, et hec est in illis, quia per virtutem superiorem continentem nunquam faciunt malum, quia primum influit continue in illis ; set malum sequitur exitum potentie, ideo nunquam exibunt ad non-esse, licet habeant potentiam, ideo non est in eis malum. Ad aliud respondeo, quod non est ibi malum. Ad objectum dico, quod sicut ibi est corruptio, et malum ; set corruptio non est ibi simpliciter, que solum quantum ad quedam acquisita ab extrinseco, cujusmodi sunt lumen et situs, et sic potest ibi accidere corruptio et malum. Corruptio tamen secundum substantiam et for-

mam et qualitates intrinsecas non accidit ibi, et sic intelligit Aristoteles hic, quod in celestibus non accidit malum, corruptio tamen situs vel luminis potest ibi accidere.

QUERITUR utrum sit malum in hiis inferioribus. Quod non ⟨videtur⟩: si non est potentia in superioribus nec in inferioribus, ut dicit Aristoteles; set malum sequitur potentiam, ut dicit hic; set malum non accidit in superioribus, ergo nec in inferioribus. Major patet, et minor probata est. ITEM: ubi agens est infinite potentie, nichil accidit mali vel erroris, quia infinita potentia resecat omne superfluum; set agens universi primum est agens infinite potentie, quare etc. ITEM: ubi agens principale dominatur nullum malum accidit, ut patet in artifice et securi; set agens universi est causa prima, circa quam malum non est, quare etc. CONTRA: malum est corruptio et privatio rei a sua perfectione, et hoc accidit in istis, quare est ibi malum per se, et per accidens multofortius. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod major est distinguenda; aut loquendo de potentia simpliciter, et sic est falsum; aut ⟨de⟩ potentia secundum quid que est potentia ad ubi, et hec est in celestibus, et hec causat omne malum in hiis inferioribus si non sit ibi; set illa potentia causat malum ibi diminutum, et per duplicem adlationem solis causatur omne malum in istis et bonum similiter. Ad aliud dico, quod agens universi secundum se consideratum est infinite potentie, tamen a parte recipientium est finitum et horum inferiorum, quia in hiis modo finito se habet. Ad aliud respondeo, quod agens principale dupliciter; aut universale aut particulare. Loquendo de agente principali particulari, verum est quod dicit; | de agente tamen universali quod in- f. 111 b 1. fluit secundum modum recipientium particularium non est verum quod dicit, et causa prima est agens universale principale non particulare, ideo non influit particulariter, set universaliter.

QUERITUR de malo: primo utrum causa prima velit malum esse. Quod non ⟨videtur⟩: omnes mali dicuntur secundum appetitum et voluntatem: set causa prima non

36 quod non] *iter. MS.*

appetit nec vult malum, quare etc. Item, voluntati primi nichil resistit; set si sic, malum non accidit in rebus, quod falsum est, quare vult malum. RESPONDEO quod non vult malum. Ad objectum dico, 'non vult malum fieri' hoc est dupliciter; quia potest esse negatio fiendi, ut sit voluntas negationis sub hoc sensu 'vult malum non fieri' et sic est verum; vel potest esse negatio voluntatis, ut negetur actus volendi, sic non est necesse, immo simul compatiuntur se ille due 'non vult malum fieri' et 'malum fit'.

QUERITUR utrum permittat malum fieri. Quod non ⟨videtur⟩. CONTRARIUM; quod est finite potentie non permittit suam contrarium, ut calidum non permittit frigidum, ergo multofortius contrarium majoris potentie, quam sit aliquod creatum, non permittet suum contrarium; set causa prima est hujusmodi, quare etc. CONTRA: nisi causa prima permitteret malum esse, mala non fierent; set multa mala fiunt, quare permittit. QUOD CONCEDO, et malum per se et malum per accidens. Ad objectum, quoddam est contrarium agens per naturam, et tale nunquam permittit suum contrarium, aliud est agens per voluntatem, et libertatem judicii, et discretionem, et tale bene permittit suum contrarium, quare ordinatur ad opposita secundum libitum voluntatis, ideo permittit propter duplicem causam malum fieri; una est quatinus bonum universitatis pulcrius elucescat, alia est causa quia ex malis multa bona accidunt, ut restauratio deperditi est bonum per se, et tamen malum accidit ex corruptione alimenti quod est malum per se, ut patet per diffinitionem mali per se datam ab Avicenna.

QUERITUR de causa mali, et primo utrum malum causetur a bono. Et videtur quod non: idem manens idem semper est natum facere idem; set bonum manet bonum, quare etc. ITEM: contrarium non est causa sui contrarii; set bonum et malum sunt contraria, ergo etc. CONTRA: si bonum non est causa mali, hec negativa non videtur nisi dupliciter; aut quia malum non habet causam, aut quia malum causatur a se. Set nullum istorum dari potest; quia primum non, quia duo tunc essent principia, alterum malum alterum bonum; nec est causa sui, quia

nichil seipsum compossuit vel ad esse produxit, ut dicitur in tertia propositione *De Articulis Fidei*. Primum reprobat Aristoteles in .xi. quod non sunt duo principia. Dico ergo quod malum causatur a bono, non per se set per accidens, sicut est in aliis contrariis. Nec est dicendum quod bonum per sui defectum sit causa mali; imo per accidens est causa mali, non per defectum set per presentiam, sicut patet in .viii. *Physicorum*, ubi dicit quod calidum per accidens est causa frigidi, et e contrario. Quod obicit, quod idem etc., dico quod verum est per se, per accidens tamen potest aliud facere.

QUERITUR, si malum a bono causetur, utrum a bono creato vel increato. Quod non a creato videtur: bonum finitum non est causa infiniti; set bonum creatum est finitum, malum infinitum, ut dicit Boethius in *Arismetica*, et hoc signat Aristoteles in *Ethicis* malum multifarie, quare etc. CONTRA: bonum se habet ad malum sicut visus ad cecitatem; set visus non est causa cecitatis nec per se nec per accidens, quare etc. Major patet, quia malum est privatio boni. Item, in restauratione deperditi calor naturalis est agens et est bonum creatum, et illud corrumpit elementum, quod est malum per se, quare bonum creatum est causa mali. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod infinitum dupliciter; aut infinitum per extensionem, et sic non sumitur hic; aut increatum, et sic ibi sumitur. Ad aliud dico, quod aliud bonum nature est causa mali, quam malum quod ei opponitur privative, sicut visus basilisci potest esse causa cecitatis Sortis.

QUERITUR utrum bonum increatum sit mali causa. Quod sic ⟨videtur⟩: quia bonum increatum est causa universalis respectu agentis particularis; set causa universalis est causa respectu eorum que fiunt a particulari, quare bonum increatum cum sit agens universale respectu creatorum, ergo malorum que deficiunt est prima causa. ITEM: omnis causa primaria plus influit etc. Et posset dici quod illa agentia particularia declinant et deviant a causa prima, secundum quod sunt causa mali, et ideo non necesse est

20 Item] Contra *MS.*

quod agens universale malum inducat. Set contra licet propositiones supradicte intelligende sint secundum lineam rectam cause particularis, tamen contra hoc opponi potest, quod bonum increatum est causa omnis boni in particularibus; set multa bona in istis accidunt mediante interpositione mali, quare saltim per accidens erit causa mali. CONTRA: potestas rationalis cause prime non valet ad opposita, ut dictum est prius, secundum intentionem Boethii; set bonum increatum est hujusmodi, quare etc. Si respondeas quod per accidens causatur, contra—causare malum est impotentia et posse ipsum, ut dicit Boethius in .4.; set nulla impotentia derelinquitur in ipso, ergo etc. Et potest dici, primum bonum increatum non est causa mali moris aliquo modo, tamen loquendo de malo nature potest dici, quod inducit malum nature per accidens, sicut causa universalis; set non ut sistat ibi set ut inde magnum bonum eliciat, et de malo moris loquitur Boethius. Agens enim particulare naturale malum non inducit nisi per accidens et non ut ibi sistat, set ut inde magnum bonum eliciat. Similiter est de causa universali. Vel aliter potest dici quod inducit tantum bonum nec est causa mali, nec per se nec per accidens, imo causatur a bono creato secundum quod declinat a causa universali et deviat a bono increato, et ideo est ibi fallacia accidentis. Et ideo secundum primam responsionem patet solutio ad argumentum, quia posse facere malum per accidens non est impotentia, set est ex magna potentia sua, sicut patet in naturalibus quod calor naturalis non est ex impotentia quod corrumpat alimentum vel secundum aliam quod nullo modo est causa, set est causa omnis boni mediante bono creato, nec est bonum creatum causa mali in quantum est effectus boni increati. Et quod obicit quod est causa omnis boni etc., dico quod ibi est fallacia accidentis; quod est causa boni non in quantum est causa mali, scilicet bonum increatum est causa boni increati, in quantum illud increatum inducit bonum, non in quantum malum.

QUERITUR de causa intrinseca mali, et utrum hec sit materia. Quod sic ⟨videtur⟩: dicit Avicenna .ix. *Metha-*

*physice*, malum est in rebus propter materiam, quare etc. Item: in primo *Epistolarum* dicit Seneca ⟨quod⟩ causa prohibens res ab immortalitate et incorruptione est materia. Contra: si materia est causa mali, cum ex presentia cause derelinquitur effectus, tunc in celestibus intelligentiis esset malum, quod negat Avicenna, quia in eis que sunt sub luna est malum, ut dicit. Et dicendum quod materia secundum substantiam materie non est causa mali, et sic est in eternis materia, tamen sumpta pro substantia materie cum aliquo addito est causa mali.

Queritur quid est causa mali. Et videtur quod forma: quia nichil additur supra substantiam materie nisi forma; set substantia materie non est causa mali, nisi per additum, quare etc. Item: quod est causa transmutationis est causa mali; set forma est hujusmodi, quia forme debetur actio, quare etc. Contra: forma dat esse, secundo *De Anima*; set bonum et esse convertuntur, quare etc. Item, privatio ymaginatur per maleficium, primo *Physicorum*, quare causa mali est privatio. Respondeo quod forma est causa mali et privatio quia duplex est forma: incompleta que est potentia activa et privatio et appetitus potentie materie qui nunquam perfici potest, et ideo semper inducit malum et est causa intrinseca mali, licet excitetur aliunde; forma completa est dans esse et causa boni. Per hoc patet solutio rationum. Ad aliud, patet solutio quia forma secundum quod dat esse non dat malum nec inducit. Incompleta inducit perfectionem et ideo malum nec est causa mali intrinseca. |

Queritur de causa mali intrinseca, quid possit malum f. 111 b 2.
causare in rebus extra. Quod contrarium videtur: quia malum per se est corruptio vel declivitas disponens ad corruptionem, ut dicit Avicenna; set corruptio est a contrario, ut vult Aristoteles in libro *De Morte et Vita*. Majorem dicit Avicenna, .ix. *Methaphysice*. Contra: celestia inferiora transmutant multum, et anima similiter corpus; set virtus celi non habet contrarium nec anima, quare malum non sufficit ad malum producendum. Quod concedo, imo virtus

36 quare malum] *iter. MS.*

celestis et virtus supra-elementaris que est virtus anime per sui potentiam potest producere malum. Ad objectum respondeo, propositio Aristotelis loquitur de contrario intra, et ego concedo quod causa mali intra est contrarium semper, extra contrarium potest similiter corrumpere ut virtus ignis corrumpit virtutem aque extra.

QUERITUR tunc utrum inducant malum in quantum defectus et privatio sunt. Quod sic videtur : quia malum est defectus et privatio, ergo sicut habitus et positio est causa boni, similiter privatio et defectus mali. CONTRA : eadem virtute et conditione corrumpit contrarium suum contrarium et inducit formam ejus similem in materia, quia utrumque ordinatur ad unum ; set non ex aliquo defectu inducit formam suam, imo ex potestate sue virtutis, ergo non ex defectu corrumperet formam sui contrarii, set ex potestate sue virtutis. QUOD CONCEDO, unde non facit malum nature ex defectu suo, unde a bono nunquam causatur malum nature ratione defectus sui, set ex potestate virtutis sue et intensione, loquendo dico de malo nature. De malo tamen moris dubium est ; ideo loquendo de malo per se quod est corruptio, sive per accidens quod est infirmitas sive dolor, semper bonum inducit tale malum ex potestate virtutis sue et intensione. Ad objectum respondeo, quod illud quod est ratione privationis consideratum potest considerari dupliciter ; aut ita ut intelligatur quod fiat per se, et sic verum est quod dicit, quod oportet quod fiat ab aliquo ratione privationis ; aut ita quod fiat per accidens, et sic malum inducitur semper, quia semper inducitur ut magis bonum inde sequatur et eliciatur, et ideo per potestatem suam potest bonum ipsum inducere.

QUERITUR de malo, utrum faciat ad decorem universi et pulcritudinem. Quod non ⟨videtur⟩ : nullum turpe facit ad pulcritudinem vel decorem vel inducit ; set malum est turpe, ergo etc. CONTRA : quod facit bonum pulcrius elucescere et bonum magis manifestari, hoc facit ad decorem universi ; set malum est hujusmodi. Major patet, quia quod pulcrius elucescit recipit conditiones pulcritudinis ; minor patet in *Elenchis*. SOLUTIO : pulcritudo universi potest dupliciter

considerari; aut quantum ad ejus essentiam, et sic facit malum nichil; aut quantum ad ejus manifestationem et elucentiam, et sic bonum universitatis pulcrius elucescitur propter malum interpositum.

Queritur utrum intendatur bonum universi propter malum, et sit vilius. Quod non ⟨videtur⟩: quod non est bonum non intendit bonum nec auget; set malum est hujusmodi, ergo etc. Major patet, et minor necessaria. Contra: ex quo multa bona eliciuntur et per quod, illud aliquid auget bonum; set per malum multa bona eliciuntur, ergo etc. Minor patet, quia ex corruptione forme terre generatur forma ignis sepe, que est nobilior forma terre et alie tres elementorum forme, quare per malum intenditur bonum universi, ut videtur. Respondeo quod interpositio mali facit ad bonum universi, non tamen per se set per accidens, quia non est generatio nisi a contrario in contrarium, ideo nunquam fieret generatio alicujus forme. Ad objectum respondeo, propositio major est vera loquendo de causa per se, tamen loquendo de causa que est occasio vel dispositio, non oportet quod illud sit bonum, et sic est in proposito; unde illud potest esse malum sic, quia nunquam sine aliquo malo coincidente renovantur naturaliter forme naturales que bone sunt.

Queritur postea an malum fieri sit bonum. Quod sic ⟨videtur⟩: cujus usus bonus est, ipsum est bonum; set usus mali est bonus, ut secari vel uri, ergo etc. Contra: cujus generatio ⟨non⟩ est mala ipsum est bonum; si ergo malum fieri est bonum, malum est bonum. Et dico quod malum fieri non est bonum. Ad objectum respondeo, usus a parte rei utilis, sic est verum, 'cujus usus bonus est' etc., | tamen f. 112 a 1. loquendo de usu a parte utentis, sic non est verum; et sic est hic. Et sic usus mali est bonus, non a parte rei propter aliquam necessitatem.

Queritur utrum ⟨malum⟩ fieri sit verum. Quod non ⟨videtur⟩: omne verum est a veritate prima; set 'malum fieri' non est verum a veritate prima, quare etc. Major patet primo *Methaphysice*; minor patet quia 'malum fieri' et 'malum' convertuntur, et 'malum' non est ab ipsa, quare

nec 'malum fieri'. CONTRA: omnis propositio vera infert dictum verum; set hec est vera, 'malum fit', ut furtum fit vel homicidium, quare sequitur 'malum fieri' est verum. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, uno modo quod 'malum fieri', scilicet, hoc verum dictum 'dictum est a veritate prima', set non sequitur, 'ergo malum fit a veritate prima'. Argumentum non valet a propositione ad dictum, sicut non valet 'Sortem currere est verum', ergo 'Sor est verus'. Similiter non sequitur e contrario, 'Sor est albus', ergo 'Sortem esse est album'. Vel aliter, quod verum est quoddam quod se habet per modum habitus, et tale procedit a veritate prima, aliud est subjectum veritatis, quod non se habet per modum privationis et defectus, et tale nec res nec dictum causatur a veritate prima, et tale est malum fieri, et tale non convertitur cum bono.

QUERITUR de hoc quod dicit *in litera*, quod semper alterum contrariorum esse bonum et alterum malum. Quod non videtur: quia prodigalitas et avaritia utrumque est malum, et album et nigrum utrum⟨que⟩ est bonum, quare etc. CONTRARIUM dicit. RESPONDEO quod contraria possunt esse per se vel per accidens. Si per accidens non per formas contrarias set per naturam alteram, et sic non est universaliter verum, ut patet in viciis que non sunt contraria nisi per accidens per comparationem ad materiam et opus. Loquendo de eis que contrariantur per se, tunc aut loquendo de malo absolute aut respective. Si absolute, sic non est necesse; si comparative, sic est verum, et sic nigrum est malum.

QUERITUR utrum alterum contrariorum sit pure malum. Quod sic ⟨videtur⟩: quod est impermixtum bono penitus est malum pure; set actus malus est hujusmodi, ergo etc. Major patet quia tale nichil bonitatis habet; minor patet *in litera*, quia dicit quod potentia ordinata ad actum malum est impermixta bono, tamen actus malus non. CONTRA: .x. *Methaphysice* Avicenne, .5. modis contingit intelligere malum in rebus; aut quod aliqua res sit pure bona, aut quia aliqua res plus habeat de malo quam de bono, aut quod equaliter sit de bono, aut quia res sit pure mala,

aut quia excedat in bono. Duo minus sunt possibiles et tres impossibiles, quia sustinere malum purum est maxima malitia, ut dicit. Et dico quod malum purum potest excludere concomitantiam boni in eodem subjecto, et sic non est pure malum, aut quod puritas mali excludat a malitie essentia concomitanciam boni, et sic est pure malum. Et dico quod in eodem subjecto se possunt compati, ut dicunt Argazel et Avicenna, quia bonum in creatis excedit malum et est ibi bonum simpliciter, et malum secundum quid. Ad objectum respondeo, quod actus malus potest considerari aut quantum ad puritatem essentie, et sic est actus malus impermixtus, aut quantum ad concomitanciam boni in eodem subjecto, et sic nullus actus malus.

QUERITUR an malum prevideatur a primo et cognoscatur. Quod non videtur: causa prima non cognoscit aliqua nisi per ydeam et exemplar; set non est exemplar mali, ergo etc. Major patet quia omne agens cognoscens cognoscit per ydeam; minor patet quia sic produceret malum, quod falsum est. CONTRA: nulla ignorantia vel deceptio accidit in primo; set nisi previderet mala et cognosceret sicut bona, accideret ignorantia circa ipsum, quare oportet quod prevideat malum. Tamen Argazel in fine *Methaphysice* dicit quod primum previdet malum per accidens, quia ex sua previsione previdit ignem fieri ad utilitatem universi, tamen aliquando comburit pannum pauperis, hoc est extra suum intentum. Unde previsio potest esse absoluta sine intentione, sic primum previdet et precognoscit malum; aut potest esse previsio sine intentione, et sic previdet et precognoscit, non tamen intendit, nec per se nec per accidens; tamen previdet per accidens et precognoscit, non tamen per se. |

# ⟨HIC INCIPIUNT QUESTIONES CIRCA DECIMUM LIBRUM METHAPHYSICE⟩

f. 112 a 2. Queritur circa .x.$^{m}$. Quid est causa unitatis, utrum materia vel forma. Quod forma videtur: quod est causa esse est causa unitatis; set forma est magis causa esse, ergo est causa unitatis. Major patet quia esse et unum convertuntur; minor, secundo *De Anima*. Item: Aristoteles, materia et efficiens non coincidunt; quare causa efficiens unitatem non erit materia. Item: forma est magis causa compositi quam materia, et compositum est causa unitatis, quia est subjectum ejus, ergo erit magis causa unitatis, quia quicquid est causa cause etc. Contra: quod est causa alietatis est causa unitatis; set materia est hujusmodi, *in septimo*, quare etc. Major patet quia unum est indivisum in se, divisum ab aliis, quare etc. Item, forma substantialis magis adheret materie sue, quam forma accidentalis; set forma accidentalis a materia sua unitatem recipit, propter adherentiam ad ipsam, quare etc. Major patet quia magis convenit substantiale cum substantiali, quam cum accidentali, quare etc. Et hoc dicit Augustinus in *Commento* secundo supra *Predicamenta*, quod quantitas omnis oritur ex parte materie, quare unitas est passio materie, et ideo dicit Aristoteles *in septimo* quod materia est causa alietatis, et ita similiter unitatis. Ad objectum respondeo, quod major est falsa, 'quod est causa esse et unitatis'; et quod obicit, 'esse et unum convertuntur', respondeo quod convertuntur quantum ad suppositum, non tamen quantum ad signatum, imo a diversis causis sunt, sicut album et dulce in lacte se concomitantur et convertuntur quoad supposita, licet non quantum ad signatum. Ad aliud, intelligendum est quantum ad passiones nobiles et formales, tamen quantum ad passiones materiales possunt converti, et sic materia potest esse causa efficiens suarum passionum materialium. Ad aliud, ibi est fallacia accidentis, quia eo modo quo forma est causa compositi, est

8 quare] set quare *MS*.

compositum causa unitatis, quia forma est causa compositi quantum ad substantiam, set compositum non est causa unitatis quantum ad ejus substantiam et esse, imo per aliud, secundum quod magis consideratur esse compositi a parte materie a quo oritur unitas.

QUERITUR de uno in generibus, et primo utrum necesse sit ponere tale unum et propter quid. Quod non ⟨videtur⟩: si poneretur in generibus hoc esset propter tria, propter actum cognoscendi, et mensurandi, et essendi; set propter nullum istorum, ut videtur, necesse est ponere tale minimum, quare etc. Minor patet, privatio non facit cognoscere habitum set e contrario; indivisibile est privatio divisibilis, ergo non propter actum cognoscendi; nec mensurandi, quia divisibile et indivisibile non possunt coequari vel proportionari, .4. *Physicorum*; set mensura et mensuratum proportionantur et coequantur, quare etc. Item, nec propter actum essendi, quia dicit quod minimum in substantia est aliqua substantia particularis, et in aliis similiter; set particulare non potest dare esse, nec esse causa omnium aliorum, ut patet in substantia, quare etc., etiam de anima de qua magis videtur, quare non est necesse ponere minimum. CONTRARIUM vult Aristoteles, et quod ponitur propter hec tria, et dico quod saltim ponitur propter actum mensurandi et cognoscendi, et aliquo modo propter actum essendi, in aliquo genere cause. Ad objectum dico, quod indivisibile potest considerari dupliciter; aut quantum ad modum signandi secundum quem habet naturam signandi sub privatione per comparationem ad nos, et sic non oportet quod obicit; si tamen indivisibile diceret privationem secundum rem et naturam, bene sequeretur. Ad aliud respondeo, quod divisibile et indivisibile possunt sumi quantitative, et sic non possunt coequari, ut punctus et linea. Alio modo potest dici indivisibile, quod est in puncto perfectionis; et illud est divisibile, quod magis recedit a puncto perfectionis, et sic indivisibile potest esse mensura omnium aliorum, quia non potest esse magis nec minus. Et est maxime potestate et virtute, et est regula omnium aliorum et mensura, sicut

1 compositum] compositi *MS.*

uncia in ponderibus, quia per potestatem et virtutem mensurat omnia posteriora, non secundum quantitatem. Ad aliud, quod non oportet quod sit causa efficiens solum, imo potest esse vel finalis, vel formalis, vel efficiens.

QUERITUR utrum ratio omnium generum sit unum minimum. Quod sic ⟨videtur⟩: illud est minimum ad quod reducuntur omnia alia et quod est mensura eorum; set substantia est hujusmodi respectu omnium aliorum, quare etc. ITEM: substantia reducitur ad causam primam, et omnia ad substantiam, quare omnia entia ad unum ens nobilissimum, quod est causa omnium, possunt reduci. CONTRA: dicit Aristoteles quod in unoquoque genere est unum minimum; f. 112 b 1. set sunt .x. genera, quare etc. | RESPONDEO quod res possunt considerari in quantum entia, sic est unum minimum in genere entis in quo relucet maxime natura entis, sicut primum; aut in quantum entia creata, et sic substantia est minimum; aut in quantum sub propria natura, ut substantia in quantum substantia, et qualitas in quantum qualitas, et sic sicut sunt .x. genera diversa, sic .x. minima diversa in quolibet, et hoc est quod intendit quod in unoquoque genere est unum minimum.

QUERITUR in quo genere debet primo esse minimum. Quod in genere quantitatis videtur: quia dicit Aristoteles quod 'quantitates valde domine' sunt in hoc minimo, et ipse obicit hoc, 'mensura est per quam aliquod cognoscitur', cum ergo ratio mensure primo reperiatur in quantitate, ergo similiter natura minimi. CONTRA: dicit *in quinto*, quod primum et minimum in primo genere est; set primum genus est substantia, quare etc. Item, sicut se habet genus ad genus, ita minimum ad minimum; set substantia est causa aliorum generum, ergo minimum substantie est minimum aliorum minimorum; set causa est prior et nobilior causato, quare etc. RESPONDEO quod minimum potest considerari dupliciter; aut quantum ad naturam et essentiam et potestatem et virtutem, et sic primo reperitur in substantia; aut quantum ad rationem et intentionem mensurandi, et sic primo reperitur in quantitate, et attribuitur ratio mensurandi a quantitate ad alia predicamenta.

QUERITUR utrum si sit in quantitate et aliis, utrum sint plura minima in uno genere vel unicum. Quod plura possint esse videtur; quia in aliquibus est unum, in aliquibus plura. ITEM: albedo in coloribus est minimum, et dulcedo in saporibus, et sic de aliis, et tamen sunt in eodem genere, quare plura possunt esse in eodem genere, quia calidum similiter est minimum in tangibilibus. CONTRARIUM videtur dicere, quia dicit quod in substantia est una substantia particularis, et sicut est in substantia ita ad similitudinem ejus debet esse in aliis predicamentis. Item, si ponamus duo, alterum superfluit; set melius est ponere unum quam duo si sufficit, quare etc. Quod superfluat secundum videtur: quia istud minimum ponitur ut mensuret omnia posteriora; set respectu omnium entium sufficit unum ens, et respectu causatorum unum, quare similiter respectu substantie sufficit unica substantia, et sic de aliis, et RESPONDEO quod unum simpliciter est et primum in unoquoque genere, tamen respective possunt esse plura. Ad objectum, patet, quia plura possunt esse respective ut in speciebus subalternis, tamen simpliciter respectu totius generis est reperire unum in quo maxime relucet natura generis ut in qualitate et quantitate.

QUERITUR, quia dubium est de quantitate, utrum in ea sit unum minimum. Quod non videtur: quia Aristoteles, secundo *Methaphysice*, non est una diffinitio communis linee, superficiebus et corporibus; set ubi non est una diffinitio communis, non est unum commune univocum. Set ubi non est natura communis univoca non est unum minimum, quia minimum est natura communis univoca, et hoc etiam dicit ibi Commentator, quod quantitas est equivoca ad continuam et discretam, et ad quantitates continuas, quare non habebit unam regulam et mensuram. CONTRA dicit, sicut ipse dicit, in qualitatibus est qualitas, et in quantitatibus est quantitas, sic in ipsis substantiis est substantia, quare verificat minimum in substantia per minimum in quantitate; set unum est minimum in substantia, ergo in quantitate. Et dicit, quod omnis quantitas in quantum quantitas cognoscitur per

16 substantia] substantie *MS.*

unum, quare unum est ibi minimum. Item, quantitas diffinitur, .5. *Methaphysice*; set diffinitio est solius univoci, quare cum unum sit ibi genus generalissimum et diffinibile, ergo est ibi unum minimum. QUOD CONCEDO quod est regula omnium aliorum in quo magis relucet natura quantitatis quam in aliis. Ad objectum respondeo, quod quantitas potest considerari quantum ad rationem et naturam, et sic non est ibi univocatio, nec unicum medium; si consideretur quantum ad rationem et intentionem mensurandi, et sic est univocatio intentionis mensurandi, et sic est univocatio et convenientia et minimum, quia minimum attenditur penes actum mensurandi, quare est ibi unicum minimum. Et preter intentionem mensurandi est ibi aliqua natura una in qua salvatur ratio et intentio mensurandi, et hoc est res generis generalissimi in hoc predicamento sicut in aliis. Unde possumus considerare genus generalissimum absolute per se, et sic potest ibi reperiri diffinitio, sicut aliis generibus; aut quantum ad desensum ejus et in diversas species ejus in quas descendit, secundum principia diversa, et propter hanc diversitatem negatur ibi diffinitio et univocatio, et sic variatur per diversa minima secundum que descendit in
f. 112 b 2. diversas species, et propter hanc diversitatem | dicit Commentator quod ibi est equivocatio, et Aristoteles quod non est diffinitio communis. Set de tali minimo non loquimur quod est penitus indivisibile, ut punctus et unitas, set de minimo quod est perfectissimum et nobilissimum, et maximum potestate et virtute, et sic est unicum minimum secundum naturam unam que ibi repperitur. Et sic procedunt rationes ad utramque partem.

QUERITUR de minimo in quantitate quid sit ibi minimum, utrum genus generalissimum. Et videtur quod sic: illud est minimum et indivisibile ad quod stat resolutio omnium aliorum; set *in litera* ad genus generalissimum stat omnis resolutio, quare etc. ITEM: illud debet esse minimum in quo primo et per se relucet natura generis et predicamenti; set genus generalissimum est hujusmodi, ergo etc. Major patet per similia, sicut est minimum in coloribus illud in

5 in] *iter. MS.* 33 ad] set ad *MS.*

quo primo relucet natura coloris, ut albedo, et in literis vocalis, quare etc. CONTRA: illud quod est minimum respectu aliorum est nobilissimum inter cetera; set genus generalissimum est vilissimum et maxime in potentia inter cetera, quare etc. Major patet *in litera*, quia motus celi est minimum in motibus, quia est nobilissimus, quare etc., et ita genus generalissimum non est minimum. QUOD CONCEDO. Ad objectum, resolutio duplex; aut via subiciendi et predicandi, aut via complementi, quia predicabilia incompleta ad aliquod complete predicabile reducuntur, et sic est resolutio ad genus generalissimum. Alia est resolutio ad aliquod se habens in puncto complementi, a quo omnia alia deficiunt, quod est regula illorum omnium, et sic est resolutio omnium, et sic est resolutio ad minimum, non ad genus generalissimum. Ad aliud respondeo, quod primo participare naturam generis dupliciter potest esse; aut secundum essentiam et esse completum, aut secundum essentiam et esse incompletum. Primo modo est major vera, secundo modo falsa et minor vera, quia minimum est illud in quo reperitur essentia completa, et esse completum a quo deficiunt omnia.

QUERITUR tunc utrum unitas est minimum in quantitate. Quod sic ⟨videtur⟩: quoniam Aristoteles *in litera*, omnis quantitas cognoscitur per unum, et unum est principium numeri, et dicit quod ideo est principium numeri; set illud est minimum quod est principium cognoscendi et mensura, quare etc. ITEM: maxime indivisibile in predicamento quantitatis est unitas; set proprietas minimi est quod sit indivisibile, quare etc. CONTRA: Aristoteles *in litera*, mensura est unigenea mensurato, ut magnitudo magnitudini; set unitas non est unigenea numero, quare non erit mensura omnis numeri, set unitas unitati solum, quare non est minimum. QUOD CONCEDO, quia non participat nomen mensurati. Ad objectum respondeo, quod unum potest ibi esse dupliciter; aut unum quod est unitas, aut unum quod est una quantitas. Non intelligit ibi de uno quod est unitas, set de uno quod est una quantitas; dicit statim quod unitas est principium numeri. Set principium numeri

similiter est dupliciter; quia unitas est principium non potens recipere predicationem numeri, cujus est minimum; set minimum potest recipere. Ad aliud, indivisibilitas duplex; aut secundum substantiam, et sic est unitas indivisibilis, et sic non sumitur hic; alia est indivisibilitas incompleta, et sic sumitur hic, quia per naturam suam cognoscitur natura sua in omnibus aliis, ut calidum in igne.

QUERITUR a parte cujus debet sumi minimum in quantitate, aut a parte continue quantitatis, aut discrete. Quod a parte continue videtur: quia major unitas debetur quantitati continue quam discrete, et omne unum est continuum, et e contrario; set unitas est conditio et proprietas minimi, quare etc. ITEM: discretum nascitur ex divisione continui, .3. *Physicorum*, quare si minimum istud est causa aliorum, magis debet sumi a parte continue quam discrete, que habet naturam cause. CONTRARIUM *in litera*, omnis quantitas mensuratur aut per unum aut per numerum, quia ex uno numerali ratio mensure et minimi ad omnia alia, et ita primo reperitur quantitatis discrete. QUOD CONCEDO. Ad objectum respondeo, quod unitas rei dupliciter; aut secundum substantiam, aut indivisio in puncto perfectionis. Primo est indivisio in quantitate continua magis, scilicet indivisio secundum substantiam, indivisio tamen in puncto complementi in quantitate discreta reperitur, et hec est prior omni quantitate continua et nobilior, et illud nec magis nec minus potest esse. Ad aliud, quantitas discreta potest considerari f. 113 a 1. absolute | et sic non est verum quod oriatur a continua; aut potest considerari via illa qua debet apponi in infinitum, et sic intelligit. Primo modo precedit corpus et omne continuum, quia possumus dicere duas intelligentias; secundo modo ex divisione rerum derelinquitur, et sic secundum substantiam, prior est discreta continua, et est causa illius. Ideo

QUERITUR tunc quid est illud minimum, quia erit aliqua species numeri. Quod binarius videtur; quod est principium essendi alia et cognoscendi illud est minimum; set binarius

13 minimi] minimum *MS.*

est hujusmodi, quia constituit omnem numerum, quare etc. Major patet *in litera* per simile in coloribus; minor patet de se. ITEM: quod est primum respectu aliorum, illud est minimum et ad quod stat omnis resolutio; set binarius est hujusmodi, quare etc. CONTRA: sicut tactum est, illud debet esse minimum quod est ⟨in⟩ puncto complementi; set binarius non est hujusmodi, quare etc. Major patet, quia illud debet esse nobilius quod est minimum; minor patet quia Boethius dicit quod senarius est perfectissimus; secundum Aristotelem in veteri translatione *Methaphysice*, quod denarius; secundum Macrobium quod septenarius; primo *Celi et Mundi* quod denarius. Et CONCEDO quod ternarius. Est minimum illud in quantitate, aut quod preparat ad esse aliorum numerorum, et sic binarius principium, aut quod complet esse numeri, et sic est ternarius. Et hoc sic intelligendum, quia ad numerum duo requiruntur, scilicet unitas et replicatio. Replicatio dicit essentiam numeri, unitas dicit substantiam numeri, quia numerus est replicatio unitatis, et ita in binario est replicatio unitatis, et ita essentia numeri. In ternario repperitur unitas, que dicit substantiam numeri et binarius qui dicit essentiam, quare et propter hoc ternarius dicit substantiam et essentiam numeri, et ita completissimus numerus, et sic facit cognoscere totam naturam numeri et per ipsum cognoscitur omnis numerus.

QUERITUR de isto ternario utrum sit ternarius cause prime vel creature. Quod cause prime videtur: quia illud est nobilissimum et regula aliorum omnium. CONTRA: istud minimum est in predicamento quantitatis; set ternarius cause prime non, quare non est illud minimum. QUOD CONCEDO quia non est accidens, imo elongatur supra omne accidens in infinitum.

Ideo QUERITUR quid sit illud minimum in creatura. Quod ille quod consistit in materia et forma et compositione ⟨videtur⟩: et hoc patet .xx^a^. propositione *De Articulis Fidei*, illud quod maxime assimilatur, et prime cause est illud. CONTRARIUM patet, principio *Celi et Mundi*, quod consistit in principio, medio, et fine, vel substantia, virtute

13 preparat] properat *MS.* 33 quod [2]] qui *MS.*

et operatione, quia maxime perfectio rei create est ex hiis tribus. Unde tripliciter reperitur ternarius; aut sub istis nominibus materia, forma, et compagine, et istud consistit in substantia rei solum; aliter reperitur in principio, medio, et fine; tertio modo in istis, substantia, virtute, et operatione, et consistit in substantia rei, non absolute set relata ad corpus. Et iste completissimus est, quia primus ternarius assimiletur trinitati cause prime. Similiter alius, scilicet in substantia etc.; set iste perfectissimus. Est alius ternarius qui in principio etc., potest refferri ad utrumque.

QUERITUR de minimo in substantia, utrum sit causa prima. Et videtur quod sic: per Commentatorem hic, dicit quod motor primus est minimum. ITEM: per commentum .xxvii$^{e}$. propositionis *De Causis*, 'causa prima est mensura omnis entis'. ITEM: causa prima est principium cognoscendi omnia alia, quia Commentator supra principium *semptimi*, non potest cognosci quiditas substantie etc. CONTRA: mensura et mensuratum sunt in eodem genere; set causa prima nec est substantia nec accidens, set creator substantie et accidentis, principio *De Ortu Scientiarum*, quare non est minimum. Ad objectum, substantia dupliciter potest considerari; aut in quantum est ens participans naturam entis, et sic causa prima est minimum, que est causa omnis entis et mensura; item, substantia potest considerari in quantum est substantia, et sic non est ibi causa prima minimum. Item, aliter dicitur quod substantia potest considerari in quantum substantia, et sic causa prima non est minimum in genere substantie, aut per relationem ad motum et in quantum mobilis, et sic causa prima est minimum in genere substantie, et sic intelligit Commentator. Per hoc patet solutio ad rationes ad utramque partem, quia est principium cognoscendi extrinsecum solum.

QUERITUR utrum materia sit istud minimum. Et quod sic videtur: quia ab ea incipit generatio et stat omnis resolutio, et est indivisibilis. ITEM: materie debetur quantitas, et mensura est illud per quod cognoscitur quantitas, quare

5 in] secundo *MS.* 7 iste] istud *MS.* 8 alius] aliis *MS.* 31 ad] *iter. MS.*

⟨principium⟩ mensurandi in illo predicamento conveniet materie. CONTRA: vilissimum in genere non est minimum, set materia est hujusmodi, quare etc. Et ita videtur quod forma est istud minimum: quia est nobilissimum et ad quod stat resolutio, et principium cognoscendi et indivisibile; quare est minimum. CONTRA: illud est minimum quod participat nomen et diffinitionem; set nec materia nec forma participant ⟨nomen⟩ substantie composite mensurande, quare nullum istorum est minimum. RESPONDEO quod materia et forma non sunt illud minimum, quia non recipiunt predicationem generis. Ad omnia objecta dicendum, quod | principium et illud ad quod stat resolutio et f. 113 a 2. hujusmodi, est illud quod est nobilissimum et perfectissimum in genere, et est in puncto complementi a cujus perfectione defficiunt omnia alia, et tale non est materia, quia materia sub esse privationis magis habet omnes conditiones et proprietates minimi. Et similiter forma deficit, quia forma deficit a complemento substantie, quia substantie natura et completio consistit in materia et forma, ideo substantia composita aliqua erit tunc minimum in genere substantie.

QUERITUR utrum substantia composita universalis vel particularis. Quod universalis videtur: quia universale est principium cognoscendi cetera, quare cum minimum sit hujusmodi, videtur etc. CONTRA: dicit *in litera* quod aliqua substantia particularis debet esse minimum, quia substantia particularis maxime est substantia et hoc aliquid, .4. *hujus* et *semptimo*, quia universalia sunt vana, quare aliqua substantia particularis erit minimum. QUOD CONCEDO, et non est universale, quia omnia a generalissimo ad specialissimum sunt in potentia. Ad objectum, de cognitione dupliciter; aut a parte rei cognoscentis, et sic universale est principium cognoscendi, quia omnis intellectus noster vadit a confusis ad discreta, ideo deficimus semper a particularibus et circa operationem particularium, quia intellectus noster in hac vita non ordinatur ad cognitionem particularium set ad cognitionem in universali, ideo particulare est verissime ens et verissime cognoscibile in quantum est a parte rei, quia unumquodque sicut se habet ad esse,

sic ad cognitionem. Et cognoscentur particularia in ultima prosperitate, et ibi cognoscuntur universalia per particularia; quia ergo substantia universalis radicatur in particulari, et ideo cognita vere et bene substantia particularis, cognoscitur universalis in ea radicata, et ita aliqua substantia particularis debet esse minimum.

QUERITUR utrum illud minimum debet sumi a parte substantie corporee, vel incorporee. Quod corporee videtur: quia mensura est per quod cognoscitur quantitas; set substantia corporea est quanta per se, non incorporea, ergo etc. CONTRA: minimum est nobilius aliis; set major nobilitas reperitur in substantia corporea, ergo etc. Et HOC CONCEDO, quia ibi verius relucet natura substantie, ideo debet esse minimum et regula et mensura omnium aliorum, cum per eam cognoscatur substantia in aliis, quia in ea est natura substantie sub esse completissimo, et tota natura substantie reperitur. Ad objectum respondeo, quod ibi est equivocatio, quia mensura primo accipitur ut est propria passio et secundum quod debetur quantitati ut subjecto, set in minori accipitur quantitas ut propria passio. Vel dicendum quod de mensura possumus loqui dupliciter; uno modo quod cum dicitur quod mensura debetur quantitati, ibi sumitur quantitas proprie, et non transumptive; set cum dicitur quod minimum est mensura, hoc est potentia et virtute, non secundum commensurationem et equalitatem sui cum mensurato. Et sic cum magis sit de potentia et virtute in substantia incorporea quam in corporea, ideo magis debet dici minimum substantia incorporea, et magis mensura. Vel dicendum quod cum dicit quantitas debetur substantie corporee, ergo ratio mensurandi, dico quod verum est, loquendo de quantitate discreta, tamen quantitas continua primo reperitur in corporeis, et discreta primo in incorporeis, ratione cujus debet esse et suum minimum a parte substantie incorporee.

QUERITUR tunc a parte cujus substantie incorporee debet sumi minimum istud, aut a parte intelligentie aut a parte anime. Et dicitur quod a parte anime intellective: quia

33 debet] *iter. MS.* 36 aut a parte [1]] *iter. MS.*

hec est finis totius nature, quia hanc vocat Aristoteles ultimum et minimum; set in utraque illarum relucet natura substantie sub esse nobilissimo et perfectissimo, et non potest aliquid devenire in cognitionem veram substantie, nisi cognoscendo hanc vel illam, et ideo videtur quod nullum universale debet esse minimum in substantia, quia omne universale est incompletum et in potentia.

QUERITUR tunc de uno in comparatione ad ens, quia quesitum est de uno absolute; queritur tunc utrum unum et ens convertantur. Quod non ⟨videtur⟩: quia ens dividitur in unum et multum, quare etc. CONTRA: Aristoteles dicit contrarium. Et dico si considerentur quantum ad significatum, non convertuntur, si quantum ad suppositum sic convertuntur. Ideo dico quod unum non precedit predicamenta sicut ens, licet hoc dicat Commentator, quia Avicenna reprehendit ipsum in hoc, quia quantum ad supposita solum convertuntur, ut dicit Avicenna, tamen signat unum accidens, quia est principium quantitatis discrete quantum ad signatum.

QUERITUR tunc de contrarietate, in quo genere primo reperiatur vera contrarietas. Et dicit Commentator quod prima distantia est in loco, ut dicit hic et .4. *Celi et Mundi*. ITEM: inter prima est prima distantia; set circumferentia et centrum sunt hujusmodi, quare etc. CONTRA: in primo genere est prima contrarietas, quare in substantia. DICO quod de contrarietate et distantia incompletorum principiorum hec est primo inter principia substantie, que sunt materia et forma et privatio, et hoc dicit Aristoteles hic; set loquendo de distantia completorum et principiatorum, sic prima contrarietas est in loco. Set tunc de loco contingit loqui dupliciter; aut quantum ad naturam | loci f. 113b 1.
quantitatis, aut quantum ad naturam loci et virtutem. Primo modo non est contrarietas in loco; secundo modo est in loco, quia virtus loci primo et per naturam habitus percurritur a circumferentia, set per modum privationis reperitur in centrum, et per hoc solvitur argumentum. Unde dico quod verum est, loquendo de distantia completorum

33 non est] *iter. MS.*

inter centrum et circumferentiam est prima distantia, quia illa sunt principia universi.

QUERITUR an contrarietas sit maxima distantia. Quod non ⟨videtur⟩: quia magis distant que minus conveniunt; set que sunt in diversis generibus magis conveniunt, quare etc. Minor patet quia talia differunt genere et specie. CONTRA: de proprietate distantie est ut habeat duo extrema tantum, ut dicit *in litera*; set duo extrema ejus distantie non possunt reperiri in diversis generibus, quare etc. Minor patet, accipiatur contrarium in diversis generibus, hic non est maxima distantia. Et dico quod maxima distantia dupliciter; aut quantum ad essentiam distantie, et hec est major in diversis generibus; aut quantum ad proprietatem distantie que est quod ponitur ut dimensio quedam inter duo extrema. Sic cum illa que sunt in diversis generibus non sint tantum duo set .x., et extrema debent esse duo, ideo etc.

QUERITUR de contrarietatibus in contrariis, et primo quomodo opponuntur magnum et parvum. Quod non contrarie videtur: quia tantum unum contrariatur, set equale si contrariatur majori, per eandem rationem contrariatur minori, quare non est equale eis, nec aliis oppositionibus. CONTRA: a privatione in habitum non fit regressio, quare non sunt privativa, quare magnum et parvum et equale contrarie opponuntur, quia contrarium privat actum solum, set equale non privat potentiam ad majus vel minus, set privativa privant potentiam et actum. Et dico quod uno modo sunt contraria, alio modo non, unde Aristoteles negat quod equale non contrariatur majori et minori sicut alterum extremum, set sicut medium contrariatur extremis, sicut medium inter album et nigrum. Et ita secundum maximam distantiam non contrariatur equale majori et minori, tamen loquendo de distantia incompleta que est inter medium et extrema, sic opponitur eis, unde duplex est ibi dimensio, quia equale cum majori facit unam dimensionem, et cum minori aliam secundum numerum, quia equale ratione majoris opponitur minori et facit unam contrarietatem, ratione minoris opponitur majori, ideo reducitur ad contrarietatem.

26–27 modo . . . alio] *iter. MS.* 29 s. s. m. c. e.] *iter. MS.*

QUERITUR de oppositione que est inter unum et multa. Quod contrarie videtur: quia dicit quod unum et multum sunt principia omnium contrariorum, quare maxime contrariantur. Quod relate videtur: quia dicit quod unum opponitur multo sicut mensura mensurato; set mensura et mensuratum sunt relata, quare etc. Quod privative videtur: quia unum est indivisio; set indivisio est privatio, quare etc. Et dico quod unum et multum reperitur in discretis et continuis, et in continuis dupliciter; quia possunt considerari quantum ad plus et minus de materia, aut per plus et minus de extensione quantitativa, et sic sunt contraria et principia contrariorum, sicut rarum et dempsum, et hoc quod vult *in litera*, quod unum divisibile contrariatur multo. Primo modo aqua est multa, et terra respectu ignis, secundo modo est aer multus respectu aque et terre. Primo modo sunt unum et multum contraria, sicut dicit .4. *Physicorum*, quod rarum et dempsum sunt contraria, quia sic fundantur supra rarum et dempsum. Si considerentur in discretis, tunc dupliciter possunt considerari; aut unum potest sumi absolute, et sic unum et multa opponuntur relate, ut mensura mensurato; aut unum potest sumi in quantum est discretum multitudinis. Et sic dupliciter; aut per comparationem ad nos et sic unum est habitus, et aliud privatio; aut secundum naturam et sic unum se habet per modum habitus, et multa per modum privationis, quia omnia composita deficiunt a natura plena habitus et complementi, et ita utroque istorum modorum opponuntur privative.

QUERITUR de natura contrariorum si aliquod habeant medium. Quod sic ⟨videtur⟩: contrarietas est maxima distantia; set ubi maxima distantia ibi contingit sumere minus, quare contingit in contrariis reperire minus distans quam contrarium a contrario. Hoc non est nisi medium, quare etc. CONTRARIUM in *Periermenias*, quia quedam sunt immediata, et dico quod concludit Aristoteles, quod omnia contraria possunt habere medium. Ad objectum respondeo, quod nos possumus signare totum recessum unius extremi ab altero per unum nomen, ut quod a puncto equalitatis

28 si aliquod] sic quod *MS*.

humorum possumus totum nominare egressum, set ad f. 113 b 2. ultimum | distantie. Si tamen signemus per hoc nomen egressum ultimum distantie, sic est medium inter sanum et egrum, ut dicunt medici, quia nec est sanum nec egrum, et sic est verum contrarium et extremum contrarietatis.

QUERITUR de medio inter bonum et malum, an sit aliquod. Quod sic videtur: quia movere digitum nec est bonum nec malum. ITEM: nec in genere moris, quia bonum est virtus ordinata ad felicitatem, malum ad ejus oppositum, quare nec fieret felix nec infelix. Et dico quod dicit Aristoteles, quod in genere hominum est homo qui nec est bonus nec malus. Exponit Commentator ut dicit, ut hic heremita qui non est pars civitatis. Hic dicendum quod triplex est bonum; monasticum, et sic heremita est bonus, tamen secundum bonum civile sive politicum, sive yconomicum, sive dispensativum non est bonus nec malus. Et non oportet quod sit felix vel non-felix, quia triplex est felicitas; quedam que respondet bono monastico per quod informatur homo in se, alia bono yconomico, alia civili; set una integratur ex istis, que est finis et perfectio totius boni, ideo meretur heremita vel demeretur.

7 sic] non *MS.* 17 sit] non sit *MS.*

# NOTES AND CONJECTURAL EMENDATIONS

1. 4. Omnes homines. *V. M.* i. 1.

9. sic read non

11. tertio De Anima: cf. Et ideo pars appetitiva movet semper sed hoc aut semper est bonum aut existimabitur esse bonum . . ., iii. t. 51.

12. verum erit read verum non erit as MS.

13. De Vegetabilibus. Desiderium enim non est nisi ex sensu, et nostrae voluntatis finis ad sensum convertitur. *De Plantis* (ed. Meyer, 1841), i. c. 2.

21. Avicenna, quinto De Anima. Dicemus igitur quod substantia anime habet duas actiones : unam actionem comparatione corporis que vocatur practica, et aliam comparationem sui et principiorum suorum que est apprehensio per intellectum. *Opera* (ed. 1508, f. 23, b. 2), Pars v. c. 2.

22. Medicine. Artium quaedam est quae est theorica et practica ; et de philosophia quod est theorica et practica, et de medicina dicitur quod est theorica et practica. *Canon*, i. fen 1, d. 1.

27. ens . . . read ens, cadit sub cognitione et sic . . .

28. vero . . . read vero; in quantum . . . communicationem,

2. 5. secundo Physicorum. Neque igitur pueri possunt quod discere neque judicare sensibus, similiter atque seniores . . . *Phys.* vii. t. 20 (lect. vi. g).

17. secundo Physicorum : cf. ii. t. 76.

18. Boethius, De Duabus Naturis. Natura est unamquamque rem informans specifica differentia. (Migne, *P.L.* 64. 1342, cap. 1.)

21. hominis, delete comma.

23. est, ut read est ut

28. quarto Methaphysice : cf. iv. t. 4, t. 27.

30. secundo Physicorum. Est igitur natura principium alicujus et causa movendi et quiescendi in quo est primum per se et non secundum accidens. *Phys.* ii. lect. i, b.

3. 3. quia . . . read quia ⟨non⟩ in illis

5. read quia corpus includitur in subjecto; ibi . . .

6. et read set as in MS.

8. naturam read scientiam quinto Ethice : quia quod est natura immobile est et ubique eandem vim habet. *Eth.* v. cap. 7.

12. nec scire omit nec

4. 2. sexto Methaphysice. Modi igitur Philosophiae essentiales sunt tres, Mathematicus, Naturalis, et Divinus, vi. t. 2 (Gr.-Lat.).

4. multiplicantur read multiplicentur

10. finalis completa . . . read finalis completio omnium ; . . .

33. major distantia read modus dependentie

5. 5. Pluribus autem repertis . . . from the *Vetus Metaphysica.*

13. secundo Perspective. Et etiam est homo natus ad distinguendum sine difficultate, et arguendum sine labore, et non percepit, quod arguit,

nisi quando arguit cum difficultate, quando vero non utitur difficultate, et cognitione, non percepit, quod arguit. Argumenta ergo assueta, quorum propositiones sunt manifestae, et non indigent difficultate, sunt homine naturaliter : et propter hoc percipit quando comprehendit conclusiones eorum, quod comprehendat ipsas per argumentum. Et significatio est, quod homo natus est ad arguendum, quod ipse arguit, et non percipit quod arguit, quod apparet in pueris in primo incremento : quoniam ipsi comprehendunt plures res, sicut homo perfectus, et distinguens, et utuntur multis operationibus per distinctionem : verbi gratia : Puer quando ei demonstrantur duo ex eodem genere, sicut duo poma, et fuerit unum pulchrius alio, accipiet pulchrius, et dimittet alterum, sed electio rei pulchrioris non est, nisi per comparationem alterius ad alterum : et comprehensio pulchri, quod sit pulchrum, et foedi, quod sit foedum : et similiter quando elegerit pulchrius alio pulchro minoris pulchritudinis, significat quod non elegit ipsum, nisi post comparationem unius ad alterum, et comprehensionem formae cujuslibet eorum, et comprehensionem argumenti pulchritudinis pulchrioris super minus pulchrum : et electio pulchrioris non est, nisi per propositionem universalem dicentem : Quod pulchrius est, melius est : et quod est melius, dignius est ad eligendum : ergo ipse utitur hac propositione, et non percipit, quod utatur ea. Et cum ita sit : puer ergo arguit et distinguit : et non est dubium, quod puer nescit, quod est argumentum, neque percipit quando arguit, utrum arguat, aut non : et si quis etiam intenderet ipsum instruere, quid sit argumentum, vel arguere, non intelligeret. Et quia puer arguit, et nescit, quid sit argumentum, anima ergo humana nata est ad arguendum sine difficultate et labore, et non percipit homo apud comprehensionem rei, quod sit hujusmodi, quod sit per argumentum. Alhazen, *Opticae*, ii. 13 (p. 33, ed. 1572).

25. quod licet read quod, licet

32. read ‘difficultas et labor’

35. cooperamentum read experimentum

6. 1, 2. read pomum ; tamen ‘sine omni labore’ superius ‘arguit’.

7. non sunt read non sint

24. secundo Physicorum : cf. i. lect. 9 a, b, c.

30. secundo Posteriorum : cf. Ex sensu quidem igitur fit memoria .. multae namque memoriae numero experientia una est, ii. t. 104 (Gr.-Lat.).

hic in *Vetus Metaphysica*.

7. 3. mons aureus. The golden mountain appears several times, as an example.

13. primo Methaphysice Avicenne. Not in printed edition.

37. in litera : experimenti autem parum participant. *V.M.*

8. 5. secundo Physicorum : cf. Et hoc apparet multum in aliis animalibus quae agunt non per artem neque per rationem et cognitionem. Et ideo quidam dubitant utrum hoc quod agunt agant per intellectum aut per aliud, ut Aranei et Apes et similia, ii. t. 80 (Gr.-Lat.).

7. in litera : alia quidem igitur imaginationibus et memoria vivant. *V.M.*

25. secundo Physicorum : *ut supra*, 8. 5.

9. 2. hic : sit autem ex memoria hominibus experimentum. *V.M.*

3. Posteriorum : *ut supra*, 6. 30.

12. hic : ejusdem namque rei multe memorie unius experientie potentiam pariunt. *V.M.* Posteriorum : *ut supra*, 6. 30.

25. Testatur enim hoc. *V.M.*

10. 5. secundo Perspective : quod totum sit majus sua parte, putatur quod natura intellectus judicet quod sit verum et quod comprehensio veritatis ipsius non est per rationem. Alhazen, *Opticae*, ii. 12 (p. 32, ed. 1572).

11. 7. lectione ista . . . : cf. *V.M.* It appears that a division of the Metaphysics, not now preserved, into lectiones was current in Bacon's time.

22. hoc quod dicit : difficillima hec cognoscere hominibus maxime sunt universalia . . . *V.M.*

12. 1. . . . sapiens; read sapiens qui notatur cognoscere in universali ; aut . . .

11. in litera : doctrina que est causarum speculative magis est. *V.M.*

12. primo hujus : sic et hec sola scientiarum liberalis est, sola enim hec sui ipsius gratia est. *V.M.*

13. Methaphysice. Sed si proprie ; certa haec scientia adeo alta est quod ipsa non dignatur esse utilis aliis scientiis. Avicenna, *Metaphysica*, i. cap. 3 (*Opera*, f. 71, a 2, ed. 1508).

20. Avicenna : (utilitas) necessario dividitur in tria ; quorum unum est id ex quo provenit aliud melius eo ; aliud ex quo provenit aliquid sibi equale ; aliud vero ex quo provenit aliquid inferius eo . . . *Op. cit.* f. 71, a 2.

34. Methaphysice Avicenne : vide x. cap. 5 passim. *Op. cit.* f. 109, b 1.

35. in litera : *ut supra*, 12. 11.

13. 5. Avicenna : *ut supra*, 12. 34.

23. nos non habemus. The thirteenth and fourteenth books were first translated by William of Moerbeke *c.* 1272.

14. 8. Commentator. Not Averroes, but the objector (p. 13, f. 37).

16. 1. dicit. Fit enim ars cum ex multis experimento intellectis una sit universalis. de similibus acceptio. *V.M.*

20. Tullius : cf. Ars est preceptionum exercitatarum constructio ad unum exitum utilem vitae pertinentium : frag. 126 (Mueller).

25. proprium, quod read proprium quod

17. 7. exigitur read exiguntur *Vide* 18. 3.

11. dicens : in *V.M.*

36. dicit : Propter enim id quod est mirari homines et nunc et prius ceperunt philosophari. *V.M.*

18. 15. in litera : cf. Primum quidem conveniens est quamlibet artem invenientes ultra communem in hominibus sensum amirari. *V.M.*

28. Commentator supra De Memoria. Not Averroes.

19. 6. admiratio, tamen read admiratio ; tamen

25. causati . . . read causati, aut cause tantum, aut . . .

21. 3. Consideratio quidem . . . De veritate consideratio partim quidem. *V.M.* The Ar.-Lat. has this incipit but makes it Book I.

11. vj. hujus : verum enim et falsum non sunt in rebus sicut

bonum et malum, ut verum sit sicut bonum, et falsum sicut malum, sed sunt in cognitione, vi. t. 8 (Ar.-Lat.).

15. in litera: quare unumquodque sic se habet ad esse, sic et ad veritatem. *V.M.*

21. est. Si read est; aut

22. 5. veritas et read veritas, et

18. quid read quidem

31. quarti Physicorum. Est autem numerus unus quidem et idem qui est centum equorum et qui est centum hominum, iv. *Phys.* lect. 19a (t. 110).

23. 3. read omnino differentes sint ⟨sicut⟩ duo homines.

10. read intellectum, secundum et materiam, et causa prima est immateriale primo modo, et veritas secundo modo non, et . . .

31. .3. Methaphysice Avicenne: cf. tr. 2. cap. 2; tr. 3. cap. 9.

24. 9. Boethius De Dogmatibus: sed quemadmodum bona sint, inquirendum est utrumne participatione an substantia. Migne, *P.L.* 64. 1312.

25. 19. ens contrahitur, per . . . read ens contrahitur per . . .

26. 15. tertio Topicorum: Amplius plura bona paucioribus . . . *Topica*, iii. cap. 2.

20. possibile, infinite . . . read possibile infinite . . .

31. montis enei. The mountain of brass may be from an Eastern tale.

27. 21. ⟨increata⟩ read ⟨creata complexa⟩

22. est omit.

28. 4. Consideratio quidem . . . Not a textual quotation from any version. *Vide* 21. 3.

5, 7, 24, 29. unitas, etc. The contraction can equally well be read as veritas, etc., but unitas seems required in ll. 24 and 29.

11. Boethius: omne quod est tamdiu manere atque subsistere quamdiu sit unum, sed interire atque dissolvi pariter atque unum destiterit. *De Consolatione*, iii. pr. 11. 6. *See also* 59. 33.

31. .5. De Anima Avicenne: *ut supra*, 1. 21.

30. 14. ens set . . . read ens, set . . . quemdam; set . . . read quemdam, scilicet . . .

25. incomplexa read incomplexam.

33. .6. Methaphysice, Commentator: not Averroes.

31. 22. consideratio. cognitio in *Tab.*

25. in litera: dicendo quod nullus ignorat locum janue in domo, ii. t. 1 (Ar.-Lat.).

35. Seneca De Beneficiis: not a literal quotation.

32. 6. sic non oportet. Quod read sic non oportet quod.

16. Posteriorum: cf. i. 5.

20. secundo Physicorum: cf. ii. lect. 1.

36. De Naturis Boecii: *ut supra*, 2. 18 et cap. 1, *passim.*

33. 18. Sicut se habet . . .: a memory quotation mixing both versions. The Questiones now begin with Book I of the Arab-Latin version (i.e. Alpha minus and the first section of Book III followed by t. 1 – 16 of Alpha major).

24. ix. Methaphysice Avicenne: Nostra igitur dispositio erga illa

est sicut dispositio surdi qui nunquam audivit in sua privatione imaginandi delectationem armonicam, cum ipse sit certus de amenitate ejus, ix. cap. 7 (f. 106 b 2, ed. 1508).

29. tertio De Anima : cf. iii. t. 4, 7.

30. .4. Methaphysice : cf. iv. t. 21.

34. 10. in litera : Et nos non scimus veritatem absque eo quod sciamus causam ejus, ii. t. 4.

35. 26. Necesse est autem . . . : Necesse est ad quesitam scientiam . . . iii. 1. *V.M.*

27. Commentator : cf. iii. comm. 2.

34. in litera : quare unumquodque sic se habet ad esse sic et ad veritatem. *V.M.* II. read ⟨ad⟩ veritatem, in litera, ergo tum . . .

36. 2. natura read materia

6. essentia read materia

6, 7. hujus : cf. viii. t. 8.

15. primo Physicorum : i. lect. xii h (t. 52).

31. Boecius : memoriam corporea contagione . . . amisi. *De Consoatione*, iii. pr. 12.

37. 29. prima read primo

33. hoc quod dicit : Et recte est vocare scientiam veritatis philosophie philosophiam speculativam, ii. 3 (Ar.-Lat.).

38. Avicenna read Avicenne x. Avicenne. lib x. cap. 5, *passim* (ed. cit.).

38. 6. Veteri Methaphysica. Speculative quidem enim finis est veritas, ii.

10. causas principia read causas ⟨et⟩ principia

39. 32. diminutum, si read diminutum ; si

35. viciosus. Ad . . . read viciosus, ad . . .

36. mecanicus, ideo read mecanicus. Ideo . . .

40. 2. read set intendit omnis speculativa simpliciter veritatem ;

18. read ‘ ergo est cum causa . . . malum ’

26. unumquodque . . . : *ut supra*, 35. 34.

28. Prima Avicenne : cf. *Met.* viii. cap. 6 (f. 100 a 1, ed. cit.).

41. 17. read ‘ deum esse fuisse verum ab eterno ’

24. read ‘ Sortem fore ’ est verum . . .

26. read ‘ Platonem fore ’ et ‘ asinum fore ’

42. 1. Potest dici : dico quod sunt . . . read potest dici. Dico quod ⟨non⟩ sunt . . .

13. veras read vere

25. veritas cum read veritas, cum

33. fine de Generatione : Siquidem enim in infinitum tendit . . . ii. ect. 12 a.

43. 23. revolutiones read nostri circulationes *as MS.*

24. .4. Physicorum : cf. *Phys.* iv. 14.

25. .xi. Avicenne : cf. *Met.* ix. cap. 4.

27. .7. Methaphysice : cf. vii. t. 31.

44. 1. Commentator : *vide* 43. 24.

36. read Quod natura non reducitur ad artem patet cum ⟨ars⟩. .

45. 4. Boethius : Est enim quod ordinem retinet tenetque natura. *De Consolatione*, iv. pr. ii.

18. infinitas read infinitas ⟨res⟩

23. .3. Consolationis : in semet reditura meat, mentemque profundum circuit. *De Consolatione*, iii. met. ix. 16.

27. dicit: cf. Scire autem et intelligere propter has (i.e. causas) maxime est maxime scientis et scientie. *V.M.* i.

46. 32. substantiam puer read substantiam, puer,

47. 25. idem, reciprocatio read idem reciprocatio

30. secundo De Anima : quoniam actio quae magis convenit naturae omnis viventis ex eis quae sunt perfectae et non habent occasionem nec generantur casu per eas est ut agit aliud simile, ii. t. 34.

36. Aristoteles : res enim sunt propter illud finis enim et illud, iii. t. 3.

48. 11. speciei et read speciei, et

17. excogitari read excogitare

20. sic read si

49. 25. alteri. Et read alteri ; et

29. sic sunt read si sint

50. 1. .ix. Methaphysice Avicenne : ix. cap. 6. *passim.*

2. .5. Aristotelis : *Met.* v. t. 19, 21.

17. in litera : *Met.* iii. t. 3.

52. 1. non sit read sit

6. alio, read alio'

18. est a se read a se est

53. 30. semel est, communis read semel est communis

33. ydeam ; ideo est tunc propria read ydeam, ideo est tunc propria ;

54. 1. Plato vero dicit . . . : i. t. 24 (Ar.-Lat.), i. e. part of Book II in the Arab-Latin form of which ii. iii. t. 1–3 and i. t. 1–16 formed Book I and i. t. 17–51 formed Book II.

10. Boethius: cf. Et hujus uno quidem modo trina partitio est: omnis namque vis logicae disciplinae aut definit aliquid, aut partitur, aut colligit. *In Topica Ciceronis Comm.* i. (Migne, *P.L.* 64. 1045).

27. materie, magis read materie magis

55. 11. priorum] read priorem

16. pars . . . unum. Ad hoc . . . read 'pars . . . unum', ad hoc . . .

17. Boethius : cf. in *Porphyrio Comm.* i. (Migne, *P.L.* 64. 73–4).

56. 14. .x. Methaphysice : cf. x. t. 1.

57. 28. essentiam, suam . . . read essentiam suam ⟨sive⟩ subjectum . . .

36. ejus⟨dem⟩ read ejus as *MS.*

37. De Celo et Mundo : cf. ii. lect. x b (t. 41).

58. 32. cum read ⟨que⟩ cum

59. 33. Boethius De Dogmatibus : Cum autem desinit esse unum, desinit esse id quod est (Migne, *P.L.* 63. 1075). Consolationis, *ut supra*, 28. 11.

60. 1. Dicere vero species . . . : Dicere autem species continentes se . . ., i. t. 32 (Ar.-Lat.).

7. ⟨non⟩ omit.

9. De Duabus Naturis: sola enim mutari transformarique in se possunt, quae habent unius materie commune subjectum; neque haec omnia, sed ea quae in se et facere et pati possunt (Migne, *P.L.* 64. 1349).

21. materie read materia

24. read verum; aut

61. 1. active read activa (*vide* l. 16).

12. indivisibile . . . read 'Indivisibile totum est simul', dico

21. .ix. Maxima Alani: Deus est opera intelligibilis cujus centrum ubique, circumferentia nusquam. *Theologicae Regulae*, reg. vii (Migne, *P.L.* 270. 628).

62. 3. read prejacente, sicut

7. post nichil . . . read id est, 'post . . . omnia', contra

17. moveretur . . . read moveretur: ⟨si moveretur⟩, ergo . . .

34. commixtio read commixtionem

63. 4. Potest . . . read dico quod 'ex nichilo' potest

11. Quoniam autem in fundamento nature . . . : i. 17 (Ar.-Lat.).

15. .4. Metheororum: cf. quanto magis completior est materia tanto minus apparet opus elementorum in ea . . . et quanto minus completa fuerit tanto apparet in ea magis effectum et operationem elementorum esse quo ad sensum, iv. t. 54 (Ar.-Lat.).

20. secundo De Anima: cf. ii. lect. 7 c (t. 36).

23. septimi Methaphysice: cf. vii. t. 2.

32. esse quod est[2] omit quod est

33. habet[2] omit.

64. 2. natura read materia.

5. in .xi.: cf. xii. t. 10.

23. Ideo est read Ideo ⟨non⟩ est

24. potest esse actum read potest esse ⟨secundum⟩ actum

36. .4. Physicorum: cf. lect. 3, lect. 6.

65. 12. secundum et sic read secundum, et sic

20. quinto Methaphysice: v. t. 17, 26.

21. secundo De Generatione: ii. lect. 9.

66. 1. Cum philosophia autem . . . : Et cum Philosophia consyderet de rebus apparentibus, i. t. 44 (Ar.-Lat.).

3. causa read cause

12. .7. Methaphysice: Actus enim dividit, vii. t. 49.

24. materia . . . Intelligendum read 'materia . . . potentiam', intelligendum . . .

29. forma read potentia

67. 23. quod dicendum omit quod

36. De Generatione: i. lect. 2 c, lect. vii (t. 18).

68. 15. et sic read et sicut

25. Celi et Mundi: cf. i. t. 136.

29. Boethius: cf. *De Trinitate*, c. ii (Migne, *P.L.* 64. 1250).

69. 1. que read quas

31. in read in ⟨se⟩

33. primo Physicorum: cf. i. lect. xii (t. 52).

36. .vi. Physicorum: cf. Causa autem hujus est, non esse imparti-

bile impartibili conjunctum. In infinitum enim divisio est, vi. lect. 8 i (t. 58).

37. generatur read generat

70. 6. De Generatione: cf. i. lect. ii, lect. vii, lect. xiii.

10. possunt read possunt ⟨esse⟩

11. Averrois read Commentarium Averrois

16. .7. Methaphysice: vii. t. 4.

28. sic sunt; partes read sic partes

71. 13. formarum distinctio read formarum ⟨sub⟩ distinctio⟨ne⟩

72. 3. Seneca primo Moralium: a general statement.

5. secundo Thimei: cf. liquet opificem deum venerabilis exempli normam in constituendo mundo secutum (p. 22, l. 5: ed. Wrobel).

12. secundo De Generatione: cf. ii. lect. x (t. 51, 52).

16. De Dogmate Platonis Apuleius: Initia rerum tria esse arbitratur Plato: deum et materiam rerumque formas, quas ἰδέας idem vocat, i. v. 190 (p. 86, ed. Thomas, 1908).

25. .3. Physicorum: iii. lect. vi d (t. 25).

73. 5. De Causis: Inter rem cujus substantia et actio sunt in momento aeternitatis et inter rem cujus substantia et actio sunt in momento temporis existens est medium, et est illud cujus substantia est ex momento aeternitatis et operatio ex momento temporis. *Prop.* 30 (p. 190, ed. Bardenheimer, 1883).

9. divina, et read divina et

11. .x.: *Met.* x. t. 2.

74. 16. trinitatem read ⟨in⟩ trinitatem

18. possuit read potuit

22. contingeret read contingerent

26. Boethius: Omne enim quod est idcirco est quia unum est, et de specie idem convenit dici, *In Porphyrium*, i (Migne, *P.L.* 64. 83).

75. 12. set read scilicet

77. 22. et potentiis read et ⟨cum⟩ potentiis

25. Quoniam autem . . .: *Met.* i. t. 17 (Ar.-Lat.).

78. 14. a parte possuit omit a parte

17. ignorant ⟨nisi⟩ read agant

23. secundo Physicorum: ii. lect. xiii c (t. 79).

79. 3. .vi. Methaphysice Avicenne: Intelligo autem per naturam particularem virtutem regitivam unius individui: et intelligo per naturam universalem virtutem infusam in substantias celorum, vi. c. 5 (f. 94 b 1, ed. cit.).

32. cognoscendi supra read cognoscendi, supra

38. et read est

80. 23. dico si read dico ⟨quod⟩ si

27. respiciat read respiciet

30. set read set ⟨quod⟩

81. 15. et cognitionis read et ⟨principium⟩ cognitionis

82. 1. omne universale. Intentio read omne universale ⟨vel⟩ intentio . . .

37. separata read separatur

83. 14. Brunellum: the hero of the *Speculum Stultorum* of Nigellus Wireker.

25. diffusa repplicata read diffusa ⟨et sic est⟩ repplicata

32. spirituale, unum read spirituale unum

85. 4. secundo De Anima: et prima transmutatio sentientis est a generante, ii. t. 59.

5. imitatione read mutatio (the i's are marked in the MS.).

6. et sic est read et sic ⟨quod⟩ est

86. 7. vel read vel ⟨de⟩

35. potest read possit

87. 2. Dicere vero . . .: *Met.* i. 32. Dicere autem . . .

9. primo Physicorum: i. lect. xiii a (t. 66).

11. .7. Methaphysice: *ut supra*, 66. 22.

13. Augustini: cf. Fit autem differentia rerum omnium tribus modis: aut materia, aut opere, aut utroque (Migne, *P.L.* 32. 1440).

31. quid read quod

33. secundum read secundum numerum et

88. 17. Avicenna: *Met.* iii. 5 (ed. cit.).

29 sunt; partes essentiales . . . read sunt partes essentiales; sint non; si.

34. partes; per se read partes per se,

89. 9. Avicenna: *Met.* iii. 3–5 (ed. cit.).

15. in litera: i. t. 37.

22. Avicenna: *Met.* iii. 2–3 (ed. cit.).

36. Elenchiis: Propter vero divisionem quod quinque sunt duo et tria, paria et imparia, i. cap. 3.

90. 2. primo De Anima: Naturalis igitur dat materiam, sermocinalis autem dat formam et intentionem . . . v.g. domus, i. t. 16.

11. Avicenna: *Met.* iii. 5 (ed. cit.).

14. divisum et copolative sive re read divisim et copulative sumeretur falsa ut read falsa; ut

19. novem, ideo read novem; ideo

91. 10. Item read Contra

16. ipsius read ipsius ⟨binarius⟩

92. 27. si read aut

28. differentia; partes read differentia. Partes

37. et read in

93. 8. responsionem; Plato read responsionem ⟨quod⟩ Plato

26. Habet . . . forme read Sicut hoc nomen 'homo' imponitur, forme

35. quare read quare ⟨si⟩

36. presentia. Habeo read presentia, habeo

37. quia read quia ⟨si⟩

95. 3. Inicium dicitur . . .: *Met.* v. t. 1.

5. read significationes

19. aliquid read aliquis

21. constituendi read constituendi ⟨et sic grammaticus⟩

96. 4. eas. read ⟨ad⟩ eas.

16. Avicenna read Avicenne
28. read gramaticus. Sustinendo
29. read nomina, respondendum
32. secundo Perspective : *ut supra*, 5. 17.

97. 11. statim [2] omit.
12. in majori volumine : i. e. that of Priscian, where the order of treatment is littera, sillaba, and dictio.
13. vero read videri
16. cum read cum ⟨hoc⟩ si ⟨li⟩cet read scilicet (*MS.* sicet).
21. ⟨circa⟩ omit.
35. De Divisione Scientiarum : cf. Alfarabius, *De Ortu Scientiarum*, cap. ii (ed. Baeumker, *Beitr.* xix, Hft. 3, p. 22).

98. 4. motus read mutationis
18. terminos ; . . . read terminos, set non conclusiones ;
33. doctrine read ⟨in⟩ doctrina

99. 8. secuntur read sequuntur
19. essendi read ⟨ratione⟩ essendi
24. movatur read moveatur
30. finis est ; . . . read finis est ante quod . . .

100. 20. primo Celi et Mundi : *ut supra*, 69. 34.

101. 1. De Generatione : ii. lect. (t. 51).
9. finis est read finis, ⟨finis⟩ est
29. eis *MS.* eas
32. et omit.

102. 3. et read in
16. ideo read imo
19. quam negabant que read quas negabant qui

103. 3. Elementum dicitur : *Met.* v. t. 4.
15. aliud omit.
21. in littera : cf. t. 4, but ignis is not named.
23. quia read set
25. sillabam read sillaba
28. dividitur read dividuntur
31. ideo read imo

104. 6. ut dicit : prime enim demonstrationes que sunt in pluribus demonstrationibus dicuntur elementa demonstrationum et prime congregationes sunt similes istis . . . t. 4.
10. post read prime

105. 15. motus non est motus read motus non est natura
20. essentie . . . essentie read scientie . . . scientie
30. Boethium : De duabus Naturis, cap. 1 (Migne, *P.L.* 64. 1341).

106. 13. necessariis read necessarii quinto read quarto
28. cogi. Habet read cogi ; habet
31. nisi voluntas read ubi nolens. *MS.* nolum

107. 14. secundo De Anima : sicut carpentarius non a materia, sed materia ab illo, carpentarius autem transmutatur tantum ad actionem ex ocio, ii. t. 45.
15. occio read ocio

17. Boethium: Neque deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturae, *De Cons.* v. pr. vi. 8.

35. que licet read que, licet

38. diversa que habent read diversa habeant

108. 4. Unum et duo . . . : cf. v. t. 7, but the phrase is not in any form of the text.

10. subdividit read subdividunt

27. in littera: v. t. 7.

109. 2. Peryermenias: ii. cap. 2.

14. numerum, tamen read numerum. Tamen

26. muscicum read musicum habere unam read habere ⟨materiam⟩ unam

27. read materiam scilicet Sortem

28. Contra . . . illorum read Contra: unum est accidens illorum . . .

32. de li qua habent read de his que habent

110. 2. Quod . . . major read Quod duorum ⟨que⟩ sic accidunt major . . .

20. fine capituli: multa . . . quaedam vero eo quod non sint continua. *Met.* v. t. 12.

111. 1. cum read quam

19. distinguentem, aut read distinguentem; aut solum; et read solum, et

27. ⟨que magis . . . que⟩ read ⟨que⟩

112. 1. et ⟨potentia⟩ omit.

5. aliqua unum read aliqua ⟨sunt⟩ unum

13. in litera: v. t. 8.

19. adherens, materia read adherens materie

23. insufficienti; sic . . . read insufficienti. Sic est hic; quia . . .

27. manent read maneant

115. 36. read proportione, analogia

116. 3. in litera: v. t. 10.

7. in litera: v. t. 11.

14. non vel read non numero, vel

16. proportione read proportionis

17. speciei read specie

117. 2. unitas read unitatem

29. read unius per accidens, ergo . . .

30. read ⟨Quod Concedo⟩ quod . . .

118. 10. in litera: v. t 13.

11. De Uno: v. t. 7–12.

33. quod commune read quod ⟨est⟩ commune

119. 10. in Predicamentis: cf. i. cap. 2.

120. 1. aliqua read alia

37. De Ortu Scientiarum: Scias nihil esse nisi substantiam et accidens et creatorem substantiae et accidentis, benedictum in saecula. Alfarabius (ed. Baeumker, *Beitr.* xix, Heft 3, p. 17).

121. 14. ens per se read ens per accidens
16. read a parte ⟨rei⟩
123. 5. arteram read arteriam
18. in litera: v. t. 13.
29. sicut dicatur read sicut ⟨si⟩ dicatur
124. 7. Priscianus: excepto *sum* verbo . . . quod nos possumus substantivam nominare, viii. 51 (ed. Keil, p. 414. 14). Petrus Helyas: *MS.* pe. he. The quotation is not from the *Grammatica* (Flach, Strasburg, 1499). There are quotations in Vincent of Beauvais, *Spec. Doct.* ii, pp. 81–210 (ed. 1624), and Thurot, *Notices et Extraits*, t. 22 (1868), from his longer work, which is the subject of quaestiones in the Amiens MS.
13. Sicut read Set as in MS.
37. animal read albus
125. 6. in litera: v. t. 14.
34. in septimo: vii. t. 17.
126. 20. non omit.
31. natura read naturam
32. predicamento read predicamentum
35. sequetur read sequatur
127. 20. Augustinus in Predicamentis: cf. Migne, *P.L.* 32. 1440, 1443.
129. 14. Commentator: cf. v. comm. 14, 15.
18. per accidens omit repetition
30. intercretionem (bis) read interactionem (vel intersertionem)
33. naturalem read universalem
130. 19. E contrario read In contrariis
20. inconveniens read in concretum
132. 4. modi read modos
9. Ad aliud dico omit dico
12, 19. sexto: *ut supra*, 131. 16
34. capitulo de substantia: *Met.* v. t. 15.
133. 6. generalissimi read generalissimo
21. ut read aut
134. 3. Videtur non read Videtur ⟨quod⟩ non
5. Sex Principiorum: cf. Quapropter communitas omnis naturalis est, quia a singularitate procedit . . . cap. 1 *De Forma.*
135. 7. in septimo: vii. t. 12.
136. 17. Boethius De Trinitate: nam quod ceterae formae subjectae accidentibus sint, ut humanitas, non ita accidentia suscipit eo quod ipse est, sed eo quod materia ei subjecta est (Migne, *P.L.* 63. 1250).
30. in Predicamentis: tr. 2, cap. 1.
137. 7. forma, scilicet read scilicet forma,
21. capitulo de quantitate: *Met.* v. t. 18.
27. Peryermenias: cf. i. cap. 1 and 4. comm. Averrois.
30. Ethicorum: Quoniam igitur tria sunt quae in anima efficiuntur, affectus, facultates, habitus . . . ii. cap. 5.
138. 10. subalternatim read subalternatorum positorum
16. Augustinus: cf. separate vero sunt numerus et oratio . . . haec sola quae dicta sunt, quanta nominantur (Migne, *P.L.* 32. 1428).

25. dicit. See 139. 19 sicut est in aliquibus antiquis libris—not in text.

36. Predicamentis: mensuratur enim syllaba brevi et longa, tr. 2, cap. 2 de quanto.

139. 16. ejus read ens

18. in textu: *ut supra*, 138. 25. quod read autem 138. 25.

35. oratio mensura in *Tab.*

140. 1. ipso read ipse

141. 1. in Predicamentis: ut unum enim communem terminum eius partes copulantur, tr. 2. cap. de quanto.

3. quinto Physicorum: v. lect. v f (t. 26).

22. in litera: v. t. 18; not a literal quotation.

29. in Predicamentis: tr. 2. cap. 2.

142. 21. Predicamentis: *ut supra*, 138. 36.

143. 21. De Divisionibus Scientiarum: not found.

27. secunda editione Donati: Pes est syllabarum et temporum certa dinumeratio. *Ars grammatica*, cap. 4 (ed. Keil, 1864, p. 369).

145. 9. de qualitate: *Met.* v. t. 19.

14. in litera: Qualitas dicitur uno modo illud per quod differt substantia, v. t. 19.

24. Augustinus supra Predicamenta: cf. omne accidens sine subjecto esse non potest (Migne, *P.L.* 32. 1424). *Ergo* posterius subjecto.

146. 10. sunt eedem . . . read sunt in eodem, tunc verum est

20. Augustinus supra Predicamenta: cf. mixtam dixit, virtute autem inter usias habendam decrevit (Migne, *P.L.* 32. 1427).

147. 9. quod non dicitur: read quod non: dicitur

10. in Predicamentis: tr. ii. cap. 1.

15. pura . . . admiscitur read pura, quia nichil admiscetur . . .

17. De Trinitate: *ut supra*, 136. 17.

24. substantie read substantia

28. in Predicamentis: tr. ii. cap. 1.

149. 8. specie, de read specie, ergo de

23. in Predicamentis: *ut supra*, 147. 10.

150. 13. septimo Physicorum: vii. lect. vii *passim.*

22. et nichil read et ⟨licet⟩ nichil

34. Boethius supra Predicamenta: in Categorias iii (Migne, *P.L.* 64. 251).

37. Boethius: in Categorias iii (Migne, *P.L.* 64. 251). read ⟨per⟩ oppositum

151. 26. quo read qua

152. 28. Boethius: in Categorias iii (Migne, *P.L.* 64. 250–1).

35. differt read differunt

153. 2. Augustinus: formas autem cum formosos asserimus aliquos vel deformes (Migne, *P.L.* 32. 1433). forma read formas

5. septimo Physicorum: cf. vii. lect. v e (t. 17).

7. secundo Perspective: Forma ergo quam comprehendit sentiens in re visa colorata est forma admixta ex forma lucis et forma coloris quae sunt in re visa. Alhazen, *Opticae*, ii. cap. 16 (p. 35, ed. cit.).

10. in litera: v. t. 19.

27. Augustinus supra Predicamenta: et figurae inanimalibus, formae animalibus tribuuntur (Migne, *P.L.* 32. 1433).

154. 26. mobilia read mobilis

32. inferantur read inferuntur

36. Predicamentis: cf. De qualitate.

155. 1. inferant read inferunt

4. De Anima: cf. ii. t. 116, 117, 118.

5. dicentur read dicuntur

6. inferantur read inferuntur

15. passionem . . . read passionem; quare ideo dicuntur passibiles?

20. non; tamen read non tantum,

156. 33. inferant read inferunt

157. 19. inferant read inferunt

30. Predicamentis: tr. ii, cap. 4.

32. Predicamentis: tr. ii, cap. 4.

158. 1, 19. differant read differunt

26. primo read primo ⟨apud *Predicamenta*, et⟩ . . .

159. 2. essentiam . . . read essentiam: simul et semel . . .

17. capitulo relationis: *Met.* v. t. 20.

25. id est, nichil, id est ex nichilo omit as redundant.

27. si read sic

160. 19. actu . . . read actu, ens tamen . . .

161. 9. .v. Physicorum: t. 10. Neque in relatione etiam est motus; . . . motus igitur eorum est per accidens.

15. ille read illa

25, 26. dicis read dicit

162. 8. differant read different

14. set read dicit quod Avicenna: cf. *Liber Sufficientie*, ii. cap. 3 (ed. cit. f. 26).

163. 23. Boethius in Trinitate: *see* cap. iv (Migne, *P.L.* 63. 1252).

164. 27. primo Physicorum, *ut supra*, 99, l. 14.

165. 1. actu read actualem

20. subjectum aliud . . . read subjectum, aliud

23. Avicenna: cf. *Methaphysice*, iii. 10 (ed. cit.).

36. Avicenna: *ut supra*, l. 23.

166. 37. tantum read tam

167. 9, 10. solum . . . Omne read solum. Quod videtur: omne

168. 9. Avicenna: *Methaphysice*, iii. 10 (ed. cit.).

169. 21. in litera: v. t. 20.

170. 5. effectum . . . read effectum, et hoc facit sepe hoc quod dico 'quia'. Unde . . .

6. abstracta . . . read ⟨per⟩ abstracta et non ⟨per⟩ concreta . . .

18. sunt read sint

171. 4. Boethius in Divisionibus: cf. Migne, *P.L.* 63. 881.

20. qua read quia

31, 34. superpartire read superparticulare

35. superpartire read superparticulare

172. *Note.* Superparticularis is the ratio between a whole and a part to the whole, e.g. $1\frac{1}{2}:1$, $1\frac{1}{3}:1$, $1\frac{1}{4}:1$ or $3:2$, $4:3$, $5:4$; superpartiens, of a whole and several parts to a whole, e.g. $1\frac{2}{3}:1$, $1\frac{3}{4}:1$, $1\frac{4}{5}:1$ or $5:3$, $7:4$, $9:5$; multiplex superparticularis of several wholes and a part to a whole, e.g. $2\frac{1}{2}:1$, $2\frac{1}{3}:1$, $2\frac{1}{4}:1$ or $5:2$, $7:3$, $9:4$; multiplex superpartiens of several wholes and several parts to a whole, e.g. $2\frac{2}{3}:1$, $2\frac{3}{4}:1$, $2\frac{4}{5}:1$ or $8:3$, $11:4$, $14:5$, etc. Boethius, *Arithmetica*, i. 24 (Migne, *P.L.* 63. 1101).

173. 4. libri read sibi

174. 16. secundo De Anima: Visibile enim est color, et hoc est visibile per se, et est dicere per se, non secundum intentionem sed in eo invenitur causa in hoc quod est visibile, ii. t. 66. hoc read hec

33. inherendi . . . read inherendi. Et

175. 18. et hic, . . . read et hic modum essendi

37. read 'interfectus interiit propter interemptionem' *et alibi*

38. hoc libro : cf. v. t. 23.

177. 25. sumi ; . . . read sumi ; ⟨aut illud quod subicitur⟩, aut . . .

34. illud quod est read illud est

38. et animal . . . read Et 'animal non est homo', hec est vera ⟨per se⟩; . . .

178. 24. dicit : v. t. 23. Chilus = Callias in printed text.

36. in litera : v. t. 23.

179. 33. accidens et read accidens. Et

34. se, rationem read se. ⟨Ad⟩ rationem

180. 11. exprimatur read ⟨sive⟩ exprimatur

181. 3. Manifestum igitur . . . : *Meth.* vi. t. 1.

15. Commentator : vi. comm. 1.

182. 3, 4, substantia, ideo read substantia. Ideo

32. Commentator : cf. vi. comm. 4. 36 actus read actu.

184. 20. Quia . . . read Quod non : quia ista . . .

38. quoniam read quantum

185. 9. De Causis : § 6 sqq. (ed. cit. p. 169).

19. in litera : vi. t. 5.

187. 5. De Consolatione : ita praescientia futurorum nihil his quae ventura sunt necessitatis importat, v. pr. iv. 13.

25. De Generatione : cf. ii. lect. xi b (t. 64).

29. Periermenyas : i. cap. 6 (Ar.-Lat.), cap. 9, Gr. vera . . . read vera, in futuris determinate ⟨altera vera erit⟩ de necessitate . . .

189. 9. read complexum.

190. 13. ad read ab.

26. quo read qua.

191. 6. in litera : vi. t. 8. 35 omit prius . . . sic.

192. 4. intellectus read intellectui.

18, 20, 28. read deassertione

35. in hac litera : cf. vi. t. 8.

193. 13. prima read primo

25. potest read possunt

26. prior read primo

194. 15. esse . . . read 'esse in eodem indivisibili'

20. possunt read possint

195. 3. Ens dicitur . . . : *Meth.* vii. t. 1.

8. principalior : prior in *Tab.*

196. 31. tertio Methaphysice : *ut supra*, 35. 31.

197. 20. hoc read hic

198. 4–5. read responderi, vel per interemptionem

21, 36. Commentator : vii. comm. 5.

199. 18. illa read illam

26. Topicorum : i. cap. iv.

33. in litera : vii. t. 11.

200. 1. in litera : vii. t. 11.

36. non . . . read ; una in essentia, et sic . . .

38. est essentia read extra essentia.

202. 9. .3. Methaphysice : *ut supra*, 35. 31.

17. dicit . . . read dicit 'quid' et 'propter quid', . . .

203. 6, 7. 'quid' read quid

204. 12. in litera : vii. t. 17, comm. 17.

19. read Elenchorum : in per se passionibus, in relatis . . .

29. Commentator : vii. comm. 20.

34. Nisi read Unde

37. debet read debeat

205. 1. Commentator : vii. t. *et* comm. 20.

10. hoc read Hoc . . .

206. 22. ⟨multofortius⟩ quam read quaquam

208. 13. homini read hominis

209. 5. univoce : uni^ce^ *MS.*

210. 12. ille read illa

213. 15. fecerit read facit

214. 1. Que autem sunt . . . : *Meth.* vii. t. 22 (Ar.-Lat.) not verbal.

14. Aristoteles : cf. vii. t. 26.

29. De Morte et Vita : cf. cap. 14.

215. 24. dicit : *ut supra*, 214. 14.

217. 10. De Articulis Fidei : iii. nihil seipsum composuit, vel ad esse perduxit. viii. nihil est causa sui (Migne, *P.L.* 210. 599).

19. extrinsecum . . . read extrinsecum, per agens universale, ⟨per⟩ quod . . .

22. receptiva . . . read receptiva, ⟨una⟩ que . . .

34. adunita read adjuta

218. 16, 30. Sex Principiis : cf. cap. 1, *De Forma.*

221. 4. et[1] read in

6. si sit agens extra post generato (l. 7).

222. 37. contentum read continens

224. 10. alio . . . read alio ; et ydea . . .

17. idem read ideo

226. 13. Ergo diffinitio . . . : vii. 33 (Ar.-Lat.).

34. in Porphyrio : cap. 7.

227. 10. Porphyrius : qui non specie differunt, sed numero, cap. 2.

13. Boethius De Trinitate : nam tres homines neque genere neque specie sed suis accidentibus distant, cap. 1 (Migne, *P.L.* 63. 1249).

17. Methaphysica Argazelis : i. tr. 2 ratio 7 (ed. cit. fo. D 6 a).

228. 32. quod read quid.

230. 4. Commento supra .x.$^{am}$ De Causis : § 9, in fine (ed. cit. 174).

5. De Consolatione : cf. v. pr. vi.

13. in litera : *ut supra*, 66. 22, 87. 11.

233. 35. esse et . . . read esse et ⟨ad⟩ cognitionem

234. 2. incipit $^{2}$ omit. 5. Commentator : *ut supra*, 198. 21.

235. 23. sic read non

236. 5. read veram quiditatem et veritatem . . .

25. Commentator : vii. comm. 35.

238 19. in litera : vii. t. 34.

239. 8. Et cum perscrutatio . . . : vii. 44.

32. quantum id . . . read quantum ⟨ad⟩ id . . .

240. 12. et hec . . . read et hec : duplex est esse . . .

16. De Consolatione : sicuti omne quod sensibus patet si ad rationem referas, universale est ; si ad seipsa respicias, singulare, v. pr. vi. 29.

241. 11. The MS. reading should be replaced.

17. Methaphysice Argazelis : suum esse est in intelligibilibus non in singularibus, i. tr. 1, cap. 7 (ed. cit.).

21. The MS. reading should be replaced.

244. 27. principia read principium

245. 7. est species read sunt species

10. materiam . . . read materiam ⟨propriam⟩, id est, individuam

37. quod sint read quod non sint with MS.

246. 4. Incipiamus . . . : vii. t. 59.

12. idem read eidem

29. excluditur read excludatur

31. identitatis unde omit.

247. 13. De Causis : Intelligentia est substantia quae non dividitur, § 6 (ed. cit. p. 169).

248. 14. in Thimeo : optimus erat : ab optimo porro invidia longe relegata est. *Timaeus* (ed. Wrobel, p. 26, l. 9).

20. cause read causa

249. 1. in Thimeo : voluntas mea major est nexus et vegetatior ad eternitatis custodiam quam illi nexus vitales ex quibus eternitas vestra cogmentata et composita est (ed. cit. p. 24).

19. De Generatione : i. (t. 84).

37. compositi, et read compositi. Et

251. 22. in litera : vii. t. 60. 31. De Generatione : i. t. 90.

254. 18. dicit read dicit,

19. sunt simpliciter, read sunt, simpliciter

255. 1. Et cum partes . . . : Et cum partes, quae sunt in sermone, sunt quoquo modo partes diffinitionum, *Met.* vii. t. 40. quoque read quoquo

24. Avicenna : complentur simul membra pertinentia ad sensum et rationem quoniam fundantur in uno membro. *De Animalibus*, xvi. cap. 1 (ed. cit. f. 61 a 2).

28. Topicis : ii. c. 4.
256. 19. Boethius : a general statement, not a quotation.
22. primo Physicorum : i. lect. x e (t. 50), lect. xii n (t. 56).
257. 5. in litera : vii. t. 42.
11. Porphyrius : cap. 7.
12. sicut read sic
17. aliam read alii
258. 9. actu read actum
30. sunt res rationis solum ; omit.
259. 1. Et oportet . . . : Sed perscrutandum primo de definitionibus que sunt secundum divisionem . . . vii. t. 43.
260. 10. ducit read ducitur
17. ut genus read ut genus, . . .
264. 3. in litera : vii. t. 43.
265. 23. Ergo per read Ergo ⟨cum⟩
266. 7. De Generatione : i. lect. (t. 87).
30. quod read que
267. 16. eo read ea?
268. 12. in recipiendo eam, read in recipiendo eam ; ergo similiter vegetativa nunquam fiet sensitiva, imo fiet sub illa in recipiendo eam, ergo similiter sensitiva *iter.* MS.
23. vadunt read vadant
269. 2. quia vera read pura
8. reliqua, read reliqua ;
270. 3. Oportet autem . . . : omit autem viii. t. 1.
22. De Generatione : ii. lect. (t. 6).
271. 19. in litera : viii. t. 4.
31. De Anima : Et similiter est de augmento et diminutione ; nihil enim augetur et diminuitur naturaliter nisi nutriatur, et nihil nutriatur nisi habeat partem in vita, iii. t. 37.
34. in litera : viii. t. 4.
272. 16. communiter et read communiter, et
30. .7. Physicorum : vii. lect. vi. g (t. 20).
273. 32. De Generatione : ii. t. 7.
274. 6, 7. rei. Set read rei, set
275. 2. formam, read formam ;
7, 30. De Causis : Causa prima est super omne nomen quo nominatur . . . § 21 (ed. cit. p. 183).
32. ⟨dicit⟩ read ⟨est⟩
277. 29. Commentator : viii. comm. 7.
278. 16. compositionem et read compositionem, et
19. ad cui read ad ⟨illud⟩ cui
32, 33 Quod . . . diffiniendi read Quod dicit 'forma est . . . diffiniendi',
279. 1. diffinitionem. Alia read diffiintionem, alia
3. hominem, terminus read hominem ; terminus
280. 8. a quo, read a quo ;
14. forma read formam as in MS.

281. 17. Set read Similiter
22. non-ente. Et read non-ente, ex as in MS.
25. et⟨si⟩ . . . read et ⟨si⟩ . . .
282. 6. Boethius : *ut supra*, 68. 29.
21. simile, read simile ;
283. 3, 6, 10. De Dogmatibus : diversum est esse et id quod est (Migne, *P.L.* 63. 1311).
31. nichil . . . esse read ⟨est⟩ nichil nisi compositum (quia . . . esse)
284. 31. .5. Physicorum : cf. v. lect. iv e (t. 19).
35. in litera : viii. t. comm. 10.
285. 8. accidentalis tunc read accidentalis, tunc
29. .3. hujus : *ut supra*, 35. 31.
286. 25. mortuo, quia read mortuo ; quia
288. 18. in litera : ix. t. 2.
290. 21. read 'virtutes . . . anime.'
291. 10. per omit.
28. Quoc read Quod
35. De Generatione : i. lect. (t. 29).
292. 13. detur read debetur
293. 29. Boethius : Neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrii. *De Consolatione*, v. pr. ii. 2.
294. 2. .5. De Consolatione : cf. v. pr. vi. 30.
20. potestas : voluntas in tab.
23. 'deus . . . facere' : *Topica*, iv. cap. 5.
24. .4. De Consolatione : cf. iv. pr. ii, iii. pr. xii. 18.
38. Thimeo : Dii deorum quorum opifex idem paterque ego (ed. cit. p. 43).
295. 1. .4. De Consolatione : ita divinitatem adeptos deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus deus, sed natura quidem unus, iii. pr. x. 19.
27. irrationis read irrationalis
30. materia et potentia read materia, et potentia
33. voluntas read voluntatis
296. 22. vadat : valet in Tab.
38. materialis, quia read materialis ; quia
297. 11. De Anima : Et propter diversitatem appetitus contrariantur sibi adinvicem, et accidit hoc quando modi appetitus fiunt oppositi, iii. t. 53.
12. Avicenna de Anima : cf. pars 1, cap. 4 (*sextus de naturalibus*, ed. cit. f. 4).
17. panem, si read panem; si
35. in litera : ix. t. 10.
298. 1. est simul read et simul
27. in fine De Anima : cf. iii. t. 65, 66.
299. 5. omnis causa . . . : De Causis, § 1 (ed. cit. p. 163)
6. practici, non read practici non     12 exigitur read exigatur
300. 8. Celi et Mundi : *ut supra*, 248. 33.
30. ultimata. Set read ultimata, set

302. 22, 23. quod . . . substantiam read 'quod . . . secundum substantiam'

33. nobilitas, sic read nobilitas sic

303. 33. .viii. Physicorum : cf. viii. lect. viii *passim.*

304. 3. .3. Physicorum : cf. iii. lect. x b (t. 56).

6. in Ethicis : cf. i. cap. 1.

14. sic read sicut

306. 13. .4. De Consolatione : *ut supra*, 294. 25.

25 potentie read impotentie

37. ordinatur hic read ordinatur—hic

307. 7. Avicenna : *Met.* ix. cap. vi (f. 106 a 1, ed. cit.).

26. .4. Metheororum : *ut supra*, 283. 11.

308. 31. corruptibilia read incorruptibilia

34. Contrarium read Contra : contrarium

309. 3. ubi read formam

16. recipiendum. Sic read recipiendum ; sic

28, 29. et forma read ad formam (ll. 28–30 follow 30–33)

29. secundo Celi et Mundi : ii. t. 3.

30. in .ix. hujus : t. 17.

310. 23. illo read illud

31. .4. De Consolatione : est enim quod ordinem retinet servatque naturam, iv. pr. ii. 25.

37. Et hec verificat sic read et hoc verificat sic :

311. 4. Argazel : lib. i. tract. 5 (ed. cit.).

17. .5. De Consolatione : cf. iv. pr. xii. 10.

28. Celi et Mundi : i. t. 44.

312. 14. aliquid . . . read aliquid, aut potentiam aut aptitudinem aut . . .

17. potentia et malum read potentia, et malum

22. Avicenna : diversitas horum motuum et horum plagarum videtur esse propter intentionem generandi res corruptibiles que sunt sub spera lune. *Methaphysica*, ix. cap. 3.

23. Argazel : Contingens autem non est nisi inter concavitatem circuli lune (ed. cit. f. vii. a 1).

25. dicit : ix. t. 19.

314. 1. Item, read Contra :

26. malum omit.

28. Avicenna : *Met.* ix. cap. 6.

315. 2. De Articulis Fidei : *ut supra*, 217. 10.

8. .viii. Physicorum : cf. viii. lect. ii c (t. 8).

15. Boethius : cf. *Arithmetica*, ii. c. 32 (Migne, *P.L.* 63. 1139).

316. 1. contra licet read contra, licet

11. Boethius : cf. iv. pr. ii. 11.

28. alimentum vel read alimentum : vel

317. 2. Seneca : a generalization, not a quotation.

6. Avicenna : *ut supra*, 312. 22.

16. secundo De Anima : cf. ii. t. 2.

18. primo Physicorum : i. lect. xv d (t. 81).

26. inducit. Incompleta read inducit, incompleta
27. nec read ut 32. Avicenna: *Met.* ix. cap. 6.
319. 3. elucescitur read elucescit
6. et read cum
320. 16. in litera: ix. t. 19.
33. in litera: ix. t. 19.
321. 22. Argazel: oportet quod sit factus ignis, verbi gratia, per quem est magna constitutio mundi. Si enim non esset creatus permutaretur ordinatio mundi et augerentur multa mala in eo. Creatus autem comburit pannum pauperis sine dubio si accedat ad eum causis concurrentibus (ed. cit. fo. f. vii b 1); malum vero provisum et permissum est accidentaliter (fo. f. vii b 2).
25. tamen read ⟨si⟩ tamen
322. 20. Augustinus: cf. Migne, *P.L.* 23. 1440.
25. esse et read esse, et 35. quia eo read quia ⟨non⟩ eo
323. 6. de uno in read de uno ⟨minimo⟩ in
20. anima de read anima, de
324. 23. dicit: x. t. 2 quantitates valde dominae . . . Mensura enim est illud per quod cognoscitur quantitas.
325. 16. aliis, et read aliis. Et
25. secundo Methaphysice: non enim invenitur una definitio communis eis, quae sint cum numeris et lineis et superficiebus, i. t. 46.
30. Commentator: The printed text of Averroes only says 'hoc nomen quantitas dicitur de eis aequivoce'.
32. Contra dicit read Contra sicut, omit dicit (this is not in the printed text).
326. 2. .5. Methaphysice: v. t. 15.
8. medium read minimum (cf. l. 12).
23. Commentator: *ut supra*, 325. 25, 30.
327. 5. in litera: cf. x. t. 2.
12. generalissimum. Alia read generalissimum; alia
23. in litera: omnis quantitas secundum quod est quantitas cognoscitur per unum, x. t. 2.
29. in litera: Et mensura semper est unigenea, verbi gratia quoniam mensura magnitudinum est magnitudo, x. t. 4.
328. 17. in litera: et quantitas cognoscitur secundum quod est quantitas, aut per unum aut per numerum, x. t. 2.
37. cognoscendi illud read cognoscendi, illud
329. 2. in litera: cf. x. t. 7.
9. Boethius: *De Arithmetica*, i. cap. 20 (Migne, *P.L.* 64. 1098): cf. 63. 1095.
10. in veteri translatione: quoniam perfectus decem esse videtur et omnem numerorum comprehendere naturam. *V. M.* i. c. 5
11. Macrobius: Multas esse causas cur septenarius plenus vocetur *Somnium Scipionis*, i. cap. 6.
20. numeri. In read numeri, in unitas, que read unitas que
33. quod read qui as MS.
34. De Articulis Fidei: Cujuslibet substantiae est triplex causa,

scilicet materia et forma, et earum compago, quarum trium eadem est causa, vi. (Migne, *P.L.* 210. 599).

330. 8. assimiletur read assimilatur

12. Commentator : x. comm. 7.

14. De Causis : cf. § 15, ens ergo primum est mensura . . . (ed. cit. p. 178).

16. Commentator : vii. comm. 2.

20. De Ortu Scientiarum : *ut supra*, 120. 36.

331. 24. in litera : cf. x. t. 2.

332. 12. corporea read incorporea

333. 15. Commentator : x. comm. 8.

17. Avicenna : *ut supra*, l. 15.

334. 8. in litera : x. t. 20 ; cf. comm. 14. ejus read ejusdem

335. 13. in litera ; x. t. 21.

34. immediata, et read immediata. Et

336. 8. malum : A hiatus in the text. An argument CONTRA must precede 'Item'.

10. dicit : Et ideo quaedam habent medium, et est homo non bonus aut malus, x. t. 16.

12. Commentator : quoniam homo heremita qui non est pars civitatis non est bonus aut malus ; et est medius, x. comm. 16. ut read et

# AUTHORITIES QUOTED


[Alanus], *De maximis theologie*, 61. 21.

Alfarabius, *De ortu scientiarum*, *De divisionibus scientiarum*, 97. 35, 120. 37, 143. 21, 298. 37, 333. 20.

Algazel, 243. 20, 321. 7.

*Metaphysica*, 96. 16, 227. 17, 241. 17, 311. 4, 312. 23, 321. 22.

[Alhazen], *Perspectiva*, 5. 13, 10. 5, 96. 32, 153. 7, 153. 22.

Anonymi :

*De causis*, 73. 5, 185. 9, 230. 4, 247. 13, 275. 7, 275. 30, 281. 27, 299. 5, 330. 14.

*De gradibus scientie*, 15. 16.

*De plantis*, 1. 14, 1. 33.

Apuleius, 72. 61.

Aristoteles seu Philosophus, 26. 26, 46. 28, 50. 17, 52. 2, 56. 32, 57. 4, 61. 34, 70. 13, 71. 18, 83. 20, 83. 37, 86. 3, 92. 22, 93. 21, 103. 30, 129. 15, 145. 29, 146. 4, 166. 17, 170. 33, 173. 32, 183. 34, 184. 18, 188. 35, 189. 27, 190. 22, 193. 10, 193. 17, 194. 2, 216. 20, 232. 31, 232. 37, 233. 32, 234. 37, 237. 16, 237. 24, 243. 20, 244. 34, 250. 31, 251. 2, 255. 22, 255. 33, 256. 31, 257. 18, 287. 31, 292. 28, 293. 3, 294. 4, 297. 31, 322. 8, 323. 22, 324. 12, 326. 23, 333. 1, 333. 11.

*De anima*, 1. 11, 1. 13, 33. 29, 42. 7, 47. 30, 63. 20, 67. 31, 85. 4, 90. 2, 107. 14, 155. 4, 174. 16, 189. 19, 235. 26, 241. 15, 271. 31, 272. 7, 297. 11, 295. 27, 311. 21, 317. 26, 322. 7.

*De animalibus*, 75. 29, 221. 35, 222. 25, 290. 20

*De celo et mundo*, 6. 5, 57. 36, 68. 25, 69. 35, 72. 1, 75. 34, 100. 20, 229. 2, 248. 33, 289. 18, 295. 29, 300. 8, 300. 31, 309. 29, 310. 28, 311. 28, 329. 12, 329. 36, 333. 22.

*De generatione*, 42. 33, 65. 21, 67. 36, 70. 6, 72. 12, 101. 1, 101. 25, 187. 25, 200. 6, 217. 6, 228. 35, 249. 19, 251. 31, 266. 7, 270. 22, 273. 32, 291. 34.

*De memoria*, 18. 29.

*De morte et vita*, 214. 29, 317. 33.

*Elenchis*, 89. 36, 96. 31, 178. 28, 204. 19, 204. 23, 318. 38.

*Ethica*, 3. 8, 37. 37, 49. 12, 137. 30, 297. 31, 304. 6, 315. 16.

*Metaphysica*, *in litera*, *isto libro*, *dicit*, 2. 28, 3. 21, 4. 2, 12. 36, 21. 11, 22. 23, 22. 28, 28. 7, 30. 33, 31. 25, 33. 18, 33. 30, 34. 10, 35. 25, 35. 31, 36. 6, 37. 36, 43. 27, 47. 36, 48. 7, 50. 1, 50. 17, 52. 2, 54. 1, 56. 14, 57. 22, 59. 1, 60. 1, 61. 30, 63. 11, 63. 24, 65. 20, 66. 1, 66 12, 66. 30, 67. 15, 70. 16, 72. 32, 73. 11, 73. 29, 74. 30, 74. 35, 75. 35, 77. 25, 83. 8, 87. 2, 87. 11, 89. 15, 90. 7, 95. 3, 95. 27, 99. 32, 99. 38, 100. 7, 101. 27, 102. 2, 103. 3, 103. 21, 104. 6, 108. 4, 108. 27, 110. 20, 112. 13, 112. 36, 114. 1, 116. 3, 116. 7, 118. 10, 118. 11, 123. 18, 125. 6, 125. 34, 130. 26, 131. 16, 131. 26, 132. 12, 135. 7, 138. 17, 138. 25, 141. 22, 145. 14, 149. 6, 149. 21, 153. 10, 169. 27, 174. 14, 175. 38, 178. 24, 178. 28, 178. 36, 181. 6, 182. 29, 185. 9, 185. 19, 186. 5, 191. 6, 192. 33, 195. 6, 196. 19, 196. 31, 197. 20, 198. 7, 199. 23, 200. 1, 204. 12, 206. 37, 208. 25, 211. 25, 211. 32, 212. 6, 212. 36, 214. 1, 214. 14, 215. 24, 217. 10, 218. 9, 220. 13, 220. 27, 223. 22, 223. 27, 223. 34, 229. 35, 230. 13, 230. 14, 231. 9, 233. 14, 233. 22, 233. 25, 235. 30, 236. 31, 236. 37, 237. 18, 239. 8, 240. 21, 243. 2, 243. 27, 244. 28, 244. 29, 246. 4, 246. 27, 247. 20, 249. 35, 251. 21, 253. 12, 253. 37, 254. 6, 255. 1, 256. 23, 257. 31, 259. 1, 260. 15, 263. 1, 263. 20, 264. 3, 265. 6, 266. 19, 270. 3, 271. 15, 271. 19, 271. 31, 271. 34, 272. 1, 273. 18, 274. 35, 275. 1, 275. 15, 281. 16, 281. 27, 284. 28, 284. 34, 285. 29, 286. 37, 288. 18, 293. 35, 294. 16, 295. 32, 296. 28, 297. 7, 297. 35, 304. 32, 304. 36, 307. 6, 307. 25, 308. 5, 308. 7, 309. 22, 309. 30, 311. 34, 312. 22, 312. 25, 313. 6, 315. 3, 318. 3, 319. 37, 320. 16, 320. 33, 322. 23, 324. 23, 324. 27, 325. 24, 325. 32, 325. 36, 326. 2, 326. 33, 327. 5, 327. 23, 328. 17, 329. 2, 331. 24, 331. 27, 333. 28, 334. 8, 334. 27, 335. 13, 335. 34, 336. 10.

*Metaphysica vetus*, 1. 4, 5. 5, 6. 30, 7. 37, 8. 7, 9. 2, 9. 12, 9. 25, 11. 7, 11. 22, 12. 11, 12. 12, 12. 35, 16. 1, 17. 11, 17. 22, 17. 36, 18. 6, 18. 15,

21. 3, 21. 15, 35. 34, 37. 37, 38. 6, 45. 27, 241. 19, 329. 10.
*Meteora*, 63. 15, 92. 7, 219. 22, 265. 25, 283. 11, 286. 19, 307. 26.
*Peryermenias*, 2. 28, 109. 2, 137. 27, 187. 29, 205. 11, 335. 33.
*Physica*, 2. 5, 2. 17, 2. 30, 6. 24, 8. 5, 8. 25, 22. 31, 30. 22, 32. 20, 36. 15, 43. 24, 64. 36, 66. 8, 67. 36, 69. 32, 69. 37, 70. 7, 72. 25, 74. 32, 78. 22, 87. 9, 95. 18, 98. 3, 98. 6, 98. 25, 99. 14, 101. 1, 101. 27, 101. 36, 102. 7, 102. 28, 102. 36, 105. 13, 106. 15, 106. 25, 106. 36, 113. 30, 116. 33, 118. 17, 136. 11, 140. 32, 141. 3, 141. 30, 150. 12, 153. 4, 160. 34, 161. 9, 164. 27, 168. 7, 184. 15, 184. 33, 193. 5, 200. 24, 206. 20, 214. 16, 214. 35, 215. 5, 219. 21, 220. 27, 225. 24, 228. 24, 229. 6, 237. 27, 256. 22, 262. 7, 272. 30, 284. 31, 285. 1, 285. 26, 288. 16, 303. 33, 304. 3, 305. 21, 315. 8, 317. 18, 323. 15, 328. 15, 335. 16.
*Posteriora*, 6. 30, 9. 3, 9. 12, 32. 16, 98. 24, 150. 17, 173. 9, 174. 11, 175. 18, 181. 22, 183. 23, 185. 37, 186. 16, 200. 26, 241. 19, 243. 27, 243. 31, 244. 7, 265. 7, 265. 31, 274. 34, 285. 30.
*Predicamenta*, 119. 10, 136. 30, 138. 16, 138. 36, 141. 1, 141. 29, 142. 21, 147. 10, 147. 28, 149. 23, 154. 36, 155. 11, 157. 30, 157. 32, 158. 22, 199. 32, 235. 32, 284. 30, 286. 19.
*Topica*, 26. 15, 108. 9, 114. 14, 149. 21, 169. 15, 171. 7, 199. 26, 255. 28, 294. 17, 294. 23, 306. 8.
Augustinus, 87. 13, 127. 20, 138. 16, 145. 24, 146. 20, 153. 2, 153. 27, 322. 20.
Averroes, Commentator, 14. 8, 18. 29, 30. 33, 35. 27, 44. 1, 44. 6, 70. 11, 71. 15, 73. 22, 74. 2, 75. 35, 85. 25, 92. 22, 102. 2, 102. 25, 124. 9, 129. 14, 137. 26, 145. 32, 181. 15, 198. 21, 203. 15, 203. 28, 204. 12, 204. 29, 205. 1, 205. 10, 234. 5, 243. 4, 277. 29, 282. 33, 298. 37, 325. 30, 326. 22, 330. 12, 330. 16, 333. 15, 333. 21, 336. 12.
Avicenna, 39. 24, 162. 14, 170. 33, 243. 20, 255. 34, 299. 1, 321. 8, 333. 15, 333. 17.
*De anima*, 1. 21, 28. 31, 297. 12.
*De animalibus*, 255. 24.
*Metaphysica, Prima philosophia*, 7. 13, 12. 13, 12. 20, 12. 34, 13. 5, 13. 21, 23. 31, 33. 24, 37. 38, 40. 28, 43. 25, 50. 1, 79. 3, 88. 17, 89. 9, 89. 22, 90. 12, 96. 16, 165. 23, 165. 36, 166. 5, 168. 9, 171. 24, 307. 7, 311. 3, 311. 14, 312. 22, 314. 28, 316. 38, 317. 6, 317. 34, 320. 35.
*Medicina*, 1. 22, 333. 15.
*Septemdecimum*, 78. 15.
Boethius, 138. 17, 139. 25, 147. 30, 166. 17, 234. 36, 241. 1, 281. 26, 282. 16.
*De arismetica*, 315. 15, 329. 9.
*De consolatione*, 28. 11, 36. 31, 45. 4, 45. 22, 59. 32, 107. 17, 187. 5, 230. 5, 240. 16, 293. 29, 294. 2, 294. 24, 295. 1, 306. 13, 310. 31, 311. 16, 316. 11.
*De dogmatibus, de unitate*, 24. 9, 59. 32, 283. 2, 283. 9.
*De duabus naturis*, 2. 19, 32. 36, 60. 9, 105. 30.
*De trinitate*, 68. 29, 136. 17, 147. 17, 163. 23, 227. 14, 282. 6.
*In commento Marci Tullii*, 54. 10.
*In commento super Porphyrium*, 55. 17, 74. 26, 227. 15.
*In commento super Predicamenta*, 59. 9, 94. 18, 138. 29, 146. 15, 147. 24, 150. 34, 150. 37, 152. 28, 158. 33, 168. 17, 265. 35.
*In divisionibus*, 171. 4.
*In Topicis*, 256. 19.
Cicero, Tullius, 15. 46, 16. 20, 294. 35.
Donatus, 143. 28.
[Gilbertus Porretanus], *Sex principiorum*, 134. 5, 218. 16, 218. 30.
Gundissalinus, 282. 10.
Macrobius, 282. 10, 329. 11.
[Nicolaus Ambianensis], *De articulis fidei*, 217. 10, 315. 2, 329. 34.
Petrus Helyas, 124. 7.
Plato, 58. 24, 64. 33, 66. 4, 71. 37, 72. 2, 72. 17, 72. 37, 74. 23, 76. 15, 77. 28, 80. 13, 81. 3, 81. 32, 87. 3, 89. 15, 93. 4, 93. 20.
*in Thymeo*, 72. 5, 248. 14, 249. 1, 294. 38.
Porphyrius, 226. 34, 227. 10, 257. 11, 294. 37.
Priscian, 97. 12, 124. 7.
Seneca, 31. 35, 72. 3, 317. 2.

PRINTED IN GREAT BRITAIN AT THE UNIVERSITY PRESS, OXFORD
BY JOHN JOHNSON, PRINTER TO THE UNIVERSITY